

ปัญหาทางกฎหมายในการใช้มาตรการทางเลือกรูปแบบอื่น
แทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ
LEGAL PROBLEMS OF ALTERNATIVE MEASURES FOR
IMPRISONMENT SENIOR CITIZEN

ญาดานูช ธีรธรรมภาคิน
YADANUCH THIRATAMPAKIN

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

คณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

พ.ศ. 2566

ลิขสิทธิ์ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

**LEGAL PROBLEMS OF ALTERNATIVE MEASURES FOR
IMPRISONMENT SENIOR CITIZEN**

YADANUCH THIRATAMPAKIN

**A THEMATIC PAPER SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE
OF MASTER OF LAWS
CRIMINAL LAW AND CRIMINAL JUSTICE ADMINISTRATION
SCHOOL OF LAW
SRIPATUM UNIVERSITY**

2023

COPYRIGHT OF SCHOOL OF LAW SRIPATUM UNIVERSITY

สารนิพนธ์เรื่อง	ปัญหาทางกฎหมายในการใช้มาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ
คำสำคัญ	การจำคุก/ผู้สูงอายุที่กระทำความผิดทางอาญา
นักศึกษา	ญาดานุช ธีรธรรมภาทิน
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	ดร.สันติพงษ์ กุมารสิงห์
หลักสูตร	นิติศาสตรมหาบัณฑิต
คณะ	กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
พ.ศ.	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม
	2566

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับมาตรการรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุที่กระทำความผิดทางอาญา โดยนำแนวคิดมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักกฎหมายต่างประเทศ เพื่อนำมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ โดยให้จำคุกในสถานที่อื่นที่ไม่ใช่การคุมขังผู้สูงอายุในเรือนจำ เพื่อแก้ไขปัญหาอันเนื่องจากปัญหาคนล้นคุกและด้านการสวัสดิภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุซึ่งมีปัญหาทางด้านสุขภาพ ร่างกาย และจิตใจ ซึ่งทำให้ผู้ต้องโทษสูงอายุใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำด้วยความทุพพิกขาน และปัจจุบันผู้สูงอายุต้องโทษจำคุกอยู่ในเรือนจำมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า กรณีมีปัญหาการเกี่ยวกับการกำหนดคำนิยามคำว่าคนชราตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 307 มาตรา 398 ไม่ได้กำหนดคำนิยามไว้ ทำให้คนชราหรือผู้สูงอายุไม่ได้รับความคุ้มครองบทบัญญัติดังกล่าว เป็นการยากในการกำหนดว่าผู้สูงอายุต้องมีอายุเท่าไรถึงจะเข้าองค์ประกอบของความผิด หากแต่ผู้สูงอายุนั้นต้องพิการ ทุพพลภาพ ไม่สามารถพึ่งพาตนเองเท่านั้นจึงจะได้รับการคุ้มครอง อีกทั้งกรณีปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เกี่ยวกับความไม่รู้กฎหมายประกอบกับปัญหาความชราที่เป็นเหตุให้สมองสั่งการซ้ำและไม่เข้าใจในสิ่งที่ตนเองทำนั้นมีความผิด หรือปัญหาด้านการได้ยินและการมองเห็นย่อมเป็นปัญหาต่อการเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ทำให้ตนเองเสียสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมนั้นได้ หากการคุ้มครองสิทธิเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของผู้สูงอายุได้มีกำหนดไว้เป็นสิทธิทั่วไปในการมีนายความซึ่งหากไม่ต้องการทนายความศาลก็ไม่ได้แต่งตั้งให้ แต่มีกฎหมายให้ความช่วยเหลือในการคุ้มครองเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมซึ่งบัญญัติไว้พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ

พ.ศ. 2546 มาตรา 11 (9) กำหนดให้มีการให้คำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีแก่ผู้สูงอายุ แต่การให้สิทธิดังกล่าวกำหนดให้กรมกิจการผู้สูงอายุ สังกัดกระทรวงยุติธรรม เป็นผู้ดูแล ผู้เขียนมองว่าการให้ความช่วยเหลือดังกล่าวมีความซับซ้อนและขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ทำให้สิทธิในการมีทุนความ และสิทธิในการยกข้อต่อสู้คดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้สูงอายุย่อมไม่ได้รับความคุ้มครอง อาจทำให้เกิดความเลื่อมล้ำในกระบวนการพิจารณาของผู้สูงอายุ ในกรณีนี้ควรกำหนดการคุ้มครองสิทธิไว้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้โดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ และการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุโดยไม่ใช้ระบบเรือนจำเพื่อสอดคล้องกับ มาตรฐานขั้นต่ำสากลประชาชาติว่าด้วยการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว) เห็นควรนำมาตรการรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกของต่างประเทศมาใช้ในกระบวนการพิจารณาทางอาญาของประเทศไทย โดยเสนอแนะให้นำมาตรการรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกมาใช้กับผู้กระทำความผิดสูงอายุ เช่น การคุมประพฤติเข้มข้น การบริการสังคม และการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ภายในที่อยู่อาศัยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

THEMATIC TITLE	LEGAL PROBLEMS OF ALTERNATIVE MEASURES FOR IMPRISONMENT SENIOR CITIZEN
KEYWORDS	THE IMPRISONMENT/THE ELDERLY WHO COMMITTED CRIMINAL OFFENSES
STUDENT	YADANUCH THIRATAMPAKIN
THEMATIC ADVISOR	DR. SANTIPHONG KUMANSING
LEVEL OF STUDY	MASTER OF LAWS, CRIMINAL LAW AND CRIMINAL JUSTICE ADMINISTRATION
FACULTY	SCHOOL OF LAW SRIPATUM UNIVERSITY
YEAR	2023

ABSTRACT

The purposes of this article are to study the alternative measures in lieu of the imprisonment for the elderly who committed criminal offenses by analyzing concepts compare to the foreign laws to apply the imprisonment in other places instead of prison as the alternative measures for elderly who committed criminal offenses. Furthermore, it would be the prison overcrowding and livelihood welfare problems solving of elderly who has health, body and mental problems which cause them suffer from imprisonment. And in the present, there would be an uptrend of increasing in elderly who committed criminal offenses.

The results indicate that in case of the “Elderly” definition, there is not the definition in the Criminal Code section 307 and section 398 which causes elderly could not access any coverage from the criminal law if they are not handicapped, disabled or unable to take care of themselves. So, it is also difficult to determine elements of offense relates to the age of elderly. The another problem is to access the criminal justice regarding the ignorance of the law along with their inefficiency brain because of senescence. Moreover, the problem about the perception such as hearing and eyesight that affect the judicial process comprehension. They should receive the rights protection. The court may appoint a lawyer to act on them if they need. The act on the elderly, B.E. 2546 section 11 (9) states that “the elderly shall have right to access the following protection, promotion and support: (9) Provision of advice and consultation on other proceedings in connection with case or the remedy of family household.” But the

process under the remedy of family household, in the author's opinion, that would be complicated and not enough cooperation, as a result, the right of the court-appoint lawyer and the right of setting up the defense would not have coverage that means inequality on the judicial process. In this regard the person in authority should settle a specific judicial justice for them and should not imprison them which conforms to the United Nations standard minimum rules for non-custodial measures (The Tokyo Rules). By applying the foreign alternative measures to the judicial procedure in Thailand and using restorative justice such as intensive probation, social services and using of electronic monitoring devices.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานิตยสารฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความเมตตาและกรุณาอย่างสูงจากท่าน อาจารย์ ดร.สันติพงษ์ กุมารสิงห์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่าแก่ผู้เขียน เพื่อให้คำปรึกษาและช่วยแนะนำ สืบค้นข้อมูลที่สำคัญหลายประการ ตลอดจนตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่ อย่างดียิ่ง จนกระทั่งการศึกษาค้นคว้าสำเร็จเรียบร้อยดี ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณไว้เป็นอย่างสูง ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณนายสมิทธิ์ อุงจิตต์ตระกูล เจ้าหน้าที่งานศาลยุติธรรมปฏิบัติการ ที่ให้ความ อนุเคราะห์ในการแปลเอกสารบทความงานสารนิพนธ์

ขอขอบคุณห้องสมุดสำนักงานประจำศาลจังหวัดนารอง ที่เป็นแหล่งค้นหาข้อมูล เกี่ยวกับการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ได้อย่างครบถ้วน

ขอขอบพระคุณสำนักงานศาลยุติธรรม เป็นอย่างสูงที่พิจารณาอนุมัติสนับสนุน ทุนการศึกษาระดับปริญญาโทภายในประเทศให้กับข้าราชการศาลยุติธรรม และขอบพระคุณ นายอภิชาติ คัมภีรานนท์ เจ้าหน้าที่งานศาลยุติธรรมชำนาญการพิเศษ ที่ให้ความอนุเคราะห์ยินยอม ค่าประกันทุนการศึกษาในครั้งนี้

ขอบพระคุณเพื่อนร่วมงานทุกคนที่อำนวยความสะดวกและช่วยเหลือในการทำสารนิพนธ์ ครั้งนี้

สุดท้ายนี้ผู้เขียนหวังว่างานสารนิพนธ์ฉบับนี้คงเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจศึกษาต่อไป

ญาดานุช ธีรธรรมภาคิน

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

2566

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	III
กิตติกรรมประกาศ.....	V
สารบัญ	VI
สารบัญตาราง	IX
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	6
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	7
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	7
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ.....	9
2.1 ทฤษฎีการลงโทษในทางอาญา และแนวคิดในการกำหนดโทษทางอาญา..	9
2.1.1 ความหมายของโทษและวิธีการลงโทษ.....	10
2.1.2 วัตถุประสงค์ของการลงโทษ.....	11
2.1.3 วิวัฒนาการเกี่ยวกับวิธีการลงโทษในอดีตและปัจจุบัน.....	18
2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ	22
2.2.1 ความหมายของผู้สูงอายุ	22
2.2.2 สาเหตุของการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ	25
2.2.3 ผลที่ตามมาของประเทศที่เข้าสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุ.....	26
2.2.4 ลักษณะทั่วไปและพัฒนาการของวัยสูงอายุ	28
2.3 กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษจำคุกของผู้สูงอายุ.....	31

บทที่	หน้า
2.3.1 สิทธิของผู้ต้องขังสูงอายุ.....	32
2.3.2 ผลกระทบต่อผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ.....	41
2.4 การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดีอาญา	45
2.4.1 สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม	46
2.4.2 ปัญหาและอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม	49
2.4.3 ปัญหาการยกข้อต่อสู้ในทางอาญาของผู้สูงอายุในประมวลกฎหมายอาญา	51
2.4.4 เหตุยกเว้นโทษสำหรับผู้สูงอายุในกฎหมายอาญาไทยเก่า.....	53
2.5 แนวคิดของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก.....	54
2.5.1 ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	54
2.5.2 ยุติธรรมชุมชน	61
2.5.3 การระงับข้อพิพาททางเลือก.....	63
2.5.4 การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ	64
2.5.5 มาตรการลงโทษระดับกลาง.....	69
2.5.6 สรุปแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก	72
3 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการจำคุก	
ผู้สูงอายุต่างประเทศและของประเทศไทย.....	73
3.1 มาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการไม่ควบคุมตัว	
(กฏโตเกียว)	74
3.1.1 จุดมุ่งหมาย	74
3.1.2 การลงโทษ	75
3.1.3 การจัดการตามคำพิพากษาลงโทษ	75
3.1.4 ระเบียบวินัยและการฝึกเงื่อนไข	76
3.2 สหรัฐอเมริกา.....	76
3.2.1 กระบวนการก่อนขึ้นพิจารณาคดีของศาล	77
3.2.2 กระบวนการในชั้นพิจารณาคดีของศาล	78
3.2.3 มาตรการอื่นที่นำมาใช้แทนการลงโทษจำคุกในสหรัฐอเมริกา	78

บทที่	หน้า
3.3 ประเทศอังกฤษ	91
3.3.1 รูปแบบและประเภทของโทษตามกฎหมายอังกฤษ	92
3.3.2 คำสั่งในการลงโทษในชุมชน	93
3.3.3 การลงโทษในชุมชนโดยการจำกัดเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัย	94
3.3.4 มาตรการทางเลือกที่นำมาใช้แทนการลงโทษจำคุกของผู้กระทำ ความผิดในชุมชน	98
3.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในไทย	105
3.4.1 ผู้สูงอายุในรัฐธรรมนูญ	105
3.4.2 ผู้สูงอายุในพระราชบัญญัติต่าง ๆ	108
4 วิเคราะห์ ศึกษา เปรียบเทียบ มาตรการรูปแบบอื่นที่นำมาใช้แทนการลงโทษ จำคุกผู้สูงอายุของต่างประเทศและประเทศไทย	119
4.1 ปัญหาทางกฎหมายในการให้คำนิยามของผู้สูงอายุหรือคนชรา ในประมวลกฎหมายอาญา.....	119
4.2 ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมของผู้สูงอายุ	121
4.3 ปัญหาทางกฎหมายการนำมาตรการลงโทษจำคุกรูปแบบอื่นแทนการ ลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ.....	124
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	130
5.1 บทสรุป	130
5.2 ข้อเสนอแนะ	134
บรรณานุกรม	135
ประวัติผู้เขียน	141

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.1	จำนวนคดีอาญาของจำเลยที่มีอายุเกิน 60 ปี ขึ้นไป สัณฐานคดีไทย ปี 2559-2564	4
1.2	จำนวนผู้ต้องขังสูงอายุ จำนวนตามเพศ ปี 2560-2565.....	5
2.1	สถิติผู้สูงอายุ ของกรมกิจการผู้สูงอายุ จำนวน 12 แห่ง.....	25
2.2	จำนวนผู้ต้องขังสูงอายุ จำนวนตามเพศ ปี 2560-2565.....	32
4.1	ตารางเปรียบเทียบการนำมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษ จำคุกของต่างประเทศและประเทศไทย.....	126

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์¹ ประธานมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย กล่าวในรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุในไทยว่า โลกของเราได้เปลี่ยนจากสังคมเยาว์วัยมาเป็นสังคมสูงอายุ ซึ่งมีผลกระทบอย่างมากต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และองค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN)² ได้ให้นิยาม คำว่า “ผู้สูงอายุ” (Older person) หมายถึง ประชากรทั้งเพศชายและหญิงที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป สำหรับประเทศไทย กำหนดนิยาม “ผู้สูงอายุ” ไว้ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546³ มาตรา 3 “ผู้สูงอายุ หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย” คำว่า “สังคมสูงอายุ” และ “สังคมสูงวัย” มีความหมายเหมือนกัน

ดร.วรวรรณ ชานูด้วยวิทย์ ที่ปรึกษาด้านหลักประกันทางสังคม สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) และ พ.ญ.ลัดดา คำริการเลิศ เลขานุการมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย⁴ ได้เขียนบทความเกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้สูงอายุในปี 2559 ว่าปัญหาที่ประเทศไทยกำลังเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์” (Complete Aged Society) ในอีก 8 ปีข้างหน้า หรือปี 2564 ที่จะมาถึง 1 ใน 5 จากที่ไทยเข้าสู่สังคม ผู้สูงอายุ (Ageing Society) มาแล้วโดยมีสัดส่วนคนอายุ 60 ปีขึ้นไปถึง ร้อยละ 10 เมื่อปี 2543 (ตามนิยามองค์การสหประชาชาติ) และคาดจะเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society) คือมากถึง ร้อยละ 30 ในอีก 20 ปี หรือปี 2578

¹ สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์. (2566). *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ประจำปี พ.ศ. 2564*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: https://www.dop.go.th/download/knowledge/th1663828576-1747_0.pdf. [2556, 6 มิถุนายน].

² รัชณี โตอาจ. (2566). *สังคมผู้สูงอายุ: นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/05-01.html>. [2556, 6 มิถุนายน].

³ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546.

⁴ กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2566). *คลังความรู้: บทความ : สถานการณ์ของผู้สูงอายุในปี 2559*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.dop.go.th/th/know/3/54>. [2556, 6 มิถุนายน].

จึงเป็นที่ยอมรับว่าประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัย ซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ และปี พ.ศ. 2565

สำหรับประเทศไทยในปี 2565 มีประชากรสูงอายุมากถึง 12,698,329 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 19.2 ของประชากรทั้งหมด จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมได้มีการสำรวจจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564 มีจำนวนผู้สูงอายุทั่วราชอาณาจักรจำนวนทั้งสิ้น 13,358,751 คน แบ่งเป็นชาย 5,974,022 คน หญิง 7,384,729 คน ดัชนีการสูงอายุ = ร้อยละของอัตราส่วนจำนวนประชากรสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ต่อจำนวนประชากรวัยเด็ก (ต่ำกว่า 15 ปี) ซึ่งดัชนีการสูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 120.5⁵ นั่นคือ มีผู้สูงอายุ 120 คนต่อเด็ก 100 คน ซึ่งเป็นอัตราส่วนของจำนวนผู้สูงอายุที่สูงมาก และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น

ประเทศไทยเมื่อก้าวเข้าสู่ประชากรสังคมสูงอายุ รัฐจึงมีนโยบายและมาตรการในการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับผู้สูงอายุ เพื่อคุ้มครองสิทธิและให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ผู้สูงอายุจึงได้ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ รวมทั้งได้มีพระราชบัญญัติคนสูงอายุ พ.ศ. 2546 บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ได้กำหนดคบทนิยามคำว่าผู้สูงอายุให้หมายความว่าบุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย โดยรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้บัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 วรรคสี่ บัญญัติว่า “มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพ ได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม” และมาตรา 71 วรรคสาม บัญญัติว่า “รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรง หรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัดฟื้นฟูและเยียวยาผู้ถูกกระทำดังกล่าว”⁶

⁵ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). “1 สถิติประชากรศาสตร์และและเคหะ: ประชากรกลุ่มเฉพาะ: จำนวนผู้สูงอายุจากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย จำแนกตามเพศ ภาค จังหวัด และเขตการปกครอง พ.ศ. 2564. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/01.aspx>. [2556, 6 มิถุนายน].

⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้สูงอายุหรือคนชราไว้ในหมวด 4 ว่าด้วยความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วยเจ็บ หรือคนชรา หรือจิตพิการ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 307⁷ และความผิดหลุโทษฐานกระทำการอันเป็นการทารุณ มาตรา 398⁸ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายอาญาได้จัดคนชราไว้ในกลุ่มเดียวกันกับคนป่วย ผู้ที่มีกายพิการหรือจิตพิการ จึงอาจกล่าวได้ว่าในสายตาของประมวลกฎหมายอาญานั้น ผู้สูงอายุหรือคนชราเป็นผู้อ่อนแอและเป็นวัตถุแห่งการปกป้องคุ้มครอง แต่บทบัญญัตินี้ไม่ได้กำหนดบทนิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” หรือ “คนชรา” ไว้ในมาตรา 307 และมาตรา 398 แห่งประมวลกฎหมายอาญาเองก็ไม่ได้กำหนดอายุของบุคคลที่เข้าข่ายเป็นผู้สูงอายุหรือคนชราไว้แต่อย่างใด เมื่อเป็นเช่นนี้บุคคลที่มีอายุ 70 ปี และมีสุขภาพแข็งแรงย่อมไม่อยู่ในข่ายที่จะได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 307 และมาตรา 398 แห่งประมวลกฎหมายอาญาในขณะที่บุคคลที่มีอายุ 59 ปีซึ่งอยู่ในสภาพเจ็บป่วยถาวรและไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้จะได้รับความคุ้มครองตามบัญญัตินี้ ดังนั้นในทางปฏิบัติเมื่อมีการนำมาตรา 307 นี้มาใช้บังคับความเป็นผู้สูงอายุหรือคนชราจึงไม่มีนัยยะสำคัญแต่อย่างใดเลยความเป็นผู้มีความเจ็บป่วยถาวรและไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ต่างหากซึ่งเป็นสาระสำคัญของการได้รับความคุ้มครองตามมาตรานี้ นอกจากมาตรา 307 แล้วก็ไม่มีบทบัญญัติอื่นใดอีกในประมวลกฎหมายอาญาที่บัญญัติให้ความคุ้มครองผู้สูงอายุหรือคนชราไว้เป็นพิเศษต่างหากจากผู้พิการผู้ทุพพลภาพหรือบุคคลในวัยอื่น จึงอาจกล่าวได้ว่าประมวลกฎหมายอาญาไม่มีเจตนาในการคุ้มครองผู้สูงอายุหรือคนชราเป็นพิเศษไปจากผู้พิการผู้ทุพพลภาพหรือผู้อ่อนด้อยทางกายภาพในวัยอื่น⁹

ประเทศไทยเป็นที่ยอมรับว่าสังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ โดยการขยายตัวของจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุขาดคนดูแล ต้องทนทุกข์ทรมานกับสภาพความเจ็บป่วยตามลำพังด้วยสภาพร่างกายที่ถดถอยไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้อย่างคล่องแคล่ว อีกทั้งสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ทำให้ผู้สูงอายุบางส่วนต้องก่ออาชญากรรมและต้องโทษจำคุกอยู่ในเรือนจำ เมื่อพิจารณาจากรายงานสถิติคดีอาญาของศาลชั้นต้น

⁷ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 307 บัญญัติว่า ผู้ใดมีหน้าที่ตามกฎหมายหรือตามสัญญาต้องดูแลผู้ซึ่งพึ่งตนเองมิได้เพราะอายุ ความป่วยเจ็บ กายพิการ หรือจิตพิการ ทอดทิ้งผู้ซึ่งพึ่งตนเองมิได้นั้นเสียโดยประการที่น่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้ง จำทั้งปรับ

⁸ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 398 บัญญัติว่า ผู้ใดกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการทารุณต่อเด็กอายุยังไม่เกินสิบห้าปี คนป่วยเจ็บหรือคนชรา ซึ่งต้องพึ่งผู้อื่นในการดำรงชีพหรือการอื่นใด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

⁹ ฌรัฎฐ์ ถวัลย์โพธิ์. (2551). ผู้สูงอายุในกฎหมายไทย. *ดุลพินิจ*, (กันยายน-ธันวาคม 2551), หน้า 145-146.

ทั่วราชอาณาจักร ประจำปี พ.ศ. 2564 ในคดีเสร็จไปที่ศาลยุติธรรมนำเสนอข้อมูลได้มีการกำหนด ช่วงอายุ 60 ปี ขึ้นไป มีจำนวน 25,594 คน และต้องโทษตามคำพิพากษา จำนวนทั้งสิ้น 22,705¹⁰ และเมื่อพิจารณาจากสถิติจำนวนจำเลยคดีอาญาที่อายุเกิน 60 ปีขึ้นไป ย้อนหลัง 5 ปี ในช่วงปี พ.ศ. 2559-2564 ในคดีเสร็จไปได้ตัดสินลงโทษจำเลยที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และต้องโทษจำคุกตาม คำพิพากษาในเรือนจำ มีจำนวน 2,259 คน ซึ่งมีจำนวนที่สูงมาก ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 จำนวนคดีอาญาของจำเลยที่มีอายุเกิน 60 ปี ขึ้นไป สัณหาติไทย ปี 2559-2564

พ.ศ.	จำเลยที่คดีเสร็จ ไป		รวม (คน)	ตัดสินลงโทษ		รวม	ต้องโทษจำคุกตาม คำพิพากษา		รวม
	เพศ ชาย (คดี)	เพศ หญิง (คดี)		เพศ ชาย (คดี)	เพศ หญิง (คดี)		เพศชาย (คน)	เพศ หญิง (คน)	
2559	19,999	11,033	31,032	17,802	10,159	27,961	52	29	81
2560	18,153	9,291	27,444	15,675	8,069	23,744	59	13	72
2561	18,407	9,005	27,412	15,786	7,746	23,532	1,067 (ประหาร ชีวิต 1คน)	238	1,305
2562	18,116	10,043	28,159	15,180	8,661	23,841	160	30	190
2563	17,843	9,535	27,378	15,211	7,633	22,844	81 (ประหาร ชีวิต 3 คน)	23 (ประหาร ชีวิต 1 คน)	104
2564	16,800	8,794	25,594	14,791	7,914	22,705	341	166	507
รวม	109,318	57,701	167,019	94,445	50,182	14,4627	1,760	499	2,259

¹⁰ สำนักงานศาลยุติธรรม. (2556). *หนังสือรายงานสถิติคดีศาลทั่วราชอาณาจักร ประจำปี พ.ศ. 2564*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://oppb.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/2085/iid/300811>. [2556, 6 มิถุนายน].

จากสถิติจำเลยที่ต้องโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาลมีมากขึ้น ทำให้สถิติผู้ต้องโทษในเรือนจำมีจำนวนสะสมเพิ่มมากขึ้น เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ต้องขังล้นเรือนจำ สำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย ผู้ต้องขังสูงอายุจัดเป็นผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ ในปี พ.ศ. 2565 มีจำนวนผู้ต้องขังสูงอายุ จำนวน 5,540 คน¹¹ จากสถิติข้อมูลของกรมราชทัณฑ์ ปี พ.ศ. 2560-2565 เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าผู้ต้องขังสูงอายุมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้น ดังตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 จำนวนผู้ต้องขังสูงอายุ จำนวนตามเพศ ปี 2560-2565

ปี พ.ศ.	จำนวนผู้ต้องขังสูงอายุ		รวม
	เพศชาย	เพศหญิง	
2560	5,477	1,285	6,762
2561	4,621	881	5,502
2562	2,904	918	3,822
2563	6,072	1,334	7,406
2564	3,332	662	3,994
2565	4,587	953	5,540

ปัญหาการยกข้อต่อสู้โดยอ้างแห่งความชราเพื่อเป็นเหตุยกเว้นโทษหรือลดโทษสำหรับผู้สูงอายุ ปัจจุบันกฎหมายไทยไม่ได้กำหนดไว้โดยเฉพาะ แต่กฎหมายอาญาไทยในอดีตนั้นก็เคยมีหลักการยกเว้นโทษให้แก่คนชราที่มีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป คือพระไอยการลักษณะวิวัตค่าดีกัน บัญญัติเรื่องการยกเว้นโทษให้แก่เด็กอายุเจ็ดขวบและคนชราอายุ 70 ปีไว้ในบทที่ 10 ความว่า ... “อนึ่งเด็ก 7 ขวบ เข้าเฒ่า 70 เป็นคนหลงไหลไปค่าดีท่าน ท่านมิให้ปรับใหม่มิโทษแต่ให้นายบ้าน นายเมืองช่วยกันว่ากล่าวให้สมัครสมานผู้เจ็บ โดยควร”¹² สมัยโบราณมองว่าการนำบุคคลหย่อนความสามารถรับโทษเป็นการไม่สมควรทั้งเด็กอายุไม่ถึงเจ็ดขวบและผู้สูงอายุ 70 ปีขึ้นไป

ตามที่ได้ศึกษาปัญหาจำนวนผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย สาเหตุที่ทำให้ปัญหาผู้ต้องขังสูงอายุมีเพิ่มมากขึ้นทำให้ผู้ต้องขังล้นเรือนจำอันเป็นผลมาจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญายังเป็นการลงโทษให้เป็นที่สาสมและทำให้ผู้กระทำความผิดเจ็บปวด ถือเป็น

¹¹ กระทรวงยุติธรรม กรมราชทัณฑ์. (2565). *ชุดข้อมูลสถิติผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ ประจำปี พ.ศ. 2565* ปรับปรุงข้อมูล 24 กุมภาพันธ์ 2566. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.

¹² กัชร กำประเสริฐ และ สุเมธ จานประดับ. (2543). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและระบบกฎหมายหลัก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 72.

ทัศนคติไปในทางลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน ซึ่งไม่ได้คำนึงถึงการลงโทษเพื่อเป็นไปในทางแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ในการลงโทษจำคุกสำหรับผู้กระทำความผิดอาญาจะบังคับใช้กับบุคคลทุกประเภท ยกเว้นเด็กหรือเยาวชนจะใช้มาตรการสำหรับเด็กโดยเฉพาะ ส่วนการลงโทษสำหรับผู้สูงอายุไม่มีกฎหมายอาญาที่กำหนดมาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุกโดยเฉพาะแต่อย่างใด อาศัยมาตรการตามที่ประมวลกฎหมายอาญาทั่วไปบัญญัติไว้เท่านั้น ได้แก่ มาตรการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นกักขัง ยกโทษจำคุก และการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษเท่านั้น อันเป็นบทบังคับทั่วไปทุกเพศทุกวัย หรือแม้จะมีการพักการลงโทษให้แก่ผู้สูงอายุไว้ตามประกาศของกรมราชทัณฑ์ก็ตาม จึงไม่อาจถือว่าเป็นมาตรการไม่ใช่โทษจำคุกกับผู้กระทำความผิดสูงอายุในชั้นพิจารณาและพิพากษาคดีโดยศาลได้ ดังนั้น เมื่อคำนึงถึงการนำตัวผู้สูงอายุมาคุมขังไว้ในเรือนจำเป็นมาตรการการบังคับโทษที่เหมาะสมที่สุดหรือไม่ หรือสามารถสร้างมาตรการการบังคับโทษต่อผู้ต้องขังสูงอายุในเชิงทางเลือกได้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีมาตรการทางเลือกแทนการลงโทษจำคุกที่ให้อำนาจศาลในการใช้ดุลยพินิจในการเลือกโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละคน ซึ่งการจำคุกผู้สูงอายุในเรือนจำนั้นมีความไม่เหมาะสมกับตัวผู้สูงอายุ เนื่องจากปัญหาสภาพร่างกายของผู้สูงอายุ อันเกิดจากความชราไม่สามารถส่งผลให้ผู้สูงอายุมีพลังกำลังที่จะไปก่ออาชญากรรมที่ร้ายแรงได้ และตัวผู้สูงอายุเองไม่น่าจะเป็นภัยต่อสังคมมากนัก ซึ่งการลงโทษจำคุกเป็นการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนและเป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมอันเป็นการป้องกันสังคมให้มีความปลอดภัย แต่การใช้การลงโทษดังกล่าวนี้ เป็นการสร้างตราบาปให้กับผู้สูงอายุที่ต้องถูกกล่าวหาว่าเป็นคนชั่ว และชีวิตหลังจากพ้นโทษออกมาอยู่ภายนอกเรือนจำแล้ว ก็ไม่อาจทำให้สามารถกลับไปอยู่ในสังคมได้ดังเดิม เพราะชีวิตที่ได้รับอิสรภาพมานั้นมันมีเหลือน้อยที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปและเกิดความท้อแท้หมดหวังเป็นการสร้างความทุกข์เวทนาให้กับผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎี เกี่ยวกับมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ
2. เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุของต่างประเทศและประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการจำคุกผู้สูงอายุ

4. เพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาลักษณะเกี่ยวกับมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

โทษจำคุกเป็นมาตรการบังคับทางอาญาที่ตอบสนองต่อภารกิจของกฎหมายอาญาในการคุ้มครองสังคม และต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษ กล่าวคือ เป็นการตัดโอกาสในการกระทำความผิดซ้ำของอาชญากร และเป็นการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิด เป็นเหตุให้มีผู้ต้องขังล้นเรือนจำ และเป็นการสร้างภาระให้กับสังคมเป็นอย่างมาก เนื่องจากต้องใช้งบประมาณของประเทศมาใช้เกี่ยวกับงานในราชทัณฑ์ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาลักษณะผู้ต้องขังล้นเรือนจำโดยอาศัยมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมผู้ต้องขังสูงอายุโดยนำมาตรการทางเลือกอื่นในกระบวนการยุติธรรมทางเลือกสำหรับผู้กระทำความผิดสูงอายุโดยเฉพาะ เพื่อให้อำนาจศาลสามารถใช้ดุลยพินิจนำมาใช้ให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดสูงอายุ ย่อมเป็นประโยชน์มากกว่าที่จะจำคุกผู้สูงอายุในเรือนจำ ปัจจุบันเริ่มมีวิธีการลงโทษตามกฎหมายในรูปแบบอื่น ๆ ที่ไม่จำเป็นต้องเอาคนเข้าคุมขังเท่านั้น เช่น การคุมประพฤติ การติดตามตัวด้วยระบบกำไลอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ ซึ่งประเด็นเหล่านี้กำลังมีการพัฒนาและหาจุดที่เหมาะสมอยู่ ควบคู่กับการแก้ปัญหาพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังในเรือนจำและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จึงจำต้องแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยให้มีมาตรการรองรับสำหรับผู้กระทำความผิดสูงอายุโดยนำมาตรการทางเลือกอื่นแทนการลงโทษจำคุกในเรือนจำ

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ในการจัดทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าอิสระเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุโดยการนำมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมของไทย และศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของประเทศไทยและต่างประเทศในเรื่องดังกล่าว ซึ่งผู้เขียนจะได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อนำเสนอต่อไป

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

สารนิพนธ์ฉบับนี้ใช้วิธีดำเนินการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และวิเคราะห์ และรวบรวมข้อมูลแนวคิด หลักการ และทฤษฎีของการลงโทษ และศึกษาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรการลงโทษรูปแบบอื่นมาใช้แทนการจำคุกผู้สูงอายุในเรือนจำ โดยได้ศึกษา

ค้นคว้าเอกสารทางวิชาการตำรา บทความ รายงานการวิจัยทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสนับสนุนการศึกษาและวิเคราะห์ให้งานสารนิพนธ์ฉบับนี้เกิดความสมบูรณ์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎี เกี่ยวกับมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ
2. ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุของต่างประเทศและประเทศไทย
3. ทราบถึงสภาพปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการจำคุกผู้สูงอายุ
4. ได้รับทราบแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่น แทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ

ผู้เขียนได้ศึกษาถึงความหมาย แนวคิด ทฤษฎีการลงโทษ มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ จึงได้ศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีการลงโทษในคดีอาญา แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการลงโทษจำคุก แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุก (การลงโทษโดยไม่ใช้สถาบัน) และแนวคิดเกี่ยวกับการนำมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาและใช้เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการนำมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ

2.1 ทฤษฎีการลงโทษในทางอาญา และแนวคิดในการกำหนดโทษทางอาญา

ทัณฑวิทยา เป็นวิชาเกี่ยวกับการลงโทษ หมายถึง การศึกษาวิธีการต่าง ๆ ในอันที่จะพึงปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดกฎหมายให้กลับตัวเป็นคนดี มีประโยชน์ต่อสังคม อันเป็นการป้องกันอาชญากรรมและป้องกันสังคมให้ปลอดภัย

การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดมีจุดประสงค์สำคัญ อันได้แก่ การลงโทษจำคุกนั้น ทัณฑวิทยา แบ่งออกเป็น 2 วิธีการ¹ คือ

1) การลงโทษ คือ การลงโทษโดยใช้สถาบัน (Punitive) ได้แก่ การลงโทษจำคุก กักขังในเรือนจำ ทัณฑสถาน ตระวาง คุก สถานกักกัน ทัณฑนิคมต่าง ๆ เป็นต้น

2) ไม่ใช่การลงโทษ คือ การไม่ใช้สถาบัน เช่น การรอลงอาญา การคุมประพฤติ การพักการลงโทษ การอภัยโทษ การชะลอการฟ้อง การให้ทำงานสาธารณะ เป็นต้น

¹ ปกรณ์ มณีปกรณ์. (2553). *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เอ็ม.ที.เพรส. หน้า 250.

2.1.1 ความหมายของโทษและวิธีการลงโทษ

การลงโทษ² หมายถึง การกระทำที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ที่ต้องรับโทษซึ่งอาจจะเป็นผลร้ายต่อร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สิน ซึ่งการลงโทษนั้นเป็นเสมือนเครื่องมือของการตัดสินของสาธารณะซึ่งประกอบด้วยประเด็นสำคัญคือ การลงโทษ ได้แก่ วิธีการที่เกี่ยวข้องกับความเจ็บปวดหรือการทรมานซึ่งเป็นผลจากการตัดสินโดยค่านิยมบางอย่างของสังคม นอกจากนี้มีนักวิชาการหลายท่านเสนอความคิดว่าการลงโทษเป็นการกระทำตามสัญชาตญาณการแก้แค้น โดยเป็นกระบวนการที่ยู่ยากซับซ้อน อาชญากรรมบางประเภทและการกระทำบางชนิดถูกมองว่าผิด และทำให้สังคมเสียหาย ทำให้เสียผลประโยชน์ของบุคคลหรือสมาชิก ปฏิบัติการลงโทษต่าง ๆ จึงเป็นส่วนในการทำลายความสมดุลที่เกิดขึ้น ดังนั้นการลงโทษอาจเป็นเพียงหนึ่งในปฏิกริยาหลาย ๆ อย่างต่อการฝ่าฝืนกฎหมาย

“โทษ”³ หมายถึง การกระทำที่เป็นผลร้ายหรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ที่ได้รับโทษ เช่น ให้ได้รับทุกข์ทรมานทางร่างกายจิตใจและทรัพย์สิน โดยต้องเป็นการลงโทษโดยกลุ่มบุคคลที่มีฐานะอำนาจหน้าที่เป็นตัวแทนโดยชอบธรรมของรัฐสังคมหรือชุมชน

ดร.ธานี วรภัทร์ ให้ความหมายของ “การลงโทษ”⁴ คือ การปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่ได้รับการปฏิบัตินั้นต้องได้รับผลร้าย เนื่องมาจากการที่บุคคลผู้นั้นได้ฝ่าฝืนแนวปฏิบัติอันเป็นกติกาของสังคม โดยที่รัฐจะเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการให้ผู้กระทำผิดได้รับผลร้ายนั้น ๆ การลงโทษเป็นรูปแบบหนึ่งของการป้องกันสังคมจากผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ การป้องกันแบ่งออกเป็น “การป้องกันทั่วไป” และ “การป้องกันพิเศษ” มาตรการบังคับทางอาญาที่มีวัตถุประสงค์เป็นการป้องกันทั่วไป (General Prevention/ Generalpravention) คือ การลงโทษตามบทบัญญัติมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ได้แก่ การประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับริบ ทรัพย์สิน เนื่องจากเป็นมาตรการบังคับทางอาญาที่เข้มข้มมิให้บุคคลอื่นกระทำความผิดในทางเดียวกันหรือเป็นแบบอย่างซึ่งบังคับจิตใจของบุคคลทั่วไปที่คิดจะกระทำความผิดอย่างเดียวกัน หึงดความคิดนั้น ๆ ในขณะที่วิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นมาตรการบังคับทางอาญาซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการป้องกันพิเศษ เนื่องจากวิธีการเพื่อความปลอดภัยใช้เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำความผิดเดียวกันซ้ำอีก และเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดที่อาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชีวิตหรือทรัพย์สินของผู้อื่นอันอาจเกิดขึ้นในอนาคต วิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นทางเลือกที่

² อัจฉริยา ชุตินันท์. (2555). *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 130.

³ ปกรณ์ มณีปกรณ์. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1. หน้า 250

⁴ ธานี วรภัทร์. (2555). *หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 33.

ศาลสามารถมีคำสั่งใช้ควบคุมไปกับการลงโทษ ทั้งนี้ เพื่อตอบสนองต่อภารกิจหลักในการคุ้มครองสังคมและป้องกันการกระทำความผิดของกฎหมายอาญา

การลงโทษ คือ การปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่ได้รับการปฏิบัตินั้นต้องได้รับผลร้าย เนื่องมาจากการที่บุคคลผู้นั้นได้ฝ่าฝืนแนวปฏิบัติอันเป็นกติกาสังคม โดยที่รัฐจะเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการให้ผู้ที่กระทำความผิดได้รับผลร้ายนั้น ๆ การลงโทษเป็นรูปแบบหนึ่งของการป้องกันสังคมจากผู้กระทำความผิด ทั้งนี้การป้องกันแบ่งออกเป็น “การป้องกันทั่วไป” และ “การป้องกันพิเศษ”

“การป้องกันทั่วไป”⁵ กล่าวคือ ลงโทษการกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมายเพื่อให้ผู้กระทำความผิดทราบว่าได้กระทำในสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับและให้บุคคลอื่นเห็นว่าหากมีกากระทำเช่นนี้เกิดขึ้น การกระทำนั้นก็จะไม่เป็นที่ยอมรับ บุคคลย่อมจักต้องได้รับโทษจากการกระทำที่ผิดต่อกฎหมาย

“การป้องกันพิเศษ” กล่าวคือ เป็นการป้องกันไม่ให้ผู้ที่เคยกระทำความผิดกลับมาก่ออันตรายต่อสังคมอีกในอนาคต โดยการใช้มาตรการฟื้นฟูและป้องกันประเภทต่าง ๆ

2.1.2 วัตถุประสงค์ของการลงโทษ

มีวัตถุประสงค์ให้ผู้ได้รับโทษรู้สึกสำนึกว่าการกระทำของตนเป็นการกระทำผิดอันเป็นพฤติกรรมที่คนในสังคมส่วนใหญ่ไม่ประสงค์ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้น ต้องเข้าสู่กระบวนการแก้ไขพฤติกรรมมนุษย์ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดีนั้นให้หมดไป เรื่องนี้ในทางทฤษฎีหรือปรัชญาการลงโทษได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่สำคัญมีดังนี้

1) การลงโทษเพื่อเป็นการตอบแทนหรือเป็นการแก้แค้นให้แก่สังคม (Retribution)

กล่าวคือ⁶ ในสมัยโบราณ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้เสียหาย หรือญาติของผู้เสียหายมักจะใช้วิธีแก้แค้นเพื่อตอบแทนกับฝ่ายตรงข้าม โดยถือหลักว่า เมื่อบุคคลใดกระทำความผิด หรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนย่อมต้องได้รับผลตอบแทนจากการกระทำนั้นอย่างสาสมโดยใช้หลัก “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” หรืออาจเรียกว่า “An eye for an eye, a tooth for a tooth” ซึ่งการลงโทษด้วยวิธีนี้เป็น การแก้แค้นตอบแทนผู้กระทำความผิด โดยไม่มีข้อกำหนดหรือกฎเกณฑ์แน่นอนขึ้นอยู่กับความพอใจเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นผู้ที่ตกเป็นเหยื่อหรือญาติพี่น้องของเหยื่อจะใช้วิธีการตอบแทนโดยการแก้แค้นซึ่งปรากฏว่าการลงโทษนั้นค่อนข้างรุนแรงและเกินขอบเขตมีความทารุณโหดร้ายปราศจากมนุษยธรรม

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

⁶ อัจฉริยา ชูตินันท์. อ่างแล้ว เจริงรรถที่ 2. หน้า 130-131.

หนึ่ง ในปัจจุบัน การลงโทษโดยถือหลักการแก้แค้นตอบแทนได้วิวัฒนาการไปตามแนวความคิดทางอาชญวิทยาสมัยใหม่ คือ หลีกเลียงเลิกใช้วิธีการทรมานกรรมทรมานร่างกาย จึงใช้โทษจำคุกแทนมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะความหนักเบาแห่งการกระทำผิด แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันว่าสังคมปัจจุบันยังคงมีแรงกระตุ้นเตือนในการแก้แค้นผู้กระทำความผิดซึ่งการมีบทลงโทษต่าง ๆ เป็นการเปิดโอกาสให้แก่ชุมชนได้แก้แค้นผู้กระทำความผิดโดยผ่านทางกฎหมาย กฎหมายจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือเพื่อการลงโทษแทน

การลงโทษเพื่อแก้แค้นหรือทดแทนความผิดนับเป็นการลงโทษทางอาญาที่มี ประวัติยาวนานตั้งแต่สมัยอดีต โดยได้รับอิทธิพลมาจากอำนาจในด้านการเมืองการปกครอง ศาสนา และระบบสังคม ประกอบกับความรู้สึกลึกภายในหรือความต้องการในทางจิตวิทยาที่อยากให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลการตอบแทนด้วยการลงโทษที่สาสมกับความที่ตนได้กระทำ นอกจากนี้ยังเป็น การทำให้ผู้กระทำความผิดสารภาพและรู้สึกสำนึกในความผิดที่ตนได้ก่อขึ้น ลักษณะดังกล่าว จึงประกอบไปด้วยเงื่อนไข 3 ประการ คือ⁷

ประการแรก ต้องเป็นการลงโทษเพื่อมุ่งแก้ไขความเสียหายที่ผู้กระทำได้ก่อไว้ หรือทดแทนความรู้สึกของผู้เสียหายที่สูญไปเพื่อให้ผู้เสียหายรู้สึกได้ว่า ความยุติธรรมมิได้จะละเลยความรู้สึกของผู้เสียหายหรือญาติมิตรที่ต้องการแก้แค้นผู้กระทำความผิด อันเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดให้สอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชน

ประการที่สอง ต้องกระทำด้วยความเป็นธรรม (Fairness) เพราะมองว่ากฎหมาย จะมีผลคุ้มครองเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมได้ ทุกคนจะต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย บุคคลที่ละเมิดต่อกฎหมายจะต้องถูกดำเนินคดี การลงโทษจึงควรต้องมีความรุนแรงเท่ากับสิ่งที่ผู้กระทำได้ทำไป ผู้กระทำความผิดจะยังคงต้องได้รับการลงโทษจากรัฐแม้ว่าผู้เสียหายจะอภัยให้ก็ตาม

ประการที่สาม การลงโทษจะต้องได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของความผิด ผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับโทษเท่ากับความเสียหายที่ตนได้ก่อขึ้น

ปัญหามีอยู่ว่าทำไมสังคมต้องเข้าไปลงโทษผู้กระทำผิด การที่รัฐเข้ามารับหน้าที่ลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อเป็นการทดแทนก็เพื่อป้องกันไม่ให้มีการแก้แค้นกันเอง ทำให้สังคมวุ่นวาย เพราะจะมีการแก้แค้นกันเองโดยไม่มีที่สิ้นสุดซึ่งแสดงถึงความไร้ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในขณะที่เดียวกันก็เพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าให้ได้รับความเป็นธรรม โดยการลงโทษผู้กระทำความผิดได้ได้รับผลร้ายที่สาสมและทดแทนกันอย่างยุติธรรม วัตถุประสงค์ในการลงโทษข้อนี้เป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกของประชาชนส่วนใหญ่ในทุกสังคม แม้ว่า

⁷ นัทธิ จิตสว่าง. (2554). *หลักทฤษฎีอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: มูลนิธิพิบูลย์สงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์. หน้า 14-31.

จะเป็นวัตถุประสงค์ที่ปัจจุบันเริ่มที่จะลดความสำคัญลงมากเพราะสังคมมีเหตุผล หรือวัตถุประสงค์อื่นในการที่จะใช้ลงโทษผู้กระทำผิดมากขึ้น ประกอบกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนก็มีจุดอ่อนหลายประการ คือ⁸

(1) การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้พิจารณาถึงประโยชน์ในอนาคต คือไม่ได้พิจารณาถึงว่าการลงโทษนั้นจะมีผลในการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดเกิดขึ้นอีกหรือไม่ การลงโทษเพื่อการทดแทนมิได้ทำให้เกิดผลอะไรกับคืนมาในเชิงความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมในอนาคต

(2) การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็นของสังคม แต่คำนึงถึงความเหมาะสมของโทษกับความผิดที่กระทำ ฉะนั้นเมื่อได้ลงโทษผู้กระทำตามอัตราโทษแล้ว ก็ต้องปล่อยตัวออกมาทั้ง ๆ ยังเป็นอันตรายต่อสังคมอยู่ หรือเช่นกรณีการตัดมือผู้กระทำผิดฐานลักทรัพย์ สังคมจะไม่ได้อะไรจากการลงโทษดังกล่าวนอกจากคุณพิการให้ที่สังคมจะต้องเป็นภาระเลี้ยงดูต่อไป

(3) เป็นการยากมากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของโทษกับความผิดว่ามีความเท่าเทียมกันจริงหรือไม่ เพราะในสภาพความเป็นจริง สังคมยังไม่สามารถมีมาตรการใด ๆ ที่จะลงโทษให้ได้สัดส่วนกับความผิดอย่างแท้จริงได้ เช่น กรณีการลักทรัพย์ การจะลงโทษอย่างไรจึงจะสาสมหากจะใช้โทษจำคุกจะต้องจำคุกกี่ปีจึงจะทดแทนกันได้ เป็นเรื่องของความรู้สึกทั้งสิ้น ยังไม่มีมาตรฐานใด ๆ ที่จะวัดได้ว่าทดแทนกันได้ ปัญหาจึงเกิดว่าผู้กระทำผิดถูกลงโทษอย่างยุติธรรม หรือผู้เสียหายได้รับการตอบแทนที่ยุติธรรมหรือไม่

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เองทำให้วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนลดความสำคัญลงในปัจจุบันแต่ก็ยังคงมีอยู่ ทั้งนี้เพราะยังสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนทั่วไปในการที่จะทำให้ผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษเพื่อทดแทนให้สาสมกัน

2) การลงโทษเพื่อยับยั้งหรือการข่มขู่ (Deterrence)

กล่าวคือ⁹ ในการลงโทษผู้กระทำผิดมีความผิด มีวัตถุประสงค์ที่น่าจะเห็นได้ชัด คือ เพื่อเป็นการยับยั้งการทำความผิดซ้ำของผู้นั้น (specific deterrence) และเพื่อให้ผู้อื่นเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าเอาเยี่ยงอย่าง ซึ่งวัตถุประสงค์นี้ เรียกว่า “การยับยั้งโดยทั่ว ๆ ไป” (general deterrence) เช่นการนำโทษประหารชีวิตมาใช้ขึ้นเชื่อว่า วิธีประหารชีวิตเป็นการยับยั้งผู้อื่นมิให้เอาเยี่ยงอย่างในการประกอบอาชญากรรม โดยเจมส์ ชูทเธอร์ (Jame Chuter) กล่าวไว้ว่า ไม่มีบทลงโทษ

⁸ ธานี วรภัทร์. อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 4. หน้า 34-35.

⁹ อัจฉริยา ชูตินันท์. อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 2. หน้า 131.

อื่นใดที่จะมีผลยับยั้งบุคคลมิให้กระทำความผิดทางอาญาเท่ากับโทษประหารชีวิต นอกจากนี้ยังมีวิธีการลงโทษประเภทต่าง ๆ อีก เช่น การใช้ช้อน การเขียน การจำคุก การให้นักโทษทำงานหนัก เป็นต้น การลงโทษด้วยวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ เกี่ยวเนื่องกับหลักธรรมชาติที่ว่ามนุษย์ปรารถนาที่จะได้รับความสุขความสบายและหลีกเลี่ยงความทุกข์ทรมาน ฉะนั้น การลงโทษจึงก่อให้เกิดการยับยั้งอีกประการหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “การยับยั้งเป็นพิเศษ” (Special deterrence) โดยเป็นการลงโทษเพื่อให้เป็นบทเรียนให้ผู้กระทำความผิดรู้สำนึกและเข็ดหลาบ ไม่คิดกระทำความผิดอีกในอนาคต ซึ่งการยับยั้งเป็นพิเศษนี้พุ่งเล็งเฉพาะตัวผู้กระทำความผิดเพื่อให้เกิดความกลัวต่อโทษและไม่กล้ากระทำความผิดอีกในอนาคต

การลงโทษจะคำนึงแต่เพียงผลของการลงโทษต่อตัวผู้กระทำความผิดเท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงผลต่อประชาชนทั่วไปด้วย วัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดก็เพื่อประโยชน์ 2 ประการ คือ

(1) มีผลแก่ตัวผู้กระทำความผิด ทำให้ผู้กระทำความผิดซึ่งถูกลงโทษมีความเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำอีก

(2) เป็นตัวอย่างให้กับคนทั่วไปเห็นว่าเมื่อกระทำความผิดแล้วจะต้องได้รับโทษ เพื่อคนทั่วไปจะได้ทราบจะได้เกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดขึ้นบ้าง ทำให้เกิดความยับยั้งชั่งใจไม่กล้ากระทำความผิดเช่นนั้นอีก

การข่มขู่ดังกล่าวทำให้เกิดความกลัวที่จะถูกลงโทษ จะทำให้หลายคนไม่กล้ากระทำความผิดแล้ว ยังมีผลทำให้คนทั่วไปคิดว่าการกระทำความผิดเป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยง

การที่จะทำให้การลงโทษมีผลในการข่มขู่และยับยั้งจะต้องทำให้การลงโทษนั้น เร็ว เจฟฟอรีย์ กล่าวไว้ว่าจะต้องมีความแน่นอน รวดเร็ว เสมอภาค และโทษที่เหมาะสม กล่าวคือ มีลักษณะ 4 ประการ ดังนี้¹⁰

(1) การลงโทษต้องมีความแน่นอนในการนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ กล่าวคือเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วจะต้องทำให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสรอดจากการถูกจับกุมลงโทษไปได้ยาก ซึ่งจะมีผลในการข่มขู่และยับยั้งให้คนทั่วไปและผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าเสี่ยงกระทำความผิดขึ้นอีก เพราะทำผิดแล้วต้องถูกจับก็ไม่คุ้มค่า

(2) การลงโทษจะต้องสามารถกระทำได้อย่างรวดเร็ว เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วจะต้องสามารถนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างรวดเร็วให้ “เห็นผลทันตา” จึงจะทำให้ผู้กระทำความผิดและคนทั่วไปเห็นเป็นตัวอย่างว่าเมื่อกระทำความผิดแล้วจะได้รับผลร้ายเช่นไร ในทางตรงกัน

¹⁰ ธาณี วรภัทร์. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 4. หน้า 36-37.

ข้ามหากมีการกระทำผิดเกิดขึ้นแล้วอีก 3 ปีต่อมา จึงสามารถจับกุมตัวผู้กระทำผิดได้ หรืออีก 5 ปี ต่อมากว่าศาลจะลงโทษผู้กระทำผิด ก็ทำให้คนทั่วไปลืมเรื่องราวการกระทำผิดที่เกิดขึ้น และทำให้ การลงโทษไม่มีผลในการข่มขวัญยับยั้งเพราะไม่เห็นผลทันตา ดังนั้น หากเป็นกรณีการกระทำผิด ในคดีที่สะท้อนขวัญประชาชนหรือคดีที่ประชาชนให้ความสนใจ กระบวนการยุติธรรมโดยตำรวจ อัยการ ศาล อาจร่วมมือกันในการเร่งรัดดำเนินคดีเพื่อให้ผู้ต้องหาได้รับการพิจารณาตัดสินโดยเร็ว ก็จะทำให้การลงโทษมีผลในการข่มขวัญยับยั้งมากขึ้น

(3) การลงโทษต้องมีความเสมอภาค โดยที่ผู้ที่กระทำผิดจะต้องถูกลงโทษเท่าเทียม กันไม่มีการเลือกปฏิบัติ ซึ่งจะมีผลให้ผู้กระทำผิดหรือผู้ที่คิดจะทำผิดไม่มีโอกาสแก้ตัว หรือหาทาง หลีกเลียงหรือหาข้อยกเว้นจากการถูกลงโทษถ้าทำผิด การลงโทษจึงจะมีผลในการข่มขวัญยับยั้ง หากเมื่อมีการกระทำผิดแล้วบางคนได้รับโทษ บางคนมีข้อยกเว้น ก็จะทำให้การลงโทษไม่ สักดิ์สิทธิ์ทำให้ต่างหาช่องทางที่จะหลบหนีหรือหาข้อยกเว้นที่ไม่ต้องรับโทษทำให้ไม่มีความเกรงกลัวต่อโทษ

(4) การลงโทษจะต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและทัดเทียมกับความผิด หาก บทลงโทษเบาเกินไปไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำผิด ก็จะทำให้ผู้กระทำผิดและคนทั่วไปไม่เกิด ความเกรงกลัวและคุณค่าที่จะเสียดังการกระทำผิด แต่หากบทลงโทษหนักเกินไปก็จะทำให้ผู้กระทำผิด พยายามปกปิดการกระทำผิดของตน โดยการทำร้ายเหยื่อหรือทำให้เหยื่อได้รับผลร้ายมากขึ้น เช่น หากใช้โทษประหารชีวิตกับการปล้นหรือข่มขืน จะกระตุ้นให้มีการปล้นแล้วฆ่าเจ้าทุกข์หรือข่มขืน แล้วฆ่าเพื่อปกปิดการกระทำผิดของตนเองเพราะโทษเท่ากันในขณะเดียวกัน กระบวนการยุติธรรม จะต้องทำงานหนักมากขึ้นในการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ เพราะยังมีโทษหนักจึงต้องมีการ พิสูจน์หรือมีพยานหลักฐานที่ชัดเจน ศาลจึงจะสั่งลงโทษ หากพยานหลักฐานหรือการฟ้องร้อง ดำเนินคดีไม่รัดกุมก็จะเป็นโอกาสให้ผู้กระทำผิดหลุดรอดจากการถูกลงโทษไปได้ ดังนั้น จึงต้องมี ความเหมาะสมและทัดเทียมกับการกระทำผิด จึงจะมีผลในการข่มขวัญยับยั้ง

3) การลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation)

กล่าวคือ¹¹ การลงโทษสมัยโบราณมุ่งแก้แค้น และทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความ หลาบจำ ดังนั้น วิธีการลงโทษจึงโหดร้ายทารุณ แต่ในปัจจุบัน มนุษย์เห็นความมีคุณค่าของการอยู่ ร่วมกันและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมากขึ้น และคำนึงถึงหลักศีลธรรม และหลักมนุษยธรรม มากยิ่งขึ้นและเป็นที่ยอมรับกันได้ว่า การลงโทษแต่เพียงอย่างเดียวไม่อาจทำให้ผู้กระทำ ความผิดกลับตนเป็นคนดีได้ แต่กลับเป็นการเสริมสร้างสันดานหยาบกระด้างยิ่งขึ้น หรือเพิ่มความ

¹¹ อัจฉริยา ชูตินันท์. อ่างแล้ว เชนอรรถที่ 2. หน้า 132.

เหยียดโหดทารุณกักขังพะแก่ผู้กระทำผิดให้เพิ่มมากยิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งเห็นว่าไม่เป็นผลดีต่อคนในชุมชน หรือสังคมแม้แต่น้อย และไม่อาจเป็นหลักประกันว่าจะไม่มีการกระทำความผิดซ้ำเกิดขึ้นอีก

ดังนั้น การแก้ไขผู้กระทำความผิดจึงเป็นการห้ามปรามไม่ให้เกิดการประกอบ อาชญากรรม จึงเป็นงานที่รัฐบาลจะต้องกระทำเพื่อแก้ไขฟื้นฟูหรือเยียวยาผู้กระทำความผิดเปลี่ยน ให้เขาเคารพกฎหมายให้ได้

อย่างไรก็ดี ในการใช้โทษจำคุกควบคุมผู้ต้องขัง หรือนักโทษไว้ในเรือนจำนั้น ย่อมเป็นที่คาดได้อยู่แล้วว่า สักวันหนึ่งบุคคลเหล่านั้นก็จะได้รับการปลดปล่อยให้กลับเข้าสู่สังคมอีก จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าถ้าจะให้ผู้กระทำผิดกลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคมต่อไป จำเป็น จะต้องใช้วิธีการทั้งพระเดชพระคุณ กล่าวคือ จะลงโทษแต่เพียงอย่างเดียวย่อมไม่ได้จะต้องมีวิธี ปลดอบประโลมหรือหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขให้นักโทษกับตนเป็น พลเมืองดีต่อไปด้วย

ดังนั้น แนวปรัชญาดังกล่าวจึงก่อให้เกิดวิธีการปฏิบัติในแบบต่าง ๆ แก่ผู้ต้องขังหรือนักโทษในเรือนจำที่ต้องจำคุก เช่น การฝึกวิชาชีพ ให้การศึกษา และให้การบำบัดทางการแพทย์และจิตวิทยาโดยกระทำควบคู่กับการลงโทษ ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดี โดยเกิดความสำนึก และพร้อมที่จะกลับไปอยู่ในสังคม และประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ เมื่อพ้นโทษ

4) ลงโทษเพื่อป้องกันสังคม (Social Defense Theory)

กล่าวคือ การลงโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันให้ชุมชน หรือสังคมนั้นปลอดภัยจาก อาชญากรรม และเพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก และได้แก้ไข ฟื้นฟูในระหว่างต้องโทษ พร้อมทั้งให้การศึกษาฝึกอาชีพเมื่อผลโทษแล้วจะได้กลับตนและ ประกอบอาชีพในทางสุจริต เพื่อเป็นแนวทางป้องกันมิให้อาชญากรรมเกิดขึ้น

มาร์ค แอนเซล (Marc Ancel) เป็นนักอาชญาวิทยาที่มีชื่อเสียงของประเทศฝรั่งเศสได้ ให้คำนิยามของ “การป้องกันสังคม” ว่าหมายถึง การปกป้องคุ้มครองสังคมที่เพียบพร้อมบริบูรณ์ ด้วยปัจจัยจำเป็นยิ่งต่อการดำรงชีวิตต่อต้านอาชญากรรม โดยยึดหลักความถูกต้องชอบธรรม อย่างไม่ลืมนิวายในการรักษาความสงบสุขและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของ ประชาชนการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมสามารถแบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้ คือ

(1) วางแผนในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

- (1.1) เร่งรัดเจ้าหน้าที่ป้องกันและปราบปรามโจรผู้ร้าย
- (1.2) ความร่วมมือจากราชกรออาสาสมัคร
- (1.3) ควบคุมการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในการป้องกันอาชญากรรม
- (1.4) สอดส่องดูแลการปฏิบัติงานพร้อมทั้งความประพฤติ

(1.5) จัดวางสายงานการให้ข่าวกรองที่เชื่อถือได้

(1.6) ให้มีการประเมินผล

(2) ให้การศึกษาแก่ประชาชนในเรื่องการป้องกันทรัพย์สินและความปลอดภัย

(3) จริยธรรมของผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรม

(4) การประสานงานของสถาบันที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม

จะเห็นได้ว่าสังคมจะปลอดจากอาชญากรรมได้นั้นจำเป็นต้องกระทำร่วมกันหลายฝ่าย เพื่อให้อาชญากรรมนั้นลดลงซึ่งแนวทางป้องกันสังคมจำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเพื่อให้ผู้กระทำผิดกลับตนเป็นคนดีนอกจากนี้จะต้องเพิ่มประสิทธิภาพของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมโดยวางแนวทางที่จำเป็นจะต้องกระทำวางระบบการควบคุมการลงโทษ การกำหนดโทษหรือวางเงื่อนไขทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองป้องกันสังคม

อย่างไรก็ตาม การแก้ไขผู้กระทำผิดในปัจจุบัน แม้จะเป็นแนวทางที่ยอมรับกันในวงการราชทัณฑ์โดยทั่วไป แต่ก็ยังเป็นที่ยสงสัยว่าจะได้รับผลตามประสงค์เพียงไร เพราะการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดจะมีอุปสรรคหลายประการ กล่าวคือ¹²

(1) ผู้กระทำผิดบางส่วนเปรียบเสมือนกับแก้วที่แตกไปแล้วยากต่อการที่จะมาต่อให้เหมือนเดิมเพราะได้สูญเสียบุคลิกภาพไปแล้วโดยถูกหล่อหลอมและขัดเกลาให้มีบุคลิกลักษณะเช่นนั้นมาเป็นเวลานาน แต่ใช้เวลาในเรือนจำไม่นาน เพื่อที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้ฟื้นคืนกลับมา และให้ปรับตัวเข้ากับคนโดยทั่วไปในสังคมนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก

(2) การลงโทษเพื่อการแก้ไขขัดกับความรูสึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำผิดไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าคนทั่วไป ตามหลักของเจเรมี เบนเท็ม (Jeremy Bentham) ที่เรียกว่า “หลักการได้รับประโยชน์ที่น้อยกว่า” (Principle of less eligibility) ทั้งนี้ เพราะคน โดยทั่วไปจะเห็นว่าเป็นการไม่เป็นธรรมที่ผู้กระทำผิดจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนสุจริตโดยทั่วไป เช่น ผู้กระทำผิดจะได้รับการอบรมแก้ไขฝึกวิชาชีพ สวัสดิการ อาหาร ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการจัดการศึกษา การหางาน ในขณะที่คนโดยทั่วไปในสังคมอีกจำนวนมากไม่ได้รับบริการดังกล่าว ความรูสึกของคนทั่วไปดังกล่าวเห็นได้ว่าขัดกับหลักของการแก้ไขฟื้นฟู

(3) การแก้ไขฟื้นฟูเหมาะสำหรับผู้กระทำผิดบางประเภทเท่านั้น เช่น ผู้กระทำผิดครั้งแรก ซึ่งได้กระทำผิดไปเพราะอารมณ์ชั่ววูบหรือโดยพลั้งพลาด หรือทำไปเพราะความจำเป็น การแก้ไขฟื้นฟูไม่ทำให้กระทำผิดซ้ำขึ้นอีกย่อมมีทางทำสำเร็จได้มาก แต่สำหรับผู้กระทำผิดที่เคย

¹² นัทธี จิตสว่าง. (2554). *วัตถุประสงค์ในการลงโทษ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.gotoknow.org/posts/454719>. [2566, 6 มิถุนายน].

กระทำผิดและถูกลงโทษมาหลายครั้งแล้ว หรือพวกเขาอาจถูกรออาชิวหรือพวกเขาผิดคดีนิสย โอกาสที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้กลับตัวจะยอมเป็นไปได้อย่างยาก ดังนั้น การแก้ไขฟื้นฟูจึงไม่สามารถจะทำให้ผู้กระทำผิดกลับตัวได้ทุกกรณีไป

(4) การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในเรือนจำ จะทำให้ผู้กระทำผิดได้รับ ความเป็นคนจืดจาง เมื่อพ้นโทษออกไปก็จะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม จึงต้องไปคบหาสมาคมกับพวกเดียวกันที่ยอมรับและกลับเข้ามาในเรือนจำใหม่

อย่างไรก็ตาม แม้การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูจะมีข้อจำกัดอยู่หลายประการดังกล่าว แต่ก็เป็นวัตถุประสงค์ที่ได้รับการยอมรับและปฏิบัติอยู่ในวงการราชทัณฑ์ของประเทศต่าง ๆ โดยทั่วไป โดยจะต้องทำควบคู่ไปกับหลักการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เพื่อแยกคนที่สมควรแก้ไขฟื้นฟูมาดำเนินการอย่างจริงจัง ทั้งนี้ โดยผสมผสานไปกับวัตถุประสงค์ข้ออื่น ๆ

วัตถุประสงค์ในการลงโทษทั้งสี่ข้อข้างต้น ยังเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่แพร่หลายอยู่ในสังคมปัจจุบัน หากแต่จุดเน้นได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เน้นการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนไปสู่การลงโทษเพื่อการอบรมแก้ไข แต่การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนก็ยังคงปรากฏอยู่ในความคาดหวังของสังคม ซึ่งจะเห็นได้จากการที่รัฐยังต้องลงโทษเพื่อตอบสนองความรู้สึกของประชาชนในกรณีที่มีอาชญากรรมรุนแรงเกิดขึ้น ในขณะที่เดียวกันการลงโทษยังเป็นการทำให้คนทั่วไปเกิดความเกรงกลัวในการถูกลงโทษ การลงโทษจึงมุ่งเพื่อข่มขู่ยับยั้งเช่นกัน นอกจากนี้การลงโทษโดยการจำคุกยังถือเป็นการลงโทษเพื่อตัดออกจากสังคม ดังนั้น วัตถุประสงค์ในการลงโทษทั้งสี่ข้อจึงยังเป็นวัตถุประสงค์ที่ผสมผสานในการลงโทษอยู่ในปัจจุบัน

2.1.3 วิวัฒนาการเกี่ยวกับวิธีการลงโทษในอดีตและปัจจุบัน

วิธีการลงโทษได้มีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขไปตามแนวความคิดและความนิยมของสังคมและเปลี่ยนแปลงวิธีการไปตามความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งอาจแบ่งวิธีการลงโทษได้เป็น 2 สมัย คือ วิธีการลงโทษสมัยโบราณ และสมัยปัจจุบัน โดยมีความแตกต่างกันในวิธีการที่กระทำต่อผู้กระทำความผิด กล่าวคือ¹³

1) วิธีการลงโทษในสมัยโบราณ

วิธีการลงโทษในสมัยโบราณ เป็นวิธีที่กลุ่มชนถือปฏิบัติสืบต่อ ๆ มา ในสมัยโบราณวิธีการลงโทษจะมุ่งลงโทษแก่เนื้อตัวผู้กระทำความผิด ด้วยวิธีการทรมานต่าง ๆ ตามลักษณะความหนักเบาของการกระทำผิดในกลุ่มชนหนึ่ง ๆ จะใช้วิธีแตกต่างกันไปตามความเชื่อธรรมเนียมประเพณีประจำของตน ซึ่งเป็นเรื่องรายละเอียดในวิธีปฏิบัติ แต่โดยทั่วไปแล้วถือหลักเกณฑ์การ

¹³ ปกรณ์ มณีปกรณ์. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 1. หน้า 261-267.

ปฏิบัติลงโทษแก่ผู้กระทำผิดคล้ายคลึงกันไปในทำนองเดียวกันจึงพอสรุปหลักวิธีการลงโทษในสมัยโบราณได้ 4 ประเภท คือ

(1) การลงโทษด้วยการทรมานร่างกาย วิธีนี้จะใช้การทรมานโหดร้ายให้ผู้กระทำผิดได้รับความเจ็บปวดทุกข์ทรมานและประจานให้อับอายได้แก่การจำคุกการเขียนไบบยต์ตัดอวัยวะคือฆ่าสัตว์ประจานให้ประจาน เป็นต้น

(2) การเนรเทศและการตัดออกจากหมู่คณะ การลงโทษวิธีนี้เป็นการกำจัดผู้กระทำผิดออกไปจากสังคม นิยมใช้กันมากในสมัยโบราณ โดยมากจะใช้ลงโทษแก่ผู้กระทำผิดฐานละเมิดขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรมอันดีงามของสังคมต่อต้านหรือฝ่าฝืนข้อห้ามทางศาสนา นักโทษการเมือง และผู้กระทำผิดหรือสงสัยว่าจะเป็นภัยแก่บ้านเมืองและสถาบันกษัตริย์วิธีปฏิบัติมักจะริบทรัพย์สินของผู้กระทำผิดเข้าเป็นของหลวงก่อนจึงลงโทษ สำหรับเมืองไทยสมัยโบราณตามกฎหมายเก่าก็ใช้วิธี “ลอยแพ” ปล่อยไปในทะเลตามบุญตามกรรม

(3) การส่งนักโทษไปถิ่นอื่นหรือต่างถิ่น วิธีนี้เป็นการลงโทษโดยส่งตัวนักโทษหรือบุคคลที่เห็นว่าเป็นภัยต่อสังคมและการเมืองไปอยู่ในถิ่นอื่นที่ห่างไกล แห้งแล้ง กันดาร ในต่างแดนต่างถิ่นประเทศอังกฤษในสมัยก่อนนิยมลงโทษส่งนักโทษอาญาและนักโทษการเมืองไปอยู่ดินแดนอาณานิคมของอังกฤษอันห่างไกล แห้งแล้ง กันดาร ไม่เจริญ ได้แก่ อเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เป็นต้น โดยจงจำไปในเรือและให้พลพายเรือไปด้วย ประเทศฝรั่งเศสสมัยก่อนก็ส่งนักโทษอุกฉกรรจ์ไปอยู่มาดากัสการ์และกีเนีย ประเทศรัสเซียสมัยก่อนก็ส่งนักโทษไปอยู่ไซบีเรีย ดินแดนอันหนาวเย็นและอดอยาก ส่วนประเทศไทยสมัยก่อนก็นิยมส่งนักโทษอุกฉกรรจ์และนักโทษการเมืองไปอยู่บนเกาะตะรุเตาอันห่างไกลและกันดารในภาคใต้ เป็นต้น

(4) การลงโทษประหารชีวิตการลงโทษประหารชีวิต เป็นวิธีการลงโทษที่เก่าแก่ที่สุดและรุนแรงมากที่สุด วิธีการประหารจะมีลักษณะวิธีที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของแต่ละสังคมบ้านเมืองและเชื้อชาติ เช่น

ชาวจีนในสมัยโบราณ นิยมใช้วิธีให้นักโทษนั่งบนเข่า (เข่าทั้งสองวางราบติดพื้น) มัดมือไว้หลัง ปักป้ายชื่อนักโทษไว้ที่ตัวนักโทษแล้วฟันด้วยดาบใหญ่จนคอขาด ส่วนโทษร้ายแรงและโทษกบฏก็จะนิยมแล่นเนื้อก่อนแล้วจึงประหาร สำหรับผู้กระทำผิดที่เป็นเจ้านายราชวงศ์จะใช้ผ้ารัดคอหรือให้ดื่มยาพิษตาย

ชาวโรมันสมัยโบราณ ใช้วิธีประหารโดยการตรึงกางเขนแก่นักโทษที่กระทำผิดร้ายแรงฆ่าคนตายมากมาย หรือศัตรูในสงคราม

ชาวฝรั่งเศสสมัยโบราณ นิยมประหารด้วย “กิโยติน” (Guillotine) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ใบมีดขนาดใหญ่ตัดศีรษะของนักโทษ ซึ่งอยู่ในลักษณะนอนเอาคอพาดไว้รองรับใบมีดที่จะตกลงมาฟันคอ

ชาวยุโรปในสมัยกลาง มักนิยมใช้วิธีแขวนคอและสำหรับนักโทษร้ายแรงหรือพวกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนาก็จะถูกประหารโดยวิธีเผาทั้งเป็น ตัดคอ ใช้มีดถึงแขน ขา ให้ขาดจนตาย ใช้ก้อนหินปาจนตาย เป็นต้น

ชาวไทยและบ้านเมืองต่าง ๆ ในดินแดนสุวรรณภูมิสมัยโบราณ ใช้วิธีประหารด้วยการฟันคอ โดยให้นักโทษนั่งกับพื้น มือทั้งสองถือคอกไม้รูปเทียนประนมอยู่ ผูกตาแล้วจึงฟันคอ ส่วนพวกเจ้านายชั้นสูงและราชวงศ์ ใช้วิธีประหารด้วยการเอาตัวใส่กระสอบแล้วทุบคอ ด้านหลังด้วยท่อนจันทน์จนตาย หรือใช้วิธีใส่กระสอบถ่วงน้ำ

2) วิธีการลงโทษในสมัยปัจจุบัน

เมื่อแนวความคิดในการลงโทษได้วิวัฒนาการ ปรับปรุง แก้ไข เปลี่ยนแปลง ความมุ่งหมายไปจากสมัยโบราณที่มุ่ง “แก้แค้น” มาเป็น “แก้ไข” จึงทำให้วิธีการลงโทษถูกปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปด้วย จากการใช้วิธีการลงโทษที่ทารุณโหดร้ายมาเป็นวิธีการควบคุมและอบรมแก้ไข ซึ่งถือเป็นหลักเกณฑ์ใช้กันเป็นสากลทั่วโลกประเทศไทยก็ใช้วิธีการลงโทษตามแนวความคิดต่าง ทัศนวิทยาสมัยใหม่เช่นกัน¹⁴

ประมวลกฎหมายอาญา พุทธศักราช 2499 มาตรา 18 ได้กำหนดบทลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดกฎหมายอาญาไว้ 5 ประเภท คือ

- (1) ประหารชีวิต
- (2) จำคุก
- (3) กักขัง
- (4) ปรับ
- (5) ริบทรัพย์สิน

โทษประหารชีวิตและโทษจำคุกตลอดชีวิต ให้นำมาใช้บังคับแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิดในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีในกรณีผู้ซึ่งกระทำความผิดในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีได้กระทำความผิดที่มีระวางโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ให้ถือว่าระวางโทษดังกล่าวได้เปลี่ยนเป็นระวางโทษจำคุกห้าสิบปี

¹⁴ ปกรณ์ วัฒนปกรณ์. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 1. หน้า 261-267.

นอกจากนั้น กฎหมายอาญายังกำหนดถึงเรื่องวิธีการเพื่อความปลอดภัย โดยมีความมุ่งหมายเพื่อป้องกันไม่ให้คนที่กระทำความผิดนั้น ได้กระทำความผิดอีกหรือกระทำความผิดได้ยากขึ้น ซึ่งวิธีเพื่อความปลอดภัยมี ดังนี้¹⁵

- (1) กักกัน
- (2) ห้ามเข้าเขตกำหนด
- (3) เรียกประกันทัณฑ์บน
- (4) ตัวไว้ในสถานพยาบาล
- (5) ห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง

3) ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุก

การบังคับโทษจำคุกที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษได้นั้นย่อมสันนิษฐานได้ว่าผู้ต้องโทษย่อมสามารถที่จะดำเนินชีวิตในอนาคตของเขาโดยปราศจากการกระทำความผิดในทางอาญาอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม และการบังคับโทษสามารถตอบสนองการคุ้มครองสาธารณะต่อการกระทำความผิดในอนาคตต่อไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการกิจหรือเป้าหมายของกฎหมายอาญา กล่าวคือ มีภารกิจในการคุ้มครองสังคม มีภารกิจในการปราบปรามและในการป้องกันการกระทำความผิด และมีภารกิจในการคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายและการคุ้มครองคุณภาพของการกระทำอย่างแท้จริงได้ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ไม่ต้องทำงานมากหรือทำงานซ้ำ

สำหรับการบังคับโทษจำคุกที่ล้มเหลว กล่าวคือ ไม่ตอบสนองภารกิจของกฎหมายบังคับโทษไม่ว่าด้วยเหตุปัจจัยใด ๆ ก็ตาม เช่น ผู้ต้องโทษสิ้นเรื่อ่นจำที่จะรับได้หรือกฎหมายบังคับโทษขาดประสิทธิภาพ ปรากฏการณ์หรือปฏิกิริยาที่จะเกิดขึ้น คือ¹⁶

- (1) ผู้กระทำความผิดขาดการบำบัดแก้ไขที่เป็นไปตามหลักวิชา จะได้แต่การควบคุมตามระยะเวลาแต่ไม่ได้รับการแก้ไขใด ๆ
- (2) เรื่อ่นจำกลายเป็นแหล่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พฤติกรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคนิควิธีของอาชญากรมืออาชีพกับผู้กระทำความผิดและพัฒนาความรุนแรงไปสู่องค์กรอาชญากรรม เมื่อกลุ่มคนเหล่านี้ออกจากเรื่อ่นจำสู่สังคม สังคมก็จะมีอาชญากรอยู่ปะปนอยู่ร่วมกับคนปกติในสังคมมากขึ้น ทำให้มีความเสี่ยงภัยและสังคมขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ประสิทธิภาพของกฎหมายอาญาก็จะทำหน้าที่คุ้มครองสังคมไม่ได้

¹⁵ อัจฉริยา ชูตินันท์. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2. หน้า 151.

¹⁶ ธาณี วรภัทร์. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4. หน้า 101-102.

(3) เกิดภาวะคุกคามสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังตามหลัก “นิติรัฐ” แห่งรัฐธรรมนูญอันเป็นการทำลายบุคลิกภาพของบุคคลที่ร้ายแรง ทำให้ยากแก่การแก้ไข

(4) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องทำงานมากขึ้น ปริมาณคดีความล้นศาล เพราะต้องดำเนินคดีซ้ำกับบุคคลเดิม ทำให้ต้องขยายอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา เจ้าพนักงานราชทัณฑ์ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ต้องเพิ่มงบประมาณสถานที่ในอัตราก้าวหน้าเพิ่มขึ้น

2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

2.2.1 ความหมายของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ หมายถึง การนำเอาอายุเป็นหลักในการเรียก เช่น ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

คนชรา หมายถึง การนำเอาลักษณะทางกายภาพเป็นหลักในการเรียกนั่นคือ ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป แต่ความชราหรือขบวนการแก่ ซึ่งเป็นขบวนการที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของเซลล์ต่าง ๆ ในร่างกาย เริ่มตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนกระทั่งเติบโตเป็นทารกและเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ เซลล์จะเปลี่ยนแปลงในทางเสริมสร้างทำให้เจริญเติบโต อย่างไรก็ตาม เมื่อพ้นวัยผู้ใหญ่แล้ว จะมีผลการสลายของเซลล์มากกว่าสร้าง จึงทำให้สมรรถภาพการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ของบุคคลลดลง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะแตกต่างกันในแต่ละบุคคล

“ผู้สูงอายุ”¹⁷ หรือบางคนเรียกว่า “ผู้สูงวัย” เป็นคำที่บ่งบอกถึงตัวเลขของอายุว่ามีอายุมาก โดยนิยมนับตามอายุตั้งแต่แรกเกิด (Chronological age) หรือทั่วไปเรียกว่า “คนแก่” หรือ “คนชรา” สำหรับ **วัยสูงอายุ** หรือ **วัยชรา**¹⁸ หมายถึง มนุษย์ที่มีอายุอยู่ในช่วงปลายของชีวิต ดังที่กล่าวข้างต้น นิยามของผู้สูงอายุอาจแตกต่างกันไป เมื่อพิจารณาจากแง่มุมต่าง ๆ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า “คนแก่” คือ มีอายุมาก หรืออยู่ในวัยชรา คำว่า “ชรา” คือ แก่ด้วยอายุ ชำรุดทรุดโทรม และคำว่า “สูงอายุ” หมายความว่า มีอายุมาก

¹⁷ มนัญญา ภูแก้ว. (2566). *พระราชบัญญัติสูงอายุ พ.ศ. 2546*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?%20nid=1536. [2566, 6 มิถุนายน].

¹⁸ สุทิน สายสงวน. (2552). นโยบายเกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุ: บทเรียนจากประเทศญี่ปุ่นและเกาหลี. *วารสารญี่ปุ่นศึกษา*, 26 (2) ตุลาคม-มีนาคม 2563, หน้า 71-83.

ประเทศไทยได้กำหนดความหมายของ “ผู้สูงอายุ”¹⁹ ไว้ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 หมายความว่า “บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย” องค์การสหประชาชาติ (United Nations:UN)²⁰ ได้ให้นิยาม “ผู้สูงอายุ” (Older person) หมายถึง ประชากรทั้งเพศชายและหญิงที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป และได้แบ่งระดับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็น 3 ระดับ ได้แก่

1) ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีมากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

2) ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปี มากกว่าร้อยละ 14 ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์

3) ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่

ส่วนองค์การอนามัยโลก (World Health Organization, WHO) และองค์การสหประชาชาติ (United Nations, UN) ใช้คำในภาษาอังกฤษของผู้สูงอายุว่า Older person or Elderly person แต่ในส่วนขององค์การอนามัยโลกและองค์การสหประชาชาติ มักใช้คำว่า Older person มากกว่า Elderly person องค์การอนามัยโลกยังไม่มีการให้นิยามผู้สูงอายุ โดยมีเหตุผลว่าประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมีการนิยามผู้สูงอายุต่างกัน ทั้งนิยามตามอายุเกิด ตามสังคม (Social) วัฒนธรรม (Culture) และสภาพร่างกาย (Functional markers) เช่น ในประเทศที่เจริญแล้ว มักจัดผู้สูงอายุนับจากอายุ 65 ปีขึ้นไป หรือบางประเทศอาจนิยามผู้สูงอายุตามอายุกำหนดให้เกษียณงาน (อายุ 50 หรือ 60 หรือ 65 ปี) หรือนิยามตามสภาพของร่างกาย โดยผู้หญิงสูงอายุอยู่ในช่วง 45 – 55 ปี ส่วนชายสูงอายุ อยู่ในช่วง 55 – 75 ปี²¹

¹⁹ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546. มาตรา 3 บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย.

²⁰ รัชนี โตอาจ. (2566). *สังคมผู้สูงอายุ: นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/05-01.html>. [2566, 11 มิถุนายน].

²¹ พรชัย สุวรรณากาศ. (2563). *การผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุณวุฒิปรัชญา คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำหรับประเทศไทย ได้ให้คำนิยามไว้ ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 บัญญัติว่า “ผู้สูงอายุ” หมายความว่า “บุคคลซึ่งมีอายุเกินกว่าหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย” จากคำนิยามดังกล่าว จะเห็นได้ว่าบุคคลที่จะเป็นผู้สูงอายุได้ตามกฎหมายของประเทศไทย และจะได้รับสิทธิตามพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้จะต้องเป็นบุคคลที่มีอายุหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและจะต้องเป็นสัญชาติไทยเท่านั้น นั่นหมายถึง ผู้ที่เดินทางเข้ามาทำงานหรืออพยพพลัดถิ่นเข้ามาในประเทศไทย ไม่สามารถมีสิทธิที่จะได้รับสวัสดิการและการช่วยเหลือใดจากรัฐทั้งปวง แม้ว่าจะเป็นผู้ที่เสียภาษีอากรให้แก่รัฐก็ตาม

ส่วนคำว่า “สังคมผู้สูงอายุ”²² องค์การสหประชาชาติ แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society หรือ Aging society) ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) และระดับ Super-aged society โดยให้นิยามของระดับต่าง ๆ ซึ่งทั้งประเทศไทยและรวมทั้งประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกใช้ความหมายเดียวกันในนิยามของทุกระดับของสังคมผู้สูงอายุดังนี้

การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ คือ การมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปรวมทั้งเพศชายและเพศหญิง มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ หรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปี เกินร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ

สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ คือ เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20 หรือ ประชากรอายุ 65 ปี เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 14 ของประชากรโดยรวมทั้งหมดของทั้งประเทศ

Super-aged society คือ สังคมที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ

สถิติผู้สูงอายุผู้ใช้บริการภายในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ กรมกิจการผู้สูงอายุ (กุ่มภาพันธุ์ 2566) จำนวนผู้สูงอายุที่อยู่ในความรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ (ศพส.) จำนวน 12 แห่ง มีจำนวนทั้งสิ้น 1,691 คน สังกัดกรมกิจการผู้สูงอายุ ดังตารางที่ 2.1

²² มนันญา ภูแก้ว. (2566). *พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?%20nid=1536. [2566, 6 มิถุนายน].

ตารางที่ 2.1 สถิติผู้สูงอายุ ของกรมกิจการผู้สูงอายุ จำนวน 12 แห่ง

ที่	ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ	เพศของผู้สูงอายุ (คน)		
		ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านบางแค	74	149	223
2	จังหวัดปทุมธานี	40	50	90
3	วสนะเวศม์ จ.พระนครศรีอยุธยา	52	104	156
4	บ้านบางละมุง จ.ชลบุรี	74	93	167
5	บ้านบุรีรัมย์	42	29	71
6	จังหวัดนครพนม	36	39	75
7	บ้านธรรมปกรณ (เชียงใหม่)	63	62	125
8	จังหวัดลำปาง	45	45	90
9	จังหวัดภูเก็ต	35	39	74
10	จังหวัดสงขลา	54	48	102
11	บ้านทักษิณ จ.ยะลา	36	29	65
12	ขอนแก่นบริการทางสังคม	178	275	453
รวมทั้งสิ้น		729	962	1,691

ข้อมูลของกรมกิจการผู้สูงอายุ (ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2566)²³

2.2.2 สาเหตุของการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ²⁴

1) การพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ

สำหรับสาเหตุที่ทำให้มีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเนื่องจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศเจริญก้าวหน้าทำให้สามารถเพิ่มสวัสดิการแก่ประชาชนได้มากขึ้น มีการพัฒนาทางด้านสาธารณสุข อนามัยโรงพยาบาลและการคมนาคมขนส่งได้อย่างทั่วถึง ขณะที่ประชาชนมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมีการบริโภคที่ถูกหลักโภชนาการ มีการศึกษา รู้จักดูแลรักษาสุขภาพ อนามัย ทำให้ประชาชนมีอายุยืนมากขึ้น

²³ กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2566). *คลังความรู้: สถิติผู้สูงอายุผู้ใช้บริการภายในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.dop.go.th>. [2566, 11 มีนาคม]

²⁴ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. (2566). *สังคมผู้สูงอายุ: นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/05-01.html>. [2566, 19 มีนาคม].

2) ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการแพทย์

ประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่จะมีความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้มีการพัฒนาทางการแพทย์และนวัตกรรมใหม่ที่รักษาโรคและควบคุมโรคระบาด การบำรุงร่างกายให้มีสุขภาพแข็งแรง ทำให้ประชากรมีอายุยืนยาว

3) นโยบายการวางแผนครอบครัวหรือการควบคุมการมีบุตร

จากนโยบายวางแผนครอบครัวให้มีบุตรน้อยลงเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจเปลี่ยนไป การมีบุตรมากอาจก่อให้เกิดภาระเพิ่มขึ้นและเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประเทศทำให้บางประเทศที่มีนโยบายวางแผนครอบครัว มีผลทำให้อัตราการเกิดลดลงอย่างรวดเร็ว หรือตัวอย่างที่เห็นได้ชัดอย่างกรณีประเทศจีนที่มีนโยบายควบคุมการมีบุตร ซึ่งเห็นผลได้อย่างรวดเร็วทำให้อัตราการเกิดลดลงและผลที่ตามมาทำให้จีนเป็นประเทศหนึ่งเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

2.2.3 ผลที่ตามมาของประเทศที่เข้าสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุ

แนวโน้มสังคมผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั่วโลกโดยเริ่มจากประเทศที่พัฒนาแล้วมีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีและตามมาด้วยประเทศกำลังพัฒนา เมื่อมีผู้สูงอายุมากขึ้นทำให้ปัจจัยการผลิตทางด้านแรงงานลดลงการออมลดลง รัฐบาลจำเป็นต้องเพิ่มงบประมาณค่าใช้จ่ายทางด้านสวัสดิการและการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้นเพื่อดูแลและปฐมพยาบาลผู้สูงอายุมากขึ้น ทำให้การลงทุนลดลงรายได้ประชาชาติลดลง ทั้งนี้การที่แรงงานลดลงอาจแก้ไขโดยการนำเทคโนโลยีเครื่องจักรมาใช้ทดแทนแรงงานคนหรือใช้แรงงานต่างด้าวซึ่งจะมีผลทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานมากขึ้น หากไม่มีการเตรียมความพร้อมการจัดสรรทรัพยากรแรงงานที่จะลดลงจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมทำให้รายได้ประชาชาติลดลงได้ ดังนั้นการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โครงสร้างของประชากรเปลี่ยนแปลงไปมีสัดส่วนของผู้สูงอายุมากขึ้นย่อมทำให้เกิดผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมและมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ²⁵

1) ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

ทางการผลิต เมื่อโครงสร้างของประชากรเปลี่ยนไปมีสัดส่วนผู้สูงอายุมากขึ้น ขณะที่วัยทำงานเท่าเดิมหรือลดลงจะมีผลกระทบโดยตรงต่อการผลิต ทำให้การผลิตและกำลังแรงงานน้อยลงผลิตภาพการผลิตลดน้อยลงหรืออุปทานแรงงานลดลงซึ่งอาจจะส่งผลทำให้ค่าแรงสูงขึ้นได้หรือเกิดการขาดแคลนแรงงาน ทั้งนี้อาจแก้ไขปัญหาขาดแคลนแรงงานโดยการใช้

²⁵ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2566). *สังคมผู้สูงอายุ: นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/05-01.html>. [2566, 19 มีนาคม].

เครื่องมือเครื่องจักรหรือนำเทคโนโลยีเข้ามาทดแทนแรงงานคน หรือการนำเข้าแรงงานต่างด้าว ซึ่ง จะส่งผลทำให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวมากขึ้น

ทางการลงทุนและการออม เมื่อมีวัยผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นทำให้ความต้องการลงทุน น้อยลง วัยสูงอายุหรือวัยเกษียณขาดรายได้หรือมีรายได้น้อยลงทำให้มีการออมลดลง ในขณะที่วัย ทำงานต้องรับภาระมากขึ้นทำให้มีการใช้จ่ายเพิ่มขึ้นจึงส่งผลให้มีเงินออมน้อยลงและ เงินลงทุน ลดลง สำหรับภาครัฐบาลจำเป็นต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายทางด้านสวัสดิการมากขึ้นเพื่อบริการสังคม ทางด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ ทำให้การลงทุนและการออมของประเทศลดลง

ทางด้านผลผลิตหรือรายได้ประชาชาติ สัดส่วนผู้สูงอายุมากขึ้น เป็นผลให้ผลิตภัณฑ์ มวลรวมของประเทศ (GNP) หรือรายได้ของประชาชนในประเทศน้อยลง และรายได้เฉลี่ยต่อ บุคคลลดลง และการผลิตของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ในประเทศลดลง

ทางการคลัง ทำให้งบประมาณรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น อันเนื่องจากรัฐต้องเพิ่ม ค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้สูงอายุในการให้บริการด้านสาธารณสุข การแพทย์ และบริการสังคมแก่ ผู้สูงอายุ รวมทั้งงบประมาณรายจ่ายในการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ยากไร้ ขณะที่รายได้ของรัฐลดลง รัฐเก็บภาษีรายได้น้อยลงเนื่องจากมีผู้สูงอายุและเป็นผู้ไม่มีรายได้มีสัดส่วนที่มากขึ้น²⁶

2) ผลกระทบทางด้านสังคม

ปัญหาการทอดทิ้งผู้สูงอายุ เมื่อจำนวนผู้สูงอายุมีมากขึ้นเป็นเหตุให้ผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน ต้องแบกรับภาระเพิ่มขึ้นในการอุปการะดูแลผู้สูงอายุมีสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้น และอาจทำให้ผู้สูงอายุ ขาดการดูแลให้ความอบอุ่นหรืออาจถูกทอดทิ้งได้

ปัญหาเกี่ยวกับสภาพจิตใจ ครั้นเมื่อถึงวัยเกษียณอายุและว่างงานทำให้ผู้สูงอายุมี ความรู้สึกเหงา และไม่มีความภาคภูมิใจ คิดว่าตนเองเป็นภาระของลูกหลาน อาจทำให้เกิด ความรู้สึกน้อยใจ มีอาการซึมเศร้า จึงจำเป็นต้องมีคนดูแลเอาใจใส่

ปัญหาสุขภาพร่างกาย ตามปกติผู้สูงอายุจะมีสุขภาพร่างกายเสื่อมโทรม ไม่แข็งแรง จึงจำเป็นต้องมีผู้ดูแลเอาใจใส่และจะต้องใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลทำให้มีรายจ่าย เพิ่มขึ้นขณะที่ไม่มีรายได้ จึงทำให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ลำบาก หากไม่มีการวางแผนสะสมเงิน ออมเพื่อเก็บไว้ใช้จ่ายในวัยชราจึงจำเป็นที่จะเตรียมพร้อมรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จะต้องมีการ วางแผนการออม การลงทุนและการบริ โภคเพื่อที่จะเตรียมพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ เนื่องจากเมื่อ สูงอายุแล้วจะต้องหยุดทำงานและขาดรายได้ จึงจำเป็นต้องเตรียมสะสมเงินออมหรือวางแผนการ

²⁶ ชัยวัฒน์ พุฒซ้อน, กันตพัฒน์ พรศิริวัชรสิน. (2561). แนวทางการแก้ไขปัญหาสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย. *วารสารเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 1 (1) (มกราคม - เมษายน 2561), หน้า 25-36.

ลงทุนเพื่อจะได้มีรายได้หรือเงินสะสมไว้ใช้ในเวลาที่สูงอายุหรือสามารถนำเงินออมที่สะสมไว้มาก
ใช้ในขณะบั้นปลายชีวิต

ดังนั้น การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุควรมีการเตรียมความพร้อม โดยร่วมมือกันทั้งภาครัฐ
และเอกชนตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชนและประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่วมกันกระตุ้นเพื่อให้
ตระหนักถึงความสำคัญของการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ มีการเตรียมวางแผนการออม การใช้
ชีวิตในบั้นปลาย การร่วมมือกันในชุมชน การจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ทางด้านสุขภาพอนามัย
ของผู้สูงอายุ การปรับตัวทางด้านสังคมและจิตใจของผู้สูงอายุ รวมทั้งการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับ
การลงทุนและการออมเพื่อเตรียมพร้อมเมื่อถึงวัยผู้สูงอายุซึ่งสำหรับบางประเทศได้มีการขยายอายุผู้
เกษียณอายุและเปิด โอกาสให้ผู้สูงอายุมีงานทำมากขึ้นเพื่อไม่ให้รู้สึกว่าคุณค่าและเป็น
ภาระกับสังคมเพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้สูงอายุ²⁷

2.2.4 ลักษณะทั่วไปและพัฒนาการของวัยสูงอายุ

เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงมากมาย และล้วนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เสื่อม
ถอยลงไปทั้งทาง ร่างกาย อารมณ์ และสภาพจิตใจ โดยทุกการเปลี่ยนแปลงส่งผลให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิต
ได้ไม่เหมือนเดิม และอาจส่งผลกระทบต่อผู้ดูแลและครอบครัวไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง การทำความ
รู้จัก และเข้าใจถึงภาวะการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุตามวัย จะเป็นประตูด่านแรกที่เชื่อมความ
เข้าใจระหว่างผู้ดูแลผู้สูงอายุ สมาชิกในครอบครัว และผู้สูงอายุให้เข้าใจกัน ได้อย่างดีที่สุด

1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย

การเปลี่ยนแปลงของร่างกาย เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏเด่นและมีผลกระทบต่อ
ชีวิตของผู้สูงอายุมากที่สุด ความแตกต่างจะขึ้นอยู่กับบุคคล คือ²⁸

อวัยวะภายนอก ผมบางเปลี่ยนเป็นสีเทาหรือสีขาว หลัง โกง เคลื่อนไหวร่างกายได้ช้า
ลง กำลังน้อยลง ผิวของผู้สูงอายุจะบาง แห้ง เหี่ยวย่น หลุดลอก ขาดความมันเงาและความยืดหยุ่น
เล็บมือและเล็บเท้าของผู้สูงอายุจะแห้ง แข็ง เปราะฉีกง่าย เป็นแผลง่าย

การมองเห็นไม่เหมือนเดิม เนื่องจากลูกตามีขนาดเล็กลง กระจกตาตม รูม่านตาเล็กลง
ปฏิกิริยาในการตอบสนองต่อแสงของม่านตาลดลง ทำให้การปรับตัวต่อที่มีดไม่ดี ความสามารถในการ
การแยกสีแย่ง เกิดโรคตาแห้งเกิดจากต่อมน้ำตาผลิตน้ำตาลดลง และเมื่อกล้ามเนื้อลูกตาเสื่อม
ส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดอาการวิงเวียนศีรษะได้

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 25-36.

²⁸ ภาณุวัฒน์ ว่องตระกูลเรือง. (2566). *ลูกหลานรู้จัก เข้าใจ ภาวะการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุตามวัย*.
(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.nakornthon.com>. [2566, 9 มิถุนายน].

การได้ยินเสียงลดลง เกิดภาวะหูตึง ไม่ได้ยิน เนื่องจากประสาทรับเสียงเสื่อมลงได้ยินเสียงโทนต่ำชัดกว่าเสียงพูดธรรมดา ลูกหลานเวลาพูดกับผู้สูงอายุ ควรเข้ามาใกล้ พูดช้า ๆ ชัด ๆ และดังกว่าปกติ แต่ไม่ตะโกน และไม่แสดงอาการหงุดหงิด หากต้องพูดซ้ำ

การพูด การเปล่งเสียงของผู้สูงอายุจะไม่มีพลัง เนื่องจากกระดูกอ่อนบริเวณกล่องเสียงแข็งตัวและขาดความยืดหยุ่น

การขาดแคลเซียม เพราะเหงื่อกร่อน รากฟัน โผล่ฟันขอบเหงือก ทำให้ฟันผุและเสียวฟันได้ง่าย

กระดูกและกล้ามเนื้อ กระดูกผุกร่อนทำให้หักได้ง่าย กล้ามเนื้อก็ลีบเล็กลง มีไขมันแทรกในกล้ามเนื้อ

การรับกลิ่นบกพร่อง ทำให้ไม่ได้กลิ่นอาหาร ผู้สูงอายุบางคนมีเลือดกำเดาไหลเนื่องจากความดันโลหิตสูง

ระบบต่าง ๆ เสื่อมถอยลง เช่น ระบบประสาทเซลล์ ระบบทางเดินอาหาร ระบบการไหลเวียนโลหิต ทำงานได้ลดลง จึงเกิดโรคได้ง่าย

2) การเปลี่ยนแปลงของระบบภายในร่างกาย

การเปลี่ยนแปลงเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุระบบภายใน มีดังนี้

ระบบประสาท เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ระบบประสาทและสมองจะทำงานช้าลง ความสัมพันธ์ระหว่างสมองกับกล้ามเนื้อและข้อเริ่มสูญเสีย ทำให้การทรงตัวไม่ดี เกิดจากเซลล์ประสาทตายแล้วไม่มีการเกิดขึ้นใหม่อีก ทำให้ความจำแย่ ความสามารถในการเรียนรู้ลดลง ปฏิบัติการตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ ลดลง ความรู้สึกและการเคลื่อนไหวช้าไปด้วย

ระบบหัวใจและหลอดเลือด ผู้สูงอายุหลอดเลือดแดงจะแข็งไม่ยืดหยุ่นผนังหลอดเลือดขรุขระ ทางเดินภายในหลอดเลือดแคบลง เพราะผนังภายในหลอดเลือดหนาตัวขึ้น และหากหลอดเลือดมีไขมันอุดตันร่วมด้วยแล้ว ยิ่งจะทำให้หัวใจทำงานหนักขึ้น เกิดภาวะความดันโลหิตสูงและมีโอกาสเกิดโรคหัวใจล้มเหลวได้ง่าย

ระบบทางเดินหายใจ หายใจลำบาก รู้สึกเหนื่อยเวลาหายใจ ถ้าทำกิจกรรมที่ใช้กำลังมากจะรู้สึกหายใจไม่ทันเกิดจากความแข็งแรงกล้ามเนื้อช่วยหายใจลดลง การออกกำลังกายอย่างเหมาะสมก็ช่วยได้มาก

ระบบทางเดินปัสสาวะ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาคลื่นปัสสาวะไม่อยู่ ปัสสาวะเล็ดเนื่องจากกระเพาะปัสสาวะมีขนาดเล็กลง ทำให้ต้องปัสสาวะบ่อย โดยเฉพาะผู้ชายมีปัญหาต่อมลูกหมากโตทำให้ช่วงกลางคืนต้องลุกมาปัสสาวะบ่อยและต้องเบ่งปัสสาวะนาน

ระบบทางเดินอาหาร ฟันเกิดการกร่อน รากฟันเปราะแตกง่ายขึ้น มีอาการกลืนลำบาก หรือสำลักได้บ่อย กระเพาะทำงานหนัก เพราะน้ำย่อยในกระเพาะอาหารน้อยลงทำให้อาหารต้องอยู่ในกระเพาะนานขึ้นและทำให้ท้องอืดง่าย

ระบบต่อมไร้ท่อ มีการทำงานของต่อมต่าง ๆ น้อยลง เช่น ต่อมใต้สมอง ต่อมไทรอยด์ ทำให้ผลิตฮอร์โมนได้น้อยลง ตับอ่อนก็ผลิตอินซูลินน้อยลงทำให้น้ำตาลในเลือดสูง มีโอกาสเป็นเบาหวานมากขึ้น

3) การเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจและอารมณ์

นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายแล้ว ด้านความรู้สึก การรับรู้ จิตใจ อารมณ์ ก็มีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน โดยที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ ได้แก่²⁹

ภาวะทางอารมณ์ ผู้สูงอายุจะมีการซึมเศร้า หงุดหงิด ขี้ระแวง วิตกกังวล โกรธง่าย เอาแต่ใจ เกิดขึ้นจากระดับฮอร์โมนในร่างกายไม่สมดุลเหมือนเดิม

ภาวะทางความคิด ผู้สูงอายุจะชอบคิดเรื่องเดิม ๆ ซ้ำซาก ลังเล หวาดระแวง หมกมุ่น เรื่องของตัวเองทั้งเรื่องในอดีต ปัจจุบัน อนาคต สนใจเฉพาะเรื่องตนเองมากกว่าเรื่องผู้อื่น และส่วนใหญ่จะกังวลว่าลูกหลานจะทอดทิ้ง

ภาวะด้านความจำ ผู้สูงอายุจะชอบคุย ชอบเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีตเพราะเป็นส่วนที่สมองจดจำได้ดี แต่มักลืมเรื่องที่เกิดขึ้นปัจจุบันได้ง่าย ๆ จนทำให้ต้องคอยถามซ้ำ ๆ หรือถามบ่อย ๆ นั้นเอง

ภาวะทางพฤติกรรม ผู้สูงอายุบางคนจะคอยจู้จี้ ขี้บ่น คอยเตือนซ้ำ ๆ ย้ำเรื่องเดิม ๆ จนกลายเป็นพฤติกรรมประจำตัว แต่บางคนเก็บตัวไม่เข้าสังคม เพราะกลัวจะถูกกล่าวตำหนิ กลัวเป็นภาระ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้เสี่ยงที่จะเป็นโรคซึมเศร้าได้

4) การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม

ผู้สูงอายุเป็นวัยของการเกษียณที่ไม่จำเป็นต้องทำงานแล้ว อาจทำให้รู้สึกไม่ได้รับการยกย่อง ไม่มีคนเคารพเหมือนที่ผ่านมา ทำให้ขาดความมั่นใจในตนเอง รวมทั้งภาระหน้าที่และบทบาททางสังคมลดน้อยลง ทำให้ผู้สูงอายุห่างจากสังคม แต่ผู้สูงอายุจะมีเวลามากขึ้น ทั้งการทำ

²⁹ ภาณุวัฒน์ ก้องตระกูลเรือง. (2566). *ลูกหลานรู้จักเข้าใจ ภาวะการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุตามวัย*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.nakornthon.com>. [2566, 9 มิถุนายน].

กิจกรรมที่ชอบ การท่องเที่ยว และเข้าวัด แต่จะมีข้อจำกัดในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น ไม่ค่อยสนใจผู้อื่นมากนัก แต่จะสนใจตนเองมากขึ้น³⁰

2.3 กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษจำคุกของผู้สูงอายุ

จากข้อมูลสถิติการพิจารณาตีอาญาของศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร ประจำปี พ.ศ. 2559-2564 ในคดีเสร็จไปที่ศาลยุติธรรมนำเสนอข้อมูลได้มีการกำหนดช่วงอายุ 60 ปี ขึ้นไป รวมสถิติคดีทั้งสิ้นจำนวน 167,019 คดี ตัดสินลงโทษ จำนวนทั้งสิ้น 144,627 คดี³¹ มีจำนวนอายุ 60 ปีขึ้นไป ต้องโทษประหารชีวิต 5 คน ต้องโทษจำคุก 2,259 คน ดังนั้น ผู้ต้องโทษตามคำพิพากษาที่อายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวนมากและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ ทำให้กระทำความผิดทางอาญา ซึ่งเมื่อต้องโทษจำคุกหรือประหารชีวิตแล้ว ต้องดำเนินการต่อไปคือส่งเข้าเรือนจำทั้งหมดโดยไม่มีข้อยกเว้นแต่อย่างใดเลย แน่นอนว่าปัญหาของผู้สูงอายุที่ต้องโทษจำคุกอยู่ในเรือนจำเป็นภาระของราชทัณฑ์ที่ต้องจัดสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นอาการเจ็บป่วย หรือสภาพร่างกายที่เคลื่อนไหวตัวช้าทางร่างกายและสมอง นอกจากจะเป็นภาระของราชทัณฑ์แล้ว ยังมีผลการทบต่องบประมาณที่รัฐต้องดูแลผู้ต้องขังสูงอายุที่อยู่ในเรือนจำตลอดทั้งสวัสดิการต่าง ๆ ได้แก่เบี้ยยังชีพ ซึ่งรัฐต้องดูแล ด้วยเหตุแห่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับผู้สูงอายุทำให้จำนวนผู้ต้องขังสูงอายุที่ต้องโทษจำคุกตามคำพิพากษาในเรือนจำย่อมมีจำนวนที่สูงขึ้นอีกด้วย

ผู้ต้องขังสูงอายุหรือผู้ต้องขังสูงวัย³² หมายถึง นักโทษเด็ดขาดตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ ที่ อายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปตามกำหนดนิยาม “ผู้สูงอายุ” ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546

จากสถิติผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย ผู้ต้องขังสูงอายุจัดเป็นผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ โดยการสำรวจข้อมูลของกรมราชทัณฑ์ ปี พ.ศ. 2560-2565 พบว่าจำนวนผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทยมีแนวโน้มสูงขึ้น ดังตารางที่ 2.2

³⁰ ภาณุวัฒน์ ว่องตระกูลเรือง. (2566). *ลูกหลานรู้จัก เข้าใจ ภาวะการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุตามวัย*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.nakornthon.com>. [2566, 9 มิถุนายน].

³¹ สำนักงานศาลยุติธรรม. (2566). *หนังสือรายงานสถิติคดีศาลทั่วราชอาณาจักร ประจำปี พ.ศ. 2559-2564*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://oppb.coj.go.th/th/content/category/articles/id/8/cid/67>. [2566, 6 มิถุนายน].

³² พรชัยพร สุวรรณากาศ. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 21.

ตารางที่ 2.2 จำนวนผู้ต้องขังสูงอายุ จำนวนตามเพศ ปี 2560-2565

พ.ศ.	จำนวนผู้ต้องขังสูงอายุ		รวม
	เพศชาย	เพศหญิง	
2560	5,477	1,285	6,762
2561	4,621	881	5,502
2562	2,904	918	3,822
2563	6,072	1,334	7,406
2564	3,332	662	3,994
2565	4,587	953	5,540

ที่มา : กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม (ข้อมูล ณ เดือนธันวาคม 2565)³³

กลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุเข้ามาอยู่และถูกควบคุมตัวในเรือนจำหรือทัณฑสถานในประเทศไทยมี 2 ลักษณะ กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดเมื่อตอนอายุมากแล้ว และผู้กระทำความผิดและได้รับโทษจำคุกเป็นเวลานานจนอายุมากเข้าสู่กลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุ ซึ่งสาเหตุของการที่ผู้ต้องขังที่ต้องโทษเป็นเวลายาวนานจนอายุมากเข้าสู่กลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุนั้น เนื่องมาจากประเทศไทยมีระบบการลงโทษที่ยาวนานทำให้ผู้ต้องขังที่ต้องโทษสูงและถูกคุมขังเป็นเวลาหลายปีต้องกลายมาเป็นผู้ต้องขังสูงอายุอยู่ภายในเรือนจำและทัณฑสถาน³⁴

2.3.1 สิทธิของผู้ต้องขังสูงอายุ

กรมราชทัณฑ์ ได้เห็นถึงความสำคัญของผู้ต้องขังสูงอายุที่จำเป็นต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมเป็นลักษณะเฉพาะ ในด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุเหมือนกับผู้ต้องขังประเภทอื่น แต่จัดอยู่ในรูปแบบของสวัสดิการและการดูแลสวัสดิภาพ โดยการจำแนกผู้ต้องขังสูงอายุเป็นกลุ่มผู้ต้องขังพิเศษ ให้อยู่ในแดนผู้สูงอายุที่ทางเรือนจำและทัณฑสถานกำหนดไว้ และจัดหาสวัสดิการต่าง ๆ อันเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและจิตใจให้แก่ผู้ต้องขังสูงอายุ โดยมีการจำแนกผู้ต้องขังสูงอายุ ดังนี้

³³ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. (2566). *ชุดข้อมูลสถิติผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ ประจำปี พ.ศ. 2565*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://opendata.nesdc.go.th/dataset/statistics-of-special-groups-of-prisoners>. [2566, 25 กุมภาพันธ์].

³⁴ ทิตติญา ธิติธรรมพฤษย์, ธเนศ เกษศิริป. (2563). แนวคิดและรูปแบบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุของราชทัณฑ์ไทย. *วารสารสหศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล*, 20 (2), หน้า 2-17.

1) การจำแนกกลุ่มผู้สูงอายุ

การแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุ อาจแบ่งได้หลายลักษณะขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ใน การแบ่ง เช่น การแบ่งช่วงอายุของผู้สูงอายุสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง คือ วัยต้น (อายุ 60 – 69 ปี) วัยกลาง (อายุ 70 – 79 ปี) และวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) การแบ่งตามสภาพร่างกาย วัยสูงอายุ เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสรีระของร่างกาย การทำหน้าที่ของร่างกายลดลง มีการเจ็บป่วยบ่อยขึ้น นักชราวิทยาจึงแบ่งช่วงสูงอายุออกเป็น 4 ช่วง³⁵ คือ

(1) ช่วงไม่ค่อแก่ (The young – old) อายุประมาณ 60 - 69 ปี เป็นช่วงที่ต้องประสบกับความเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่เป็นภาวะวิกฤตหลายด้าน เช่น การเกษียณอายุ รายได้ลดลง การจากไปของมิตรสนิท คู่ครอง โดยทั่วไปยังเป็นคนที่แข็งแรงแต่อาจต้องพึ่งพิงผู้อื่นบ้าง สำหรับบุคคลที่มีการศึกษารู้จักปรับตัว ยังเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมได้ทั้งครอบครัวและนอกครอบครัว

(2) ช่วงแก่ปานกลาง (The middle aged old) อายุประมาณ 70 – 79 ปี เป็นช่วงที่คนเริ่มเจ็บป่วย เข้าร่วมกิจกรรมของสังคมน้อยลง

(3) ช่วงแก่จริง (The old - old) อายุประมาณ 80 - 90 ปี ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพราะสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับคนอายุขั้นนี้ต้องมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ผู้สูงอายุต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นมากกว่าวัยที่ผ่านมา เริ่มย้อนคิดถึงอดีตมากขึ้น

(4) ช่วงแก่จริง ๆ (The very old - old) อายุประมาณ 90 – 99 ปี ผู้ที่มีอายุยืนถึงขั้นนี้มีจำนวนค่อนข้างน้อย เป็นระยะที่มักมีปัญหาทางสุขภาพผู้สูงอายุในวัยนี้ควรทำ กิจกรรมที่ไม่ต้องมีการแข่งขัน ควรทำกิจกรรมอะไรที่ตนเองมีความสนใจและต้องการทำ เป็นระยะ แห่งความสุขสงบ

The National Service Framework for Older People ประเทศ สหราชอาณาจักร ได้แบ่งกลุ่มผู้สูงอายุออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

(1) ผู้ที่เข้าสู่วัยสูงอายุ (entering old age) คือ บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป จนถึงบุคคลที่มีอายุครบเกษียณ ซึ่งคาดว่าเป็นผู้ที่ยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง และคงอยู่จนกระทั่งถึงช่วงวัยสูงอายุตอนปลาย ในเรื่องเป้าหมายสุขภาพและสวัสดิการทางสังคม จะเป็นการสนับสนุนให้มีสุขภาพที่แข็งแรง เพื่อลดอัตราการเจ็บป่วย

³⁵ นิราศศิริ โรจนธรรมกุล. (2563). *การพยาบาลผู้สูงอายุ: ด้านการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิต*. กรุงเทพฯ: ไทยควอลิตี้บุ๊กส์. หน้า 6.

(2) ผู้ที่อยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่าน (transitional phase) คือ กลุ่มที่มี สุขภาพแข็งแรง ยังคงดำเนินชีวิตได้ปกติ และมีความเปราะบาง มักจะอยู่ในช่วงอายุ 70 - 80 ปี แต่ก็ อาจเกิดขึ้นได้กับทุกช่วงวัยของผู้สูงอายุ ในเรื่องเป้าหมายสุขภาพและสวัสดิการทางสังคมจะเป็นการจำแนกปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนที่จะเกิดภาวะวิกฤติ และเป็นการตอบ โจทย์ความต้องการในการป้องกันเหตุการณ์ที่วิกฤติและลดระยะเวลาที่ต้องพึ่งพิง

(3) ผู้สูงอายุกลุ่มเปราะบาง (frail older people) คือ กลุ่มคนเปราะบาง อันเนื่องมาจากปัญหาสุขภาพ เช่น โรคหัวใจหรือความจำเสื่อม ความต้องการด้านสวัสดิการสังคมหรือ ทั้งสองอย่างประกอบกัน ความเปราะบางมักเกิดกับผู้สูงอายุตอนปลาย ในเรื่องเป้าหมายสุขภาพและสวัสดิการทางสังคมจะเป็นการสนองตอบต่อปัญหาที่เกี่ยวข้องกันทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสังคม

2) การแบ่งประเภทของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุมีความแตกต่างระหว่างบุคคล แม้กระทั่งในบุคคลเดียวกัน การทำงานของอวัยวะก็มีความแตกต่างกัน ซึ่งอาจแบ่งประเภทผู้สูงอายุได้ ดังนี้

(1) การแบ่งตามความสามารถในการประกอบกิจวัตรประจำวัน³⁶

(1.1) ผู้สูงอายุกลุ่มดีดั่งคน (Well elder) เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถ ช่วยเหลือตนเองได้ มักมีการเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมได้ต่อเนื่อง เป็นผู้มีสุขภาพดี ไม่มีโรคเรื้อรัง หรือเป็นผู้ที่มีภาวะเสี่ยงต่อการเป็นโรคเรื้อรังแต่ก็ยังสามารถควบคุมดูแลได้

(1.2) ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน (Home-bound elder) เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ ช่วยเหลือตนเองได้ หรือต้องการความช่วยเหลือเพียงบางอย่าง มีความจำกัดในบางด้านการดำเนินชีวิตในสังคม มีภาวะทางด้านสุขภาพเกี่ยวกับภาวะแทรกซ้อน โรคเรื้อรังที่ควบคุมไม่ได้ และมีกลุ่มอาการสำคัญที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวได้โดยอิสระ

(1.3) ผู้สูงอายุกลุ่มติดเตียง (Bed-bound elder) เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ ไม่สามารถ ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวันได้ ต้องการความช่วยเหลือในการเคลื่อนย้าย และเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังหลายโรคและมีภาวะแทรกซ้อนภาวะหง่อมและเปราะบาง

(2) การแบ่งตามสภาพทางเศรษฐกิจหรือการประกอบอาชีพ³⁷

³⁶ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). รายงานผลการพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการสังคม กิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เรื่อง บุคลากร ในกระบวนการดูแล ผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. หน้า 30.

³⁷ นิราศศิริ โรจนธรรมกุล. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 35. หน้า 8.

(2.1) กลุ่มผู้สูงอายุที่ร่างกายแข็งแรงและยังประกอบอาชีพอยู่ ซึ่งอาจเป็น อาชีพเดิมหรืออาชีพใหม่ที่เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของผู้สูงอายุ

(2.2) กลุ่มผู้สูงอายุที่ร่างกายแข็งแรง แต่ไม่ได้ประกอบอาชีพ เนื่องจากต้องการพักผ่อน หรือไม่ก็มอบหมายให้บุคคลอื่นทำแทน บางคนอาจช่วยทำงานบ้านเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระให้แก่บุตรหลาน

(2.3) กลุ่มผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพ ไม่สามารถประกอบอาชีพได้

(3) การแบ่งตามความสามารถในการดำรงชีวิตในชุมชน

(3.1) กลุ่มปลอดภัย เป็นกลุ่มที่สามารถอยู่ได้ในชุมชนอย่างมีคุณภาพ ไม่ว่าจะต้องพึ่งพาผู้อื่นหรือไม่ก็ตาม

(3.2) กลุ่มพ่ายแพ้ เป็นกลุ่มที่ไม่สามารถอยู่ในชุมชนได้อย่างมีคุณภาพ ไม่ว่าจะจะมีเหตุด้านสังคมหรือสุขภาพ ได้แก่ ขาดแคลนผู้ดูแล ครอบครัวหรือชุมชนไม่สามารถรับภาระหรือ มีสถานะทางสุขภาพแย่เกินกว่าผู้ดูแลจะจัดการได้

(3.3) กลุ่มเสี่ยง เป็นผู้สูงอายุในกลุ่มปลอดภัยจำนวนหนึ่งที่มีโอกาสที่จะกลายเป็นกลุ่มพ่ายแพ้ในอนาคต ลักษณะเสี่ยง ได้แก่ เพศหญิง อ่านไม่ออกหรือเขียนไม่ได้ อาศัยอยู่คนเดียว ไร้ญาติ ฐานะยากไร้ มีปัญหาทางสุขภาพมาก มีภาวะทุพพลภาพ

4) สิทธิประโยชน์ของผู้ต้องขังสูงอายุ

นอกจากนี้ กรมราชทัณฑ์ยังจัดสิทธิประโยชน์ในระหว่างถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถาน เช่นการพักการลงโทษและการอภัยโทษ โดยสิทธิทั้งสองอย่างนี้ถือว่าได้ประโยชน์อย่างมากที่จะทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุพ้นโทษเร็วกว่าปกติ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ หรือ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ หมายถึง นักโทษเด็ดขาดซึ่งเป็นผู้ได้รับการพักการลงโทษตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ หรือได้รับการ ลดวันต้องโทษจำคุกตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ โดยเป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป โดยสิทธิประโยชน์และเงื่อนไขมีดังต่อไปนี้

(1) การพักการลงโทษในผู้ต้องขังสูงอายุ

การพักการลงโทษ หมายถึง การปลดปล่อยออกไปก่อนครบกำหนดโทษตามคำพิพากษาศาลภายใต้เงื่อนไขคุมประพฤติที่กำหนด การพักการลงโทษมิใช่สิทธิของผู้ต้องขัง แต่เป็นประโยชน์ที่ทางราชการให้แก่นักโทษเด็ดขาดที่มีความประพฤติดี มีความก้าวหน้าทางการศึกษา ทำงานเกิดผลดีแก่เรือนจำหรือทำความชอบแก่ทางราชการเป็นพิเศษ³⁸

³⁸ เรือนจำจังหวัดหนองบัวลำภู. (2566). *การพักการลงโทษ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.correct.go.th/popnogb/menu2/m25.html>. [2566, 7 กรกฎาคม].

ส่วนการพักการลงโทษผู้สูงอายุจะได้รับการพักการลงโทษกรณีพิเศษ นอกเหนือจากการพักการลงโทษทั่วไป คือ นักโทษเด็ดขาดที่เจ็บป่วยร้ายแรงและชราภาพ และ นักโทษเด็ดขาดที่อายุ 70 ปีขึ้นไป ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 52 (7)³⁹

มาตรา 52 “นักโทษเด็ดขาดคนใดแสดงให้เห็นว่ามีความประพฤติดี มีความอุตสาหะ ความก้าวหน้าในการศึกษา และทำงานเกิดผลดี หรือทำความชอบแก่ทางราชการเป็นพิเศษ อาจได้รับประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้...

(7) พักการลงโทษเมื่อนักโทษเด็ดขาดได้รับโทษมาแล้วไม่น้อยกว่าหกเดือน หรือหนึ่งในสามของกำหนดโทษตามหมายศาลในขณะนั้นแล้วแต่อย่างไรจะมากกว่า หรือน้อยกว่าสิบปีในกรณีที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตที่มีการเปลี่ยนโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลา และกำหนดระยะเวลาที่จะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดเท่ากับกำหนดโทษที่ยังเหลืออยู่ ...”

นอกจากนี้การพักการลงโทษดังกล่าวต้องเป็นไปตามประกาศกรมราชทัณฑ์⁴⁰ ได้ กำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเนื่องจากเจ็บป่วยร้ายแรงหรือพิการ หรือมีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป ซึ่งไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้หรือช่วยเหลือตัวเองได้น้อย มีศักยภาพที่จะกระทำความผิดซ้ำน้อย และไม่เป็นอันตรายต่อสังคมเพื่อเป็นการสงเคราะห์ให้นักโทษเด็ดขาดได้รับการดูแลและได้รับการรักษาพยาบาลที่เหมาะสมตามหลักสิทธิมนุษยธรรมและให้โอกาสกลับไปใช้ชีวิตในบั้นปลายกับครอบครัว

นักโทษเด็ดขาดที่จะได้รับการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเนื่องจากเจ็บป่วยร้ายแรงหรือพิการ หรือมีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป ต้องมีคุณสมบัติและหลักเกณฑ์⁴¹ ดังนี้

1. มีคุณสมบัติครบถ้วนตามมาตรา 52 (7) แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560
2. เป็นนักโทษเด็ดขาดชั้นกลางขึ้นไป
3. ต้องโทษมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของกำหนดโทษตามหมายแจ้งโทษเด็ดขาดฉบับหลังสุด หรือไม่น้อยกว่า 10 ปี ในกรณีที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตที่มีการเปลี่ยนโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลา
4. ไม่มีโทษกักขัง หรือไม่ถูกคุมขังตามหมายขังในคดีอื่น

³⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560. มาตรา 52 (7).

⁴⁰ ประกาศกรมราชทัณฑ์ เรื่อง หลักเกณฑ์การคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษ เนื่องจากเจ็บป่วยร้ายแรง หรือพิการ หรือมีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป ลงวันที่ 29 ตุลาคม 2563.

⁴¹ ประกาศกรมราชทัณฑ์ เรื่อง หลักเกณฑ์การคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษ เนื่องจากเจ็บป่วยร้ายแรง หรือพิการ หรือมีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป ลงวันที่ 29 ตุลาคม 2563.

5. มีผู้อุปการะและยินดีรับอุปการะ ในกรณีที่ไม่มีผู้เกี่ยวข้องกับนักโทษ เด็ดขาดจะมีการอุปการะดูแลทดแทนจาก สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถานพยาบาล สถานสงเคราะห์ บ้านกึ่งวิถี (Halfway House) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด มูลนิธิ และองค์กรสาธารณประโยชน์ โดยออกเป็นหนังสือรับรองว่าจะให้การช่วยเหลือดูแลระหว่างคุมประพฤติ หรือตามที่พนักงานคุมประพฤติเห็นสมควร

การพิจารณาการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเนื่องจากมีอาการเจ็บป่วยร้ายแรง คำนึงถึงอาการเจ็บป่วยร้ายแรง ซึ่งไม่สามารถรักษาให้หายขาดเป็นผู้ป่วยที่ต้องการดูแลรักษาอย่างใกล้ชิดต่อเนื่อง หรืออยู่ในภาวะวิกฤติเสี่ยงต่อการเสียชีวิต หรือก่อให้เกิดความพิการ หรือไม่สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเองเป็นผู้ป่วยที่มีภาวะคิดเคียด เป็นภาวะให้ผู้อื่นดูแล หรืออยู่ในภาวะพึ่งพิง (Dependent) ไตวายระยะสุดท้ายที่ต้องฟอกไตด้วยเครื่องไตเทียม (Hemodialysis) ไตวายเรื้อรังที่มีการล้างไตทางช่องท้อง (peritoneal dialysis) โรคมะเร็งระยะลุกลามหรือระยะแพร่กระจาย โรคเอดส์หรือภูมิคุ้มกันบกพร่องระยะมีโรคแทรกซ้อนแสดงอาการร้ายแรง อัลไซเมอร์ สมองเสื่อม สมองพิการ อันอาจเป็นอันตรายแก่ชีวิต หรือก่อให้เกิดความพิการซึ่งการถูกคุมขังในเรือนจำจะส่งผลเสียต่อสุขภาพ ทำให้เกิดอันตราย และทำให้มีโอกาสเสียชีวิตได้ เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพทางร่างกายแล้วมีโอกาสจะกระทำผิดซ้ำน้อย ไม่เป็นอันตรายต่อสังคม

การพิจารณาการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเนื่องจากมีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป ให้คำนึงถึงนักโทษเด็ดขาดที่มีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป และไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้หรือช่วยเหลือตัวเองได้น้อย และมีโทษเหลือจำต่อไม่เกิน 10 ปี

การพักการลงโทษผู้ต้องขังสูงอายุ กรมราชทัณฑ์มีกระบวนการอย่างเป็นรูปธรรม และต่อเนื่องมาโดยตลอด กรมราชทัณฑ์จัดกิจกรรม “โครงการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ” ในระหว่างปีงบประมาณ 2563-2565 และให้โอกาสให้กับกลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60-69 ปี ซึ่งยังไม่เข้าหลักเกณฑ์การพักการลงโทษกรณีพิเศษสำหรับนักโทษเด็ดขาดที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป เพื่อให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และได้รับการฝึกทักษะในอาชีพ เพื่อไม่ให้ผู้ต้องขังกลับมากระทำความผิดซ้ำก่อนได้รับการปล่อยตัว (Offender Risk Assessment : OA) มีความเสี่ยงน้อยที่จะกลับไปกระทำความผิดซ้ำ และผ่านเกณฑ์การประเมินผลการฝึกอบรมหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุ หรือหลักสูตรอื่นตามที่คณะทำงานโครงการเห็นสมควร⁴²

⁴² ทิตติธิดา ธิตธิธรรมพุกภัย, ธเนศ เกษศิลป์. อ้างแล้ว เจริญอรุณที่ 34. หน้า 2-17.

(2) การอภัยโทษในผู้ต้องขังสูงอายุ

การพระราชทานอภัยโทษ หมายถึง การที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณแก่นักโทษผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้รับโทษทางอาญา ให้ได้รับการยกโทษหรือเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือลดโทษทั้งหมดหรือแต่บางส่วน⁴³

การพระราชทานอภัยโทษจึงเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะในการพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณแก่นักโทษซึ่งต้องคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ลงโทษแล้วเท่านั้น โดยจะกระทำได้อต่อเมื่อมีผู้ร้องขอหรือถวายเรื่องราวต่อ พระมหากษัตริย์ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษนั้น ๆ ไม่ต้องรับโทษ หรือได้รับการลดโทษแต่เพียงบางส่วน ทั้งนี้ผลของการพระราชทานอภัยโทษนั้น ไม่ทำให้สิทธิต่าง ๆ ที่ผู้ต้องโทษต้องสูญเสียไปเพราะคำพิพากษานั้นกลับคืนมาไม่

ประเภทของการพระราชทานอภัยโทษ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 7 ว่าด้วยการอภัยโทษเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา และลดโทษตามมาตรา 259 - 267 ซึ่งอาจแยกพิจารณาได้ เป็น 2 กรณี คือการพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย และการพระราชทาน อภัยโทษเป็นการทั่วไป

1. การพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย หมายถึง การพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคล โดยการทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวหรือ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ ตามการถวายคำแนะนำของรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงยุติธรรม ส่วนจะได้รับพระราชทานอภัยโทษหรือไม่เพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับพระบรมราชวินิจฉัยขององค์พระมหากษัตริย์บุคคลผู้มีสิทธิทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราว หรือถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายได้แก่

1.1 ผู้ต้องคำพิพากษาให้รับโทษอย่างใด ๆ หรือผู้มีประโยชน์ เกี่ยวข้อง เช่น บิดา มารดา บุตร หรือคู่สมรส เป็นผู้ทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวหรือฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษต่อพระมหากษัตริย์เมื่อคดีถึงที่สุดแล้วโดยจะยื่นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ก็ได้⁴⁴

1.2 กรณีผู้ถวายเรื่องราวซึ่งต้องจำคุกอยู่ในเรือนจำจะยื่นเรื่องราว ต่อพัศดี หรือผู้บัญชาการเรือนจำก็ได้ เมื่อ ได้รับเรื่องราวแล้วให้พัศดีหรือผู้บัญชาการเรือนจำ ออกใบรับให้แก่ผู้ยื่นเรื่องราวแล้วให้ส่งเรื่องไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม⁴⁵

⁴³ อริยพร โพธิโส. (2552). หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขอพระราชทานอภัยโทษ. *จตุรนิติ*, (พ.ย. - ธ.ค. 52), หน้า 143.

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 259.

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 261.

1.3 ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดถวายเรื่องราว ถ้ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นเป็นการสมควรจะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ขอให้พระราชทาน อภัยโทษแก่ผู้ต้องคำพิพากษานั้นก็ได้ โดยจะดำเนินการได้ต่อเมื่อคดีถึงที่สุดแล้วเช่นกัน⁴⁶

2. การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป หมายถึง การที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษเด็ดขาดทุกคน โดยการตราเป็นพระราชกฤษฎีกา ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นเป็นการสมควรถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์⁴⁷ ขอให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษ ซึ่งทางราชการจะเป็นผู้ดำเนินการให้แก่ผู้ต้องโทษทุกชั้นตอน การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปนี้มักจะเกิดขึ้นในวโรกาสมหามงคลต่าง ๆ เช่น เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษก หรือพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก เป็นต้น⁴⁸

ส่วนหลักเกณฑ์การได้รับพระราชทานอภัยโทษของนักโทษเด็ดขาดผู้ใด จะได้รับพระราชทานอภัยโทษเท่าใดนั้น รายละเอียดจะกำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกา พระราชทานอภัยโทษที่ตราขึ้นในแต่ละครั้ง ซึ่งมีหลักเกณฑ์อยู่ 3 ประการ คือ การได้รับพระราชทานอภัยโทษให้ปล่อยตัว การได้รับพระราชทานอภัยโทษให้ลดโทษ และการไม่ได้รับพระราชทานอภัยโทษ

ผลของการพระราชทานอภัยโทษ

ผลของการพระราชทานอภัยโทษนั้น อาจแยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณี คือ

1. ในกรณีที่มีการพระราชทานอภัยโทษเด็ดขาดโดยปราศจากเงื่อนไข กฎหมายห้ามมิให้บังคับโทษนั้น กล่าวคือ ถ้าบังคับโทษไปบ้างแล้วก็ให้หยุด การบังคับโทษทันที หรือถ้าเป็นกรณีที่ได้รับโทษปรับและได้ชำระค่าปรับไปแล้ว ก็ให้คืนค่าปรับนั้นทั้งหมดแก่ผู้ขอพระราชทานอภัยโทษนั้น

2. กรณีที่การอภัยโทษนั้นเป็นแต่เพียงเปลี่ยนโทษหนักเป็นโทษเบา หรือลดโทษ ถ้ายังมีโทษเหลืออยู่ภายหลังที่ได้รับการอภัยโทษแล้วก็ให้บังคับเฉพาะโทษ ที่เหลืออยู่นั้นต่อไปจนกว่าจะครบกำหนดโทษตามคำพิพากษาของศาล⁴⁹

ทั้งนี้ ผลของการได้รับพระราชทานอภัยโทษนั้นหาทำให้สิทธิต่าง ๆ ที่ต้องสูญเสียไปเพราะคำพิพากษากลับคืนมาไม่ และการได้รับพระราชทานอภัยโทษนั้น ไม่เป็นเหตุให้ผู้ได้รับโทษพ้นจากความรับผิดชอบในการต้องคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินหรือ ค่าทดแทนตามคำพิพากษาไม่ นอกจากนี้ หากผู้ที่ได้รับพระราชทานอภัยโทษเนื่องจากการกระทำความผิดอย่างหนึ่งถูกฟ้องว่า

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 262.

⁴⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 261 ทวิ.

⁴⁸ อริยพร โปธิโส. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 34. หน้า 145.

⁴⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 265.

กระทำความผิดคืออย่างหนึ่งการได้รับ อภัยโทษนั้นย่อมไม่ตัดอำนาจศาลที่จะเพิ่มโทษหรือไม่รอการลงอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาว่าด้วยการกระทำความผิดหลายครั้งไม่เจ็ดหลายหรือว่าด้วย รอการลงอาญาแต่ประการใด⁵⁰

การขอพระราชทานอภัยโทษนี้ ผู้ต้องขังจะต้องที่ไม่อยู่ในชั้นเลวหรือเลวมาก ซึ่งต้องโทษมาแล้ว 5 ปี หรือ 1 ใน 3 ของโทษที่ได้รับ ซึ่งหากเป็นคดีที่ร้ายแรงหรือได้รับโทษสูงเกินกว่า 8 ปี ก็จะไม่ได้รับการพิจารณาพระราชทานอภัยโทษ โดยเกณฑ์เหล่านี้ใช้รวมถึงผู้ต้องขังสูงอายุด้วย แต่ผู้ต้องขังสูงอายุอาจได้รับการปล่อยตัวไปเลยในกรณีนี้

5) กระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังสูงอายุ

นอกจากการจัดสวัสดิภาพและการดูแลสวัสดิภาพสำหรับกลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุและการจัดสิทธิประโยชน์ที่ผู้ต้องขังสูงอายุพึงได้รับผ่านกระบวนการพักการลงโทษและการอภัยโทษแล้ว การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ ก็เป็นกระบวนการที่สำคัญที่ควรจัดให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ต้องขังสูงอายุเหล่านี้บางส่วนเป็นผู้ต้องขังที่ได้รับโทษมาเป็นเวลานานจนอายุสูงวัยขึ้น ดังนั้น ผู้ต้องขังเหล่านี้จะใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างไปจากสังคมภายนอก และเมื่อพ้นโทษกลับไปสู่สังคมอาจประสบปัญหาในการปรับตัว จึงเป็นหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ที่จะต้องมีการดำเนินกระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้ผู้ต้องขังสูงอายุเหล่านี้⁵¹

ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2563 กรมราชทัณฑ์ยังกำหนดแนวทางการดำเนินงาน “โครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเพื่อคืนคนดีสู่สังคมสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ” โดยกำหนดให้เรือนจำหรือราชทัณฑ์ ดำเนินการปีละ 2 ครั้ง โดยกำหนดระยะเวลาในการฝึกอบรม จำนวน 120 ชั่วโมง กลุ่มนักโทษเด็ดขาดสูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี แต่ไม่ถึง 70 ปี และกลุ่มนักโทษเด็ดขาดสูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป โดยโปรแกรมการฝึกอบรมดังกล่าวจะเน้นให้ผู้ต้องขังสูงอายุเตรียมความพร้อมโดยการเรียนรู้ในการดูแลสุขภาพตนเอง การทำกิจกรรมนันทนาการ การเสริมสร้างทัศนคติและความคิดเชิงบวกการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ การจัดการภาวะเครียดและซึมเศร้าสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ การฝึกทักษะอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ การวางแผนการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษ การเข้าสิทธิประโยชน์และสวัสดิการต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุที่เข้าร่วมโปรแกรมดังกล่าว สามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปปรับใช้เมื่อต้องออกไปอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมและสามารถปรับตัวและการใช้ชีวิตในบั้นปลายชีวิตได้อย่างมีความสุข

⁵⁰ อริยพร โปธิโส. อ้างแล้ว เจริญบรรณที่ 34. หน้า 148-149

⁵¹ ทศวิฑูตา ธิตธิธรรมพุกภัย, ธเนศ เกษศิลป์. อ้างแล้ว เจริญบรรณที่ 34. หน้า 2-17.

2.3.2 ผลกระทบต่อผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ

ปัญหาของผู้สูงอายุต้องเผชิญอยู่ด้วยกันหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นภาวะความเครียด ความวิตกกังวล ความเปลี่ยนแปลงของระดับฮอร์โมนในร่างกายจากภาวะร่างกายที่เสื่อมถอยด้วยโรคที่เป็นอยู่ ผู้สูงอายุบางคนอาจมีภาวะโรคซึมเศร้าแอบแฝงอยู่อย่างไม่รู้ตัว การแสดงอาการมีลักษณะในการแสดงออกเป็นสัญญาณน่าห่วงในเรื่องสุขภาพจิตผู้สูงอายุ มีสาเหตุมาจากดังนี้

1) สาเหตุที่มีผลกระทบต่อสุขภาพจิตผู้สูงอายุ⁵²

(1) ความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย มีความเสื่อมของอวัยวะต่าง ๆ เช่น ความจำ แคล้ง การได้ยินลดลง สายตาแฉ่ง มีข้อจำกัด ในการเคลื่อนไหวร่างกายทำให้ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ต้องพึ่งพาคนอื่น

(2) ความเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์และจิตใจ ผู้สูงอายุจะมีอาการซึมเศร้า หงุดหงิด ขี้ระแวง วิตกกังวล โกรธง่าย เอาแต่ใจ เกิดขึ้นจากความเสื่อมของสมองและระดับฮอร์โมนในร่างกายไม่สมดุลเหมือนเดิม การเผชิญกับความสูญเสียและการพลัดพรากของคู่ชีวิตญาติสนิทหรือเพื่อนฝูง เกิดความเหงา ขาดที่พึ่งทางใจ

(3) ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม การมีบทบาททางสังคมลดลงทำให้ผู้สูงอายุสูญเสียความมั่นคงในชีวิต รู้สึกว่าหมดความสำคัญในสังคม อยู่ในสภาวะที่ไร้คุณค่า สูญเสียความภาคภูมิใจในตนเอง และรู้สึกว่าตนเองกำลังเริ่มเป็นภาระของครอบครัว รวมไปถึงการสูญเสียการสมาคมกับเพื่อนฝูง เมื่อเกษียณอายุ หรือไม่สะดวกเดินทางเพราะปัญหาทางสุขภาพ

(4) ภาวะความเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง หรือโรคที่รักษาไม่หาย เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง มะเร็ง โรคสมองเสื่อม เป็นต้น ทำให้ผู้สูงอายุเกิดปัญหาทางด้านจิตใจตามมา รู้สึกเบื่อหน่ายในการรักษาที่ยืดเยื้อ ยุ่งยาก เจ็บตัว มีค่าใช้จ่ายที่สูง โดยที่มีผลการรักษาไม่หายขาด ผู้สูงอายุจึงไม่ยอมร่วมมือในการรักษา ทำให้อาการทรุดหนักอย่างรวดเร็ว ทนทุกข์ทรมาน มีคุณภาพชีวิตแย่ง

2) ภาวะสุขภาพจิตที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ⁵³

(1) อารมณ์แปรปรวนในผู้สูงอายุ คือ อาการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ที่รวดเร็ว อาจมีหลากหลายอารมณ์ใน 1 วัน โดยอาจรู้สึกเศร้า รู้สึกมีความสุข หรืออาจร้องไห้โดยไม่มีสาเหตุ โดยการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์นี้อาจเกิดขึ้นได้ตามธรรมชาติ หรือเกี่ยวข้องกับอาการเจ็บป่วย

⁵² ภาณุวัฒน์ ว่องตระกูลเรือง. (2566). *คลังความรู้: สุขภาพจิตผู้สูงอายุ เรื่องสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.nakornthon.com>. [2566, 7 กรกฎาคม].

⁵³ ภาณุวัฒน์ ว่องตระกูลเรือง. (2566). *คลังความรู้: สุขภาพจิตผู้สูงอายุ เรื่องสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.nakornthon.com>. [2566, 7 กรกฎาคม].

ความเปลี่ยนแปลงภายในร่างกาย ความผิดปกติของระดับฮอร์โมนในร่างกาย ความเครียด การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิต หรือแม้แต่โรคจิตเวชบางชนิด

(2) ภาวะเครียด วิตกกังวล ผู้สูงอายุจะรู้สึกเครียดง่าย เนื่องจากปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ยาก ความสามารถและประสิทธิภาพลดลง มักแสดงออกเป็นความกลัวขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง ย้ำคิดย้ำทำ นอนไม่หลับ เหงา ว้าเหว่ ท้อแท้ ความวิตกกังวลอาจแสดงออกทางร่างกาย เช่น ปวดศีรษะ ท้องเสีย ท้องผูก เบื่ออาหาร อาหารไม่ย่อย ปวดตึงกล้ามเนื้อมือเท้าเย็น ใจเต้น เหงื่อออกตามมือ เป็นต้น แสดงออกด้านพฤติกรรม เช่น จู้จี้ จีบ่น มีเรื่องขัดแย้งกับผู้อื่นบ่อยครั้งแยกตัวจากสังคม เก็บตัว กัดเล็บ กัดฟัน สูบบุหรี่ หรือ ดื่มเหล้าหนัก

(3) โรคซึมเศร้าในผู้สูงอายุ เป็นการเจ็บป่วยทางจิตใจชนิดหนึ่งเมื่อเกิดขึ้น จะทำให้ผู้สูงอายุไม่มีความสุข หดหู่ เบื่อหน่ายสิ่งต่าง ๆ รอบตัว มองโลกในแง่ร้าย ชอบอยู่เงียบ ๆ ตามลำพัง รู้สึกชีวิตสิ้นหวัง มองว่าตนไม่มีคุณค่า บางรายมีอาการตรงกันข้าม หงุดหงิด โมโหง่าย เอาแต่ใจตนเอง น้อยใจง่าย ทะเลาะกับลูกหลานบ่อยครั้ง อาการทาง จิตใจส่งผลให้เกิดอาการทางร่างกาย เช่น นอนไม่หลับ นอนมากเกินปกติ อ่อนเพลีย ไม่สดชื่น เบื่ออาหาร ชอบพูดเรื่องเศร้า ๆ ในรายที่มีอาการรุนแรงอาจมีความคิดทำร้ายตนเองได้

3) สภาพปัญหาของผู้ต้องขังสูงอายุ

สำหรับผู้ต้องขังสูงอายุที่ต้องเผชิญกับปัญหาคุณภาพชีวิตและส่งผลกระทบต่อสังคม และต้องมาใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุประสบกับปัญหาหลาย ๆ ด้านด้วยกัน มีดังต่อไปนี้

(1) การเผชิญกับความสูญเสีย

นายศิครณ์ ลิขิตวิทยาวุฒิ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์⁵⁴ ได้ให้ความเห็นทางวิชาการว่า เหตุการณ์ที่ผู้ต้องขังสูงอายุจะต้องพบกับความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นในชีวิต (personal loss) ต้องสูญเสียความสามารถทางด้านร่างกายในการเคลื่อนไหว ระบบภูมิคุ้มกันของร่างกายมีความเสื่อมถอยเป็นเหตุให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตได้ไม่สะดวกเหมือนเช่นเคย จากเดิมเคยมีสุขภาพที่แข็งแรง และการพบกับความสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก หรือการงานที่เคยประกอบอาชีพที่สั่งสมมาและประสบความสำเร็จมากมายในชีวิต ถูกลดบทบาทลงทำให้ความมั่นคงในชีวิตสูญเสียเกิดความรู้สึกว่าตนเองหมดความสำคัญ ตกอยู่ในสภาวะที่ไร้คุณค่า สูญเสียความภาคภูมิใจในตนเอง มีภาพลักษณ์ ที่ไม่ดีต่อตนเอง (poor self-image) และรู้สึกว่าตนเองกำลังเริ่มเป็นภาระของ

⁵⁴ ศิครณ์ ลิขิตวิทยาวุฒิ. (2564). เหตุยกเว้นโทษสำหรับผู้สูงอายุในกฎหมายอาญาเก่าของประเทศไทย. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 50 (3), หน้า 458-466.

ครอบครัว หรือแม้กระทั่งการสูญเสียสถานะทางการเงินที่ดี เนื่องจากรายได้ของตุนั้นลดลงขณะที่ค่าครองชีพกลับสูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้สูงอายุเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสุขภาพจิต เช่น เกิดความวิตกกังวล ซึมเศร้า และสิ้นหวัง

(2) การเสื่อมถอยของสติปัญญา

สมองเสื่อมในผู้สูงอายุ (Dementia Syndrome in the Elderly) คือ ภาวะถดถอยทางด้านสติปัญญา และการรับรู้ สำหรับผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มักแสดงพฤติกรรมจากความจำ คำนวณ ตัดสินใจ จินตนาการ และภาษาบางอย่างออกมาผิดปกติ เมื่อมีอาการรุนแรงขึ้นบุคลิกภาพจะเปลี่ยนไป ส่งผลกระทบต่อหน้าที่การงาน และการดำเนินชีวิตประจำวัน⁵⁵ การเสื่อมถอยของสติปัญญาหรือการทำงานของสมองที่เกิดขึ้นในวัยชรานั้นก็ส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้สูงอายุอีกเช่นกัน จะเห็นได้ว่า สภาพจิตใจและความสมบูรณ์ทางสติปัญญาของบุคคลในวัยชราที่มีความแตกต่างจากบุคคลทั่วไปอย่างนี้อาจส่งผลภายนอกในการแสดงความสามารถของผู้สูงอายุได้ ดังนั้น ผู้สูงอายุที่ได้กระทำความผิดอาญาบางกรณีจึงไม่อาจกล่าวได้ว่าเขาได้กระทำไปโดยมีจิตใจแห่งอาชญากรที่สมบูรณ์ อัตราโทษที่นำมาใช้กับผู้กระทำความผิดสูงอายุนั้นมีอัตราโทษเหมือนกับอาชญากรปกติทั่วไป และเป็นการปฏิบัติต่อบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกับปัจเจกบุคคลทั่วไป ซึ่งไม่ควรกระทำเช่นนั้น⁵⁶

(3) ปัญหาด้านสุขภาพร่างกาย⁵⁷

ผู้ต้องขังสูงอายุที่มีปัญหาด้านสุขภาพร่างกาย เมื่อต้องโทษในเรือนจำต้องพบกับปัญหาในการเจ็บป่วยต้องเข้ารับการรักษา ผู้ต้องขังสูงอายุที่เจ็บป่วยยังเข้าไม่ถึงบริการ หรือเข้าถึงได้ช้าในเวลาเจ็บป่วยจากแพทย์ เช่น ปัญหาด้านทันตกรรม โรคชรา ปัญหาด้านสูตินรีเวช เพราะบุคลากรในเรือนจำ เช่น พยาบาล หรือผู้คุมที่จะพาไปโรงพยาบาลมีไม่พอ ความแออัดทำให้การเจ็บป่วยเป็นโรคทางเดินหายใจสูง สถิติพบว่าผู้ต้องขังในเรือนจำมีอัตราการป่วยเป็นวัณโรคที่สูงมาก โรคติดต่อทางอาหาร ท้องเสีย เพราะการปนเปื้อนในอาหารและน้ำดื่ม ปัญหาทันตกรรม ซึ่งปกติโรงพยาบาลจะไม่ส่งเจ้าหน้าที่มาดูแล เพราะบุคลากรไม่เพียงพอในระบบบริการปกติอยู่แล้ว⁵⁸ และ

⁵⁵ โรงพยาบาลเพชรเวช. (2566). *บทความ: สมองเสื่อมในผู้สูงอายุ สามารถชะลอความเสี่ยงได้*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.petcharavejhospital.com>. [2566, 7 กรกฎาคม].

⁵⁶ ศิครณ์ ลิขิตวิทย์. อ่างแล้ว เจริญที่ 54. หน้า 461.

⁵⁷ สุมนทิพย์ จิตสว่าง และ นัทธี จิตสว่าง. (2559). การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 24 (2) (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559).

⁵⁸ หมอชาวบ้าน. (2566). *บทความสุขภาพน่ารู้: ปัญหาสุขภาพผู้ต้องขัง*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.doctor.or.th/article/detail/400416>. [2566, 7 กรกฎาคม].

ผู้ต้องขังสูงอายุอาจไม่ได้รับการออกกำลังกายเท่าที่ควร ไม่มีสถานที่ในการพักผ่อนหย่อนใจที่เหมาะสม รวมทั้งอาจไม่ได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างจากผู้ต้องขังอื่น ๆ อันสืบเนื่องจากปัญหาจำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในปัจจุบันอาจทำให้ทางเรือนจำไม่มีสถานที่ที่เพียงพอ รวมทั้งไม่มีบุคลากรที่เพียงพอต่อการดูแล หรือการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมต่อผู้ต้องขังสูงอายุ⁵⁹

(4) ปัญหาสุขภาพจิต

ปัญหาสุขภาพจิต ได้แก่ ภาวะซึมเศร้า จิตตก บางคนมีอาการเหมือนคนวิกลจริต เมื่ออยู่ในเรือนจำไปนาน ๆ การฆ่าตัวตายพบอยู่เป็นประจำ⁶⁰ ผู้ต้องขังสูงอายุที่ต้องโทษจำคุกในเรือนจำ จะประสบปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพจิตโดยประสบปัญหาความเครียด นอนไม่หลับ เพราะมีความกังวลกับชีวิตในปัจจุบันและในอนาคต ซึมเศร้ากับการที่ชีวิตต้องมาอยู่ในเรือนจำ เกิดความรู้สึกไม่มีคุณค่าในชีวิต ประสบปัญหาซึมเศร้า กลัวว่าจะเสียชีวิตในเรือนจำและคิดฆ่าตัวตายในเรือนจำ ผู้ต้องขังสูงอายุไม่สามารถยอมรับกับชีวิตในการขาดอิสรภาพในบั้นปลายของชีวิต ในระหว่างต้องโทษอยู่ในเรือนจำคิดถึงครอบครัวและลูกหลานเป็นเหตุให้เกิดความเครียด ความซึมเศร้า รวมทั้งไม่เห็นคุณค่าของชีวิตที่เหลืออยู่ ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองจะเสียชีวิตในเรือนจำ เพราะต้องโทษสูง ประกอบกับมีอายุที่มากขึ้น จึงทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุมีปัญหาสุขภาพจิตในระหว่างต้องโทษในเรือนจำ⁶¹

(5) ด้านความเป็นอิสรภาพ

เมื่อผู้ต้องขังสูงอายุต้องโทษในเรือนจำ ต้องขาดอิสรภาพอันเนื่องจากการกระทำผิดของตัวเอง และต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบที่กำหนด ภายหลังพ้นโทษมีความกังวลต่อความเป็นอิสรภาพกับการใช้ชีวิตในโลกภายนอกซึ่งไม่รู้ว่าจะไปทำอะไรและจะสามารถดำเนินชีวิตอย่างไร ในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ที่มีไม่มากนัก หากอาศัยอยู่กับใครแล้วกลายเป็นภาระให้กับคนอื่น และหากผู้ต้องขังที่ติดคุกนานเกินไป หลังจากพ้นโทษไปแล้วก็ไม่สามารถทำงานอะไรได้เนื่องจากอายุมากเกินไป ทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุเกิดความทุกข์ใจกับสภาพปัญหาหลังจากได้รับอิสรภาพแล้วชีวิตที่เหลืออยู่อาจไม่มีความสำคัญต่อการเริ่มต้นชีวิตใหม่เพราะความชรา⁶²

(6) ด้านความสัมพันธ์ในสังคม

⁵⁹ พรชัยพร สุวรรณากาศ. อังแล้ว เชิงอรุณที่ 21.

⁶⁰ หมอชาวบ้าน. (2566). *บทความสุขภาพน่ารู้: ปัญหาสุขภาพผู้ต้องขัง*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.doctor.or.th/article/detail/400416>. [2566, 7 กรกฎาคม].

⁶¹ สุมนทิพย์ จิตสว่าง และ นัทธี จิตสว่าง. อังแล้ว เชิงอรุณที่ 57.

⁶² สุมนทิพย์ จิตสว่าง และ นัทธี จิตสว่าง. อังแล้ว เชิงอรุณที่ 57.

ผู้ต้องขังสูงอายุก่อนต้องโทษอยู่กับครอบครัวที่อบอุ่นมีลูกหลานดูแล มีความรักและผูกพันภายในชุมชนที่อาศัยอยู่ ผู้ต้องขังสูงอายุอาจกระทำผิดไปเนื่องจากไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือความประมาทในการกระทำผิด ขณะต้องโทษในเรือนจำผู้ต้องขังสูงอายุบางรายไม่มีลูกหลานมาเยี่ยมและให้กำลังใจ หรืออาจเป็นเพราะไม่มีญาติ ครอบครัว หรือลูกหลานมาเยี่ยมเลย ผู้ต้องขังสูงอายุมีความหวาดกลัวกับการคุมขังกับเพื่อนผู้ต้องขังในเรือนจำ ทำให้ไม่มีเพื่อนสนิท ทำให้มีปัญหาสุขภาพจิตที่ตามมา เกิดความเครียด ความกังวล ทำให้ไม่มีเพื่อนคุยหรือระบายความรู้สึก และแลกเปลี่ยนความสุขและทุกข์ให้กันได้ นอกจากนี้ภายหลังพ้นโทษเกรงว่าสังคมจะรังเกียจ ไม่ยอมรับหาสมาคมด้วย ถูกมองว่าเป็นคนจู้จุกจิกขี้ระแวง ทำให้เกิดความกังวลในการใช้ชีวิตต่อเมื่อพ้นโทษ หากขณะต้องโทษไม่เคยมีใครมาเยี่ยมคงจะมีปัญหาด้านความสัมพันธ์ในสังคมได้⁶³

(7) ด้านสภาพแวดล้อม

ผู้ต้องขังสูงอายุประสบปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อมก่อนต้องโทษ เคยอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยอบายมุข อาทิ สุรา ยาเสพติด การพนัน เป็นเหตุให้ผู้ต้องขังสูงอายุกระทำผิดกฎหมายได้ง่าย เนื่องจากคุ้นชินกับสภาพแวดล้อมดังกล่าว และขณะต้องโทษในเรือนจำ ผู้ต้องขังสูงอายุต้องโทษจำคุกในเรือนจำต้องอยู่อาศัยที่เป็นสัดส่วน ภายใต้อาคารเบียดวินัย ที่เคร่งครัด สภาพความแออัดในเรือนจำที่มีผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ มีความไม่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุมากนัก เนื่องจากพื้นที่สำหรับการพักผ่อน หรือการออกกำลังกายสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุยังไม่เหมาะสม เช่นนี้ส่งผลต่อความเครียดและเกิดอุปสรรคต่อผู้ต้องขังสูงอายุในการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ เมื่อภายหลังพ้นโทษผู้ต้องขังสูงอายุต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจแล้วต้องกลับไปอยู่ในสภาพแวดล้อมดั้งเดิม อาจทำให้กลับไปกระทำความผิดซ้ำได้⁶⁴

2.4 การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดีอาญา

บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้ว จึงได้รับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในการดำเนินคดีอาญา ตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยไทยได้รับรองไว้ และมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องบัญญัติไว้ในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้กระทำความผิดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี

⁶³ สุนนทิพย์ จิตสว่าง และ นัทธี จิตสว่าง. อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 57.

⁶⁴ สุนนทิพย์ จิตสว่าง และ นัทธี จิตสว่าง. อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 57.

2.4.1 สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 และมาตรา 173 วางหลักสำหรับคดีที่มีโทษประหารชีวิต ถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีทนายความให้รัฐจัดหาทนายความให้ และคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีทนายความและต้องการทนายความให้รัฐจัดหาทนายความให้ แต่หากเป็นคดีที่ไม่ได้มีอัตราโทษดังกล่าว ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ไม่มีทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายคอยให้ความช่วยเหลือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้สูงอายุจะไม่มีความรู้หรือไม่เข้าใจกระบวนการในการต่อสู้คดี จะทำให้ผู้สูงอายุเหล่านั้นไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญานั้น ได้บัญญัติรับรองอยู่ในกฎหมายและมีการปรับปรุงกฎหมายให้เอื้อต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย โดยสิทธิบางประเภทเป็นสิทธิที่ผู้ต้องหาและจำเลยมีเช่นเดียวกัน แต่สิทธิบางประเภทเป็นสิทธิในขณะที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พบว่ามีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดีอาญา⁶⁵ โดยสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายที่สำคัญ คือ “สิทธิการมีทนายความ” เพราะถือเป็นสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการต่อสู้คดีอาญา ในปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดถึงสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ดังนี้⁶⁶

1) สิทธิในการมีทนายความในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีดังนี้

(1) ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีสิทธิพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว และให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน⁶⁷

⁶⁵ นันทิดา ศิริชนานุกุลวงศ์. (2564). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดีอาญา: ศึกษากรณีผู้สูงอายุในกฎหมายสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น. *วารสารบัณฑิตศึกษานิติศาสตร์*, 14 (3) (กรกฎาคม-กันยายน 2564).

⁶⁶ สิริ โฉม พรหมโฉม. (2561). สิทธิของผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. *จุลนิติ*, (กรกฎาคม-สิงหาคม 2561), หน้า 146.

⁶⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 7/1 บัญญัติว่า ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติ หรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก และให้ผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหาที่มีสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย

- (1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว
- (2) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน

(2) ผู้ต้องหาในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือผู้กระทำความผิดมีอายุไม่เกิน 18 ปี ก่อนเริ่มถามคำให้การผู้ต้องหาหากไม่มีทนายความให้รัฐจัดหาทนายความให้ หรือในคดีที่อัตราโทษจำคุกถ้าผู้ต้องหาไม่มีและต้องการให้รัฐจัดหาทนายความให้⁶⁸

(3) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้⁶⁹

(4) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความ หรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ ในการสอบคำให้การผู้ต้องหาได้⁷⁰

2) สิทธิในการมีทนายความของจำเลยในชั้นพิจารณาคดีของศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีดังนี้

(1) ในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาในศาลชั้นต้นตลอดจนชั้นศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา จำเลยมีสิทธิแต่งตั้งทนายความแก่ต่างในคดี และจำเลยมีสิทธิปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว⁷¹

(3) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร

(4) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหา มีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหานั้นทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิตามวรรคหนึ่ง

⁶⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 134/1 บัญญัติว่า ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหา มีอายุไม่เกิน 18 ปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้

⁶⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 134/3 บัญญัติว่า ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

⁷⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 134/4 บัญญัติว่า ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า

(1) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

(2) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ได้ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้

ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง หรือก่อนที่จะดำเนินการตามมาตรา 134/1 มาตรา 134/2 และ มาตรา 134/3 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้

(2) ในการไต่สวนมูลฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165⁷² ถ้าจำเลยมาศาลและจำเลยไม่มีทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้⁷³ หรือก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามี ทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ หรือก่อนเริ่มพิจารณาในคดีที่มี อัตราทนายจำคุก ถ้าจำเลยไม่มีทนายความและต้องการทนายความ ก็ขอให้ศาลตั้งทนายความให้⁷⁴

⁷¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 8 บัญญัติว่า นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิดังต่อไปนี้

- (1) ได้รับการพิจารณาด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม
- (2) แต่งทนายความแตกต่างในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือชั้นพิจารณาในศาลชั้นต้นตลอดจนชั้นศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา
- (3) ปรีกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว
- (4) ตรวจสอบสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐานและคัดสำเนาหรือถ่านรูปสิ่งนั้นๆ
- (5) ตรวจสอบสำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาล และคัดสำเนาหรือขอรับสำเนาที่รับรองว่า ถูกต้องโดยเสียค่าธรรมเนียม เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งให้ยกเว้นค่าธรรมเนียม
- (6) ตรวจสอบหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน ถ้าจำเลยมีทนายความ ทนายความนั้นย่อมมีสิทธิเช่นเดียวกับจำเลยดังกล่าวมาแล้วด้วย

⁷² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 165 บัญญัติว่า ในคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ในวันไต่สวนมูลฟ้อง ให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป เมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้ว ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้ฟัง และถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจกรายงานไว้ และดำเนินการต่อไป

จำเลยไม่มีอำนาจนำพยานมาสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง แต่ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิในการที่จำเลยจะมีทนายมาช่วยเหลือ

ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องลับหลังจำเลย ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป กับแจ้งวันนัดไต่สวนให้จำเลยทราบ จำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้อง โดยตั้งทนายให้ซักค้านพยานโจทก์ด้วยหรือไม่ก็ได้ หรือจำเลยจะไม่มา แต่ตั้งทนายมาซักค้านพยานโจทก์ก็ได้ ห้ามมิให้ศาลถามคำให้การจำเลย และก่อนที่ศาลประทับฟ้องมิให้ถือว่าจำเลยอยู่ในฐานะเช่นนั้น

⁷³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 165/1 ในคดีที่มีอัตราทนายประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ในการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165 ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใด และจำเลยไม่มีทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราทนายจำคุก ในการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165 ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใด ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

⁷⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 173 บัญญัติว่า ในคดีที่มีอัตราทนายประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกิน สิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ ให้ศาลตั้งทนายความให้

2.4.2 ปัญหาและอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนจะได้บัญญัติและรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญหลายฉบับที่ผ่านมา แต่ในทางปฏิบัติยังพบว่า การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนยังคงมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เช่น ความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม กระบวนการที่ล่าช้า ปัญหาความยากจนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การไม่ทราบถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน การขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น ซึ่งอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ที่สำคัญเหล่านี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหา “ระบบ และ โครงสร้าง” ของกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลายาวนานแล้ว และหลายภาคส่วนเรียกร้องให้มีการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม⁷⁵

อุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมนั้นเกิดจากหลายปัจจัยซึ่งเกี่ยวข้องกับทั้งทางด้านเศรษฐกิจ โครงสร้างสังคม และหน่วยงานภาครัฐ ปัญหาสำคัญได้แก่ ความยุ่งยากซับซ้อนของระบบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการไม่มีเครื่องมือที่จะบังคับให้เป็นไปตามสิทธิต่าง ๆ รวมทั้งปัจจัยส่วนบุคคล เช่น ทรัพย์สิน สมรรถภาพ หรือความเข้าใจของบุคคลนั้นต่อความยุติธรรม นอกจากนี้ ยังมีปัญหาด้านเวลา สถานที่ และสภาพทางกายภาพต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคในเรื่องขาดแคลนบุคลากรหรือผู้เชี่ยวชาญที่จะให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมายในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร หรือให้ปรึกษากฎหมายเฉพาะทางได้ เป็นต้น ซึ่งผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดก็คือ กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคมนั่นเอง

ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีการรองรับสิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างชัดเจน แต่พบว่ายังมีปัญหาคriticalที่เป็นอุปสรรคขัดขวางในการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน เช่น

1) ปัญหาการไม่มีความรู้ ความเข้าใจบทบัญญัติของกฎหมาย และสิทธิเสรีภาพที่พึงมีพึงได้โดยชอบธรรม ทำให้ประชาชนถูกเอารัดเอาเปรียบและล่วงละเมิดสิทธิจากบุคคลที่อยู่⁷⁶ ภาวะที่เหนือกว่า ดังนั้น ความยุติธรรมที่เกิดขึ้นจึงมิได้มีความหมายเพียงการหิบบิ้นให้จากรัฐแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับความสามารถในการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วย ปัจจุบันมีประชาชนจำนวนมากยังไม่รู้กฎหมายซึ่งสาเหตุหนึ่งอาจเกิดจากการมีกฎหมายเป็นจำนวน

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

⁷⁵ อริยพร โปธิโส. (2564). สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน. *สารพันปัญหากฎหมาย*, (กันยายน-ตุลาคม 2564).

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน.

มากแต่ประชาชนก็ไม่สามารถความไม่รู้กฎหมายเพื่อที่จะไม่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมายได้ ซึ่งความไม่รู้กฎหมายของประชาชนนี้ ถือเป็นเรื่องสำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาในกระบวนการยุติธรรม อันนำไปสู่การใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบหรือใช้ไปในทางที่เอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งในที่สุดประชาชนที่ไม่รู้หรือไม่เข้ากฎหมายจนกลายเป็นปัญหาว่าประชาชนนั้นห่างไกลจากที่สิ่งนี้เรียกว่า “ความยุติธรรม” หรือ “ความเป็นธรรม” นั่นเอง

2) ปัญหาความยากจนของประชาชน ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเข้าถึงกระบวนการดำเนินคดีนั้น คู่ความจำเป็นที่จะต้องว่าจ้างทนายความเพื่อต่อสู้คดี หรือต้องมีเงินหรือหลักทรัพย์ที่จะใช้ประกันตัวหรือนำไปวางต่อศาล ทำให้ประชาชนที่ยากจนไม่สามารถดำเนินการได้ ซึ่งนั่นย่อมทำให้คนจนเหล่านั้นไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมกัน เกิดเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมกัน เกิดเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงความยุติธรรมของคนกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคมจนทำให้เกิดคำว่า “สองมาตรฐาน” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงโอกาสในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่เท่าเทียมกัน

3) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 มาตรา 11 (9) กำหนดให้มีการให้คำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดี หรือในทางการแก้ปัญหาครอบครัว ต่อมาได้มีระเบียบมารองรับโดยประกาศกระทรวงยุติธรรม⁷⁷ กำหนดให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการให้บริการผู้สูงอายุด้วยความสะดวกรวดเร็ว เป็นกรณีพิเศษเกี่ยวกับการเผยแพร่และให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามที่กฎหมายกำหนดแก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งให้คำแนะนำ ปรีกษาทางกฎหมายและอรรถคดี ตลอดจนรับเรื่องร้องทุกข์และดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้แก่ผู้สูงอายุยังไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึง เพราะการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุยังไม่สามารถเข้าถึงและให้ความสะดวกแก่ผู้สูงอายุให้รวดเร็วได้ ซึ่งไม่ได้เป็นการช่วยเหลือโดยตรงตั้งแต่ผู้สูงอายุได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมาแต่ต้นเลย เป็นเพียงการให้ความช่วยเหลือสำหรับผู้สูงอายุที่เข้ามาติดต่อขอความช่วยเหลือเป็นรายบุคคลเท่านั้น หรือบางรายต้องเป็นข่าวใหญ่โตตามสื่อต่าง ๆ จึงได้มีการเข้ามามีมือให้ความช่วยเหลือได้

⁷⁷ ประกาศกระทรวงยุติธรรม เรื่อง การให้คำแนะนำ ปรีกษา และดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องในทางคดีสำหรับผู้สูงอายุ พ.ศ. 2556 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2556.

2.4.3 ปัญหาการยกข้อต่อสู้ในทางอาญาของผู้สูงอายุในประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติเหตุยกเว้นโทษหรือเหตุลดโทษ มาตรา 65⁷⁸ หรือเหตุบรรเทาโทษตาม มาตรา 78⁷⁹ ในการยกข้อต่อสู้ว่าผู้สูงอายุกระทำความผิดโดยอ้างเหตุแห่งความชราตาม มาตรา 65 นั้น ผู้สูงอายุจะต้องเป็นผู้มีจิตบกพร่อง โรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือน

จิตบกพร่อง หมายถึง ผู้ที่มีสมองไม่เจริญเติบโตตามวัยหรือบกพร่องมาตั้งแต่กำเนิด หรือเสื่อมลงเพราะความชรา

โรคจิต หมายถึง ความบกพร่องทางจิตที่เกิดจากโรค รวมถึงผู้ที่มีการคลุ้มคลั่ง จิตเภท หรือผู้ที่มีปัญหาความคิดแต่สติทรมาน

จิตฟั่นเฟือน หมายถึง ผู้ที่มีความหลงผิด ประสาทหลอน แปรผิด ซึ่งกรณีนี้ก็เป็นโรคจิตชนิดหนึ่ง⁸⁰

หากผู้สูงอายุไม่ได้มีลักษณะเงื่อนไขของผู้มีจิตบกพร่อง โรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือนแล้ว ก็ไม่สามารถอ้างให้ศาลยกเว้นโทษให้ได้ กรณีเช่นนี้ หากผู้สูงอายุมีสภาพร่างกายและสติปัญญาที่เสื่อมถอยลดลงไปกว่าคนปกติทั่วไปก็ตาม การอ้างว่าตนมีความชราภาพก็ไม่ใช่เหตุให้ศาลวินิจฉัยรับฟังเพื่อยกเว้นความรับผิดในทางอาญาได้⁸¹

ส่วนเหตุบรรเทาโทษ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 78 ได้แก่ ผู้กระทำความผิดเป็นผู้โสดเขลาเบาปัญญา ตกอยู่ในความทุกข์อย่างสาหัส มีคุณความดีมาก่อน รู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายแห่งความผิดนั้น ลุแก่โทษต่อเจ้าพนักงานหรือให้ความรู้แก่ศาลอันเป็นประโยชน์แก่การพิจารณา หรือเหตุอื่นที่ศาลเห็นว่ามีลักษณะทำนองเดียวกัน

⁷⁸ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 65 บัญญัติว่า ผู้ใดกระทำความผิด ในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือน ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น

แต่ถ้าผู้กระทำความผิดยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลดโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้

⁷⁹ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 78 บัญญัติว่า เมื่อปรากฏว่ามีเหตุบรรเทาโทษ ไม่ว่าจะได้มีการเพิ่มหรือการลดโทษตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นแล้วหรือไม่ ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดโทษไม่เกินครึ่งหนึ่งของโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นก็ได้

เหตุบรรเทาโทษนั้น ได้แก่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้โสดเขลาเบาปัญญาตกอยู่ในความทุกข์อย่างสาหัส มีคุณความดีมาก่อน รู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายแห่งความผิดนั้น ลุแก่โทษต่อเจ้าพนักงานหรือให้ความรู้แก่ศาลอันเป็นประโยชน์แก่การพิจารณา หรือเหตุอื่นที่ศาลเห็นว่ามีลักษณะทำนองเดียวกัน

⁸⁰ สมศักดิ์ เอี้ยวลับใหญ่. (2546). *เหตุบรรเทาโทษ เหตุยกเว้นความผิด เหตุยกเว้นโทษ เหตุลดหย่อนความผิด และการรอการลงโทษ*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตอักษร. หน้า 104.

⁸¹ ดิศรณ์ ลิขิตวิทิตา. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 54. หน้า 458.

เป็นผู้โอดเวลาบาปบุญฯ หมายถึง เป็นผู้ที่โง่เขลาไม่รู้เท่าทันเหตุการณ์ ก็นับว่าเป็นเหตุที่จะบรรเทาโทษได้ โดยข้อเท็จจริงปรากฏแก่ศาล

ตกอยู่ในความทุกข์อย่างสาหัส หมายถึง ความทุกข์ที่เกิดขณะกระทำความผิดถึงขนาดที่เรียกว่าสาหัสมิใช่กรณีที่เป็นความทุกข์เพียงเล็กน้อย ๆ ซึ่งอาจจะเป็นกรณีสำหรับบุคคลปกติธรรมดาทั่วไปที่อาจเกิดความทุกข์ได้

มีคุณความดีมาก่อน หมายถึง ประวัติดังของผู้กระทำความผิดที่ได้เคยประกอบความดีมาก่อนกระทำความผิดคืออย่างใดบ้าง อาจเป็นกรณีที่ได้รับราชการมานาน เคยได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เคยอาสาไปสงคราม

รู้สึกความผิดพยายามบรรเทาผลร้าย หมายถึง ผู้กระทำความผิดที่ได้กระทำความผิดแล้ว ภายหลังกระทำความผิดได้พยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดจากการกระทำความผิดนั้น โดยทำให้ผลร้ายนั้นลดน้อยลง

ถูกโทษต่อเจ้าพนักงาน หมายถึง พฤติการณ์ที่อยู่ในชั้นสอบสวนหรือสอบสวน โดยเป็นพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนที่จะถูกฟ้องต่อศาล ทำให้เห็นว่าจำเลยได้รู้สำนึกถึงความผิดที่ได้กระทำลงจึงได้กระทำพฤติการณ์ใดที่ทำให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และถูกต้อง กล่าวคือ อาจเป็นกรณีที่ยอมมอบตัวแต่โดยดี หรือยินยอมให้จับ

ให้ความรู้แก่ศาลเป็นประโยชน์แก่การพิจารณา หมายถึง การให้ความรู้ไม่จำเป็นต้องเป็นคำรับสารภาพ แต่หากปรากฏว่าคำให้การของจำเลยในคดีเป็นประโยชน์ที่จะทำให้ศาลรับฟังข้อเท็จจริงข้อใดข้อหนึ่งได้กระจ่างขึ้น หรือแม้จะเป็นข้อเท็จจริงแต่เพียงบางส่วน กรณีก็ถือได้ว่าเป็นการให้ความรู้แก่ศาล แต่การให้ความรู้นั้นจะต้องเป็นประโยชน์แก่การพิจารณา เพราะหากว่าเป็นการให้ความรู้ในลักษณะที่เป็นคำร้องที่มีข้อต่อสู้ หรือกรณีเป็นเรื่องการขัดท้อผู้อื่นเพื่อเอาตัวรอดกรณีเช่นนี้ก็ไม่น่าจะเป็นประโยชน์แก่การพิจารณา⁸²

การที่จะให้ศาลใช้ดุลพินิจเพื่อลดโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดสูงอายุ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 78 นี้ เป็นการบัญญัติกฎหมายที่มีลักษณะปลายเปิดโดยให้ศาลพิจารณาลักษณะของบุคคลที่เป็นลักษณะเกี่ยวกับความโอดเวลาบาปบุญฯ ความทุกข์อย่างสาหัส หรือคุณความดีมาก่อนของผู้กระทำความผิด ซึ่งบทบัญญัตินี้ไม่ได้ถูกกำหนดให้มีมุมมองหรือความคิดเห็นของบุคคล โดยเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความเชื่อ หรือความต้องการ อาจหมายถึงแนวความคิดส่วนบุคคลที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ มากจนเกินไป เนื่องจากไม่ได้เป็นบทบัญญัติที่บังคับให้ศาลหยิบยกเหตุแห่งความชราของผู้กระทำมาพิจารณาความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคล

⁸² สมศักดิ์ เอี้ยวลับใหญ่, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 80, หน้า 1-8.

ในทุกกรณี เพราะฉะนั้น การนำมาตรา 78 มาใช้พิจารณาเพื่อบรรเทาโทษแก่ผู้สูงอายุจึงอาจเกิดความลักลั่นไม่สม่ำเสมอขึ้นได้⁸³

2.4.4 เหตุยกเว้นโทษสำหรับผู้สูงอายุในกฎหมายอาญาไทยเก่า

เหตุยกเว้นโทษ หมายความว่า กรณีเรื่องเหตุยกเว้นโทษนี้ ถือว่าการกระทำนั้นยังเป็นการผิดอยู่เพียงแต่ไม่ต้องรับโทษ⁸⁴ เกี่ยวกับเหตุยกเว้นโทษนี้ มีหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ กระทำความผิดเพราะเป็นคนวิกลจริต⁸⁵ กระทำความผิดเพราะความมึนเมา⁸⁶ กระทำความผิดเพราะความจำเป็น⁸⁷ มาตรา 67 และการกระทำตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน⁸⁸

สำหรับกรณีเด็กอายุยังไม่ 10 ปี กระทำความผิดอาญา เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ⁸⁹ ซึ่งเดิมกฎหมายกำหนดอายุ 7 ปี กระทำความผิดและไม่ต้องรับโทษ ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดย

⁸³ ศิรินทร์ ลิขิตวิทยาวุฒิ. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 54. หน้า 458.

⁸⁴ สมศักดิ์ เอี้ยวพลับใหญ่. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 80. หน้า 103

⁸⁵ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 65 บัญญัติว่า ผู้ใดกระทำความผิด ในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่อง โรคนิ่วหรือจิตฟั่นเฟือน ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น

แต่ถ้าผู้กระทำความผิดยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้

⁸⁶ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 66 บัญญัติว่า ความมึนเมาเพราะเสพยาหรือสิ่งเมาอย่างอื่นจะยกขึ้นเป็นข้อแก้ตัวตามมาตรา 65 ไม่ได้ เว้นแต่ความมึนเมานั้นจะเกิดขึ้นโดยผู้เสพยาไม่รู้ว่าสิ่งนั้นจะทำให้มึนเมา หรือได้เสพยาโดยถูกขโมยใจให้เสพยา และได้กระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ ผู้กระทำความผิดจึงจะได้รับยกเว้นโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ถ้าผู้นั้นยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้

⁸⁷ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 67 บัญญัติว่า ผู้ใดกระทำความผิดด้วยความจำเป็น

(1) เพราะอยู่ในที่บังคับ หรือภายใต้อำนาจซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนได้ หรือ

(2) เพราะเพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นพ้นจากอันตรายที่ใกล้จะถึงและไม่สามารถหลีกเลี่ยงให้พ้นโดยวิธีอื่นใดได้ เมื่ออันตรายนั้นตนมิได้ก่อให้เกิดขึ้นเพราะความผิดของตน

ถ้าการกระทำนั้นไม่เป็นการเกินสมควรแก่เหตุแล้ว ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ

⁸⁸ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 70 บัญญัติว่า ผู้ใดกระทำความผิดตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน แม้คำสั่งนั้นจะมีขอบข่ายกฎหมาย ถ้าผู้กระทำมีหน้าที่หรือเชื่อโดยสุจริตว่ามีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามผู้นั้น ไม่ต้องรับโทษ เว้นแต่จะรู้ว่าคำสั่งนั้นเป็นคำสั่งซึ่งมิชอบด้วยกฎหมาย

⁸⁹ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 73 บัญญัติว่า เด็กอายุยังไม่เกินสิบปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ

ให้พนักงานสอบสวนส่งตัวเด็กตามวรรคหนึ่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่า ด้วยการคุ้มครองเด็ก เพื่อดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2551 และกรณีเด็กที่มีอายุกว่า 10 ปีแต่ยังไม่เกินสิบห้าปี กระทำความคิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษด้วยเช่นกัน⁹⁰ และการยกเว้นโทษสำหรับผู้สูงอายุยังไม่มีบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะแต่อย่างใด

เดิมกฎหมายไทยในอดีตได้บัญญัติไว้ใน พระอัยการลักษณะวิวาทคำตักกัน ยังยกเว้นโทษแก่คนชราอายุ 70 ปีที่ไปคำตีผู้อื่น โดยเห็นว่าคนชรา 70 ปีขึ้นไป มีลักษณะเช่นเดียวกับเด็ก 7 ขวบ ทำให้คนชราอายุกว่า 70 ปีนั้นยังคงมีความรับผิดชอบเหมือนคนทั่วไป เพราะฉะนั้นคนชราจะแก้ตัวไม่ต้องรับโทษ คงต้องอ้างบทกฎหมายในเรื่องวิกลจริต หรือบันดาลโทษะ ในพระอัยการลักษณะวิวาทคำตักกัน บัญญัติเรื่องการยกเว้นโทษแก่เด็กอายุ 7 ขวบ และคนชราอายุ 70 ปี ไว้ในบทที่ 10 ความว่า “เด็กต่อเด็กวิวาทตีกัน ให้พ่อแม่ห้ามปราม ถ้าพ่อแม่เด็กฝ่ายหนึ่งไปตีบุตรท่านฝ่ายข้างหนึ่ง ไซ้ให้ไหมผู้ตีนั้น โดยกรรมศักดิ์ทวิคุณ เหตุว่าเด็กไม่รู้ผิดและชอบ ถ้าเด็กตีกันมีบาทเจ็บ ไซ้ให้พิเคราะห์ดูเด็กผู้ตีผู้เจ็บนั้น ถ้าเท่ากันอย่าให้มีโทษแก่มันเลย เหตุเป็นเด็กด้วยกัน ถ้าเด็กตีผู้ใหญ่ ไซ้ให้ทำขวัญเสียค่าน้ำมันให้แก่ผู้น้อย

อนึ่ง เด็ก 7 ขวบ เข้าแต่่า 70 เป็นคนหลงไหลไปคำตีท่าน ท่านมิให้ปรับไหมมิโทษ แต่ให้นายบ้านนายเมืองช่วยกันกล่าวให้สมัครสมานผู้เจ็บ โดยควร”⁹¹

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าบ้านเมืองในสมัยก่อนถือว่าผู้สูงอายุเป็นผู้หย่อนความสามารถในการรู้ผิดชอบ เช่นเดียวกับเด็กอายุไม่เกิน 7 ปี จึงไม่สมควรที่จะบังคับโทษทางอาญา เพราะบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป เป็น “คนหลงไหล” หากกระทำการใด ๆ ไปโดยมีความรู้ผิดชอบที่ไม่สมบูรณ์ จึงให้มีการไต่เถียงประนอมข้อพิพาทกันตามประเพณี⁹²

2.5 แนวคิดของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก

2.5.1 ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย ได้ให้ความหมาย “ยุติธรรมชุมชน” หมายถึง “การดำเนินกิจกรรมของชุมชนโดยชุมชนร่วมกันเอง หรือร่วมกับภาครัฐในลักษณะหุ้นส่วน

⁹⁰ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 74 บัญญัติว่าเด็กอายุกว่าสิบปีแต่ยังไม่เกินสิบห้าปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติ เป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ

⁹¹ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2566). *วิชา LW 103 บทที่ 8 พระอัยการลักษณะวิวาทคำตักกัน*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: [http://old-book.ru.ac.th/e-book/1/LW103\(50\)/LW103-8.pdf](http://old-book.ru.ac.th/e-book/1/LW103(50)/LW103-8.pdf). [2566, 7 กรกฎาคม].

⁹² ดิศรณ์ ลิขิตวิทิตา. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 54. หน้า 463.

โดยการนำทุนทางสังคมที่ดีงามและศักยภาพของชุมชนมาใช้ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและความปลอดภัยจากอาชญากรรม ความเป็นธรรม และความสงบสุขของชุมชน”⁹³

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ได้เสนอกระบวนการยุติธรรมในทัศนะของการแก้แค้นทดแทนใน ระยะที่ผ่านมานั้นมีปัญหายังไม่เอื้อต่อการบริหารระบบงานยุติธรรมให้รองรับปัญหาอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไทยและสังคมโลกยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ในอนาคต จำเป็นต้องมีกระบวนการสำคัญที่จะเป็นทางเลือกในช่วงเปลี่ยนผ่านไปสู่การพัฒนากระบวนการยุติธรรมต่อไปในอนาคต กระบวนการยุติธรรมทางเลือกจึงเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหา ระบบอายุติธรรมตะวันตกที่ใช้อยู่ในประเทศต่าง ๆ นั้นคือ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือรองรับการดำเนินการกระบวนการขึ้นแล้ว โดยกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม และกระบวนการยุติธรรมชุมชนนั่นเอง⁹⁴

ลักษณะสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

1) องค์ประกอบด้านข้อพิพาทหรือความขัดแย้งเกิดขึ้น (dispute) ต้องมีความขัดแย้งหรือข้อพิพาทเกิดขึ้น ซึ่งข้อพิพาทนั้นหมายถึงข้อพิพาททางแพ่งหรือทางอาญา

2) องค์ประกอบด้านความจำเป็นและความต้องการใช้กระบวนการยุติธรรมรูปแบบเฉพาะ เช่น กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน กระบวนการยุติธรรมสำหรับกรณีความรุนแรงในครอบครัว

3) องค์ประกอบด้านรูปแบบวิธีการจัดการความขัดแย้งหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้นต้องการมาตรการหรือกลไกวิธีการชุด 1 หรือลักษณะใดลักษณะหนึ่งมาใช้จัดการยุติหรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทนั้น ได้แก่

(1) ลักษณะที่เป็นทางการ (Formal) หรือไม่เป็นทางการ (Non-formal)

(2) ลักษณะที่มุ่งแก้แค้นทดแทน (Retribution) ด้วยการลงโทษ (Punishment) หรือมุ่งชดใช้เหยียวยา (Restitution) ด้วยการฟื้นฟูสัมพันธภาพ (Restoration)

(3) ลักษณะที่เป็นกระบวนการหันเหออกจากขั้นตอนง่าย ๆ ของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักหรือเป็นกระบวนการที่มีพื้นฐานมาจากการลงโทษโดยชุมชน (Community sanction)

⁹³ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). *ยุติธรรมชุมชน บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน*. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

⁹⁴ สันตฤกษ์ นุญช้อย. (2566). *ความสำเร็จของการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศเพื่อนำมาปรับใช้กับประเทศไทย*. เอกสารการประชุมระดับชาติ ครั้งที่ 14 วันที่ 7-8 กรกฎาคม 2566 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

(4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในความขัดแย้งหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ซึ่งองค์ประกอบส่วนที่สำคัญยิ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน โดยการแก้ไขที่รากเหง้าอันเป็นต้นทางแห่งปัญหาอย่างตรงจุดมากที่สุดทางหนึ่ง

แนวคิดพื้นฐานและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

1) ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structure-functional Theory)

ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็น โครงสร้างที่เป็นกลไกทางสังคมที่มีโครงสร้างของตัวเอง ทำหน้าที่สำคัญในการจัดการปัญหาอาชญากรรมซึ่งละเมิดสัมพันธ์ภาพของสมาชิกและบรรทัดฐานของสังคม โครงสร้างนี้อาจคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม วัฒนธรรม และกาลเวลา แต่จะทำหน้าที่อย่างเดียวกันคือ หน้าที่ในการควบคุมสังคม โดยการจัดการให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงความรับผิดชอบ ดูแลผู้เสียหายให้ได้รับการชดใช้ และรับผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคม ขณะเดียวกันกลไกแต่ละกลไกต่างทำหน้าที่หลายอย่าง เช่น ชุมชนทำหน้าที่ป้องกันและแก้ไขอาชญากรรม ผู้เสียหายทำหน้าที่เป็นบทเรียน ตัวอย่างให้กับผู้อื่น ผู้กระทำความผิดทำหน้าที่เป็นตัวเปรียบเทียบให้เห็นผลกระทบที่ได้รับจากการกระทำเพื่อไม่ให้เป็นอย่างแก่ผู้อื่นในสังคมต่อไป

2) ทฤษฎีการควบคุมและยับยั้งอาชญากรรม (Control and Deterrence Theory)

ทฤษฎีการควบคุมและยับยั้งอาชญากรรม ให้ความสำคัญกับการควบคุมและยับยั้งอาชญากรรมอย่างเป็นทางการ โดยกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งให้ความสำคัญกับการควบคุมและยับยั้งอาชญากรรมอย่างไม่เป็นทางการ โดยสถาบันทางสังคม ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ซึ่งจะต้องดำเนินการควบคุมและยับยั้งอาชญากรรมอย่างรวดเร็ว มีการลงโทษที่เหมาะสมกับความรุนแรงของความผิดที่กระทำ มีกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และมีการชดใช้เยียวยาแก่ผู้เสียหายตามสมควรแก่กรณี

3) ทฤษฎีความละอายเชิงบูรณาการ (Theory of reintegrative Shaming)

ความละอายเชิงบูรณาการในยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ช่วยให้ผู้กระทำผิดตระหนักถึงพฤติกรรมของตนเกิดความละอายใจ นำไปสู่ความสำนึกรับผิดชอบที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายและชุมชน ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้สามารถบูรณาการผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชนได้

4) ทฤษฎีการพรรณนาความรู้สึกล (Narrative Theory)

ทฤษฎีการพรรณนาความรู้สึกลนี้อธิบายว่า การจัดพื้นที่และเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเล่าเรื่องราวในฐานะผู้เล่าเรื่อง มิใช่ในฐานะเหยื่อผู้ถูกกระทำซึ่งเป็นกระบวนการบำบัดเยียวยาอย่างหนึ่ง ทำให้รู้สึกได้รับอำนาจที่สูญเสียไปจากการต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมกลับคืนมาอีกครั้ง

นอกจากนี้การพูดคุยกันทำให้เข้าใจคุณค่า ศักดิ์ศรี และความสำคัญของความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งมีความหมายเฉพาะผู้เสียหายแต่ละคนและนำไปสู่การชดใช้ที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายของการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้

1) เพื่อลดข้อเสียและผลกระทบของการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักจากเดิมที่มีความเชื่อว่าการนำตัวผู้ที่กระทำความผิดมาลงโทษให้เป็นแบบอย่างกับสังคมจะทำให้เกิดการยับยั้งคนในสังคมไม่ให้กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนกฎหมาย ส่วนใหญ่เป็นโทษจำคุกเพื่อแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคม ซึ่งมีได้มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูในผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทุกฝ่าย ไม่มีโอกาสสำหรับผู้กระทำความผิดด้วยความพลัดปลั่งได้กลับคืนสู่สังคมอีกครั้ง เหล่านี้ทำให้เกิดการเรียนรู้กระทำผิดในเรือนจำ การถูกตีตราจากสังคมและเกิดการกระทำผิดซ้ำ เป็นต้น

2) เพื่อลดต้นทุนของความยุติธรรมอาชญากรรม รัฐต้องสูญเสียทรัพยากรในการขับเคลื่อนมาตรการเพื่อยืดอาชญากรรม นอกจากนี้เหยื่ออาชญากรรมซึ่งเป็นผู้เสียหายต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด ก่อให้เกิดความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ เป็นเหตุให้การขอความยุติธรรมมีต้นทุนสูงกว่าที่ควรจะเป็น ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้

3) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารงานยุติธรรมการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด ลดจำนวนคดีและภาระของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้อยู่ในหลายประเทศ อาจแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ⁹⁵ ดังนี้

- 1) การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด (Victim Offender Mediation)
- 2) การจัดประชุม (Conferencing)
- 3) การล้อมวงตัดสิน (Sentencing Circles)
- 4) คณะกรรมการชุมชนเพื่อการเยียวยา (Community Reparation Board and Citizen's Panel)

⁹⁵ ยศวินทร์ บริบูรณ์ธนา, พรประภา แก้วกล้า. (2553). *ประสิทธิผลของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีต่อผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา กรมคุมประพฤติ. หน้า 15.

ประเภทของความผิดทางอาญาที่สามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้

1) ความผิดอาญาต่อส่วนตัวหรือความผิดอาญาที่ขอมความได้

ความผิดที่ขอมความ ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับการค้า ตามมาตรา 272 ความผิดเกี่ยวกับเพศ ตามมาตรา 281 มาตรา 276 มาตรา 278 และมาตรา 284 ความผิดต่อเสรีภาพ ตามมาตรา 309 วรรคหนึ่ง มาตรา 310 วรรคหนึ่ง และมาตรา 311 วรรคหนึ่ง ความผิดฐานเปิดเผยความลับ ตามมาตรา 322 ถึง มาตรา 324 ความผิดฐานหมิ่นประมาท ตามมาตรา 326 ถึงมาตรา 332 ความผิดฐานฉ้อโกงตาม มาตรา 341 ถึงมาตรา 347 (ยกเว้น มาตรา 343) ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้ ตามมาตรา 349 และมาตรา 350 ความผิดฐานขี้ยกอก ตามมาตรา 352 ถึงมาตรา 355 ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ ตามมาตรา 358 ถึง มาตรา 359 ความผิดฐานบุกรุก ตามมาตรา 362 ถึงมาตรา 364 ความผิดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 71 ซึ่ง ได้แก่ ความผิดมาตรา 334 ถึงมาตรา 336 วรรคหนึ่ง และมาตรา 341 ถึงมาตรา 364

2) ความผิดที่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิด

“เด็ก” หมายความว่า บุคคลอายุเกิน 7 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่เกิน 14 ปีบริบูรณ์

“เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 กำหนดมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไว้ กรณีเด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกิน 5 ปี ถ้าหากปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคย ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้อง คดี เมื่อคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ ผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเห็นว่าเด็กหรือเยาวชน นั้นอาจปรับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง

3) ความผิดที่เกิดจากความรุนแรงในครอบครัว

ความรุนแรงในครอบครัว เป็นปัญหาสังคมกึ่งอาชญากรรมที่ต้องใช้ช่องทางพิเศษ ของกระบวนการยุติธรรม หรือใช้กระบวนการยุติธรรมที่มีลักษณะเฉพาะ กำหนดให้ความผิดฐาน กระทำการอันเป็นความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันขอมความได้ นอกจากนี้ยังได้บัญญัติว่า หากการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดฐานทำร้ายร่างกายตามประมวลกฎหมาย อาญามาตรา 295 ซึ่งเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน ก็ให้ความผิดดังกล่าวเป็นความผิดอันขอมความได้

นอกจากนี้ ศาลสามารถใช้มาตรการทางเลือก เช่น การฟื้นฟูบำบัดรักษา คຸ້ມครอง ประพฤติผู้กระทำความผิด ให้ศาลพยายามเปรียบเทียบให้คู่ความขอมความกัน

4) คดียาเสพติด

ตามประมวลกฎหมายยาเสพติดที่มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2564 ที่ผ่านมามี การเสพยาเสพติดยังคงมีโทษอยู่ (มาตรา 162 และมาตรา 163) แต่หากผู้เสพสมัครใจเข้ารับการ

บำบัดรักษา และดำเนินการเข้ารับการบำบัดจนครบถ้วนก็จะไม่มีความผิด ทั้งนี้บทลงโทษทางกฎหมายยังคงมีอยู่ซึ่งกฎหมายนี้มีเจตนารมณ์ที่จะช่วยเหลือให้เข้ารับบำบัดโดยไม่เอาผิดทางอาญา หรือการลดการเป็นอาชญากรรมของผู้เสพ (decriminalization) “มองผู้เสพเป็นผู้ป่วย ใช้กระบวนการทางสาธารณสุขและสุขภาพในการแก้ไขปัญหาผู้เสพยาเสพติดเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู และผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูกฎหมายนี้ให้มีศูนย์ฟื้นฟูสภาพทางสังคมเข้ามาให้การสงเคราะห์ ดูแลช่วยเหลือ ฝึกอาชีพ ให้ที่อยู่ชั่วคราว เพื่อให้คนเหล่านี้ไม่กลับไปเสพยาเสพติดอีก เข้าใจว่าสำหรับข้อหาครอบครองเพื่อเสพเป็นการกำหนดขึ้นมาใหม่เพื่อเป็นคุณแก่ผู้เสพที่มียาเสพติดไว้ในครอบครองในปริมาณเล็กน้อยสำหรับเสพของตนเอง ซึ่งกฎหมายนี้จะถือเป็นผู้ป่วยที่จะได้รับการดูแลบำบัดรักษาแทนการถูกดำเนินคดีอาญาหรือการลงโทษจำคุก” ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

(1) กรณีความผิดฐานเสพและครอบครองเพื่อเสพกฎหมายยังคงกำหนดเป็นความผิดข้อหาเสพมีโทษจำคุก 1 ปี ครอบครองเพื่อเสพ (ครอบครองในปริมาณเล็กน้อยไม่เกินปริมาณที่กำหนดตามข้อสันนิษฐานที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดในกฎกระทรวง) มีโทษจำคุก 2 ปี

(2) ผู้เสพและครอบครองเพื่อเสพที่ตำรวจตรวจพบโดยไม่ได้เป็นผู้ที่อยู่ระหว่างถูกดำเนินคดีอื่นที่มีโทษจำคุก หรืออยู่ระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษณ์ของศาล ไม่มีพฤติกรรมที่อาจก่ออันตรายกับผู้อื่น และผู้นั้นยินยอมเข้าสู่การบำบัดรักษา กฎหมายให้สิทธิ์แก่ผู้นั้นโดยให้ตำรวจนำตัวมายังศูนย์คัดกรอง เพื่อประเมินการติดยาเสพติดและส่งเข้ารับการบำบัดรักษาที่สถานพยาบาล หรือสถานฟื้นฟู โดยไม่ต้องนำตัวไปส่งพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดี ทั้งนี้ หากผู้นั้นเข้ารับการบำบัดครบถ้วนตามโปรแกรม และได้รับการรับรองว่าเป็นผู้ผ่านการบำบัดฯ ก็ให้ผู้นั้นไม่มีความผิด

(3) ผู้ที่ไม่ยินยอมเข้ารับการบำบัดหรือไม่เข้าเงื่อนไขที่จะได้รับการบำบัดตามข้อ 2 จะถูกส่งตัวไปยังพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีและส่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแขวง โดยกฎหมายจะให้อำนาจศาลพิจารณาโดยเน้นการส่งตัวไปบำบัดรักษา

5) ความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกระยะสั้น

คดีอาญาประเภทนี้เป็นความผิดประเภทที่แม้จะมีโทษเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้นแต่กฎหมายมิได้บัญญัติให้เป็นคดีความอันยอมความได้เพราะถือว่าเป็นความผิดต่อแผ่นดิน ทำให้ต้องมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีไปตามลำดับขั้นตอน ทั้งนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุกระยะสั้น อันก่อให้เกิดผลเสียหายแก่ผู้กระทำผิดและสังคมมากกว่า รวมทั้งลดความแออัดในเรือนจำได้ทางหนึ่ง ความผิดประเภทนี้ได้แก่ความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี

ขั้นตอนการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ขั้นตอนการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถใช้ในกระบวนการตามขั้นตอนก่อนคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ขั้นตอนเมื่อคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและก่อนพิพากษาคดี และขั้นตอนหลังจากพิพากษาคดี ดังนี้

1) มาตรการในขั้นตอนก่อนการจัดกลุ่ม ได้แก่ การใช้ศูนย์ไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท การบำบัดรักษาการติดยาเสพติดและการติดยา การให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย สิทธิและเสรีภาพของบุคคลเบื้องต้น

2) มาตรการในขั้นตอนก่อนดำเนินกระบวนการพิจารณา ได้แก่ การไกล่เกลี่ยคดีที่ยอมความได้โดยเจ้าพนักงานศาล การเจรจาต่อรองหน้าบัลลังก์ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยวิธีการบังคับรักษา และการชะลอฟ้อง

“การชะลอการฟ้อง” เป็นการคุมประพฤติไว้ในชั้นก่อนฟ้องคดีซึ่งเป็นวิธีดำเนินการกับผู้กระทำผิดอาญาที่ไม่มีจิตใจชั่วร้าย โดยไม่จำต้องฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมเสมอไป โดยให้เป็นอำนาจของพนักงานอัยการในการออกคำสั่งชะลอการฟ้อง ให้ผู้กระทำผิดต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติในช่วงระยะเวลาหนึ่ง หากปฏิบัติตามเงื่อนไขพนักงานอัยการก็จะไม่ฟ้อง

3) มาตรการในขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดี เป็นการเร่งรัดพิจารณาพิพากษาคดีบางประเภท

4) มาตรการในขั้นตอนภายหลังการพิจารณาพิพากษาคดี ได้แก่

(1) การชดเชยค่าเสียหายและการปรับ

(2) การคุมประพฤติ

(3) การใช้ศูนย์บริการกลางวัน

(4) การทำงานบริการสังคมหรือบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

(5) การใช้อาสาสมัครคุมประพฤติ

(6) การพักการลงโทษ เป็นภารกิจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 35 (5) ที่ให้ตอบแทนแก่นักโทษเด็ดขาดที่ประพฤติตนดีมีความอดสาหะให้ได้รับการปล่อยตัวก่อนครบกำหนดโทษตามคำพิพากษาของศาลภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรมราชทัณฑ์

(7) การใช้บ้านกึ่งวิถี

(8) การอภัยโทษ

สรุปกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นแนวความคิดที่นำมาใช้ในการยึดติดความขัดแย้งหรือระงับข้อพิพาทที่เชื่อว่า การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะความเสียหายที่เกิดขึ้นกับเหยื่ออาชญากรรมจะทำให้เกิดความยุติธรรมและนำมาซึ่งความสงบสุขในชุมชน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงอาจนำมาใช้กับการไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาทในคดีได้ทั้งในระดับชุมชนและในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมุ่งเน้นให้คู่พิพาทเกิดความพึงพอใจ มีการยอมรับความผิดและการให้อภัย พร้อมทั้งมีวิธีการป้องกันแก้ไขความผิดที่อาจเกิดขึ้นอีก

2.5.2 ยุติธรรมชุมชน (Community Justice)

แนวคิดยุติธรรมชุมชน

ชุมชนเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย โดยอาศัยความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นตัวช่วยให้เกิดการสำนึกผิดและให้อภัย หลักการพื้นฐานคือ การปรับเปลี่ยนบทบาทอำนาจที่รัฐผูกขาดฝ่ายเดียวให้การระงับข้อพิพาทและตัดสินกลับมาใกล้ชิดกับประชาชน

แนวคิดยุติธรรมชุมชนยังให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมรวมถึงการเยียวยาผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดที่อยู่ในชุมชนด้วยเพราะการเกิดอาชญากรรมนั้นกระทบกับชุมชนมากกว่ารัฐ การตัดสินใจในการระงับข้อพิพาทจึงควรอยู่ในมือชุมชนและเพื่อชุมชน

“ยุติธรรมชุมชน”⁹⁶ หมายถึง การป้องกันอาชญากรรมและกิจกรรมที่เกี่ยวกับความยุติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ในความรับผิดชอบของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมหน่วยใดหน่วยหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันหรือในกิจกรรมนั้น ๆ โดยมีเป้าหมายสุดท้ายเพื่อคุณภาพชีวิตของชุมชน

จากคำจำกัดความของยุติธรรมชุมชนดังกล่าวจะเห็นว่ายุติธรรมชุมชนประกอบด้วยตัวละครอย่างน้อย 2 ฝ่าย ฝ่ายแรก คือ หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมหน่วยใดหน่วยหนึ่ง ฝ่ายที่ 2 คือ ชุมชนซึ่งการให้ความหมายของยุติธรรมชุมชนเช่นนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนได้ง่ายขึ้น

องค์กรอื่น ๆ หรือหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมากกว่า 1 หน่วยงานจะเข้ามาทำงานร่วมกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมตามช่องทางที่เปิดโอกาสให้ นั่นจะกระทำได้หรือไม่ก็ตอบว่าได้ขึ้นอยู่กับปัญหาและเป้าประสงค์ของการแก้ปัญหา นั้น ๆ ว่าชุมชนนั้น ได้ร่วมกัน

⁹⁶ Probation. (2566). *ยุติธรรมชุมชนคืออะไร*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: file:///C:/Users/HOME/Downloads/hits355.pdf. [2566, 6 มิถุนายน].

ตั้งเป้าประสงค์ที่ต้องการแก้ไขให้บรรลุไว้ที่เป้าประสงค์ และการที่จะบรรลุเป้าประสงค์อันนั้น ๆ ชุมชนมีประสบการณ์มาก่อนหรือมีความสามารถทำได้เองหรือไม่ หากไม่สามารถทำได้เองชุมชนจะประสานเพื่อตั้งหน่วยงานใดหรือองค์กรใดเข้ามาร่วมทำงานด้วยบ้าง ดังปรากฏตามคำจำกัดความดังกล่าวแล้วข้างต้น และนอกจากนี้ยุทธวิธีชุมชนยังมีรูปแบบที่ค่อนข้างซับซ้อนที่มีองค์กรหรือหน่วยงานที่เข้ามาร่วมกันทำงานมากกว่า 2 หน่วย และรูปแบบที่ซับซ้อนที่บูรณาการการทำงานร่วมกันแบบเบ็ดเสร็จครอบคลุมหน่วยงานที่จำเป็นที่ชุมชนจะต้องประสานตั้งให้เข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อให้เป้าประสงค์ที่ชุมชนร่วมกันตั้งไว้นั้นบรรลุผลสำเร็จ

หลักการกำหนดใจตนเอง The Principle of Self – Determination

ทฤษฎีเกี่ยวกับการกำหนดใจตนเอง การกำหนดใจตนเองพัฒนาขึ้นมาจากทฤษฎีที่แตกต่างกัน 3 ทาง คือ ทฤษฎีทางศีลธรรม ทฤษฎีทางการเมือง และทฤษฎีทางกฎหมาย ซึ่งมีสาระสำคัญ สรุปได้ดังนี้

1) ทฤษฎีทางศีลธรรม แนวความคิดของสิทธิในการกำหนดใจตนเองกำเนิดมาจากความเข้าใจในลักษณะทางธรรมชาติของมนุษย์ที่สามารถพิจารณาได้จากการคิดอย่างเสรีภาพซึ่งเริ่มปรากฏให้เห็นมาตั้งแต่ยุคแห่งความกระจ่าง (Enlightenment) ซึ่งมีแนวคิดว่าคุณคนนั้นสามารถคิดอย่างมีเหตุผลและสามารถมีความเป็นอิสระในการปกครองตนเอง ทฤษฎีเสรีภาพที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนนั้นไม่จำเป็นที่จะมาจากพื้นฐานสมมติฐานของศักดิ์ศรีของมนุษย์ แต่ความคิดที่ว่าบุคคลเป็นผู้ที่มีความเป็นอิสระ และมีความสามารถในการเลือกใช้วิธีที่มีเหตุผลยังคงเป็นพื้นฐานแนวความคิด อิสระของสิทธิในการกำหนดใจตนเอง

2) ทฤษฎีทางการเมือง การนำเอาแนวคิดเสรีในเรื่องของสิทธิในการกำหนดใจตนเองมาต่อยอดนี้ จะนำไปสู่แนวคิดที่ว่ารัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้นที่จะได้รับอิสระในการปกครองตนเองตามความสามารถในฐานะรัฐอิสระ การใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญของประชาชนนั้นแสดงออกผ่านทางกำหนดใจตนเองทางการเมืองในความหมายภายใน ด้วยเหตุนี้แนวความคิดเสรีเรื่องกำหนดใจตนเองจึงเป็นการเชื่อมโยงกับแนวความคิดของการมีส่วนร่วม และอำนาจสูงสุดเป็นของปวงชน (Popular Sovereignty) แนวความคิดดังกล่าวมีอิทธิพลต่อทฤษฎีทางการเมืองและสะท้อนให้เห็นในการโต้เถียงเรื่องสิทธิในการกำหนดใจตนเองในฐานะที่เป็นการใช้อำนาจรัฐธรรมนูญของประชาชน อำนาจสูงสุดเป็นของปวงชนและทฤษฎีประชาธิปไตยต่าง ๆ เมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมาข้อบ่งชี้ของสิทธิในการกำหนดใจตนเอง มีการขยายเกี่ยวเนื่องกับการเปลี่ยนแปลงแนวทางปฏิบัติของรัฐ การยอมรับสิทธิของกลุ่มและการเรียกร้องของชนพื้นเมืองดั้งเดิม แม้แต่กระทั่งมีการโต้เถียงว่าสิทธิ ในการกำหนดใจตนเองมาจากส่วนหนึ่งของกฎหมายบังคับเด็ดขาด

3) ทฤษฎีทางกฎหมายสิทธิในการกำหนดใจตนเองเป็นหลักการขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งในกฎหมายว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นทั้งสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิร่วมกัน (Individual and Collective Right) ในอันที่จะก่อให้เกิดการ “กำหนดอย่างอิสระ (Freely determine) ในเรื่องสถานภาพทางการเมือง (Political Status) และการมีการดำเนินการอย่างเสรีในการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม”

อย่างไรก็ตามเมื่อมีการพิจารณาทบทวนสถานการณ์ต่าง ๆ ที่นำมาซึ่งสิทธิในการกำหนดใจตนเอง ก็มักจะต้องเผชิญกับสิ่งที่เรียกว่า การหลบหลีกทางการเมือง (Political avoidance) กล่าวคือหลักการกำหนดใจตนเองจะถูกลด ทอนความสำคัญลงเหลือเป็นเพียงเครื่องมือในการต่อสู้ประเภทวาทศิลป์ทางการเมือง (A weapon of political rhetoric) ด้วยเหตุนี้ประชาคมระหว่างประเทศจึงมิได้ใส่ใจต่อประชาชนที่มีสิทธิเรียกร้องตามหลักการกำหนดใจตนเอง ดังนั้น ประชาคมระหว่างประเทศจึงควรให้ความสนใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่นำมาซึ่ง หลักการกำหนดใจตนเองในทางที่ถูกต้องและชอบด้วยกฎหมาย⁹⁷

2.5.3 การระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolutions หรือ ADRs)

การระงับข้อพิพาททางเลือก ช่วยยุติปัญหาโดยไม่จำเป็นต้องผ่านศาล หลายครั้งที่เรามักจะเห็นข้อพิพาทต่าง ๆ อยู่เสมอ ไม่ว่าจะนอกหรือในข่าวกก็ตาม อย่างไรก็ตาม คนส่วนใหญ่มักจะรู้จักการระงับข้อพิพาทในชั้นศาล แต่น้อยคนนักที่จะทราบว่า การระงับข้อพิพาทไม่จำเป็นต้องจบลงที่ศาลเสมอไป และมีหลายต่อหลายเคสหรือ คดีหลาย ๆ คดีความจบลงที่นอกศาล แต่ก็ต้องเป็นคดีที่ยอมความกันได้เท่านั้น ซึ่งเรียกว่า “การระงับข้อพิพาททางเลือก”⁹⁸

การระงับข้อพิพาททางเลือก คือ การระงับข้อพิพาทนอกศาล ซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ต้องผ่านการตัดสินข้อพิพาทผ่านกระบวนการตัดสินของศาล เนื่องจากการขึ้นศาลต้องใช้เวลา มีขั้นตอนยุ่งยาก หลายคนต้องการให้ข้อพิพาทยุติโดยเร็วซึ่งรอกระบวนการของศาลไม่ได้ จึงต้องใช้การระงับข้อพิพาททางเลือกที่รวดเร็วกว่าแทน การระงับข้อพิพาททางเลือกมีด้วยกันหลายวิธีสรุปคร่าว ๆ มี 3 วิธี ได้แก่

1) การเจรจา (Negotiation)

การเจรจา คือ การที่คู่กรณียินยอมที่จะหันหน้ามาเจรจากันเองโดยปราศจากบุคคลที่สามมาเกี่ยวข้อง ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลา แต่หากการเจรจาไม่ลงตัวทำให้หาข้อสรุปไม่ได้

⁹⁷ ฌูสทิสตาเมฆา. (2556). หลักการกำหนดใจตนเอง. *จุดสารความมั่นคงศึกษา*, 122 (มีนาคม 2556), หน้า 7-10.

⁹⁸ สถาบันอนุญาโตตุลาการ. (2556). *การระงับข้อพิพาททางเลือก*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://thac.or.th/th>. [2566, 6 มิถุนายน].

เกิดความล่าช้า หากจะตกลงทำการเจรจากันอาจต้องกำหนดเวลาให้แน่นอนว่าจะต้องเจรจากันให้เสร็จสิ้นเมื่อใด ซึ่งผลดีของการไม่มีบุคคลที่สามมาเกี่ยวข้องทำให้ความลับระหว่างคู่เจรจาไม่รั่วไหล

2) การประนอมข้อพิพาท (Mediation)

การประนอมข้อพิพาท หรือบางทีอาจจะเรียกว่า “การไกล่เกลี่ย” คือ กระบวนการระงับข้อพิพาทด้วยความตกลงยินยอมของกลุ่มความเอง โดยที่มีบุคคลที่สาม ซึ่งผู้ประนอมสามารถเป็นผู้พิพากษาในศาลต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน รวมทั้งบุคคลหรือคณะบุคคลทั่วไปก็ได้ แต่หากมาใช้บริการจากสถาบันอนุญาโตตุลาการ ซึ่งทางสถาบันจะมีผู้ประนอมที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการประนอมและมีคุณสมบัติที่เหมาะสมให้กับคู่พิพาทเลือกทำหน้าที่ ซึ่งมีความเป็นกลาง แต่ผู้ประนอมไม่มีหน้าที่ตัดสินชี้ขาดข้อพิพาท

3) อนุญาโตตุลาการ (Arbitration)

อนุญาโตตุลาการ คือ การระงับข้อพิพาททางเลือกนอกศาล เป็นกระบวนการที่คู่พิพาทตกลงกันให้บุคคลที่ 3 ที่มีความเป็นกลางและเป็นอิสระ และมีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่พิพาทนั้นเป็นผู้ทำการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทดังกล่าว โดยคู่พิพาทจะต้องยอมรับคำวินิจฉัยชี้ขาดและผูกพันที่จะปฏิบัติตามคำชี้ขาดนั้นด้วย ซึ่งการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการ คู่พิพาทสามารถต้องถอนฟ้องจากศาลเพื่อมาอนุญาโตตุลาการแทน

2.5.4 การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ (Noncustodial treatment of offender)

ข้อเสนอสนับสนุนของการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ⁹⁹

นับเป็นเวลาเกือบ 200 กว่าปีมาแล้ว ที่สังคมมนุษย์เริ่มพัฒนานำเอาระบบเรือนจำมาเป็นมาตรการในการลงโทษผู้กระทำความผิดที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคมอย่างจริงจัง โดยหวังกันว่าการใช้ระบบเรือนจำจะเป็นมาตรการการลงโทษ ที่มีมนุษยธรรมและให้ประโยชน์แก่สังคมมากกว่าการลงโทษโดยการเขียนติและทรมานแบบเดิม แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป ความเชื่อมั่นในระบบเรือนจำเริ่มจะลดน้อยลงตามลำดับ ทั้งนี้เพราะระบบเรือนจำได้สะท้อนให้เห็นอะไร ๆ หลาย ๆ อย่าง ซึ่งแสดงให้เห็นผลในทางลบทั้งต่อตัวผู้กระทำความผิดเอง และต่อสังคมโดยส่วนรวมในเกือบแทบทุกประเทศ เรือนจำมักจะถูกกล่าวหาว่าเป็น “โรงเรียนของอาชญากร” มากกว่าสถานที่แก้ไขตัดสันดานผู้กระทำความผิด และยิ่งเมื่อแนวความคิดในระยะหลังเริ่มจะตระหนักว่า ผู้กระทำความผิดที่ถูกส่งเข้า

⁹⁹ นัทธี จิตสว่าง. (2556). ข้อเสนอสนับสนุนของการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.gotoknow.org/posts/459564>. [2566, 9 มิถุนายน].

ไปอยู่ในเรือนจำนั้นเกือบจะทั้งหมดจะต้องกลับออกมาสู่สังคมภายนอกหลังจากใช้ระยะเวลาหนึ่ง ในเรือนจำ ดังนั้น การปรับปรุงแก้ไขให้ผู้ต้องขัง สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอกได้ภายหลัง พ้นโทษ จึงเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งในเรื่องนี้มักจะมีผู้กล่าวว่า “เราจะแก้ไขผู้กระทำผิดได้อย่างไรใน สถานที่ที่เรียกว่า คุก หรือ เรือนจำ” ความเชื่อเช่นนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากสภาพของเรือนจำไม่เหมาะสม สำหรับการ “แก้ไข”

นอกจากนี้ เรือนจำยังแยกผู้กระทำผิดออกจากสังคมที่เขาเป็นส่วนหนึ่งทำให้ยากต่อการที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายหลังการพ้นโทษ ดังนั้นในระยะหลังจึงเกิดการตื่นตัวในความคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ (Noninstitutional Treatment) การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชน (Community – Based Corrections) การลดการใช้โทษจำคุก (Deinstitutionalization) และการใช้วิธีการลงโทษแบบอื่นแทนการจำคุก (Alternatives To Imprisonment) ซึ่งมีความหมายไปในทำนองเดียวกัน ทั้งนี้โดยมุ่งหวังที่จะตัดหรือหันเหผู้กระทำผิด ออกจากกระบวนการยุติธรรม (Diversion From Criminal Justice System)

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ จึงหมายความครอบคลุมถึง การใช้มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดแบบอื่น ๆ แทนมาตรการการจำคุกผู้กระทำผิดไว้ในเรือนจำ เช่น การปล่อยอย่างมีเงื่อนไขในชั้นของอัยการ และของศาล และอาจมีขึ้นภายหลังจากที่ผู้กระทำผิดได้ถูกจองจำในเรือนจำแล้ว เช่น ได้รับการปล่อยตัวอย่างมีเงื่อนไขออกไปก่อนครบกำหนดโทษ ทั้งนี้โดยถือว่าการจำคุกผู้กระทำผิดในเรือนจำเป็นมาตรการในหรือปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดแบบหนึ่ง ซึ่งอาจจะ เป็นมาตรการที่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำผิดบางประเภท เช่น ผู้กระทำผิดคดีอุกฉกรรจ์ หรือ ผู้กระทำผิดประเภทต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นต้องการควบคุมไว้อย่างเข้มแข็งในเรือนจำเพื่อความปลอดภัยของสังคม แต่ในขณะเดียวกันการใช้มาตรการจำคุกอาจจะไม่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำผิดบางประเภท เช่น ผู้กระทำผิดครั้งแรกในคดีเล็กน้อย ซึ่งอาจใช้ปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้โดย ใช้มาตรการอื่น ๆ แทนการจำคุกไว้ในเรือนจำอันจะเป็นผลดีต่อการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยในระยะยาวมากกว่า

การหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุกสำหรับผู้กระทำผิดบางประการหรือการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำโดยการหันไปปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนได้รับการยอมรับและมีการปฏิบัติอยู่ในระบบราชทัณฑ์ของทุกประเทศ ทั้งนี้เพราะมีเหตุผลและข้อสนับสนุนทั้งทางทฤษฎี และทางปฏิบัติอยู่หลายประการ คือ

1) เป็นการลดผลกระทบในทางลบของระบบเรือนจำต่อผู้ถูกจองจำ¹⁰⁰

โทษจำคุกจะส่งผลกระทบในทางลบต่อผู้ถูกจองจำ ในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการกลับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอกหลังการปลดปล่อย ผลกระทบในทางลบของโทษจำคุกนั้น อาจพิจารณาได้ดังนี้

ประการที่หนึ่ง โทษจำคุกจะก่อให้เกิดรอยมลทิน (Stigma) ในตัวผู้ถูกจองจำ กล่าวคือผู้ที่เคยถูกจำคุกมาแล้วนั้น จะถูกสังคมตราหน้าว่าเป็นคนชั่วร้าย ขี้ฉะฉาง ไม่มีใครอยากคบหาสมาคมด้วย การกลับเข้าทำงานหรือศึกษาต่อจะกระทำได้ยากขึ้น สังคมทั่วไปจะตั้งข้อรังเกียจ ฉะนั้น เมื่อสังคมส่วนใหญ่มีความรู้สึกที่ไม่ดี ต่อผู้ต้องโทษจำคุกหรือไม่ยอมรับผู้พ้นโทษก็จะทำให้ผู้พ้นโทษไปคบหาสมาคมกับผู้พ้นโทษด้วยกันเองและนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำอีก

ประการที่สอง สภาพและความเป็นอยู่ภายในเรือนจำจะส่งผลกระทบในทางลบต่อร่างกายและจิตใจของผู้ถูกจองจำ โดยเฉพาะผู้ที่ถูกจองจำในเรือนจำเป็นครั้งแรกจะได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจเป็นอย่างมาก อาจทำให้ทัศนคติ นิสัยและมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางลบได้ นอกจากนี้แล้วแม้ว่าภายในเรือนจำจะมีสิ่งจำเป็นต่อความเป็นอยู่เบื้องต้นของมนุษย์ แต่สภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำโดยทั่วไปในเกือบทุกประเทศ เมื่อเทียบกับสภาพความเป็นอยู่ของสังคมภายนอกไม่ดีเท่าใดนัก และเมื่อประกอบกับภาวะของความกดดันต่าง ๆ แล้ว จะมีผลกระทบกระเทือนจิตใจ และร่างกายตลอดจนวิถีชีวิตของผู้ถูกจองจำให้เสื่อมทรามลงและหากจะต้องถูกจองจำอยู่เป็นระยะเวลานาน ๆ ก็จะทำให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับสภาพของเรือนจำ (Prisonization) ทำให้เกิดความเคยชินต่อกฎต่อตาราง และไม่เกรงกลัวอีกต่อไป

ประการที่สาม คุกหรือเรือนจำเป็นที่รวมของผู้กระทำผิดในประเภทต่าง ๆ หลายประเภท และโดยสภาพของเรือนจำแล้วผู้กระทำผิดเหล่านี้จะต้องอยู่ร่วมกัน และคบหาสมาคมกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น โอกาสที่จะมีการถ่ายทอดเทคนิคในการประกอบอาชญากรรม ตลอดจนทัศนคติต่อการกระทำผิดในระหว่างผู้ต้องขังก็อาจจะมีขึ้นได้ จึงทำให้ผู้ต้องขังที่ไม่มีสันดานเป็นผู้ร้ายก็อาจจะได้รับการถ่ายทอดทัศนคติค่านิยม ตลอดจนแบบแผนการดำเนินชีวิตต่าง ๆ จากผู้ต้องขังที่มีความชัดเจนแล้วได้ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขผู้กระทำผิดประเภทที่ได้กระทำผิดโดยพลาดพลั้งหรือไม่มีสันดานเป็นผู้ร้ายได้

ผลกระทบของระบบเรือนจำที่มีต่อผู้จองจำดังกล่าวนี้ เป็นผลกระทบในทางลบ และเป็นผลกระทบที่จะทำให้ผู้พ้นโทษกลับเข้าสู่สังคมยากขึ้น

¹⁰⁰ นัทธี จิตสว่าง. (2556). *ข้อสนับสนุนของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.gotoknow.org/posts/459564>. [2566, 9 มิถุนายน].

2) เป็นการลดความแออัดยัดเยียดในเรือนจำ¹⁰¹

การนำมาตรการต่าง ๆ ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำมาใช้ ช่วยลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำให้น้อยลง หากว่าสังคมไม่มีมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยวิธีอื่น นอกจากการลงโทษจำคุกในเรือนจำแล้วนั้น ก็หมายความว่าผู้กระทำผิดเกือบทั้งหมดจะถูกส่งตัวเข้าคุกในเรือนจำ ภาวะการณ์ดังกล่าว ถ้าดำเนินติดต่อกันไปเรื่อย ๆ ก็จะก่อให้เกิดความแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำ ซึ่งในภาวะที่เรือนจำต้องรับภาระในการควบคุมผู้ต้องขังไว้เกินกว่าขนาดความจุปกติของเรือนจำ

ความแออัดยัดเยียดในเรือนจำจะเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานเรือนจำเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นในด้านการควบคุมหรือในด้านการอบรมแก้ไขผู้ต้องขัง กล่าวคือในด้านการควบคุมผู้ต้องขังนั้น หากเกิดความแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำแล้วจะเป็นอุปสรรคต่อการป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องขัง การปกครองดูแลมิให้ผู้ต้องขังก่อความวุ่นวาย ตลอดจนการทำร้าย วิวาท หรือรังแกผู้ต้องขังด้วยกันเอง ส่วนในด้านการอบรมแก้ไขผู้ต้องขัง ความแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำจะเป็นอุปสรรคต่อการอบรมแก้ไขผู้ต้องขังในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษาอบรม ด้านการฝึกอาชีพ ด้านการให้การบริการและสวัสดิการต่าง ๆ ซึ่งไม่สามารถที่จะจัดให้ผู้ต้องขังได้อย่างทั่วถึง เช่น การที่ผู้ต้องขังจำนวนมากต้องแออัดยัดเยียดกันในห้องขังเล็ก ๆ หรือการที่ผู้ต้องขังต้องว่างงาน เนื่องจากเรือนจำมีจำนวนผู้ต้องขังมากกว่างานที่จัดให้ผู้ต้องขังทำ ผู้ต้องขังจึงมีเวลาว่างมากและทำให้จิตใจฟุ้งซ่าน นอกจากนี้ความแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำยังเป็นอุปสรรคต่อการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักทฤษฎีอาชญาวิทยาอีกด้วย

การแก้ไขภาวะแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำ อาจจะทำได้โดยการสร้างเรือนจำขึ้นใหม่ให้เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้นได้ แต่การแก้ปัญหาด้วยวิธีนี้จะต้องใช้เงินอย่างมากมาใช้ในการก่อสร้างเรือนจำขึ้นมาใหม่ และการซ่อมแซมบำรุงรักษาเครื่องมือ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ต่าง ๆ รวมตลอดถึงเจ้าพนักงานซึ่งต้องเพิ่มตามไปด้วย ดังนั้น การแก้ปัญหาด้วยวิธีนี้จึงไม่เป็นการประหยัดตามหลักเศรษฐกิจและไม่เหมาะสม เพราะเงินดังกล่าวควรที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศในด้านอื่น ๆ ที่จำเป็นกว่า ในทางตรงกันข้ามการแก้ไขปัญหาคความแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำโดยวิธีการใช้มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำไม่เพียงแต่จะประหยัดเงินงบประมาณในการก่อสร้างเรือนจำแล้ว ยังประหยัดเงินการดำเนินการของเรือนจำ เช่น ค่าอาหารผู้ต้องขัง และงบดำเนินการอื่น ๆ อีกโดยสิ้นเชิงด้วย

¹⁰¹ นัทธิต จิตสว่าง. (2556). *ข้อสนับสนุนของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.gotoknow.org/posts/459564>. [2566, 9 มิถุนายน].

นอกจากนี้ การแก้ปัญหาโดยการสร้างเรือนจำเพิ่ม ยังเป็นการแก้ปัญหาได้ชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้เพราะหากยังไม่มีมาตรการการใช้โทษอย่างอื่นแทนโทษจำคุกแล้ว ผู้กระทำผิดจะต้องถูกส่งเข้าเรือนจำอยู่เรื่อย ๆ เพราะเมื่อประชากรเพิ่มขึ้น ผู้กระทำผิดก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย เมื่อมีการก่อสร้างเรือนจำใหม่ในระยะแรกก็อาจจะช่วยลดความแออัดลงได้บ้าง แต่เมื่อระยะเวลาหนึ่งผ่านไปผู้ต้องขังก็จะล้นเรือนจำอีก อันจะต้องมีการสร้างเรือนจำใหม่เพิ่มขึ้นอยู่เรื่อยไป ตรงกันข้ามหากใช้มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดนอกเรือนจำแล้ว แม้ผู้ต้องขังจะเพิ่มขึ้นเท่าใด ผู้ต้องขังในเรือนจำ ก็จะไม่เพิ่มขึ้นมากมายนัก เพราะอาจจะมีการใช้มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำให้มากขึ้นได้

3) เป็นการประหยัดเศรษฐกิจ¹⁰²

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ จะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในหลาย ๆ ประการ กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง พิจารณาในแง่งบประมาณของรัฐ มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในเรือนจำเสียค่าใช้จ่ายมากกว่า ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในเรือนจำ จากการศึกษาวิจัยในสหรัฐฯ พบว่า โครงการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชน ประหยัดเงินกว่าการใช้เรือนจำหลายเท่า การที่การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่า ก็เนื่องจากมาตรการดังกล่าวจะช่วยประหยัดเงินงบประมาณในการก่อสร้างเรือนจำ งบประมาณในการดำเนินงานเรือนจำ เงินเดือนข้าราชการ เจ้าหน้าที่ รวมตลอดถึงค่าอาหารผู้ต้องขัง เช่น ในประเทศไทยจะใช้งบประมาณเกือบ 30% ของงบประมาณของกรมราชทัณฑ์ทั้งหมดเป็นค่าอาหารผู้ต้องขัง ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะการใช้การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดกลับเข้าอยู่ในชุมชนเหมือนอย่างเดิม โดยมีเงื่อนไขซึ่งบุคคลเหล่านั้นจะต้องปฏิบัติและแม้จะต้องใช้เจ้าหน้าที่ที่ใช้เป็นเพียงส่วนน้อย เพราะผู้ดูแลผู้กระทำผิดอาจจะใช้อาสาสมัครเสียเป็นส่วนใหญ่

ประการที่สอง พิจารณาในแง่ตัวผู้กระทำผิดและครอบครัว การที่ผู้กระทำผิดต้องถูกจำคุกนั้น จะทำให้ผู้กระทำผิดหมดโอกาสทำมาหากินในช่วงที่ถูกจองจำอยู่ ทำให้ผู้กระทำผิดขาดรายได้และถ้าหากผู้กระทำผิดเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวด้วยแล้ว ครอบครัวของผู้กระทำผิดก็จะขาดรายได้และเดือดร้อนตามไปด้วย และในขณะเดียวกันครอบครัวของผู้กระทำผิดจะต้องมาเยี่ยมเยียนส่งอาหารและของฝากต่าง ๆ ให้กับผู้กระทำผิดระหว่างอยู่ในเรือนจำ ซึ่งเป็นการสูญเสียทางเศรษฐกิจนับเป็นจำนวนไม่น้อย

¹⁰² นัทธิต จิตสว่าง. (2556). ข้อสนับสนุนของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.gotoknow.org/posts/459564>. [2566, 9 มิถุนายน].

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ เป็นมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดอีกรูปแบบหนึ่ง โดยการหันมาปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ มาตรการดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้กับผู้กระทำผิดบางประเภท เช่น ผู้กระทำผิดในคดีเล็กน้อย หรือที่ได้กระทำไปเพราะพลั้งพลาด ในขณะที่ผู้กระทำผิดในคดีที่กระทบกระเทือนความสงบสุขของสังคม หรือที่เป็นภัยต่อสังคมยังคงถูกควบคุมอยู่ในเรือนจำต่อไปตามเดิม การแยกผู้กระทำผิดในคดีเล็กน้อยออกมาเพื่อช่วยในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำให้น้อยลง เป็นการป้องกันการแออัดขัดเคียดในเรือนจำ ทำให้เรือนจำสามารถที่จะปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการแก้ไขอบรมและควบคุมผู้กระทำผิดที่เป็นภัยต่อสังคมไว้ในเรือนจำ ในขณะที่เดียวกันก็เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงมิให้ผู้กระทำที่มีได้มีสันดานเป็นผู้ร้าย หรือผู้กระทำผิดในคดีเล็กน้อยได้รับผลกระทบในทางลบจากระบบเรือนจำ

มาตรการดังกล่าวนี้โดยหลักการแล้ว นับว่ามีผลดีหลายประการในการนำมาใช้กับผู้กระทำผิดบางประเภท แต่อย่างไรก็ตามมาตรการดังกล่าวจะนำมาใช้ได้แค่ไหนเพียงไรนั้น ก็ขึ้นอยู่กับปัญหาสำคัญคือ การยอมรับและสนับสนุนจากสาธารณชนทั่วไปหรือไม่นั่นเอง

2.5.5 มาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate Sanction)

แนวคิดของมาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate Sanction)¹⁰³ ถือเป็นส่วนหนึ่งในทางเลือกการลงโทษของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่ศึกษาหาแนวทางการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด โดยหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุก โดยหาทางอื่นที่จะสามารถลงโทษผู้กระทำผิดโดยไม่จำเป็นต้องนำผู้กระทำผิดเข้าสู่เรือนจำแต่เพียงอย่างเดียว

มาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate Sanctions) ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น

1) การคุมประพฤติแบบเข้มงวด (Intensive Probation) มีลักษณะเช่นเดียวกับเงื่อนไขการคุมประพฤติเมื่อศาลออกการลงโทษ แต่การคุมประพฤติแบบเข้มงวดนี้ถือว่าเป็นโทษและมีข้อกำหนดให้จำเลยต้องปฏิบัติซึ่งกระทบต่อเสรีภาพของจำเลยมากขึ้น เช่น ต้องรายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ทุกวันต้องแจ้งตำแหน่งที่อยู่ต่อเจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น

2) การทำงานบริการสังคม (Community Service)¹⁰⁴ มีลักษณะคล้ายกับการทำงานบริการสังคมที่ศาลกำหนดเป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤติแต่การทำงานบริการสังคมในกรณีนี้ถือ

¹⁰³ กองอำนวยการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการคุมประพฤติ กรมคุมประพฤติ. (2564). *คู่มือการปฏิบัติงานคุมความประพฤติผู้ถูกคุมความประพฤติผู้ถูกคุมความประพฤติที่เป็นผู้ใหญ่ตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559*. กรุงเทพฯ: กรมคุมประพฤติ. หน้า 24.

¹⁰⁴ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 30/1 บัญญัติว่า ในกรณีที่ศาลพิพากษาปรับ ผู้ต้องโทษปรับซึ่งมิใช่ชนิดบุคคล และไม่มีเงินชำระค่าปรับอาจยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่พิพากษาคดีเพื่อขอทำงานบริการสังคมหรือทำงาน

ว่าเป็นโทษ และอาจเป็นการบังคับใช้แรงงานให้แก่หน่วยงานของรัฐหรือองค์กร ไม่แสวงหากำไรก็ได้ ถือว่าเป็นการทำงานชดเชยให้แก่ ชุมชน โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน อาจเป็นการทำงานใช้แรงงาน (Hard Labor) ก็ได้ การลงโทษประเภทนี้ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและทำให้จำเลยได้เรียนรู้สำนึกรับผิดชอบต่อชุมชน โดยรัฐไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการบังคับโทษ โดยประเทศไทยได้มีการนำวิธีการนี้มาใช้ในการคุมประพฤติในพอสสมควรแล้ว

3) ศูนย์เลี้ยงโทษจำคุก (Probation Diversion Center) เป็นการเข้าอยู่ในสถานที่ที่กำหนดคล้ายห้องพักที่ผู้กระทำความผิดสามารถออกไปศึกษาเล่าเรียน หรือทำงานอาชีพตามปกติได้ แต่จะต้องชำระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าเช่าห้องและค่าอาหาร โดยอาจใช้เป็นเงินเดือนหนึ่งของการคุมประพฤติ ซึ่งหากจะนำมาใช้ในประเทศไทยอาจใช้ในลักษณะของบ้านกึ่งวิถี (Halfway House) ในปัจจุบัน กรมคุมประพฤติมีการจัดตั้งสถานที่เพื่อให้การสงเคราะห์ กรณีผู้กระทำความผิดไม่มีที่พัก

สาธารณประโยชน์แทนค่าปรับหรือถ้าความปรากฏแก่ศาลในขณะที่พิพากษาคดีว่าผู้ต้องโทษปรับรายใดอยู่ในเกณฑ์ที่จะทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ตามมาตรานี้ได้ และถ้าผู้ต้องโทษปรับยินยอม ศาลจะมีคำสั่งให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับก็ได้

การพิจารณาคำร้องตามวรรคแรก เมื่อศาลได้พิจารณาถึงฐานะการเงิน ประวัติและสภาพความผิดของผู้ต้องโทษปรับแล้วเห็นเป็นการสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับก็ได้ ทั้งนี้ ภายใต้อำนาจดุลยพินิจของพนักงานคุมประพฤติ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กร ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริการสังคม การกุศลสาธารณะหรือสาธารณประโยชน์ที่ยินยอมรับดูแล

กรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ให้ศาลกำหนดลักษณะหรือประเภทของงาน ผู้ดูแลการทำงาน วันเริ่มทำงาน ระยะเวลาทำงานและจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวัน ทั้งนี้ โดยคำนึงถึง เพศ อายุ ประวัติ การนับถือศาสนา ความประพฤติ สถิติปัญหาการศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม หรือสภาพความผิดของผู้ต้องโทษปรับประกอบด้วย และศาลจะกำหนดเงื่อนไขอย่างหนึ่งอย่างใดให้ผู้ต้องโทษปรับปฏิบัติเพื่อแก้ไขฟื้นฟูหรือป้องกันมิให้ผู้นั้นกระทำความผิดซ้ำอีกก็ได้

ถ้าภายหลังความปรากฏแก่ศาลว่าพฤติการณ์เกี่ยวกับการทำงานบริการสังคม หรือทำงานสาธารณประโยชน์ของผู้ต้องโทษปรับได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลอาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำสั่งที่กำหนดไว้นั้นก็ได้ตามที่เห็นสมควร

ในการกำหนดระยะเวลาทำงานแทนค่าปรับตามวรรคสามให้นำบทบัญญัติมาตรา ๓๐ มาใช้บังคับโดยอนุโลม และในกรณีที่ศาลมิได้กำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานติดต่อกันไป การทำงานดังกล่าวต้องอยู่ภายในกำหนดระยะเวลาสองปีนับแต่วันเริ่มทำงานตามที่ศาลกำหนด

เพื่อประโยชน์ในการกำหนดจำนวนชั่วโมงทำงานตามวรรคสาม ให้ประธานศาลฎีกามีอำนาจออกระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาล ยุติธรรมกำหนดจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวัน สำหรับงานบริการสังคมหรืองานสาธารณประโยชน์แต่ละประเภทได้ตามที่เห็นสมควร

อาศัย หรือมีแต่ไม่สามารถไปพักอาศัยอยู่ได้ และมีความสมัครใจขอรับการสงเคราะห์เข้าพักอาศัย ให้สำนักงานคุมประพฤติดำเนินการนำผู้กระทำผิดเข้าพักอาศัยในสถานที่เพื่อการสงเคราะห์หรือ บ้านกึ่งวิถีของสำนักงานคุมประพฤติดูแลเครื่องอุปโภคและบริโภคที่จำเป็นตามความเหมาะสม โดยคำนึงถึงสุขภาพอนามัยเป็นสำคัญ และมีการส่งเสริมด้านฝึกอาชีพและสร้างแรงจูงใจในการทำงานเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนกลับสู่ชุมชนให้แก่ผู้กระทำผิดที่ได้รับการปล่อยตัว

4) ศูนย์กักกัน (Detention Center) คือ การจำกัดเสรีภาพมีระบบป้องกันการหลบหนี และอยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่อย่างเข้มงวด มีการนำมาใช้ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้จำคุกเป็น ระยะ ๆ ตามช่วงเวลา หรือในวันที่กำหนด เช่น ถูกควบคุมในศูนย์กักกันเฉพาะวันหยุด เป็นต้น

5) การควบคุมตัวไว้ในที่พักอาศัย (Home Detention หรือ House Arrest) เป็นการ จำกัดเสรีภาพในการเดินทางโดยมีคำพิพากษาห้ามมิให้ออกนอกที่พักอาศัยที่กำหนด แต่ศาลอาจอนุญาตให้ออกนอกที่พักไปประกอบอาชีพ หรือศึกษาเล่าเรียน หรือมีข้อยกเว้นเรื่อง ระยะทางหรือระยะเวลาได้ และให้ติดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring) เพื่อติดตาม ตำแหน่งที่อยู่ไว้กับตัวในรูปของกำไลข้อมือหรือข้อเท้าที่ส่งสัญญาณแจ้งตำแหน่งไปยังเครื่องรับ เพื่อเฝ้าดูแลและตรวจสอบตำแหน่งที่อยู่หากฝ่าฝืนคำสั่งศาลเจ้าหน้าที่จะรายงานศาลเพื่อดำเนินการ ต่อไป

สำหรับการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในงานคุมความประพฤติของไทยในปัจจุบัน การสวมใส่อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ผู้ถูกคุมความประพฤติได้ถูกกำหนดไว้ในกฎกระทรวงการใช้ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์ อื่นใดในการติดตามตัวผู้ถูกคุมความประพฤติตามเงื่อนไขที่ ศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสั่ง พ.ศ.2560 ข้อ 3 (4) ซึ่งกำหนดให้สวมใส่อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ หรืออุปกรณ์อื่นใดที่ใช้ในการติดตามตัวผู้ถูกคุมความประพฤติที่ข้อมือหรือข้อเท้าของผู้ถูกคุมความ ประพฤติหรือติดอุปกรณ์ดังกล่าวที่ตัวผู้ถูกคุมความประพฤติตามรูปแบบหรือประเภทของการใช้ อุปกรณ์นั้น โดยมีขั้วชำ ภายหลังศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจได้แจ้งให้สำนักงานคุมประพฤติ ดำเนินการคุมความประพฤติโดยการใช้อุปกรณ์ดังกล่าว ดังนั้น หากศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ มิได้กำหนดเป็นอย่างอื่น การสวมใส่อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ตามคำสั่งศาล หรือเจ้าพนักงานผู้มี อำนาจให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการทันทีเมื่อผู้ถูกคุมความประพฤติเดินทางไปพบพนักงาน คุมประพฤติ โดยเงื่อนไขการติดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว¹⁰⁵ มีดังนี้

- (1) ห้ามออกนอกเขตพื้นที่ที่กำหนด
- (2) ห้ามเข้าในเขตพื้นที่ที่กำหนด

¹⁰⁵ กองอำนวยการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการคุมประพฤติ กรมคุมประพฤติ. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 103. หน้า 25.

- (3) ห้ามเข้าใกล้เขตพื้นที่ที่กำหนด
- (4) ห้ามเคลื่อนที่ออกนอกเส้นทางที่กำหนด
- (5) ห้ามเคลื่อนที่เกินความเร็วที่กำหนด

6) การเข้าค่ายแบบทหาร (Boot Camp) หรือการคุมประพฤติแบบให้ตกใจกลัว (Shockprobation) เป็นวิธีการใช้กับการกระทำผิดอุกฉกรรจ์แทนการลงโทษระยะยาว อาจใช้ต่อเนื่องหลังจากการจำคุกก่อนระยะหนึ่ง จึงเรียกอีกอย่างว่าการพิพากษาแบบแยกส่วน (Split Sentence) ภายในค่ายจะมีการฝึกฝนแบบทหารเป็นเวลา 90 วัน ซึ่งในความเป็นจริงได้มีการนำแนวคิดนี้มาปรับใช้ในการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในรูปแบบของค่ายวิวัฒน์พลเมืองอยู่แล้ว หากแต่เมื่อนำมาใช้เป็นมาตรการลงโทษระดับกลางนั้น ผู้ปฏิบัติงานที่เป็นครูฝึกต้องมีความรู้ ทักษะและทักษะในการแก้ไขฟื้นฟูชนิดเข้มอย่างแท้จริง

7) การลงโทษโดยวิธีการผสมผสาน (Combined Sentence) เป็นการกำหนดโทษหลายรูปแบบ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษและเหมาะสมแก่ลักษณะของจำเลยแต่ละราย เช่น การฝึกอบรมอาชีพและทำงานบริการสังคม ในขณะที่ควบคุมตัวไว้ในศูนย์กักกัน หรือปรับและควบคุมตัวไว้ในที่พักอาศัย เป็นต้น

จะเห็นว่ามาตรการลงโทษระดับกลางนั้น เป็นมาตรการหนึ่งที่น่ามาใช้ในการปฏิบัติกับผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นมาตรการที่หลีกเลี่ยงการใช้เรือนจำ โดยมาตรการนี้มีรูปแบบหลากหลายและมีระดับความเข้มข้นของวิธีการที่มีความต่อเนื่องเป็นระดับในการนำมาใช้ควบคุมให้เหมาะสมกับความร้ายแรงของการทำความผิด และผู้กระทำความผิดแต่ละคน โดยมีระดับของความต่อเนื่องของวิธีการที่เข้มงวดอยู่ระหว่างการคุมประพฤติแบบปกติกับการจำคุกในเรือนจำ

2.5.6 สรุปแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นแนวคิดและมาตรการในการสร้างความเป็นธรรมทางสังคม (Social Justice) ที่เปิดโอกาสให้หน่วยงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประชาชน ชุมชน มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง หลักเกณฑ์กลไกวิธีการและร่วมปฏิบัติงานในการป้องกันและควบคุมอาชญากรรม จัดระเบียบชุมชน แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาการกระทำผิดของเด็กเยาวชน การกระทำผิดกฎหมายระดับที่ไม่ซับซ้อนรุนแรง การเยียวยาเสริมพลังเหยื่ออาชญากรรม และแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน โดยการดำเนินการร่วมกับกระบวนการยุติธรรมหลักหรือส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการของกระบวนการยุติธรรมหลัก เพื่อมุ่งสู่ผลลัพธ์สุดท้ายร่วมกัน คือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และความสงบสุขประมาณขั้นธงของสังคมและความมั่นคงของประเทศชาติเป็นหลัก

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการจำคุก ผู้สูงอายุต่างประเทศและของประเทศไทย

เพื่อให้มีการนำมาตรการทางเลือกแทนการคุมขัง สอดคล้องกับหลักการของ “มาตรฐานขั้นต่ำสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว หรือ “ข้อกำหนดโตเกียว” ที่มุ่งส่งเสริมการใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวกับผู้กระทำความผิดควบคู่ไปกับการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองบุคคลที่ต้องถูกใช้มาตรการทางเลือกอื่นที่ใช่แทนโทษจำคุกสำหรับผู้กระทำความผิดสูงอายุ ซึ่งบางประเทศได้มีการแก้ไขผู้กระทำความผิดโดยนำมาตรการอื่นที่นำมาใช้แทนการลงโทษจำคุก และเพื่อแก้ไขปัญหาจำนวนผู้ต้องขังล้นเรือนจำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นวิวัฒนาการที่น่าสนใจ อันนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของผู้ต้องขังโดยไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมนั้น

ดังนั้น มาตรการอื่นที่นำมาใช้แทนการลงโทษจำคุก เป็นมาตรการลงโทษระดับกลาง¹ จึงเป็นแนวทางในการใช้รูปแบบทางเลือกลงโทษต่อผู้กระทำความผิดให้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่มุ่งปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในชุมชนที่สอดคล้องกับปัจเจกบุคคลทั้งด้านพฤติกรรมในการกระทำผิดและฐานความผิดตาม กฎหมายเพื่อลดมลทินหรือตราบาปแก่ผู้ต้องโทษจำคุกที่กระทำผิดไม่มีลักษณะติดนิสัยจากการถูกคุมขังในเรือนจำ โดยในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดจะได้รับประโยชน์จากการที่เข้าพนักงานหรือพนักงานคุมประพฤติจะควบคุมพฤติกรรมให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขต่าง ๆ ในขณะเดียวกันจะได้รับการช่วยเหลือด้านต่าง ๆ และผู้กระทำความผิดยังคงประกอบอาชีพและพักอาศัยอยู่กับครอบครัว ประกอบกับสามารถลดจำนวนผู้ต้องขังและความแออัด โดยสามารถบริหารจัดการพื้นที่ ทรัพยากรต่าง ๆ ในเรือนจำไว้สำหรับคุมขังผู้กระทำความผิดร้ายแรง ด้วยมาตรการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม และถือเป็นทางเลือกนโยบายในการแก้ไขปัญหาที่ใช้เวลาและงบประมาณน้อยที่สุด การใช้งบประมาณในการจัดระบบมาตรการลงโทษระดับกลางในฐานะมาตรการทางเลือกแทนการจำคุก อาทิ การใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัวควบคู่กับมาตรการคุมประพฤติแบบเข้ม เป็นต้น

¹ เจษฎา พุ่มจันทร์, สุพัตรา แผนวิจิต. (2565). แนวทางการบังคับใช้มาตรการลงโทษระดับกลางของประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 6 (4), ตุลาคม-ธันวาคม 2565.

3.1 มาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการไม่ควบคุมตัว (กฎโตเกียว) United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures (The Tokyo Rules)

กฎโตเกียวมีแนวความคิดที่มุ่งเน้นให้มีทางเลือกอื่นในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด แทนการลงโทษจำคุก เนื่องจากการจำกัดเสรีภาพของมนุษย์ต้องมีความเหมาะสมในด้านความปลอดภัยของชุมชน การป้องกันอาชญากรรม ความเหมาะสมในการแก้แค้นทดแทน การยับยั้งการเกิดอาชญากรรม และการทำให้ผู้กระทำความผิดอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งเป็นเป้าหมายสุดท้ายของระบบงานยุติธรรมทางอาญาการใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุกตามข้อกำหนดโตเกียวจึงเป็นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในชุมชนโดยผู้กระทำความผิดยังคงสามารถใช้ชีวิตและอยู่ใกล้ชิดกับชุมชนได้ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อผู้กระทำความผิดในการปรับตัวอยู่ร่วมกับสังคมและทำให้การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมีประสิทธิภาพยิ่งยกว่าการตัดคู่กระทำ ความผิดออกจากสังคมด้วยการลงโทษจำคุก ทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยให้สามารถนำมาใช้กับผู้ที่อยู่ระหว่างถูกดำเนินคดี พิจารณาคดี หรือลงโทษหรือตลอดทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม²

3.1.1 จุดมุ่งหมาย³

มาตรฐานฉบับนี้กำหนดหลักการพื้นฐานที่จะส่งเสริมการใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวควบคู่ไปกับมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองบุคคลที่อยู่ภายใต้มาตรการทางเลือกอื่นที่ใช้แทนโทษจำคุก เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้นในการบริหารจัดการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดูแลผู้กระทำผิดพร้อม ๆ กับการส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบที่มีต่อสังคม พึงได้รับการสนับสนุนให้บรรลุผล ทั้งโดยเงื่อนไขทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ ตลอดจนพึงเป็นจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นด้วย ประเทศสมาชิกพึงใช้ความพยายามอย่างยิ่งยวดในการสร้างสมดุลระหว่างสิทธิของผู้กระทำผิด สิทธิของผู้เสียหาย และความปลอดภัยของสังคม รวมถึงการป้องกันอาชญากรรม มีมาตรการไม่ควบคุมตัวนั้นไว้ในระบบกฎหมายของตนเพื่อเป็นทางเลือกอื่น ๆ และเพื่อลดการใช้โทษจำคุก กับพึงพัฒนานโยบายการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรม

² กุณทิกา ช่วยพั่ง. (2555). *การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 40.

³ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. (2566). *มาตรฐานขั้นต่ำสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว)*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.probation.go.th/documents.php?id=155>. [2566, 9 มิถุนายน].

ทางอาญาให้มีความเหมาะสม ซึ่งจะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและการให้สังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนการบำบัดแก้ไขผู้กระทำผิด

3.1.2 การลงโทษ

1) ในกรณีที่ศาลจะพิจารณากำหนดให้ใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวกับผู้กระทำผิดว่าจะใช้มาตรการประเภทใดที่มีอยู่นั้น พึงคำนึงถึงการบำบัดแก้ไขผู้กระทำผิด การคุ้มครองสังคม และประโยชน์ของผู้เสียหาย ซึ่งศาลควรที่จะสอบถามความคิดเห็นของผู้เสียหายตามสมควรด้วย

2) หน่วยงานทั้งหลายที่มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรการทางอาญาพึงพิจารณานำเอามาตรการดังต่อไปนี้มาใช้

- (1) มาตรการตัดเตือนด้วยวาจา เช่น การว่ากล่าวอบรม และตัดเตือน
- (2) การยุติการดำเนินคดีโดยมีเงื่อนไข
- (3) โทษทางสถานภาพ หรือการตัดสิทธิบางประการ
- (4) มาตรการลงโทษทางเศรษฐกิจและการเงิน เช่น โทษปรับ และค่าปรับที่คำนวณตาม รายได้ต่อวัน

- (5) การยึดหรือริบทรัพย์สิน
- (6) การสั่งให้ชดใช้เสียหายหรือจ่ายค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย
- (7) การรอกำหนดโทษ หรือการรอกำหนดโทษ
- (8) การคุมประพฤติและการควบคุมสอดส่อง ตามคำสั่งศาล
- (9) การให้ทำงานบริการสังคม
- (10) การให้ปรับการฝึกอบรมที่สถานที่ที่ฝึกอบรมพิเศษที่กำหนด
- (11) การควบคุมตัวไว้ที่บ้านของผู้นั้น
- (12) การดูแลด้วยวิธีอื่นที่ไม่ต้องคุมขังผู้นั้น
- (13) การผสมผสานระหว่างมาตรการดังกล่าวข้างต้น

3.1.3 การจัดการตามคำพิพากษาลงโทษ

1) องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการบังคับโทษตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลนั้น พึงใช้มาตรการทางเลือกต่าง ๆ มาลดการนำตัวผู้กระทำผิดไปคุมขังหรือจำคุก และพึงช่วยเหลือให้ผู้กระทำผิดได้กลับคืนไปใช้ชีวิตในสังคมอย่างปกติสุขโดยเร็ว

2) มาตรการดังกล่าว ได้แก่

- (1) การพักการลงโทษและจัดให้มีบ้านกึ่งวิถี
- (2) การอนุญาตให้ออกไปเรียนหนังสือหรือ ทำงานเป็นเวลา
- (3) รูปแบบที่หลากหลายของการปล่อยตัว โดยมีทัณฑ์บน

(4) การลดหย่อนผ่อนโทษ

(5) การอภัยโทษ

3) คำสั่งที่ใช้มาตรการทางเลือกต่าง ๆ ดังกล่าว ยกเว้นกรณีของการอภัยโทษ พึ่งถูกตรวจสอบได้โดยศาลหรือองค์กร อื่นที่มีอำนาจหน้าที่ โดยเฉพาะ ทั้งนี้ โดยการร้องขอหรืออุทธรณ์ของผู้กระทำผิด

4) รูปแบบต่าง ๆ ของการปล่อยตัวผู้กระทำผิด ออกจากเรือนจำหรือสถานที่คุมขังเพื่อนำเอามาตรการอื่น ๆ ที่ไม่ต้องควบคุมตัวผู้กระทำผิดมาใช้แทนนั้นพึงได้รับการพิจารณาแต่เนิ่น ๆ ที่สุดเท่าที่จะกระทำได้

3.1.4 ระเบียบวินัยและการผิดเงื่อนไข

1) กรณีที่ผู้กระทำผิดทำผิดเงื่อนไขหรือไม่ทำตาม มาตรการนั้น ๆ จะมีผลให้มาตรการดังกล่าวอาจถูกยกเลิกหรือแก้ไข

2) การยกเลิกหรือแก้ไขมาตรการดังกล่าว อาจจะทำโดยองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการออกมาตรการนั้น แต่ทั้งนี้จะต้องมีการตรวจสอบข้อเท็จจริงจากเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมดูแลและผู้กระทำผิดนั้นก่อน

3) การทำผิดเงื่อนไขหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรการ ดังกล่าวนั้นมิได้นำไปสู่การเปลี่ยนเป็นโทษจำคุกโดยอัตโนมัติ

4) องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการยกเลิกหรือแก้ไขมาตรการดังกล่าวจะต้องพยายามพิจารณาถึงรูปแบบอื่น ๆ ของการใช้มาตรการการลงโทษที่ไม่ควบคุมตัวนั้นมาใช้แทนโทษจำคุก จะกำหนดในกรณีนี้ได้ต่อเมื่อไม่มีรูปแบบอื่น ๆ ของมาตรการดังกล่าวที่เหมาะสมจะนำมาใช้ได้ หรือรูปแบบอื่น ๆ ดังกล่าว ไม่สามารถใช้ได้ผลแล้วเท่านั้น

5) อำนาจในการจับกุมหรือควบคุมผู้กระทำผิด ในกรณีที่ทำผิดเงื่อนไขหรือไม่ยอมทำตามมาตรการดังกล่าวนั้นจะต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในกฎหมาย

6) ในกรณีที่มีการยกเลิกหรือแก้ไขมาตรการดังกล่าวให้ผู้กระทำผิดมีสิทธิที่จะอุทธรณ์ต่อศาลหรือองค์กรอื่นที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคำอุทธรณ์นั้นได้

3.2 สหรัฐอเมริกา

มาตรการอื่นที่นำมาใช้แทนการลงโทษจำคุกในสหรัฐอเมริกานั้น มีลักษณะเป็นมาตรการลงโทษระดับกลาง ที่นำมาใช้อยู่หลายรูปแบบได้แก่ โทษปรับ การชดใช้ค่าเสียหาย การเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม การคุมประพฤติแบบเข้มข้น การรายงานตัวประจำวัน (Day reporting) การควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ภายในที่อยู่อาศัย การควบคุมสอดส่อง

โดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ การทำงานบริการสังคม การปล่อยตัวชั่วคราว การคุมประพฤติ การพักการลงโทษ และการให้พักในบ้านกึ่งวิถี

มาตรการลงโทษระดับกลางที่ประเทศสหรัฐอเมริกานำมาใช้มีหลาย ๆ มาตรการควบคู่กันไป เช่น นำโทษปรับมาใช้ควบคู่กับการลงโทษอย่างอื่น หรือการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ภายในที่อยู่อาศัยพร้อมกับการให้ทำงานบริการสังคม แต่มีมาตรการลงโทษระดับกลางบางประเภทที่ถูกนำมาใช้อย่างมาตรการเดี่ยว เช่น การควบคุมตัวผู้กระทำความผิดโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นมาตรการที่มีลักษณะเป็นการลงโทษอยู่ในตัว และในบางครั้งมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ก็ได้ถูกนำมาใช้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกด้วย

ในการดำเนินคดีอาญาเมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้สูงอายุในประเทศสหรัฐอเมริกา มีกระบวนการก่อนขึ้นพิจารณาคดีของศาลและกระบวนการในชั้นการพิจารณาคดีของศาล ดังนี้

3.2.1 กระบวนการก่อนขึ้นพิจารณาคดีของศาล

กระบวนการก่อนขึ้นพิจารณาคดีของศาลนั้น ตำรวจจะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการชรา (aging process) การเปลี่ยนแปลงของประชากรและปัญหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วตำรวจจะเป็นบุคคลแรกที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ต้องใช้ความรู้ทางจิตวิทยา (psychological) การช่วยเหลือในเบื้องต้น (first aid) รวมทั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ที่วิกฤติ (crisis intervention) ตำรวจในระดับท้องถิ่นบางแห่งมีการจัดตั้งหน่วยงานสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ และประเทศสหรัฐอเมริกามีการอบรมเพื่อให้ตำรวจมีความเข้าใจในผู้สูงอายุ⁴

ในชั้นสอบสวน หากตำรวจเห็นว่าผู้สูงอายุที่กระทำความผิดมีลักษณะเข้าเงื่อนไขตามที่กำหนดก็จะดำเนินการตามข้อกำหนดนั้น ๆ เป็นการเฉพาะ เช่น ตำรวจจะส่งผู้ต้องหาสูงอายุที่สงสัยว่ามีปัญหาทางจิตไปยังศูนย์บำบัดทางจิต (Mental Health Center) มากกว่าที่จะส่งไปคุมขังผู้ต้องสงสัยสูงอายุที่ติดยาที่จะถูกส่งไปยังกระบวนการของศาลยาเสพติด (Drug court) มากกว่าส่งไปยังการดำเนินคดีของศาลทั่วไป กรณีการกระทำความผิดที่เกี่ยวกับเงิน ก็จะให้ผู้กระทำความผิดชดใช้เงินคืนแทนการดำเนินคดี ส่วนผู้สูงอายุที่กระทำความผิด เช่น ลักขโมยอาหารในร้านทำร้ายร่างกายผู้อื่น อาจจะเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมและบุคคลเหล่านี้ควรได้รับการช่วยเหลือมากกว่าการลงโทษ จึงมีการหันเหคดีของผู้กระทำความผิดสูงอายุออกจากกระบวนการยุติธรรม

⁴ นันทิดา ศิริธนานุกุลวงศ์. (2563). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้สูงอายุ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 69.

3.2.2 กระบวนการในชั้นพิจารณาคดีของศาล

สหรัฐอเมริกาได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้สูงอายุไว้โดยเฉพาะ แต่กรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นโรคจิตหรือมีจิตบกพร่องนั้น (offenders with mental disease or defect) ใน United States Code 1975 (Title 18. CRIMES AND CRIMINAL PROCEDURE) มาตรา 4241 ถึงมาตรา 4248 บัญญัติหลักการกระบวนการพิจารณาคดีกรณีจำเลยเป็นโรคจิตหรือมีความบกพร่องทางจิต (mental disease or defect) หากพบว่าจำเลยเป็นโรคจิตหรือมีความบกพร่องทางจิต ศาลจะสั่งให้ส่งจำเลยไปเข้ารับการรักษา ณ สถานบำบัดรักษาเป็นระยะเวลาไม่เกิน 4 เดือน เมื่อผู้อำนวยการสถานบำบัดเห็นว่าจำเลยมีอาการดีขึ้น โดยจำเลยสามารถเข้าใจถึงลักษณะและผลของกระบวนการพิจารณาที่กระทำต่อตนและสามารถที่จะให้ความช่วยเหลือทนายความในการต่อสู้คดีได้ ผู้อำนวยการสถานบำบัดจะแจ้งไปที่ศาล และศาลจะสั่งให้กำหนดวันพิจารณาคดีต่อไป แต่หากครบกำหนดระยะเวลา 4 เดือนแล้ว แต่ภาวะทางจิตใจของจำเลยยังไม่ดีขึ้นจะต้องดำเนินการตาม มาตรา 4241 ถึงมาตรา 4248 ต่อไป

กระบวนการในชั้นการบังคับโทษของสหรัฐอเมริกามีกฎหมายที่เรียกว่า “First Step Act of 2018” (FSA) โดยที่กฎหมายนี้มุ่งเน้นการลดประชากรในเรือนจำในขณะที่ยังคงรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยมีโปรแกรมนำร่องให้อำนาจหน่วยงานราชทัณฑ์ (The Bureau of Prisons: BOP) ในการกำหนดให้ผู้ต้องขังที่มีอายุอย่างน้อย 60 ปี และเป็นผู้ต้องขังที่ป่วยโดยการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นการกักขังอยู่ที่บ้านแทน ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 603 (a) ประกอบ United States Code 1975 (Title 18. Crimes and Criminal Procedure) มาตรา 60541 (Federal prisoner reentry initiative)

3.2.3 มาตรการอื่นที่นำมาใช้แทนการลงโทษจำคุกในสหรัฐอเมริกา

สำหรับมาตรการการอื่นที่นำมาใช้แทนการลงโทษจำคุกในสหรัฐอเมริกาที่น่าสนใจและนำมาใช้แทนการลงโทษจำคุก ได้แก่ การคุมประพฤติแบบเข้มข้น การให้ทำงานบริการสังคม และการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ภายในที่อยู่อาศัยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ โดยมีรายละเอียดดังกล่าวต่อไปนี้

1) การคุมประพฤติแบบเข้มข้น

“การคุมประพฤติแบบเข้มข้น”⁵ หมายถึง มาตรการลงโทษที่ผู้กระทำความผิดจะต้องถูกควบคุมและสอดส่องพฤติกรรมอย่างใกล้ชิด โดยผู้กระทำความผิดจะต้องไปพบพนักงานคุมประพฤติบ่อยครั้งกว่าการคุมประพฤติแบบธรรมดา เพื่อให้พนักงานคุมประพฤติตรวจสอบและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันและคอยสอดส่องดูแลความประพฤติและความกึ่งหน้า

⁵ กุลทิกา ช่วยพณัง. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 2. หน้า 49-55.

ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด รวมถึงการกำหนดเงื่อนไขอื่น ๆ เพื่อกำจัดอิสรภาพในชุมชนของผู้กระทำความผิด เช่น การกำหนดเวลาในการเข้าออกจากเคหสถาน การให้อำนาจพนักงานคุมประพฤติค้นเคหสถานหรือรถยนต์ของผู้กระทำความผิด รวมถึงการใช้แผนหรือให้เข้ารับการบำบัดต่าง ๆ เพื่อลดโอกาสในการกระทำความผิดซ้ำในอนาคต

การคุมประพฤติแบบเข้มข้นในประเทศสหรัฐอเมริกา เริ่มต้นจากในยุคปี ค.ศ.1950 การลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดเป็นการลงโทษที่รุนแรงและส่งผลกระทบต่อตัวผู้กระทำความผิด และประเทศสหรัฐอเมริกาเกิดภาวะผู้ต้องขังล้นเรือนจำ จนมีคณะผู้ศึกษาวิจัยพยายามแยกประเภทผู้ถูกคุมประพฤติดอกเป็นกลุ่ม ๆ จนกระทั่งการคุมประพฤติพัฒนาไปในลักษณะที่เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด การสืบเสาะและพินิจผู้กระทำความผิดอย่างใกล้ชิด การควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยอย่างใกล้ชิด และในบางกรณียังรวมถึงการให้ปฏิบัติตามข้อกำหนดที่จะทำให้การแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดทำได้ง่ายขึ้น

ในช่วงเริ่มแรกของแนวคิดที่จะให้มีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดด้วยมาตรการคุมประพฤติแบบเข้มข้นนั้น ปรากฏว่าประชาชนส่วนใหญ่มองไม่ยอมรับที่จะนำมาตรการดังกล่าวมาใช้กับผู้กระทำความผิด เนื่องจากยังไม่แน่ใจว่าจะให้ผู้กระทำความผิดออกมาใช้ชีวิตอยู่ในชุมชน และมาตรการคุมประพฤติแบบเข้มข้นที่ใช้อยู่ในเวลานั้นเน้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดยิ่งกว่าการลงโทษ แต่เนื่องจากอิทธิพลของแนวความคิดเกี่ยวกับผลเสียของการลงโทษจำคุกดังกล่าว ประกอบกับงบประมาณที่รัฐต้องสูญเสียไปในการควบคุมดูแลผู้กระทำความผิดมีจำนวนมากในเรือนจำ ทำให้แนวความคิดเกี่ยวกับการคุมประพฤติแบบเข้มข้นกลับได้รับความสนใจขึ้นอีกครั้ง จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1980 มาตรการคุมประพฤติแบบเข้มข้นจึงถูกนำมาใช้ใหม่อย่างได้ผลกระทัดรัดถึงปัจจุบัน

มลรัฐนิวเจอร์ซีย์เป็นมลรัฐหนึ่งที่น่ามามาตรการคุมประพฤติแบบเข้มข้นมาใช้เป็นมาตรการลงโทษระดับกลางในชุมชนสำหรับผู้กระทำความผิดที่ได้รับโทษจำคุกมาบ้างแล้ว และกระทำความผิดในข้อหาที่ไม่ร้ายแรงนัก ซึ่งถึงแม้จะไม่ได้นำมาใช้เป็นทางเลือกแทนการลงโทษจำคุกในทันที เพราะผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับโทษจำคุกมาแล้วระยะหนึ่งตามที่กฎหมายกำหนดเสียก่อน แต่ก็เป็นการประยุกต์ใช้มาตรการลงโทษระดับกลางเพื่อบังคับโทษนอกเรือนจำ โดยมีบทบัญญัติที่ครอบคลุมและนำศึกษาเพื่อเป็นแบบอย่างในการกำหนดหลักเกณฑ์สำหรับการหลีกเลี่ยงโทษจำคุกสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยต่อไป

สำหรับมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ การที่ศาลจะสั่งให้คุมประพฤติแบบเข้มข้นนั้นจะต้องเป็นไปโดยความสมัครใจของผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ โดยผู้กระทำความผิดที่จะประสงค์เข้าโปรแกรมการคุมประพฤติแบบเข้มข้นจะต้องผ่านการสมัครและได้รับคัดเลือก (ในปี ค.ศ.1983-1985 พบจำนวนผู้สมัคร 2,400 คน มีผู้ได้รับคัดเลือกน้อยกว่าร้อยละ 25) โดยผู้สมัครจะต้องนำรายงานการ

สืบเสาะและพินิจและคำพิพากษาของศาลมาแสดงต่อพนักงานคุมประพฤติเพื่อประเมินความเหมาะสมในการเข้ารับการคุมประพฤติแบบเข้มข้น และในเบื้องต้นผู้สมัครจะต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้⁶

(1) ได้รับโทษจำคุกมาแล้วอย่างน้อย 60 วัน ถึง 3 เดือนครึ่ง ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วผู้สมัครเกือบทั้งหมดจะได้รับโทษจำคุกมาแล้วประมาณ 4 เดือน

(2) พักนักอยู่ในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์

(3) ไม่มีนิสัยเป็นอาชญากรโดยสันดาน

(4) ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมาย ซึ่งประมวลกฎหมายว่าด้วยความยุติธรรมทางอาญาแห่งมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ (The New Jersey Code of Criminal Justice) ลักษณะ 2C หมวดที่ 11 ได้กำหนดให้ผู้กระทำความผิดดังต่อไปนี้ไม่สามารถสมัครเพื่อเข้ารับการคุมประพฤติแบบเข้มข้นแทนการลงโทษจำคุก ได้แก่

(4.1) ผู้ที่ศาลพิพากษาว่าได้กระทำความผิดอาญาชั้นร้ายแรงสุด (crime of the first degree)

(4.2) ผู้ที่ศาลพิพากษาว่าได้กระทำความผิดในคดีที่มีความเกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรมอย่างมีนัยสำคัญ

(4.3) ผู้ที่มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมายหรือคำพิพากษาของศาลในการพักการลงโทษ

(4.4) ผู้ที่เคยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดอาญาชั้นร้ายแรงสูงสุด หรือเคยต้องคำพิพากษาของศาลในมลรัฐอื่นว่าได้กระทำความผิดอาญาใด ๆ ในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ ซึ่งตามกฎหมายของมลรัฐเช่นว่านั้นถือเป็นความผิดอาญาชั้นร้ายแรงสูงสุด และพ้นโทษจำคุกมาแล้วยังไม่ถึง 5 ปี มากระทำความผิดในคดีที่ขอให้มีการคุมประพฤติแบบเข้มข้นนี้อีก

อย่างไรก็ดี แม้ผู้สมัครจะมีลักษณะต้องห้ามตามที่กฎหมายกำหนดไว้ดังกล่าว แต่หากผู้สมัครประสงค์จะเข้ารับการคุมประพฤติแบบเข้มข้น ก็ไม่เป็นการต้องห้ามในการที่ศาลจะบังคับใช้เงื่อนไขที่มีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้นในการรับสมัคร ซึ่งทำให้มาตรการนี้มีความยืดหยุ่นในการไปใช้และเพิ่มโอกาสในการเลี่ยงโทษจำคุกได้มากขึ้น นอกจากนี้มีแก้ไขประมวลกฎหมายว่าด้วยความยุติธรรมทางอาญาแห่งมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ ในปี ค.ศ.2008 ได้มีการยกเลิกบทบัญญัติที่กำหนดให้ผู้ที่เคยผ่านการคุมประพฤติแบบเข้มข้นมาแล้วไม่สามารถสมัครเพื่อเข้ารับการคุมประพฤติแบบเข้มข้นแทนการลงโทษจำคุกอีก ทำให้ผู้ที่เคยเข้ารับการคุมประพฤติแบบเข้มข้นมาแล้วมีสิทธิสมัครเข้ารับการคุมประพฤติแบบเข้มข้นได้ แต่ถ้าหากคณะกรรมการปรับการลงโทษโดยการคุมประพฤติแบบ

⁶ กุลทิกา ช่วยพณัง. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 2. หน้า 49-55.

เข้มข้น (Intensive Supervision Resentencing Panel) เห็นว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้กระทำความผิดซ้ำหรือไม่เจ็ดหลาย ก็อาจไม่เห็นชอบให้ใช้มาตรการนี้แก่ผู้กระทำความผิดได้เช่นด้วยกัน⁷

ส่วนกรณีที่ผู้กระทำความผิดอาญาชั้นร้ายแรงรองลงมา (crime of the second degree) หากพนักงานอัยการประจำเขตหรือพนักงานอัยการแห่งสำนักอัยการสูงสุดยื่นคำคัดค้านเป็นหนังสือภายใน 20 วัน นับแต่คณะกรรมการคัดเลือกได้รับใบสมัครของผู้กระทำความผิด ผู้กระทำความผิดนั้นยังต้องห้ามมิให้เข้ารับการคุมประพฤติแบบเข้มข้น เว้นแต่ผู้กระทำความผิดดังกล่าวมีคุณสมบัติที่จะได้รับการพักการลงโทษเป็นเวลา 9 เดือน และได้รับโทษจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่า 6 เดือน ในกรณีเช่นนี้ หากผู้สมัครได้รับการคัดเลือกให้เข้ารับการคุมประพฤติแบบเข้มข้น คำสั่งให้เข้ารับการคุมประพฤติแบบเข้มข้น ก็จะยังไม่เป็นที่สุดจนกว่าระยะเวลา 20 วัน จะล่วงผ่านไป หรือจนกว่าคณะกรรมการปรับการลงโทษโดยการคุมประพฤติแบบเข้มข้นจะอนุญาตให้พนักงานอัยการดังกล่าวมาแถลงด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือเพื่อให้คณะกรรมการ defense counsel ทบวนคำสั่งให้เข้ารับการคุมประเวตินั้นอีกครั้ง

นอกจากนี้ ผู้เสียหายจากกระทำความผิดยังมีสิทธิแถลงเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาในกระบวนการคัดเลือกผู้กระทำความผิดเข้ารับการคุมประพฤติแบบเข้มข้นด้วย ซึ่งคำแถลงของผู้เสียหายจะเป็นข้อพิจารณาประการหนึ่งในการใช้ดุลยพินิจของคณะกรรมการปรับการลงโทษโดยการคุมประพฤติแบบเข้มข้น ในการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ผู้กระทำความผิดเข้ารับการคุมประพฤติแบบเข้มข้น ซึ่งนับเป็นกลไกที่สอดคล้องกับแนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ซึ่งจะต้องมีการเจรจาหรือเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายด้วย

สำหรับการคัดเลือกผู้สมัคร คณะกรรมการปรับการลงโทษโดยการคุมประพฤติแบบเข้มข้นของศาลฎีกาจะเป็นผู้ตัดสินใจในขั้นที่สุด ซึ่งโดยมากแล้วผู้กระทำความผิดที่ได้รับการคัดเลือกจะเป็นผู้กระทำความผิดฐานลักทรัพย์ น้อ โกง หรือความผิดฐานเสพยาเสพติดให้โทษ ส่วนสาเหตุที่ผู้สมัครจะไม่ได้รับการคัดเลือก นอกจากกรณีที่บัญญัติไว้ในกฎหมายดังกล่าวแล้ว ยังได้แก่กรณีที่ผู้สมัครเคยกระทำความผิดมาแล้วหลายครั้ง การกระทำความผิดครั้งก่อนเป็นอาชญากรรมที่ใช้ความรุนแรง หรือกรณีที่ผู้สมัครไม่เต็มใจที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขในการคุมประพฤติ จึงเห็นได้ว่ามาตรการคุมประพฤติแบบเข้มข้นของมลรัฐนิวเจอร์ซีย์มุ่งหมายให้กับผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงต่ำที่จะไปกระทำความผิดซ้ำอีก

เมื่อผู้สมัครได้รับการคัดเลือกให้เข้าสู่แผนการคุมประพฤติแบบเข้มข้นแล้ว ผู้สมัครจะต้องเสนอรายงาน โดยสังเขปเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการทำงานหรือการดำรงชีวิตประจำวัน เพื่อที่พนักงานคุมประพฤติจะได้วางแผนการสอดส่องหรือการบำบัดที่เหมาะสม

⁷ กุลทิกา ช่วยพนัง. อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 2. หน้า 49-55.

ให้แก่ผู้กระทำความผิด และผู้กระทำความผิดจะต้องมีงานประจำทำภายใน 30 วัน นับแต่ได้รับการตอบรับให้เข้าสู่แผน และจะต้องทำบันทึกประจำวันแสดงการดำเนินชีวิตภายใต้เงื่อนไขในการคุมประพฤติแบบเข้มข้น เพื่อแก้ไขข้อขัดข้องที่อาจทำให้การคุมประพฤติแบบเข้มข้นไม่ประสบผลสำเร็จด้วย

แผนการคุมประพฤติแบบเข้มข้นของมลรัฐนิวเจอร์ซีย์มีลักษณะ⁸ ดังนี้

- (1) ระยะเวลาในการคุมประพฤตินี้กำหนด 18 เดือน
- (2) ในช่วง 14 เดือนแรก พนักงานคุมประพฤติจะต้องติดต่อไปยังผู้กระทำความผิดเดือนละ 20 ครั้ง
- (3) ในช่วง 6 เดือนแรก ผู้กระทำความผิดจะต้องรายงานตัวต่อคุมประพฤติในลักษณะตัวต่อตัวอย่างน้อยเดือนละ 12 ครั้ง
- (4) การติดต่อระหว่างผู้กระทำความผิดและพนักงานคุมประพฤติในระหว่างเดือนที่ 15 ถึง 18 อาจเป็นการติดต่อทางโทรศัพท์
- (5) ในการติดต่อ 20 ครั้ง ระหว่างผู้กระทำความผิดกับพนักงานคุมประพฤติดังกล่าว จะต้องมีการติดต่อ 4 ครั้ง ที่พนักงานคุมประพฤติไปสอดส่องผู้กระทำความผิด ณ ที่อยู่อาศัยของผู้กระทำความผิด (curfew check) กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดจะต้องอยู่ในที่พักอาศัยหรือสถานของตนตั้งแต่เวลา 22 ถึง 6 นาฬิกา
- (6) ผู้กระทำความผิดจะต้องทำงานตามปกติในระหว่างถูกคุมประพฤติ
- (7) ผู้กระทำความผิดจะต้องชำระค่าปรับ หรือจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย และชำระค่าธรรมเนียมใด ๆ อันเนื่องมาจากการคุมประพฤติ
- (8) ในกรณีของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด มีการสุ่มตรวจหาสารเสพติดในปัสสาวะประมาณ 3 ครั้งต่อสัปดาห์
- (9) พนักงานคุมประพฤติ 1 คน รับผิดชอบดูแลสอดส่องผู้กระทำความผิด 25 คน
- (10) บางกรณีศาลอาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมตามความเหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิดที่ได้รับกระทำและสถานภาพของผู้กระทำความผิด โดยกำหนดเวลาน้อยกว่าเดือนละ 16 ชั่วโมง

สำหรับมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ ในระหว่างการคุมประพฤติแบบเข้มข้น พนักงานคุมประพฤติมีอำนาจส่งตรวจสถานหรือยานพาหนะในความครอบครองของผู้กระทำความผิด เพื่อพบสิ่งของผิดกฎหมายได้โดยไม่ต้องมีหมายค้นของศาล นอกจากนี้ พนักงานคุมประพฤติอาจใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์หรือใช้โทรศัพท์แบบมองเห็นภาพในการตรวจสอบว่าผู้กระทำความผิดอยู่

⁸ กุลทิกา ช่วยพนัง. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 2. หน้า 49-55.

ภายในเคหสถานในเวลาที่กำหนดหรือไม่ เพื่อให้การสอดส่องเป็นไปอย่างใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น รวมทั้งจัดให้ผู้กระทำความผิดได้เข้าพบแพทย์เพื่อรับการบำบัดเฉพาะทางด้วย⁹

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดฝ่าฝืนเงื่อนไขการคุมประพฤติแบบเข้มข้น ผู้กระทำความผิดอาจได้รับคำสั่งให้เพิ่มจำนวนชั่วโมงในการทำงานบริการสังคมให้มากขึ้น หรือถูกกักขังภายในที่อยู่อาศัย สำหรับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่เสพยาเสพติดในระหว่างคุมประพฤติ ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนเงื่อนไขการคุมประพฤติอย่างร้ายแรงอาจได้รับคำสั่งให้เพิ่มระยะเวลาในการเข้ารับการบำบัดรักษา แต่ถ้าหากผู้ถูกคุมประพฤติกระทำความผิดขึ้นใหม่ในระหว่างการคุมประพฤตินอกจากจะต้องถูกดำเนินคดีในความผิดที่ได้ทำครั้งหลังแล้ว ก็จะต้องกลับไปรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาเดิมด้วย

มาตรการคุมประพฤติแบบเข้มข้นนับเป็นมาตรการที่ลดการกีดกันผู้กระทำความผิดออกจากสังคมและลดความตึงเครียดที่พบได้บ่อยในผู้กระทำความผิดที่ต้องขังในเรือนจำ ทั้งยังช่วยแก้ไขข้อบกพร่องของมาตรการคุมประพฤติแบบธรรมดาที่กฎหมายกำหนดไม่เปิดช่องให้ศาลกำหนดเงื่อนไขที่รุนแรงเพียงพอที่จะควบคุมดูแลผู้กระทำความผิดเหล่านั้นไว้ในชุมชนได้ เพื่อควบคุมพฤติกรรมเบี่ยงเบนของผู้กระทำความผิด และลดปริมาณนักโทษในเรือนจำ จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่เหมาะสมในการมาใช้แทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น โดยเมื่อใช้มาตรการคุมประพฤติแบบเข้มข้น ศาลจะกำหนดเงื่อนไขของการคุมประพฤติให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละคน และเมื่อผู้กระทำความผิดฝ่าฝืนเงื่อนไขการคุมประพฤติก็น่าจะมีการบังคับโทษทันที เพื่อให้เกิดความปลอดภัยต่อสังคมและทำให้การคุมประพฤติผู้กระทำความผิดมีประสิทธิภาพมากขึ้น¹⁰

2) การทำงานบริการสังคม

แนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษอาญาโดยให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมในสหรัฐอเมริกาเริ่มปรากฏเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา (The Thirteen Amendment) ซึ่งบัญญัติว่า ในสหรัฐอเมริกาจะไม่มีการเอาคนลงเป็นทาสหรือการใช้แรงงานบุคคลใดโดยบุคคลนั้นไม่ยินยอม เว้นแต่จะเป็นการลงโทษทางอาญาตามควรแก่ผู้ที่ศาลพิพากษาว่ากระทำความผิดอย่างไรก็ดี ข้อยกเว้นดังกล่าวยังไม่ปรากฏผลเป็นรูปธรรมจนกระทั่งในปี ค.ศ.1966 ศาลแขวงอามีดาและศาลแขวงแคลิฟอร์เนียได้พิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดตามกฎหมายจราจร โดยให้ผู้กระทำความผิดทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม ซึ่งต่อมามาตรการนี้ได้มีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายในท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดที่ไม่ใช้อาชญากรร้ายแรง โดยใช้เป็นเงื่อนไขหนึ่งของการคุมประพฤติ

⁹ กุลทิกา ช่วยพนัง. อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 2. หน้า 49-55.

¹⁰ กุลทิกา ช่วยพนัง. อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 2. หน้า 49-55.

เช่น ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดประกอบอาชีพแพทย์ ศาลอาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมเกี่ยวกับการรักษาคนไข้ หรือศาลอาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดตามกฎหมายจราจรทำงานบริการสังคมในห้องฉุกเฉินตามโรงพยาบาลต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดรู้จักช่วยเหลือและรู้สำนึกถึงผลแห่งการกระทำความผิดของตนที่ทำให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บและเสียหาย หรือศาลอาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดไปบรรยายให้ความรู้ในเรื่องผลเสียของการเสพยาเสพติดตามโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งต่อมาในปลายยุค ค.ศ.1970 ฝ่ายนิติบัญญัติของมลรัฐต่าง ๆ ก็ได้ยอมรับให้การงานบริการสังคมเป็นมาตรการที่ศาลสามารถนำมาใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดได้ และมีการเสนอแผนในการนำมาตราการทำงานบริการสังคมไปใช้กว่า 100 รูปแบบ โดยมีการติดตามประเมินความเหมาะสมของมาตรการลงโทษนี้ด้วย จนกระทั่งรูปแบบการลงโทษนี้ได้แพร่ขยายไปสู่ประเทศอังกฤษ ส่วนในประเทศอื่น ๆ เช่น แคนาดา ราชอาณาจักรสกอตแลนด์ เคโรรัฐออสเตรเลีย สาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา ฯลฯ ก็ได้มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับมาตรการบริการสังคมอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกัน

มลรัฐฟลอริดา เป็นมลรัฐหนึ่งที่น่ามาตรการบริการสังคม (public service) มาใช้แทนการลงโทษจำคุกสำหรับผู้กระทำความผิดอาญาที่กฎหมายกำหนดโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป (felony) โดยเป็นส่วนหนึ่งของมาตรการควบคุมในชุมชน (community control) ซึ่งมีลักษณะที่เป็นการควบคุมและสอดส่องผู้กระทำความผิดอย่างเข้มงวดในชุมชน สำหรับกรณีที่ศาลเห็นว่าการคุมประพฤติไม่เหมาะสมแก่ผู้กระทำความผิด โดย The 2011 Florida Statutes ลักษณะ 47 หมวด 948 ว่าด้วยการคุมประพฤติและมาตรการควบคุมในชุมชน กำหนดให้ศาลใช้มาตรการควบคุมในชุมชนแก่จำเลยซึ่งศาลพิพากษาว่าได้กระทำความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปี ขึ้นไป โดยเมื่อได้พิเคราะห์ถึงประวัติการกระทำความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปี ขึ้นไป โดยเมื่อได้พิเคราะห์ถึงประวัติการกระทำความผิด หรือความร้ายแรงแห่งการกระทำแล้ว หากศาลเห็นว่าการคุมประพฤติไม่ใช่มาตรการแทนการลงโทษจำคุกที่เหมาะสม ศาลอาจพิพากษาให้ใช้มาตรการควบคุมในชุมชนแก่ผู้กระทำความผิดก็ได้ หรือในกรณีที่ความผิดนั้นมีอัตราโทษจำคุกและปรับศาลมีดุลพินิจที่ลงโทษปรับ และใช้มาตรการควบคุมในชุมชนแทนการลงโทษจำคุกก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ ศาลจะต้องกำหนดวิธีการลงโทษในชุมชน (Community-based sanction) ที่จะนำมาใช้เป็นมาตรการควบคุมในชุมชนแทนการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิด ซึ่งศาลอาจกำหนดให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมก็ได้ หากเห็นว่าเป็นวิธีการลงโทษที่เหมาะสมและมีผลในการขัดเกลาและแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด¹¹

¹¹ กุลชีกา ช่วยพั้ง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2. หน้า 49-55.

อนึ่ง การทำงานบริการสังคมตามที่กำหนดไว้ใน the 2011 Florida Statutes นั้น อยู่ในหมวดว่าด้วยการคุมประพฤติและมาตรการควบคุมในชุมชน (Probation and Community Control) การทำงานบริการสังคมจึงอาจเป็นไปได้ทั้งเงื่อนไขการคุมประพฤติและเงื่อนไขของมาตรการควบคุมในชุมชนดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 984.013 (1) กฎหมายจึงไม่ได้กำหนดกรอบในเรื่องจำนวนชั่วโมงทำงานที่ศาลจะต้องสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นดุลพินิจของศาลในการมีคำสั่ง กล่าวคือ หากศาลต้องการให้ทำงานบริการสังคมเป็นเพียงเงื่อนไขการคุมประพฤติ ศาลก็อาจไม่กำหนดจำนวนชั่วโมงทำงานสูงเท่ากรณีที่การทำงานบริการสังคมเป็นวิธีการลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชน

อย่างไรก็ดี กฎหมายได้กำหนดกรอบกว้าง ๆ ในการใช้ดุลพินิจของศาลเกี่ยวกับการกำหนดระยะเวลาและปริมาณงานในกรณีที่ศาลกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นวิธีการลงโทษผู้กระทำความผิด เพื่อให้วิธีการลงโทษที่ศาลกำหนดได้สัดส่วนกับความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิด โดยระยะเวลาในการใช้มาตรการดังกล่าวจะต้องไม่นานกว่าระยะเวลาของโทษจำคุกตามที่กฎหมายกำหนดสำหรับความผิดนั้น หรือไม่เกินกว่า 2 ปี แล้วแต่ระยะเวลาใดจะสั้นกว่ากัน และปริมาณงานที่กำหนดจะต้องไม่เกินกว่าที่ผู้กระทำความผิดจะควรคิดหรือพึงคาดหมายได้ว่าตนจะต้องชดใช้สำหรับการกระทำความผิดนั้นด้วย นอกจากนี้ เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ใช้มาตรการควบคุมในชุมชนแล้ว ผู้กระทำความผิดจะต้องถูกบังคับโทษตามนั้นทันที โดยไม่มีการรอกการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา (มาตรา 948.01 (10) ถึง (5))

สำหรับเงื่อนไขในการทำงานบริการสังคม ศาลอาจกำหนดให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมให้แก่องค์กรที่ได้รับยกเว้นภาษี ซึ่งผู้กระทำความผิดอาจทำงานบริการสังคมเช่นว่านั้นในเวลานอกเหนือจากเวลางานของตนได้ และเมื่อผู้พิพากษาหัวหน้าศาลมีคำขอ กรมราชทัณฑ์จะต้องจัดทำแผนการทำงานบริการสังคมประจำเขตขึ้น โดยต้องประกอบด้วยประเภทงานอย่างน้อยดังต่อไปนี้¹²

(1) งานบำรุงรักษาทรัพย์สินหรืออาคารสถานที่ของมลรัฐ เขต หรือเมืองใด ๆ หรือองค์กรซึ่งแสวงหาผลกำไร หรือทรัพย์สินหรืออาคารสถานที่ซึ่งมลรัฐ เขต เมือง หรือองค์กรเช่นว่านั้นให้เช่า

(2) งานบำรุงรักษาถนนหรือทางหลวงของมลรัฐ เขต หรือเมืองใด ๆ

(3) งานบำรุงรักษาหรือตกแต่งสวนสาธารณะของมลรัฐ เขต หรือเมืองใด ๆ

(4) ทำงานโรงพยาบาลของมลรัฐ เขต หรือเมืองใด ๆ หรือทำงานในองค์กรซึ่งไม่แสวงหาผลกำไร (มาตรา 948.031)

¹² กุลทิกา ช่วยพนัง. อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 2. หน้า 49-55.

จากที่กล่าวมาข้างต้น การทำงานบริการสังคมของมลรัฐฟลอริดามีลักษณะเป็นเงื่อนไขประการหนึ่งของมาตรการควบคุมในชุมชน ซึ่งศาลสามารถหิบบกวิธีการลงโทษในชุมชนหลาย ๆ วิธีมาใช้กับผู้กระทำความผิดได้ ดังนั้น นอกจากศาลจะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมตามที่กำหนดแล้ว ศาลอาจสั่งให้ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดในสถานที่อื่นที่มีโซ่เรือนจำ และให้ผู้กระทำความผิดอยู่ภายใต้การควบคุมสอดส่องของกรมราชทัณฑ์โดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ด้วย (มาตรา 948.101 (1)) อันมีลักษณะเป็นการผสมผสานมาตรการลงโทษระดับกลางหลาย ๆ มาตรการเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดและก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมสูงสุด

นอกจากนี้ เงื่อนไขที่ศาลกำหนดเกี่ยวกับคำสั่งให้ลงโทษในชุมชนซึ่งรวมถึงคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมนั้น ศาลอาจเพิกถอนหรือปรับเปลี่ยนเงื่อนไขเมื่อใดก็ได้ แต่หากมีการบังคับโทษจำคุก กรณีฝ่าฝืนเงื่อนไขที่กำหนด ศาลจะกำหนดโทษจำคุกเกินกว่า 364 วันไม่ได้ (มาตรา 948.101 (2))

นอกจากมลรัฐฟลอริดาแล้ว ศาลในสหรัฐอเมริกาได้นำมาตรการทำงานบริการสังคมไปใช้เป็นการทั่วไปในคดีความผิดที่ผู้กระทำความผิดไม่มีนิสัยเป็นผู้ร้าย หรือในคดีความผิดเล็กน้อย ๆ หรือแม้แต่ในศาลเยาวชน อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดมีฐานะยากจน หรือเป็นผู้กระทำความผิดซ้ำ ศาลก็มักจะไม่พิพากษาให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคม และแทบจะไม่พบว่าศาลได้นำมาตรการทำงานบริการสังคมมาใช้เลยในกรณีความผิดที่ได้กระทำโดยใช้กำลังรุนแรง

3) การควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ภายในที่อยู่อาศัยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์

การควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ภายในที่อยู่อาศัยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Home Confinement with Electronic Monitoring) หมายถึง การคุมขังผู้กระทำความผิดอาญาไม่ร้ายแรงไว้ในสถานที่อันมีโซ่เรือนจำ โดยผู้กระทำความผิดยังมีเสรีภาพในการใช้ชีวิตตามปกติภายในสถานที่ที่กำหนดนั้น โดยมีเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ควบคุมและตรวจสอบว่าผู้กระทำความผิดอยู่ในบริเวณที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยอุปกรณ์ดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นสายผูกรัดกับข้อมือหรือข้อเท้า ซึ่งจะส่งสัญญาณไปยังเครื่องรับสัญญาณที่ติดตั้งอยู่ภายในที่อยู่อาศัยของผู้กระทำความผิด แล้วถ่ายถอดสัญญาณนั้นไปยังพนักงานเจ้าหน้าที่อีกทอดหนึ่ง ถ้าหากผู้กระทำความผิดออกห่างจากเครื่องรับสัญญาณเกินกว่าที่กำหนด เช่น 100 หรือ 150 ฟุต เจ้าหน้าที่ก็จะทราบว่าผู้กระทำความผิดไม่ได้อยู่ในสถานที่ดังกล่าว หากพบว่าผู้กระทำความผิดจงใจหรือหลบหนี ก็จะถูกนำตัวกลับเข้าไปรับโทษในเรือนจำ หรือได้รับการเพิ่มโทษเนื่องจากพยายามหลบหนี จึงอาจกล่าวได้ว่าการควบคุมผู้กระทำความผิดโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์เป็นการควบคุมผู้กระทำความผิดโดยอาศัยเครื่องมือที่ส่งสัญญาณระยะไกล (telemetry devices) เพื่อตรวจสอบว่าผู้กระทำความผิดอยู่ใน

บริเวณที่กำหนดในเวลานั้น ๆ หรือไม่ ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงในการกระทำความผิด หรือโอกาสที่ผู้กระทำความผิดจะก่อให้เกิดความเสียหายหรืออันตรายต่อสังคมในระหว่างที่ถูกควบคุมตัวได้¹³

การควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ภายในที่อยู่อาศัยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์พัฒนามาจากมาตรการลงโทษผู้กระทำความผิดโดยควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ภายในที่อยู่อาศัย (Home Confinement or House Arrest) ซึ่งเป็นมาตรการลงโทษระดับกลางที่ใช้ที่พักอาศัยของผู้กระทำความผิดนั้นเองในการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดแทนเรือนจำ โดยจะควบคุมตัวผู้กระทำความผิดในช่วงเวลาเย็นต่อจากเวลาที่ศาลสั่งห้ามผู้กระทำความผิดออกนอกบริเวณที่กำหนด (during evening hours after a curfew) หรือในวันหยุดสุดสัปดาห์ และมุ่งใช้กับผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงต่ำ ซึ่งศาลอาจจะลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น โดยวิธีอื่นนอกจากการส่งตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่เรือนจำได้ การควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยมุ่งเน้นความสำคัญในการควบคุมสอดส่องผู้กระทำความผิด และผู้กระทำความผิดจะต้องมีงานทำในระหว่างการควบคุมหรือทำงานบริการสังคม หรือทำงานบริการสังคม รวมทั้งค่าใช้จ่ายดูแลรักษา และเสียค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายใด ๆ ที่เกิดจากการใช้มาตรการนี้ด้วย ทั้งนี้ การควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ภายในที่อยู่อาศัยเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการคุมประพฤติในกรณีศาลสั่งกักบริเวณผู้กระทำความผิด หรืออาจใช้ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งห้ามออกนอกเขตสถาน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเพื่อกระทำกิจกรรมเฉพาะบางอย่าง ซึ่งในกรณีเหล่านี้ ผู้กระทำความผิดอาจต้องสวมเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อประโยชน์ในการควบคุมสอดส่องด้วย

มาตรการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ได้นำมาใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ.1964 โดยใช้เป็นมาตรการทางเลือกในการควบคุมผู้ต้องขังที่มีอาการป่วยทางจิตและผู้กระทำความผิดที่ได้รับการพักการลงโทษบางประเภท จนกระทั่งในปี ค.ศ.1983 ท่านผู้พิพากษา Jack Love แห่งมลรัฐนิวแม็กซิโกได้เริ่มโครงการนำร่องโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ในการควบคุมผู้กระทำความผิดในข้อหาขับรถในขณะเมาสุราและความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินหลาย ๆ ประเภท ซึ่งศาลฎีกาแห่งมลรัฐนิวแม็กซิโกได้อนุมัติให้ใช้มาตรการดังกล่าว โดยอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจยินยอมของผู้กระทำความผิดที่จะให้มาตรการดังกล่าว เป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขการคุมประพฤติ และผู้กระทำความผิด รวมถึงครอบครัวของผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวจากการใช้มาตรการดังกล่าว ในการนี้ผู้กระทำความผิดจะต้องสวมเครื่องมือไว้ที่ข้อมือหรือข้อเท้าเพื่อปล่อยสัญญาณอิเล็กทรอนิกส์ไปยังพนักงานคุมประพฤติที่ทำหน้าที่ควบคุมสอดส่องด้วย จนกระทั่งในปี ค.ศ.1987 มลรัฐแคลิฟอร์เนีย โคโลราโด ไอดาโอ อิลลินอยส์ เคนทักกี มิชิแกน นิวเจอร์ซีย์ นิวแม็กซิโก นิวยอร์ก โอกลาโฮมา โอเรกอน ยูทาห์ และเวอร์จิเนีย ก็

¹³ กุลชิตกา ช่วยพณัง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2. หน้า 49-55.

ได้นำมาตรการมาควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์มาเป็นส่วนหนึ่งของการคุมประพฤติ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อลดปริมาณนักโทษจำนวนมากในเรือนจำ¹⁴

เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ที่นำมาใช้ควบคุมผู้กระทำความผิดแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทที่ต้องใช้เครื่องโทรศัพท์ติดตั้งไว้ที่เคหสถานของผู้กระทำความผิด กับประเภทที่ไม่ต้องติดตั้งเครื่องโทรศัพท์ในเคหสถานของผู้กระทำความผิด

(1) ประเภทที่ต้องใช้เครื่องโทรศัพท์ติดตั้งไว้ที่เคหสถานของผู้กระทำความผิด

ในการควบคุมผู้กระทำความผิดจะมีเครื่องถ่ายทอดสัญญาณขนาดเล็กผูกติดไว้ที่ข้อมือหรือข้อเท้าของผู้กระทำความผิดแล้วส่งรหัสสัญญาณไปยังเครื่องรับสัญญาณ (receiver-dialer) ซึ่งติดตั้งไว้ที่เคหสถานของผู้กระทำความผิดเป็นระยะ เครื่องรับสัญญาณจะรายงานไปยังคอมพิวเตอร์กลางผ่านสัญญาณโทรศัพท์เพื่อตรวจสอบว่าผู้กระทำความผิดอยู่ในเคหสถานตามที่กำหนดหรือไม่ และแจ้งเตือนไปยังพนักงานคุมประพฤติในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่อยู่ในเคหสถานตามเวลาที่กำหนดโดยไม่ได้รับอนุญาต

นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบโดยระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งถูกตั้งโปรแกรมให้ตรวจสอบโดยการส่งโทรศัพท์ไปยังผู้กระทำความผิดในเวลาผู้กระทำความผิดจะต้องอยู่ภายในเคหสถาน เมื่อผู้กระทำความผิดรับโทรศัพท์ ผู้กระทำความผิดจะต้องนำแถบเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งสวมอยู่ที่ข้อมือสอดเข้าไปในกล่อง verifying box ซึ่งเชื่อมต่อกับเครื่องโทรศัพท์ในเคหสถานของผู้กระทำความผิด แล้วกรอเสียงตอบรับของตนลงไปบนเครื่องรับโทรศัพท์เพื่อแสดงว่าตนอยู่ในเคหสถานในเวลาดังกล่าวอีกด้วย

(2) ประเภทที่ไม่ต้องติดตั้งเครื่องโทรศัพท์ในเคหสถานของผู้กระทำความผิด

กรณีนี้จะมีโทรศัพท์ที่สวมไว้ที่ตัวของผู้กระทำความผิด โทรศัพท์เคลื่อนที่จะปล่อยสัญญาณต่อเนื่องไปยังเครื่องควบคุมประจำท้องถิ่น (Local area monitor) ขณะเดียวกันที่รถยนต์ของพนักงานคุมประพฤติจะมีเครื่องรับโทรศัพท์ที่ติดตั้งไว้ เมื่อพนักงานคุมประพฤติขับรถยนต์ออกตรวจในบริเวณซึ่งเป็นที่ตั้งเคหสถานของผู้กระทำความผิด เครื่องรับโทรศัพท์เคลื่อนที่จะต้องได้รับสัญญาณจากเครื่องโทรศัพท์ซึ่งตั้งอยู่ที่ตัวผู้กระทำความผิด เพื่อแสดงว่าผู้กระทำความผิดอยู่ในเคหสถานในเวลานั้น และพนักงานคุมประพฤติก็อาจลงไปตรวจสอบว่าผู้กระทำความผิดอยู่ในเคหสถานในเวลานั้นจริงหรือไม่ด้วย¹⁵

¹⁴ กุลชิกา ช่วยพนัง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2. หน้า 49-55.

¹⁵ กุลชิกา ช่วยพนัง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2. หน้า 49-55.

นอกจากนี้ กรณีไม่ต้องติดตั้งเครื่องรับโทรศัพท์ที่เคหสถานของผู้กระทำความผิด อาจมีเครื่องเชื่อมต่อซึ่งเป็นเครื่องถ่ายทอดสัญญาณขนาดเล็กสวมไว้ที่ตัวของผู้กระทำความผิด เพื่อถ่ายทอดสัญญาณไปยังหน่วยรับสัญญาณ (Locator unit) ซึ่งติดตั้งอยู่ที่เคหสถานของผู้กระทำความผิด หรือ ณ สถานที่ที่กำหนด และจะบันทึกสัญญาณแล้วถ่ายทอดข้อมูลผ่านทางสัญญาณวิทยุไปยังเครื่องควบคุมประจำท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะเป็นเครื่องคอมพิวเตอร์ขนาดเล็กทำหน้าที่บริหารจัดการข้อมูลที่ได้รับจากผู้กระทำความผิด โดยมีผู้จัดการเครือข่าย (network manager) เป็นผู้ที่ทำหน้าที่หลักในการควบคุมสอดส่องผู้กระทำความผิด เพื่อให้การควบคุมผู้กระทำความผิดโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์นี้ประสบความสำเร็จ โดยในแต่ละเครือข่ายจะมีผู้กระทำความผิดประมาณ 15 ถึง 25 คน วิธีนี้ทำให้เจ้าหน้าที่สามารถตรวจสอบผู้กระทำความผิดได้หลายคนในเวลาเดียวกัน

มาตรการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ภายในที่อยู่อาศัยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ขึ้นอยู่กับความสมัครใจและใช้สำหรับผู้กระทำความผิดอาญาไม่ร้ายแรงที่มีอัตราโทษจำคุกไม่น้อยกว่า 1 ปี บางประเภท ซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงต่ำที่จะทำให้อันตรายแก่สังคม การใช้มาตรการดังกล่าวนี้อาจทำให้ผู้กระทำความผิดอับอาย จึงใช้เมื่อมีความสมัครใจของผู้กระทำความผิดเท่านั้น เนื่องจากผู้กระทำความผิดยอมรับที่จะต้องถูกจำกัดสิทธิความเป็นส่วนตัว

หลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายอาญาแห่งมลรัฐแคลิฟอร์เนีย มาตรา 1203.016 กำหนดให้ผู้กระทำความผิดที่สามารถนำมามาตรการนี้มาใช้ ได้แก่

- (1) ผู้ต้องขังความมั่นคงต่ำที่สุด (minimum security inmates)
- (2) ผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงต่ำ (Low-risk offender)
- (3) ผู้กระทำความผิดที่ถูกคุมประพฤติ
- (4) ผู้ต้องขังที่ยังคุมประคบอาชีพได้ในระหว่างถูกคุมขัง

ผู้กระทำความผิดเข้าร่วมแผนการควบคุมตัวไว้ภายในที่อยู่อาศัยได้โดยความสมัครใจ แทนการรับโทษจำคุก ภายใต้การตรวจสอบของพนักงานคุมประพฤติ และจะต้องได้รับการประเมินจากเจ้าหน้าที่ correctional administrator ว่ามีคุณสมบัติตามที่กำหนดในอันที่จะได้รับการปล่อยตัวออกจากเรือนจำด้วย มาตรการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยแทนการรับโทษจำคุกของมลรัฐแคลิฟอร์เนียจึงเป็นมาตรการในการคุมประพฤติ และใช้เป็นมาตรการบังคับโทษภายนอกเรือนจำสำหรับผู้กระทำความผิดที่ได้รับโทษจำคุกมาแล้วบางส่วน หรือการพักการลงโทษ

ข้อกำหนดที่ผู้กระทำความผิดจะต้องปฏิบัติอยู่ในแผน¹⁶ ดังนี้

- (1) ผู้กระทำความผิดจะต้องอยู่ภายในเคหสถานของตนในระหว่างระยะเวลาที่เจ้าหน้าที่ correctional administrator กำหนด

¹⁶ กลุฑกิตา ช่วยพณัง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2. หน้า 49-55.

(2) ผู้กระทำความผิดจะต้องอนุญาตให้บุคคลหรือองค์กรตามที่เจ้าหน้าที่ correctional administrator กำหนดเข้ามาในเคหสถานของผู้กระทำความผิดได้ไม่ว่าในเวลาใด ๆ เพื่อประโยชน์ตรวจสอบว่าผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามเงื่อนไขของการควบคุมในที่อยู่อาศัยหรือไม่

(3) ผู้กระทำความผิดจะต้องยินยอมให้ใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งสามารถระบุสถานที่ หรือเครื่องมืออื่นใดเพื่อการควบคุมสอดส่องและตรวจสอบว่าผู้สมัครปฏิบัติตามเงื่อนไขของการควบคุมในที่อยู่อาศัยหรือไม่ แต่เครื่องมือดังกล่าวนี้ย่อมไม่อาจนำมาใช้เพื่อการลอบฟังหรือบันทึกการสนทนาใด ๆ เว้นแต่เป็นการสนทนาระหว่างผู้กระทำความผิดและบุคคลที่มีหน้าที่ในการควบคุมสอดส่องผู้กระทำความผิด เพื่อยืนยันตัวตนของผู้กระทำความผิดโดยอาศัยเสียงพูดดังกล่าวเท่านั้น

(4) ผู้กระทำความผิดจะต้องยินยอมให้เจ้าหน้าที่ correctional administrator แห่งเรือนจำประจำเขต ซึ่งผู้กระทำความผิดได้รับการปล่อยตัวออกมา นำตัวกลับไปปรับโทษจำคุกอีกครั้ง หากเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ไม่สามารถใช้งานได้ตามที่กำหนด หรือหากผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามที่กำหนด หรือหากผู้กระทำความผิดตั้งใจไม่ชำระค่าธรรมเนียมแก่ผู้ให้บริการเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์เมื่อได้รับหนังสือบอกกล่าวให้ชำระ โดยได้แจ้งในหนังสือแนบด้วยว่าหากผู้สมัครไม่ชำระจะต้องกลับไปปรับโทษจำคุก หรือหากผู้กระทำความผิดไม่มีคุณสมบัติพื้นฐานที่จะเข้าร่วมแผนการดังกล่าว

ในระหว่างการควบคุมตัวภายในที่อยู่อาศัยตามมาตรการนี้ ผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่กำหนด หรือเมื่อเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ไม่สามารถใช้งานได้ ตามปกติ เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย (peace officer) เช่น เจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานคุมประพฤติ อาจนำตัวผู้กระทำความผิดไปปรับโทษจำคุกที่เหลื่ออยู่ตามคำพิพากษาได้ ทั้งนี้ โดยไม่ต้องมีหมายจับ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ correctional administrator ก่อน

ในกรณีผู้กระทำความผิดตั้งใจไม่กลับมายังเคหสถานภายในเวลาที่กำหนด หรือออกนอกเคหสถาน โดยไม่ได้รับอนุญาต ผู้กระทำความผิดย่อมมีความผิดฐานหลบหนีที่คุมขัง และต้องรับโทษตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 4532 คือ¹⁷

(1) หากความผิดที่ได้กระทำเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกต่ำกว่า 1 ปี (misdemeanor) และผู้กระทำความผิดหลบหนีหรือพยายามหลบหนีจากที่อยู่อาศัยโดยไม่ใช้กำลังประทุษร้าย ผู้กระทำความผิดอาจได้รับโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี สำหรับความผิดฐานหลบหนีที่คุมขังดังกล่าว แต่

¹⁷ กลุฑกิตา ช่วยพั้ง. อ้างแล้ว เชนงอรรถที่ 2. หน้า 49-55.

หากเป็นการหลบหนีหรือพยายามหลบหนีโดยใช้กำลังประทุษร้าย ผู้กระทำความผิดอาจได้รับโทษจำคุกถึง 6 ปี

(2) หากความผิดที่ได้กระทำเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปี (felony) และผู้กระทำความผิดหลบหนีหรือพยายามหลบหนีโดยไม่ใช้กำลังประทุษร้าย ผู้กระทำความผิดอาจได้รับโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี สำหรับความผิดฐานหลบหนีที่คุมขังดังกล่าว แต่หากเป็นการหลบหนีหรือพยายามหลบหนีโดยใช้กำลังประทุษร้าย ผู้กระทำความผิดอาจได้รับโทษจำคุกถึง 6 ปี

(3) ไม่ว่าจะเป็ความผิดที่มีโทษจำคุกต่ำกว่า 1 ปี (misdemeanor) หรือความผิดที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปี (felony) หากเป็นการหลบหนีโดยไม่ใช้กำลังประทุษร้าย ผู้กระทำความผิดไม่ต้องกลับมารับโทษสำหรับความผิดเดิม

(4) ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดจงใจกลับเข้าเคหสถานช้ากว่าเวลาที่กำหนด ให้ถือว่าผู้กระทำความผิดมีความผิดฐานหลบหนีที่คุมขังด้วย หากความผิดที่ได้กระทำนั้นมีโทษจำคุกต่ำกว่า 1 ปี (misdemeanor) ผู้กระทำความผิดอาจได้รับโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี สำหรับความผิดที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปี (felony) ผู้กระทำความผิดอาจได้รับโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี

3.3 ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษได้ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการกำหนดโทษตลอดมา ในการกำหนดโทษของความผิดและการใช้มาตรการลงโทษที่มีอยู่ในกฎหมายและประสิทธิภาพในการบริหารงานยุติธรรมและกระบวนการแก้ไขบำบัดผู้กระทำความผิด ได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาของการกำหนดโทษ ในการหามาตรการให้การลงโทษสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับต่อสังคมว่ากระบวนการยุติธรรมมีความสามารถในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและป้องกันสังคมให้ผลจากการกระทำความผิดของอาชญากรรม ซึ่งกฎหมายเกี่ยวกับการลงโทษในปัจจุบันของศาลมีอยู่สามฉบับ คือ the Criminal Justice Act 1991 (CJA 1991) กฎหมายฉบับนี้กำหนดหลักเกณฑ์การกำหนดโทษของศาล โดยให้คำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ในการพิจารณาว่าโทษที่ร้ายแรงควรได้รับโทษร้ายแรงตามสัดส่วน

กฎหมายฉบับที่สอง คือ the Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 (PCC(S)A 2000) มาตรการในการบังคับใช้กฎหมายอาญาให้อยู่ในกฎหมายฉบับเดียวกันเพื่อให้การบังคับโทษเป็นไปโดยเหมาะสมกับความผิดและผู้กระทำความผิด โดยมีหลักเกณฑ์ที่แก้ไขหลักเกณฑ์ในการลงโทษและดุลพินิจในการกำหนดโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายสองฉบับแรกและมีผลใช้ทั่วสหราชอาณาจักร หลักเกณฑ์บางเรื่องไปใช้กับความผิดในไอร์แลนด์เหนือและสกอตแลนด์

กฎหมายฉบับที่สาม คือ the Criminal Justice Act 2003 (CJA 2003) โดยถือเป็นกฎหมายหลักที่มีอยู่ในปัจจุบันในการกำหนดโทษที่มีในประเทศอังกฤษ¹⁸

3.3.1 รูปแบบและประเภทของโทษตามกฎหมายอังกฤษ

โทษของประเทศอังกฤษแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) โทษที่จำกัดเสรีภาพให้อยู่ในสถานที่ควบคุมตามกฎหมาย (custodial sentence) คือโทษที่มีลักษณะเป็นการจำกัดเสรีภาพตามกฎหมายอังกฤษแบ่งออกเป็นโทษจำคุก (Imprisonment) และโทษกักขัง (Detention) โดยโทษจำคุกมีกำหนดระหว่างโทษไว้ตามความผิดฐานต่าง ๆ โดยมีหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เช่น การลงโทษจำคุกซึ่งมีระยเวลานานน้อยกว่า 12 เดือน การมีคำพิพากษาให้รอกการลงโทษ (Suspended sentences) และการลงโทษจำคุกผ่อนส่งหรือจำคุกสลับสัปดาห์ (Intermittent Custody Order)

2) โทษที่ศาลออกคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษในชุมชน (community sentence) ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรม ค.ศ. 2003 (Criminal Justice Act 2003) ได้ระบุประเภทของคำสั่งลงโทษในชุมชน (Community Orders) 12 คำสั่ง ได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้ใช้คำสั่งดังกล่าวกับบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 16 ปี ที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดโดยศาล โดยคำสั่งที่จะถูกนำมาใช้บังคับนี้อาจใช้เพียงแค่คำสั่งเดียวหรือหลายคำสั่งก็ได้ ดังนี้

- (1) คำสั่งให้ทำงานโดยไม่จ่ายค่าตอบแทน (unpaid work requirements)
- (2) คำสั่งให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด (activity requirements)
- (3) คำสั่งให้เข้าโปรแกรม (programme requirements)
- (4) คำสั่งห้ามกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด (prohibited requirements)
- (5) คำสั่งห้ามออกนอกสถานที่ (curfew requirements)
- (6) คำสั่งห้ามเข้าสถานที่หรือเขตกำหนด (exclusion requirements)
- (7) คำสั่งให้อยู่ในสถานที่ที่กำหนด (residence requirements)
- (8) คำสั่งให้บำบัดรักษาโรคจิต (mental health treatment requirements)
- (9) คำสั่งให้บำบัดฟื้นฟูการติดยาเสพติด (drug rehabilitation requirements)
- (10) คำสั่งให้ฟื้นฟูผู้ติดสุรา (alcohol treatment requirements)
- (11) คำสั่งให้อยู่ในการคุมประพฤติ (supervision requirements)

¹⁸ พรพรรณ ศรีโฮง. (2560). *มาตรการลงโทษผู้กระทำผิดหญิงในคดีอาญา: ศึกษากรณีการนำการลงโทษรูปแบบอื่นมาใช้แทนการลงโทษจำคุกในเรือนจำ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. หน้า 62.

(12) คำสั่งให้เข้าสู่ศูนย์ฝึกอบรม (attendance center requirements)

จะเห็นได้ว่าคำสั่งลงโทษในชุมชนนี้ผู้กระทำความผิดจะไม่ต้องถูกควบคุมไว้ในสถานที่ที่ถูกกำหนดไว้เช่นเรือนจำหรือสถานกักขังแต่จะใช้ชุมชนเป็นสถานที่ในการปฏิบัติตามโทษที่ได้รับซึ่งโทษที่มีลักษณะเป็นคำสั่งผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติตาม โดยจะมีพนักงานคุมประพฤติหรือพนักงานอื่นเป็นผู้ดูแลให้เป็นไปตามคำสั่งนั้นทั้งนี้ภายหลังปรากฏว่าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของคำสั่งศาลที่กำหนดผู้กระทำความผิดก็อาจจะได้รับการจำคุกได้¹⁹

3.3.2 คำสั่งในการลงโทษในชุมชน (community Orders)

สำหรับหลักเกณฑ์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชนของประเทศอังกฤษนั้น ได้มีการกำหนดเงื่อนไขและรูปแบบต่าง ๆ ในการลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชนแทนการพิพากษาลงโทษ ดังที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 2003 (The criminal Justice Act 2003) ส่วน 12 ว่าด้วยคำพิพากษา ซึ่งโดยหลักทั่วไปเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาลงโทษในชุมชน (community Orders) โดยกำหนดให้มีการเลือกใช้มาตรการใดมาตรการหนึ่ง หรือหลายมาตรการ (มาตรา 177(1)) ดังนี้²⁰

- (1) การทำให้ผู้กระทำความผิดทำงานโดยไม่ได้รับเงินค่าจ้าง (มาตรา 199)
- (2) การให้ผู้กระทำความผิดกระทำกิจกรรมตามที่ศาลกำหนด (มาตรา 201)
- (3) การให้ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามแผนการที่ศาลกำหนด (มาตรา 202)
- (4) การห้ามผู้กระทำความผิดกระทำกิจกรรมที่ศาลกำหนด (มาตรา 203)
- (5) มีคำสั่งกักบริเวณผู้กระทำความผิด (มาตรา 204)
- (6) มีคำสั่งห้ามผู้กระทำความผิดเข้าบริเวณที่กำหนด (มาตรา 205)
- (7) มีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดพักอาศัยอยู่ในสถานที่ที่กำหนด (มาตรา 206)
- (8) การให้ผู้กระทำความผิดเข้ารับการบำบัดทางจิต (มาตรา 207)
- (9) การให้ผู้กระทำความผิดเข้ารับการรักษาดูแลด้วยยาที่มีผลในการฟื้นฟูสุขภาพร่างกาย (มาตรา 209)
- (10) การให้ผู้กระทำความผิดที่มีอาการติดแอลกอฮอล์เข้ารับการบำบัด (มาตรา 212)
- (11) การให้ผู้กระทำความผิดที่ได้รับการควบคุมดูแลสอดส่อง (มาตรา 213)
- (12) การให้ผู้กระทำความผิดที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี เข้าร่วมในศูนย์ Attendance Centre (มาตรา 214)

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

²⁰ จรภวัน หลีศิริ. (2563). *มาตรการทางเลือกแทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. หน้า 55-56.

อย่างไรก็ดี ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชน โดยสั่งกักบริเวณ หรือห้ามเข้าบริเวณที่กำหนด ศาลจะต้องสั่งให้ผู้กระทำความผิดติดเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการควบคุมและตรวจสอบ เว้นแต่จะต้องเป็นการต้องห้ามตามกฎหมาย หรือศาลเห็นว่าการติดเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวไม่เหมาะสมแก่กรณีนั้น (มาตรา 177 (3)) และกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชนด้วยมาตรการอื่น เช่น สั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงาน โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนให้กระทำกิจกรรมตามที่ศาลกำหนด ให้พักอาศัยอยู่ในสถานที่ที่กำหนด หรือเข้ารับการรักษาอาการป่วยต่าง ๆ ศาลจะสั่งให้ผู้กระทำความผิดติดเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อควบคุมและตรวจสอบหรือไม่ก็ได้ (มาตรา 177 (5) ถึง (6))

นอกจากนี้ เมื่อศาลมีคำสั่งลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชนแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมอาจมีคำสั่งให้แก้ไขเพิ่มเติมและทบทวนคำสั่งดังกล่าวเป็นระยะ (มาตรา 178) แสดงว่าคำสั่งลงโทษโดยชุมชนอาจถูกปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมและพฤติการณ์เกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้การใช้มาตรการลงโทษระดับกลางเพื่อลงโทษในชุมชนมีความยืดหยุ่นมากขึ้น

3.3.3 การลงโทษในชุมชนโดยการจำกัดเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัย

ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรม ค.ศ. 2003 (The Criminal Justice 2003) มีหลักเกณฑ์ในการลงโทษในชุมชนโดยการจำกัดเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัยได้ให้ความหมายของ คำพิพากษาให้ลงโทษโดยชุมชน (Community sentence)²¹ ในพระราชบัญญัติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรม ค.ศ. 2003 มาตรา 147 หมายถึง คำพิพากษาซึ่งประกอบไปด้วยคำสั่งให้ลงโทษโดยชุมชน หรือคำสั่งแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนศาลจะมีคำพิพากษาลงโทษโดยชุมชน เพื่อให้มีผลบังคับแก่ผู้กระทำความผิดได้ก็ต่อเมื่อเป็นความผิดที่มีโทษจำคุก หรือกรณีที่ศาลกำหนดแทนโทษปรับก่อนตามมาตรา 151 (2) และศาลเห็นว่า ความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ความผิดรวมกัน หรือประกอบกับความผิดนั้นมีความร้ายแรงเพียงพอสำหรับการลงโทษโดยคำพิพากษาลงโทษโดยชุมชนนั้น อีกทั้งศาลต้องพิจารณาแล้วเห็นสมควรแล้วว่ามีความเหมาะสมที่สุดที่จะใช้บังคับแก่ผู้กระทำความผิด และหากเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดเสรีภาพใด ๆ ของผู้กระทำความผิดซึ่งศาลจะต้องพิจารณาแล้วว่าสามารถเทียบเท่าได้กับความร้ายแรงของความผิดที่เกิดขึ้นด้วย

กรณีคำพิพากษาสำหรับผู้กระทำความผิดติดนิสัยซึ่งเคยต้องโทษปรับมาก่อนหมายถึง เมื่อผู้กระทำความผิดมีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปถูกพิพากษาว่าได้กระทำความผิด (เรียกว่าความผิดในปัจจุบัน) ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดเมื่ออายุเกิน 16 ปีมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ครั้ง และถูกศาล

²¹ พรพรรณ ศรีโฮง. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 18. หน้า 64.

พิพากษาลงโทษเฉพาะโทษปรับ (โดยไม่คำนึงถึงคำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน) ดังนี้ ศาลจะต้องไม่พิจารณาว่าความผิดในปัจจุบันมีความร้ายแรงเพียงพอที่จะมีคำพิพากษาลงโทษโดยชุมชน และเมื่อศาลพิจารณาจากพฤติการณ์ทั้งหมดแล้ว (รวมถึงลักษณะของการกระทำความผิดครั้งก่อน และเวลาที่ผ่านพ้นมาตั้งแต่การพิพากษาลงโทษนั้น ๆ) เห็นว่าเป็นประโยชน์เพื่อความยุติธรรมและศาลอาจมีคำสั่งให้ลงโทษโดยชุมชนแทนการกำหนดโทษปรับในความผิดในปัจจุบันได้ ทั้งนี้ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 150A (1) (a) (b) ประกอบมาตรา 151 (1) (2) และมาตรา 148 (1) (2)

อย่างไรก็ดี ศาลไม่อาจมีคำพิพากษาลงโทษโดยชุมชนได้หากว่า ความผิดนั้นมีกฎหมายกำหนดคำพิพากษาไว้แน่นอนตายตัวแล้ว หรือเป็นกรณีการมีคำพิพากษาจำคุกในความผิดเกี่ยวกับอาวุธปืนในบางฐานความผิดตาม the Firearms Act 1968 (คำพิพากษาให้คุมขังที่กำหนดไว้สำหรับความผิดเกี่ยวกับอาวุธปืนบางประเภท) หรือเป็นกรณีมีคำพิพากษาจำคุกในกรณีกระทำความผิดซ้ำโดยผู้กระทำความผิดที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป (บทบัญญัติที่กำหนดให้มิมีคำพิพากษาให้คุมขังสำหรับการกระทำความผิดซ้ำที่กระทำลงโดยผู้กระทำความผิดที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป) หรือความผิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สาธารณะบางความผิดหรือความผิดบางฐานที่มีอัตราโทษให้จำคุกหรือกักขังตลอดชีวิต ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 150

1) คำสั่ง ห้ามออกนอกสถานที่ (curfew order)²²

คำสั่งซึ่งกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดจะต้องอยู่ในสถานที่ใด ๆ ที่กำหนดให้ภายในช่วงเวลาที่กำหนด โดยอาจกำหนดให้ผู้กระทำความผิดอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ ตามแต่ละช่วงเวลาหรือแต่ละวันก็ได้ เงื่อนไขการใช้คำสั่ง การกำหนดระยะเวลาตามคำสั่งในแต่ละช่วงเวลาต้องมีระยะเวลาไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมง และไม่เกินกว่า 12 ชั่วโมงภายใน 1 วัน

ในกรณีที่มีคำสั่งให้ลงโทษซึ่งมีการกำหนดเงื่อนไขห้ามออกนอกสถานที่ดังกล่าวนี้ ต้องกำหนดระยะเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน นับแต่วันทำคำสั่ง กรณี custody plus order (คำสั่งกำหนดเงื่อนไข กรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ปล่อยตัว) ทั้งนี้ในการกำหนดเงื่อนไขห้ามออกนอกสถานที่ ต้องกำหนดระยะเวลาไม่เกิน 6 เดือน นับแต่วันแรกได้รับอนุญาต กรณีคำสั่งให้จำคุกผ่อนส่งหรือจำคุกสลับสัปดาห์ (intermittent custody order) ซึ่งมีการกำหนดเงื่อนไขห้ามออกนอกสถานที่ที่ต้องไม่กำหนดระยะเวลา ห้าจะเป็นผลให้จำนวนวันรวมที่ผู้กระทำความผิดต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขคำสั่งเกินกว่าระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดตามบทบัญญัติให้จำคุกผ่อนส่งหรือจำคุกสลับสัปดาห์

ก่อนการทำคำสั่งใด ๆ ที่มีข้อกำหนดห้ามออกนอกสถานที่ ศาลต้องได้รับและพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ที่จะกำหนดตามคำสั่งและข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของบุคคลซึ่งอาจได้รับผิดกระทบจากการบังคับการนั้นแก่ผู้กระทำความผิดด้วย ทั้งนี้ รวมถึงในกรณีที่ศาลมีคำ

²² พรพรรณ ศรีโฮง. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 18. หน้า 64.

พิพากษาให้รื้อการลงโทษ โดยกำหนดคำสั่งห้ามออกนอกสถานที่ (curfew requirement) โดยศาลจะต้องมีคำสั่งให้ใช้เครื่องติดตามตัวอิเล็กทรอนิกส์ด้วย เว้นแต่จะมีกฎหมายห้าม หรือศาลพิจารณาพฤติการณ์ของคดีแล้ว เห็นว่า ไม่สมควรให้มีการใช้เครื่องติดตามตัวอิเล็กทรอนิกส์ แต่ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ลงโทษโดยชุมชน โดยกำหนดเงื่อนไขคำสั่งอื่น ๆ ศาลอาจสั่งให้ใช้เครื่องติดตามตัวอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้

2) คำสั่งให้อยู่ในสถานที่ที่กำหนด (residence requirement)

คำสั่งให้อยู่ในสถานที่ที่กำหนด หมายถึง คำสั่งซึ่งกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดต้องอาศัยอยู่ในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งที่กำหนดไว้และตามช่วงเวลาที่กำหนดในคำสั่ง คำสั่งอาจกำหนดไว้ด้วยว่า คำสั่งให้อาศัยอยู่ในสถานที่ที่กำหนดจะต้องไม่เป็นการห้ามมิให้ผู้กระทำความผิดอาศัยอยู่ในสถานที่อื่น นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในคำสั่ง ตามที่เจ้าพนักงานที่รับผิดชอบให้การอนุญาตไว้เป็นกรณีพิเศษ

ก่อนการทำคำสั่ง ศาลที่มีคำสั่งให้ลงโทษโดยชุมชน หรือให้รื้อการลงโทษโดยมีข้อกำหนดอาจสั่งให้อาศัยอยู่ในสถานที่ที่กำหนดตามนี้ ทั้งนี้ จะต้องพิจารณาสิ่งแวดล้อมในละแวกบ้านของผู้กระทำความผิด ซึ่งศาลจะต้องไม่กำหนดสถานที่พักอาศัยหรือสถาบันอื่นใดให้ผู้กระทำความผิดต้องเข้าอาศัยอยู่ เว้นแต่ได้รับการแนะนำจากเจ้าพนักงานคุมประพฤติหรือท้องถิ่น และกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้รื้อการลงโทษ โดยกำหนดคำสั่งห้ามเข้าสถานที่ที่กำหนด (exclusion requirement) ศาลจะต้องมีคำสั่งให้ใช้เครื่องติดตามตัวอิเล็กทรอนิกส์ด้วย เว้นแต่จะมีกฎหมายห้าม หรือศาลพิจารณาพฤติการณ์ของคดีแล้ว เห็นว่า ไม่สมควรให้มีการใช้เครื่องติดตามตัวอิเล็กทรอนิกส์ แต่ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ลงโทษโดยชุมชน โดยกำหนดเงื่อนไขคำสั่งอื่น ๆ ศาลอาจสั่ง ให้ใช้เครื่องติดตามตัวอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้

กรณีที่ไม่นับปฏิบัติตามคำสั่งภายในกำหนด 12 เดือน นับแต่ได้ให้คำเตือน เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบมีความเห็นว่าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการออกคำสั่งลงโทษ ผู้กระทำความผิดในชุมชน โดยปราศจากเหตุอันสมควรอีก เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบต้องแถลงต่อผู้พิพากษา justice of peace เกี่ยวกับการฝ่าฝืนข้อกำหนดนั้น ในกรณีที่ศาลซึ่งพิพากษาให้ลงโทษ ผู้กระทำความผิดในชุมชนเป็นศาล Crown Court

ศาล Crown Court จะต้องพิจารณาหลักฐานเกี่ยวกับการฝ่าฝืนข้อกำหนดที่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบได้แถลงต่อผู้พิพากษา justice of peace ก่อนที่จะมีคำสั่งใด ๆ อันเนื่องมาจากการฝ่าฝืนข้อกำหนดเช่นนั้น

เมื่อศาลได้รับคำแถลงแล้ว ศาลมีอำนาจออกหมายจับได้เมื่อเห็นว่า ผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยปราศจากเหตุผลอันสมควร ศาลอาจดำเนินการประการใดประการหนึ่งดังต่อไปนี้กับผู้กระทำความผิด²³

(1) แก้ไขเปลี่ยนแปลงคำสั่งลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชน โดยกำหนดคำสั่งที่มีความเข้มงวดมากขึ้น

(2) หากผู้กระทำความผิดเคยต้องคำพิพากษาว่า ได้กระทำความผิดมาแล้ว ศาลอาจดำเนินการอย่างใด ๆ กับผู้กระทำความผิดสำหรับความผิดในคดีนี้ก็ได้ ซึ่งหากผู้กระทำความผิดจงใจไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดตลอดมา และความผิดนั้นมีอัตราโทษถึงขั้นจำคุก ศาลจะลงโทษจำคุกแก่ผู้กระทำความผิดก็ได้ และเมื่อศาลได้ดำเนินการอย่างใด ๆ กับผู้กระทำความผิดแล้ว คำสั่งลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชนย่อมเป็นอันเพิกถอนไปในตัว และผู้กระทำความผิดอาจอุทธรณ์คำสั่งศาลในกรณีต่อศาล Crown Court ได้

(3) เมื่อศาลพิพากษาให้ลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชน และความผิดนั้นเป็นความผิดที่มีโทษไม่ถึงขั้นจำคุก หากผู้กระทำความผิดมีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป และผู้กระทำความผิดจงใจไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดตลอดมา ศาลอาจลงโทษจำคุกมีกำหนดไม่เกิน 51 สัปดาห์ สำหรับความผิดนั้นได้ ในกรณีเช่นนี้คำสั่งลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชนย่อมเป็นอันเพิกถอนไปในตัว และผู้กระทำความผิดอาจอุทธรณ์คำสั่งศาลในกรณีต่อศาล Crown Court ได้

การลงโทษผู้กระทำความผิดใจชุมชนที่ได้กล่าวมานี้มีลักษณะเป็นการนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดแทนการลงโทษจำคุกทั้งหมด กล่าวคือ หากศาลพิจารณาแล้ว เห็นว่า ผู้กระทำความผิดไม่สมควรได้รับโทษจำคุกศาลจะพิพากษาให้ลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชน โดยไม่กำหนดโทษจำคุกแก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นมาตรการที่ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษจำคุกและไม่ได้รับผลกระทบจากโทษจำคุกเลย เว้นแต่จะได้ฝ่าฝืนเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ซึ่งศาลอาจกำหนดเงื่อนไขในคำสั่งให้เข้มงวดมากขึ้นหรือลงโทษผู้กระทำความผิดก็ได้ จึงถือได้ว่าเป็นมาตรการเล็งโทษจำคุกอย่างแท้จริง²⁴

สำหรับกรณีที่ศาลเห็นควรลงโทษจำคุกแก่ผู้กระทำความผิดและได้ลงโทษจำคุกระยะสั้นมีกำหนดไม่เกิน 12 เดือน กฎหมายให้อำนาจศาลที่พิจารณาคำสั่งในเวลาที่มีคำพิพากษาให้ปล่อยตัวผู้กระทำความผิดออกจากเรือนจำก่อนครบกำหนดโดยมีเงื่อนไข (release on licence) ได้ โดยศาลจะต้องกำหนดระยะเวลาที่ผู้กระทำความผิดจะต้องรับโทษจำคุกในเรือนจำ (the custodial period) ซึ่งมีกำหนดไม่น้อยกว่า 2 สัปดาห์ แต่ไม่เกินกว่า 13 สัปดาห์ และกำหนดระยะเวลาที่เหลือของโทษ

²³ พรพรรณ ศรีโฮง. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 18. หน้า 64.

²⁴ พรพรรณ ศรีโฮง. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 18. หน้า 64.

จำคุกซึ่งผู้กระทำความผิดจะได้รับอนุญาตให้ปล่อยตัวออกจากเรือนจำโดยมีเงื่อนไข (the licence period) ซึ่งในช่วงนี้ผู้กระทำความผิดจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่ศาลเป็นผู้กำหนดซึ่งอาจเป็นการทำงานบริการสังคม หรือการกักบริเวณโดยกำหนดระยะเวลาไม่น้อยกว่า 26 สัปดาห์ แทนการลงโทษจำคุกดังกล่าว การลงโทษดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็นการบังคับโทษนอกเรือนจำหรือ custody plus order ซึ่งการใช้มาตรการแทนการลงโทษเช่นนี้ มิใช่เป็นวิธีการในการเล็งโทษจำคุก เนื่องจากยังมีบทบังคับโทษโดยการจำคุกต่อผู้กระทำความผิดอยู่ดี แต่เป็นเพียงการนำมาตรการมาใช้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกไปแล้วสักระยะหนึ่งแล้วจึงมีโอกาสดอกจาเรือนจำก่อนครบกำหนดเท่านั้น เพื่อนำมาซึ่งการบังคับใช้มาตรการควบคุมในชุมชนแทนโทษจำคุกที่เหลื่ออยู่ได้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะศาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่า การลงโทษจำคุกยังเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้กระทำความผิด แต่เมื่อการกระทำความผิดนั้น ไม่ร้ายแรง เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสกลับเข้าสู่สังคมได้ไม่เสียหายจิตใจไป หรืออยู่ในเรือนจำเป็นระยะเวลาพอสมควร จึงเห็นสมควรให้ใช้มาตรการอื่นมาใจแทนการลงโทษจำคุกบางส่วน และยังเป็นผลลดผลกระทบสำหรับโทษจำคุกได้เป็นอย่างดี²⁵

3.3.4 มาตรการทางเลือกที่นำมาใช้แทนการลงโทษจำคุกของผู้กระทำความผิดในชุมชน

สำหรับมาตรการทางเลือกที่นำมาใช้แทนการลงโทษจำคุกของผู้กระทำความผิดในชุมชน ได้แก่

1) การคุมประพฤติแบบเข้มข้น

ในประเทศอังกฤษนั้น การคุมประพฤติแบบเข้มข้นเป็นมาตรการทางเลือกของคำพิพากษาที่ให้ศาลสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้ ซึ่งเป็นมาตรการที่ใช้แทนการลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามที่ศาลเห็นสมควร โดยผู้กระทำความผิดยังสามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติในชุมชนร่วมกับบุคคลอื่น ๆ ได้โดยไม่ต้องเข้าเรือนจำ มาตรการนี้เรียกว่า แผนการควบคุมและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแบบเข้มข้น (Intensive Control and Change Programme : ICCP) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากเรือนจำ ลดอัตราการกระทำความผิดซ้ำ และปรับเปลี่ยนทัศนคติในการดำเนินชีวิตของผู้กระทำความผิด โดยขณะเดียวกันก็สามารถคุ้มครองสังคมให้ได้รับความปลอดภัยด้วย

ในการทบทวนเพื่อทำการปฏิรูปการให้บริการกิจการราชทัณฑ์เมื่อปี ค.ศ.2002 มีผู้เสนอให้มีการใช้แผนการปรับเปลี่ยนและควบคุมพฤติกรรมผู้กระทำความผิดแบบเข้มข้น ซึ่งศาลได้มีคำพิพากษาลงโทษจำคุกในระยะเวลาสั้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้กระทำความผิดที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปี และมีความเสี่ยงสูงสุดในการกระทำความผิดหากพ้นโทษ และได้กระทำความผิดร้ายแรงจะได้รับการพิจารณาในการให้ใช้มาตรการลงโทษแบบเข้มข้น (intensive community order) ใน

²⁵ พรพรรณ ศรีโฮง. อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 18. หน้า 64.

ชุมชนก่อนผู้กระทำความผิดอื่น ซึ่งในการใช้มาตรการลงโทษในชุมชนดังกล่าวต้องมีเงื่อนไขประกอบอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่ การคุมความประพฤติ การทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน โดยกำหนดเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 150 ชั่วโมง หรือการกำหนดเงื่อนไขที่เข้มงวดที่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดที่ไม่เป็นอันตรายโดยนิสัย และไม่เป็นผู้ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ ซึ่งในแผนของการควบคุมและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดแบบเข้มข้นมีองค์ประกอบทั้งหมด 2 ประการ คือ

(1) การควบคุมความประพฤติ

โดยการควบคุมความประพฤติดังกล่าวจะเน้นการกักบริเวณผู้กระทำความผิดโดยการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ และการใช้มาตรการลงโทษในชุมชนมาตรการอื่น ๆ ควบคู่กัน ได้แก่ การทำงานบริการสังคม การทำงานเพื่อการกุศล หรือเงื่อนไขอื่น ๆ ที่ศาลกำหนดให้ โดยกำหนดให้พนักงานคุมประพฤติคอยสอดส่องความประพฤติของผู้กระทำความผิด (intervention) ในช่วงระยะเวลา 3 เดือนแรก เป็นเวลารวม 25 ชั่วโมงต่อหนึ่งสัปดาห์ และระยะหลังจาก 3 เดือนแล้ว ค่อยลดลงเหลือจำนวน 12 ชั่วโมงต่อหนึ่งสัปดาห์ ซึ่งการใช้มาตรการนี้สามารถควบคุมผู้กระทำความผิดได้เข้มงวดมากยิ่งขึ้น โดยจะเป็นการช่วยกันสอดส่องพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับพนักงานคุมประพฤติ ถ้าหากพบผู้กระทำความผิดมีการกระทำความผิดอีก หรือมีการออกนอกบริเวณที่กำหนด เจ้าหน้าที่ตำรวจจะแจ้งไปยังพนักงานคุมประพฤติเพื่อรายงานศาลต่อไป

(2) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

เน้นการให้คำปรึกษาแก่ผู้กระทำความผิด โดยจะมีเจ้าหน้าที่ไปพบปะพูดคุยกับผู้กระทำความผิด หรือครอบครัวของผู้กระทำความผิดที่บ้าน เพื่อให้คำแนะนำในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือจัดให้ผู้กระทำความผิดเข้ารับการบำบัดรักษาอาการป่วย เข้ารับการศึกษาอบรม หรือฝึกอาชีพให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล รวมทั้งเดือนให้ผู้กระทำความผิดไปรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติตามกำหนดด้วย

จึงเห็นได้ว่าคำสั่งคุมประพฤติแบบเข้มในประเทศอังกฤษนั้นมีลักษณะเป็นการผสมผสานมาตรการลงโทษในชุมชนหลาย ๆ มาตรการเข้าด้วยกัน เพื่อจำกัดอิสรภาพและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด ซึ่งตามพระราชบัญญัติว่าด้วยอำนาจของศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญา (การทำคำพิพากษา) ค.ศ. 2000 (Power of Criminal Court Act (Sentencing 2000)) มาตรา 51 เรียกคำสั่งนี้ว่า คำสั่งแบบผสมผสาน (combination order)²⁶

²⁶ พรพรรณ ศรีโฮง. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 18. หน้า 64.

คำสั่งแบบผสมผสานจะนำมาใช้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดมีอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป และศาลพิพากษาว่า ได้กระทำความผิดที่มีอัตราโทษจำคุก หากศาลมีความเห็นว่า การมีคำสั่งแบบผสมผสานเป็นสิ่งที่เหมาะสมเมื่อคำนึงถึงประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดหรือประโยชน์ในการคุ้มครองสังคมจากอันตรายอันอาจเกิดขึ้นจากผู้กระทำความผิด และป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดซ้ำอีก โดยศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดอยู่ภายใต้กรอบกำหนดของการควบคุมสอดส่องตามระยะเวลาที่กำหนด โดยระยะเวลานั้นจะต้องไม่น้อยกว่า 12 เดือน และไม่เกินกว่า 3 ปี ส่วนในการทำงานนั้นจะต้องทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนเป็นระยะเวลาที่กำหนดไว้โดยรวบจะต้องมีระยะเวลาไม่น้อยกว่า 40 ชั่วโมง และต้องไม่เกินกว่า 100 ชั่วโมง ได้สำหรับมาตรการที่นำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดระยะเวลาในการคุมประพฤติแบบเข้มข้น ได้แก่ การกักผู้กระทำความผิดไว้ในบริเวณหรือเขตที่กำหนด การนำเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ควบคุมผู้กระทำความผิด หรือการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมนั้น จะมีหลักเกณฑ์บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 2003 โดยเฉพาะ

2) การทำงานบริการสังคม

ในประเทศอังกฤษ การทำงานบริการสังคม (Community Payback or Community Service)²⁷ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน (Doing unpaid work) ถือว่า มาตรการนี้เป็นการชดเชยความเสียหายให้แก่ชุมชน โดยผู้กระทำความผิดจะต้องสมัครใจในการจำกัดเสรีภาพของการใช้เวลาว่างของผู้กระทำความผิดเอง ซึ่งการทำงานบริการสังคมเริ่มนำมาใช้ใน ประเทศอังกฤษเมื่อปี ค.ศ. 1973 และมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติการยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 1972 (Justice Criminal Act 1972) จนกระทั่งได้มีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายทั่วประเทศในปี ค.ศ. 1979 ลักษณะงานบริการสังคมที่ใช้กับผู้กระทำความผิด เช่น การทำความสะอาดหรือตกแต่งสถานที่รกร้าง สถานที่สาธารณะ ทำความสะอาดถนน ซึ่งผู้กระทำความผิดอาจเสนองานประเภทอื่น ๆ ให้กองคุมประพฤติประจำท้องถิ่น (Local Probation Trust) พิจารณาให้ผู้กระทำความผิดทำงานตามที่เสนอ นั้นก็ได้

นอกจากนี้ ผู้กระทำความผิดอาจรวมตัวกันเป็นกลุ่มทำงานเหล่านี้ร่วมกัน ซึ่งนอกจากจะเป็นการฝึกฝนทักษะในการทำงานแล้ว ยังช่วยให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสเรียนรู้เพื่อปรับตัวเข้ากับสมาชิกอื่นในชุมชนอีกด้วย

การทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการลงโทษระดับกลางที่มีลักษณะเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดอยู่ในตัวเอง แต่ก็อาจนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งหรือประกอบกับการลงโทษอย่างอื่นได้ สำหรับประเทศอังกฤษการทำงานบริการสังคมยังสามารถนำมาใช้ประกอบควบคู่ไปกับการกัก

²⁷ พรพรรณ ศรีโฮง. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 18. หน้า 64.

บริเวณผู้กระทำความผิด โดยถือเสมือนเป็นคำสั่งแก้ไขฟื้นฟูและเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด ส่วนหนึ่งที่กระทำความผิดในชุมชน หรือเป็นคำสั่งแบบผสมผสาน ซึ่งถือว่าเป็นการใช้มาตรการที่เข้มข้นเพื่อควบคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิด ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยอำนาจของศาล ซึ่งพิจารณาคดีอาญา ค.ศ. 2000 หรืออาจเป็นมาตรการที่ศาลใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดในแบบของ มาตรการเดี่ยว อันเป็นข้อกำหนดประการหนึ่งในการที่ศาลพิพากษาให้ลงโทษผู้กระทำความผิด โดยใช้มาตรการเดี่ยว อันเป็นข้อกำหนดประการหนึ่งในการที่ศาลพิพากษาให้ลงโทษผู้กระทำความผิด โดยใช้มาตรการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชน ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 2003

ในประเทศอังกฤษ การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่ใช่ผู้ที่กระทำความผิดอาญาร้ายแรง ซึ่งการลงโทษจำคุกไม่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดดังกล่าว

ดังนั้น หากศาลพิจารณาเห็นสมควรพิพากษาให้ลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชน แทนการลงโทษจำคุกสำหรับผู้กระทำความผิดที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป และมาตรการทำงานบริการสังคม เป็นมาตรการที่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิด ศาลอาจพิพากษาให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคมได้ โดยศาลจะกำหนดจำนวนชั่วโมงทำงานบริการสังคมได้ตั้งแต่ 40 ถึง 300 ชั่วโมง และผู้กระทำความผิดจะต้องทำงานอย่างน้อย 6 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่ได้ประกอบอาชีพ ศาลอาจกำหนดให้ผู้กระทำความผิดทำงานได้ 3 ถึง 4 วันต่อสัปดาห์ แต่ถ้าหากผู้กระทำความผิดประกอบอาชีพมีรายได้ประจำ และศาลจะกำหนดให้ทำงานบริการสังคมในเวลาอื่นนอกเหนือจากเวลาทำงานปกติ เช่น ในตอนเย็นหลังเลิกงานหรือในวันหยุดสุดสัปดาห์ นอกจากนี้ในเวลาทำงานบริการสังคม ผู้กระทำความผิดจะต้องสวมเสื้อสะท้อนแสงสีส้มเพื่อให้นुकคลอื่นทราบว่าผู้กระทำความผิดกำลังได้รับโทษด้วย มีข้อสังเกตว่าจำนวนชั่วโมงในการทำงานบริการสังคมตามกฎหมายของประเทศอังกฤษนั้น กำหนดจำนวนชั่วโมงไว้ค่อนข้างสูง เนื่องจากมาตรการดังกล่าวเป็นวิธีการลงโทษผู้กระทำความผิด ไม่ใช่เป็นเพียงเงื่อนไขการคุมประพฤติเท่านั้น จำนวนชั่วโมงทำงานอย่างต่ำจึงมีกำหนดสูงถึง 40 ชั่วโมง เพื่อให้ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด และมีผลเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดได้เช่นเดียวกับการลงโทษจำคุก ดังที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการยุติธรรมทางอาญา ค.ศ.2003 (Criminal Justice Act 2003) มาตรา 199

ในการพิจารณาเพื่อมีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม โดยหลักแล้วศาลจะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมตามที่ผู้กระทำความผิดร้องขอมิได้ และเป็นที่น่าสนใจแก่ศาลว่าผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่เหมาะสมที่จะทำงานตามข้อกำหนดดังกล่าวในกรณีที่ศาลมีคำสั่งลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชนสำหรับความผิดตั้งแต่ 2 ฐานขึ้นไปในคราวเดียวกัน

โดยในแต่ละฐานความผิดนั้น ศาลได้มีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมด้วย ศาลอาจกำหนดให้จำนวนชั่วโมงทำงานที่กำหนดไว้ในคำสั่งหนึ่งอาจนับไปพร้อมกัน หรือนับต่อจากจำนวนชั่วโมงทำงานที่กำหนดไว้ในคำสั่งหนึ่งอาจนับไปพร้อมกัน หรือนับต่อจากจำนวนชั่วโมงทำงานที่กำหนดไว้ในอีกคำสั่งหนึ่งก็ได้ แต่ทั้งนี้จำนวนชั่วโมงทำงานทั้งหมดในกรณีที่เป็นการนับจำนวนชั่วโมงทำงานติดต่อกัน ต้องไม่เกิน 300 ชั่วโมง ผู้กระทำความผิดที่ศาลมีคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมต้องทำงานตามจำนวนชั่วโมงและในเวลาที่ระบุไว้ในคำสั่ง และตามที่ได้รับการศึกษาจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ โดยจะต้องเริ่มทำงานภายใน 12 เดือน นับแต่วันมีคำสั่ง อย่างไรก็ตาม หากศาลเห็นว่า เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม สมควรให้ผู้กระทำความผิดเริ่มทำงานภายหลังระยะเวลา 12 เดือน ศาลจะส่งขยายระยะเวลาดังกล่าวออกไปก็ได้ เมื่อศาลมีคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมแล้ว คำสั่งนี้ย่อมมีผลบังคับจนกว่าผู้กระทำความผิดจะทำงานครบตามจำนวนชั่วโมงที่กำหนด เว้นแต่คำสั่งนั้นจะถูกยกเลิกเพิกถอน (มาตรา 200)

จากพระราชบัญญัติดังกล่าวกรณี que ศาลจะมีคำพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมได้นั้น นอกจากผู้กระทำความผิดจะต้องมีอายุตั้งแต่ 16 ปีบริบูรณ์แล้ว ศาลจะต้องพิจารณารายงานสืบเสาะซึ่งพนักงานคุมประพฤติจัดทำขึ้นก่อนมีคำพิพากษา เพื่อให้ได้ความแน่ชัดว่าการทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการที่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิด และในชุมชนนั้นมีงานบริการสังคมเพียงพอสำหรับผู้กระทำความผิดได้ทำเพื่อเป็นการลงโทษและแก้ไขฟื้นฟูในชุมชนดังกล่าว และเมื่อศาลพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมแล้ว จะต้องมีการสอดส่องเพื่อให้ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดด้วย โดยในกรณีที่ผู้กระทำความผิดฝ่าฝืนเงื่อนไขในการทำงานบริการสังคมโดยไม่มีเหตุอันสมควร เจ้าหน้าที่จะต้องให้คำเตือนแก่ผู้กระทำความผิด และหากยังมีการฝ่าฝืนอยู่อีก ศาลอาจเพิ่มโทษหรือลงโทษจำคุกแก่ผู้กระทำความผิดได้

3) การใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์

ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศอังกฤษ²⁸ การใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ในการควบคุมผู้กระทำความผิด ถือได้ว่าเป็นมาตรการสำคัญมาตรการหนึ่ง ซึ่งมาตรการนี้สามารถนำมาใช้ได้หลากหลายขั้นตอน โดยใช้ได้ทั้งเป็นเงื่อนไขสำหรับการประกันตัว และยังถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาดังด้วย ซึ่งเรียกว่า “คำสั่งกักบริเวณ” และยังเป็นเงื่อนไขที่ใช้ในเรือนจำในเรื่องของการปล่อยผู้กระทำความผิดออกก่อนครบกำหนด ซึ่งเรียกว่า “แผนการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัย”

²⁸ พรพรรณ ศรีโฮง, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 18, หน้า 64.

เดิมมาตรการกักบริเวณไว้ในที่อยู่อาศัย ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 1999 (Criminal justice Act 1999) กำหนดให้ผู้กระทำความผิดอาจได้รับการปล่อยตัวก่อนกำหนดหลังจากได้รับโทษจำคุกมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง (release on license) ตามคำพิพากษาที่ศาลได้ลงโทษไว้ โดยในการใช้ดุลยพินิจในการปล่อยตัวผู้กระทำความผิดนั้นเป็นหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นการใช้อำนาจโดยผ่านเรือนจำ และจะต้องเป็นผู้กระทำความผิดที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่ 3 เดือน แต่ไม่เกิน 4 ปี และไม่มีเข้าลักษณะต้องห้ามตามที่กฎหมายกำหนด ในการนี้ผู้กระทำความผิดอาจต้องเข้าสู่วิธีการในการประเมินในเรื่องของความเสถียร และจะต้องอยู่ในสถานที่พักที่เหมาะสม โดยได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงานคุมประพฤติ (Probation service) ก่อนได้รับการปล่อยตัว

ต่อมาเมื่อมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 2003 (The Criminal justice Act 2003) ซึ่งได้มีการกำหนดรูปแบบในการลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยรูปแบบและวิธีการที่นอกเหนือจากการจำคุกในเรือนจำ ที่เรียกว่า “การลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชน (community order)” ซึ่งมาตรการนี้ใช้สำหรับผู้กระทำความผิดที่มีอายุตั้งแต่ 16 ปี ที่ไม่มีเหตุที่ต้องรับโทษจำคุก หรือไม่สมควรได้รับโทษจะได้มีโอกาสกลับตน แก้ไข ปรับปรุงตัวเอง ทั้งยังเป็น การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยไม่กระทบต่อตัวผู้กระทำความผิดและต่อความปลอดภัย และความสงบเรียบร้อยของสังคม การกักบริเวณผู้กระทำความผิดจึงถูกนำมาเป็นเงื่อนไขหรือข้อกำหนดประการหนึ่งของคำสั่งลงโทษในชุมชนดังกล่าว และเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้กักบริเวณผู้กระทำความผิดจะต้องอยู่ ณ สถานที่ที่กำหนดในช่วงเวลาที่ระบุไว้ในคำพิพากษา ซึ่งโดยมากแล้วศาลจะมีคำสั่งให้กักบริเวณผู้กระทำความผิดไว้ในบ้านของผู้กระทำความผิดเอง และศาลจะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดสวมเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการควบคุมและตรวจสอบ โดยมีกำหนดระยะเวลาในการกักบริเวณตั้งแต่ 2 ถึง 12 ชั่วโมงต่อวัน และผู้กระทำความผิดจะต้องไปพบพนักงานคุมประพฤติ (offender manager) เพื่อรายงานตัวเป็นระยะ ๆ ด้วย

“คำสั่งกักบริเวณ”²⁹ ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 2003 มาตรา 204 หมายถึง ข้อกำหนดที่ทำให้ผู้กระทำความผิดอยู่ในสถานที่ที่กำหนดในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งระยะเวลาในการกักบริเวณนี้ศาลจะกำหนดได้เป็นเวลาไม่เกิน 6 เดือน และอาจกำหนดสถานที่และช่วงเวลาของผู้กระทำความผิดจะต้องถูกกักบริเวณให้แตกต่างกันในแต่ละวันก็ได้ แต่ระยะเวลาที่กำหนดต้องไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมง และไม่เกินกว่า 12 ชั่วโมงในแต่ละวัน นอกจากนี้ ก่อนศาลจะมีคำสั่งเกี่ยวกับการกักบริเวณศาลต้องได้รับและพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ที่

²⁹ พรพรรณ ศรีโฮง. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 18. หน้า 64.

กำหนดในคำสั่ง รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ที่อาจได้รับผลกระทบจากการที่ผู้กระทำความผิดต้องถูกกักบริเวณที่อยู่ในที่นั้นก่อนด้วย

ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชน โดยสั่งกักบริเวณหรือห้ามเข้าบริเวณที่กำหนด ศาลต้องสั่งให้ผู้กระทำความผิดติดเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการควบคุมและตรวจสอบ เว้นแต่ ศาลเห็นว่า การติดเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวไม่เหมาะสมแก่กรณีนั้น ๆ (มาตรา 177 (3))

ส่วนในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชนด้วยมาตรการอื่น ๆ (มาตรา 177 (4)) ได้แก่

(1) ให้ผู้กระทำความผิดทำงาน โดยบริการสังคมให้กระทำกิจกรรมตามที่ศาลกำหนด

(2) ให้ปฏิบัติตามแผนการที่ศาลกำหนด

(3) ห้ามกระทำกิจกรรมที่ศาลกำหนด

(4) ให้พักอาศัยอยู่ในสถานที่ที่กำหนด

(5) เข้ารับการบำบัดทางจิต เข้ารับการรักษาด้วยยาที่มีผลในการฟื้นฟูร่างกาย

(6) ให้ได้รับการสอดส่อง แนะนำ และการควบคุม หรือ

(7) ศาลจะสั่งให้ผู้กระทำความผิดติดเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการควบคุมและตรวจสอบหรือไม่แล้วแต่กรณีก็ได้

คำสั่งดังกล่าวเป็นข้อกำหนดเพื่อให้เกิดความปลอดภัยในการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์สำหรับผู้กระทำความผิดเพื่ออำนวยความสะดวกและตรวจสอบผู้กระทำความผิดให้ปฏิบัติตามข้อกำหนดอื่น (มาตรา 215 (1))

กรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ ศาลจะกำหนดผู้ที่มิหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุมและตรวจสอบผู้กระทำความผิด เมื่อมีบุคคลอื่นนอกจากผู้กระทำความผิดซึ่งไม่ได้ได้รับความยินยอมของบุคคลเช่นว่านั้นแล้ว จะทำให้ไม่สามารถรักษาความปลอดภัยในการควบคุมและตรวจสอบผู้กระทำความผิดได้ ศาลจะใช้ข้อกำหนดนี้โดยไม่ได้ได้รับความยินยอมของบุคคลดังกล่าวไม่ได้ และหากศาลมีคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบเป็นผู้กำหนดเวลาที่จะเริ่มใช้มาตรการควบคุมและตรวจสอบด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจะต้องแจ้งให้บุคคลดังต่อไปนี้ทราบก่อนเริ่มบังคับใช้มาตรการดังกล่าว ได้แก่³⁰

(1) ผู้กระทำความผิด

³⁰ พรพรรณ ศรีโฮง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 18. หน้า 64.

(2) ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุมและตรวจสอบผู้กระทำความผิดด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ และ

(3) บุคคลที่ต้องได้รับความยินยอมในการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ตามที่กล่าวมาข้างต้น

การควบคุมผู้กระทำความผิดโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ มีลักษณะเป็นมาตรการเสริมสำหรับคำสั่งที่ศาลมีคำสั่งกับบริเวณผู้กระทำความผิด หรือห้ามผู้กระทำความผิดเข้าบริเวณที่กำหนด เพื่อให้การควบคุมและสอดส่องผู้กระทำความผิดมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยติดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ไว้ที่ข้อเท้าจะส่งสัญญาณต่อเนื่องไปยังเครื่องรับซึ่งติดตั้งอยู่ที่อยู่อาศัยของผู้กระทำความผิดเพื่อรายงานไปยังผู้ควบคุมสอดส่อง (the monitoring agencies)

3.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในไทย

ประเทศไทยเมื่อก้าวเข้าสู่ประชากรสังคมสูงอายุ รัฐจึงมีนโยบายและมาตรการในการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับผู้สูงอายุ เพื่อคุ้มครองสิทธิและให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ โดยแยกตามประเภทกฎหมายดังต่อไปนี้

3.4.1 ผู้สูงอายุในรัฐธรรมนูญ

บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุนั้น รัฐธรรมนูญตั้งแต่ฉบับแรก (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475) จนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปี 2521 (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521) ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมสองครั้งในปี 2528 และปี 2532 ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้สูงอายุแต่อย่างใด รัฐธรรมนูญปี 2534 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่มีบทบัญญัติกล่าวถึงผู้สูงอายุโดยบัญญัติให้รัฐพึงให้การช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้สูงอายุให้มีสุขภาพ กำลังใจ และความหวังในชีวิต (มาตรา 81) ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะได้รับอิทธิพลมาจากผลการประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย เมื่อปี 2525 ได้มีมติกำหนดนิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” ว่าหมายความถึงบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิง และได้มีมติรองรับความร่วมมือในระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศเกี่ยวกับผู้สูงอายุในการจัดการเกี่ยวกับผู้สูงอายุในเกี่ยวกับสุขภาพและโภชนาการ การคุ้มครองผู้ริโภคที่สูงอายุ อย่างมีประสิทธิภาพ³¹

รัฐธรรมนูญภายหลังปี พ.ศ. 2534 คือ รัฐธรรมนูญปี 2540 และรัฐธรรมนูญปี 2550 ต่างก็มีบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้สูงอายุในเรื่องของการจัดสวัสดิการในการช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ในส่วนของรัฐธรรมนูญปี 2550 ได้เพิ่มหลักการใหม่ ๆ เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและการให้ความ

³¹ ฉันทภัทร ถวัลย์โพธิ. (2551). ผู้สูงอายุในกฎหมายไทย. *สุลพาท*, 3 (55), กันยายน-ธันวาคม 2551, หน้า 137.

ช่วยเหลือผู้สูงอายุว่าด้วยสิทธิในกระบวนการยุติธรรมไว้ในมาตรา 40³² กำหนดให้ผู้สูงอายุได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

ต่อมาประเทศไทยภายหลังจากรัฐประหารเมื่อปี 2557 และประกาศใช้รัฐธรรมนูญเมื่อปี 2560 ฉบับปัจจุบันได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมีความเสมอภาค ซึ่งได้กำหนดไว้ในมาตรา 4³³ รวมทั้งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 27 วรรคสาม วรรคสี่³⁴ ห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล แต่รัฐธรรมนูญก็ได้บัญญัติยกเว้นเกี่ยวกับสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐจัดให้เพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุ ไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม นอกจากนี้ยังกำหนดให้รัฐให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพตามมาตรา 71 วรรคสาม³⁵ ในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติทุกคนมีความเสมอภาคและเท่าเทียมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสีย

³² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. มาตรา 40 วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

... (6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ”

³³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 4 บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน”

³⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 วรรคสาม วางหลักไว้ว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้”

วรรคสี่ วางหลักไว้ว่า “มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพ ได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”

³⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 71 วรรคสาม วางหลักไว้ว่า บัญญัติว่า “รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรง หรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัด ฟื้นฟูและเยียวยาผู้ถูกกระทำการดังกล่าว”.

ค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร และกำหนดให้มีการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส ให้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และจัดหาทุนความให้ ตามมาตรา 68³⁶

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังกำหนดให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับเบี้ยยังชีพจากรัฐอีกด้วย³⁷ จัดให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ ค้ำครองป้องกันการใช้ความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ตลอดทั้งให้การบำบัด ฟื้นฟู และเยียวยาผู้สูงอายุผู้ถูกระทำการดังกล่าว กำหนดไว้ในหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 71³⁸ สำหรับด้านการสาธารณสุขก็มีบทบัญญัติกำหนดไว้ในหมวด 5 หน้าหนึ่งของรัฐ ตามมาตรา 55³⁹ ในการให้บริการสาธารณสุขอย่างทั่วถึง และส่งเสริม

³⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 68 วางหลักไว้ว่า “รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร

รัฐพึงมีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใดๆ

รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมตลอดถึงการจัดหาทุนความให้”

³⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 48 วรรคสอง วางหลักไว้ว่า “บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และบุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

³⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 71 วางหลักไว้ว่า “รัฐพึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวอันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของสังคม จัดให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสม ส่งเสริมและพัฒนาการเสริมสุขภาพเพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพที่แข็งแรง และมีจิตใจเข้มแข็ง รวมตลอดทั้งส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพให้ไปสู่ความเป็นเลิศและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน รวมทั้งรัฐพึงส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพและความสามารถสูงขึ้น รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัด ฟื้นฟู และเยียวยาผู้ถูกระทำการดังกล่าว และการจัดสรรงบประมาณรัฐพึงคำนึงถึงความจำเป็นและความต้องการที่แตกต่างกันของเพศ วัย และสภาพของบุคคล ทั้งนี้ เพื่อความเป็นธรรม”

³⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 55 วางหลักไว้ว่า “รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง เสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค และส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทยให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการฟื้นฟูสุขภาพด้วย ซึ่งรัฐต้องพัฒนาการบริการสาธารณสุขให้มีคุณภาพและมีมาตรฐานสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง”

สุขภาพและการป้องกันโรค ซึ่งจะเห็นได้ว่าการพัฒนาบริการสาธารณสุขเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนรวมทั้งผู้สูงอายุ ประกอบกับมาตรา 56⁴⁰ ยังกำหนดให้มีสาธารณสุขปโภคขั้นพื้นฐานที่จำเป็นอีกด้วย ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอีกครั้งโดย พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 ด้วยเหตุผลที่ว่า ปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ รัฐบาลจึงมีนโยบายและมาตรการในการดูแลผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยโดยการให้เงินช่วยเหลือเพื่อการยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยเพื่อให้ได้รับสวัสดิการที่จำเป็น แต่เนื่องจากกองทุนผู้สูงอายุที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายเกี่ยวกับการคุ้มครองการส่งเสริมและการสนับสนุนผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการดำเนินการในเรื่องดังกล่าว จึงได้เพิ่มบทบัญญัติเรื่องการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย และบทบัญญัติเกี่ยวกับที่มาของเงินกองทุนเพื่อให้รวมถึงเงินบำรุงกองทุนที่ได้รับจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ภาษีสรรพสามิตในส่วนที่เกี่ยวกับสินค้าสุราและยาสูบตามกฎหมายว่าด้วยภาษีสรรพสามิต โดยให้เรียกเก็บเงินบำรุงกองทุนจากผู้มีหน้าที่เสียภาษีสรรพสามิตในส่วนที่เกี่ยวกับสินค้าสุราและยาสูบ กำหนดให้คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติจัดสรรเงินบำรุงกองทุน และเงินที่มีผู้บริการเข้ากองทุนซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อจ่ายเป็นเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยสำหรับจ่ายเป็นเงินสงเคราะห์ดังกล่าว กำหนดกรณีการได้รับการยกเว้น ลดหย่อนหรือคืนเงินบำรุงกองทุน และกรณีที่ต้องเสียเงินเพิ่ม รวมทั้งเพิ่มบทกำหนดโทษ และการเปรียบเทียบคดีและแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง

3.4.2 ผู้สูงอายุในพระราชบัญญัติต่าง ๆ

พระราชบัญญัติฉบับต่าง ๆ ที่บัญญัติเกี่ยวกับผู้สูงอายุตามลำดับปีที่กฎหมายเหล่านั้นเริ่มมีผลใช้บังคับ ดังต่อไปนี้

1) ประมวลกฎหมายอาญา

ตามประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติเกี่ยวกับผู้สูงอายุหรือคนชราไว้ในหมวด 4 ว่าด้วยความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วยเจ็บ หรือคนชรา หรือจิตพิการ และการทารุณคนชรา ตามมาตรา 307⁴¹ และการทารุณกรรมต่อผู้สูงอายุ อันเป็นความผิดลหุโทษ ตามมาตรา 398⁴² ทั้งนี้ เพื่อ

⁴⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 56 วางหลักไว้ว่า “รัฐต้องจัดหรือดำเนินการให้มีสาธารณสุขปโภคขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึงตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน...”

⁴¹ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 307 บัญญัติว่า “ผู้ใดมีหน้าที่ตามกฎหมายหรือตามสัญญาต้องดูแลผู้ซึ่งพึ่งตนเองมิได้เพราะอายุ ความป่วยเจ็บ ภัยพิการ หรือจิตพิการ ทอดทิ้งผู้ซึ่งพึ่งตนเองมิได้นั้นเสียโดยประการที่น่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ต้องโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

เป็นการป้องกันการทอดทิ้งและความรุนแรงอันเกิดแก่ผู้สูงอายุ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ประมวลกฎหมายอาญาได้จัดคนชราไว้ในกลุ่มเดียวกับคนป่วย ผู้ที่มีกายพิการหรือจิตพิการ หรือ จัดอยู่ในกลุ่มที่ไม่สามารถพึ่งพาในการดำรงชีพได้ เช่น เด็ก คนป่วยเจ็บ จึงอาจกล่าวได้ว่าใน สหายของประมวลกฎหมายอาญานั้น ผู้สูงอายุหรือคนชราเป็นผู้อ่อนแอและเป็นวัตถุประสงค์แห่งการ ปกป้องคุ้มครอง แต่บทบัญญัตินี้ไม่ได้กำหนดบทนิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” หรือ “คนชรา” ไว้ใน มาตรา 307 และมาตรา 398 แห่งประมวลกฎหมายอาญาเองก็ไม่ได้กำหนดอายุของบุคคลที่เข้าข่าย เป็นผู้สูงอายุหรือคนชราไว้แต่อย่างใด เมื่อเป็นเช่นนี้บุคคลที่มีอายุ 70 ปี และมีสุขภาพแข็งแรงย่อม ไม่อยู่ในข่ายที่จะได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 307 แห่งประมวลกฎหมายอาญาในขณะที่บุคคลที่ มีอายุ 59 ปีซึ่งอยู่ในสภาพเจ็บป่วยถาวรและไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้จะได้รับความคุ้มครองตาม บัญญัตินี้ ดังนั้น ในทางปฏิบัติเมื่อมีการนำมาตรา 307 นี้มาใช้บังคับความเป็นผู้สูงอายุหรือคนชรา จึงไม่มีนัยยะสำคัญแต่อย่างใดเลยความเป็นผู้มีความเจ็บป่วยถาวรและไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ต่างหากซึ่งเป็นสาระสำคัญของการได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 307 และ มาตรา 398 แล้วก็ไม่มียกเว้นบทบัญญัติอื่นใดอีกในประมวลกฎหมายอาญาที่บัญญัติให้ความคุ้มครอง ผู้สูงอายุหรือคนชราไว้เป็นพิเศษต่างหากจากผู้พิการผู้ทุพพลภาพหรือบุคคลในวัยอื่น จึงอาจกล่าว ได้ว่าประมวลกฎหมายอาญาไม่มีเจตนาในการคุ้มครองผู้สูงอายุหรือคนชราเป็นพิเศษไปจากผู้ พิการผู้ทุพพลภาพหรือผู้อ่อนด้อยทางกายภาพในวัยอื่น⁴³

นอกจากนี้ยังได้มีการให้ความช่วยเหลือ ให้ความคุ้มครองหรือจัดสวัสดิการต่าง ๆ รวมทั้งการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุไว้เป็นการเฉพาะ มีดังต่อไปนี้

(1) กำหนดให้ผู้ขับขี่ต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษในการควบคุมรถของตน ไม่ให้รถชนหรือโดนคนเดินเท้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “คนชรา” ที่กำลังใช้ทางเท้าผู้ขับขี่ต้องใช้ความ ระมัดระวัง ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 32⁴⁴

⁴² ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 398 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการทารุณต่อเด็กอายุยังไม่เกินสิบห้าปี คนป่วยเจ็บหรือคนชรา ซึ่งต้องพึ่งผู้อื่นในการดำรงชีพหรือการอื่นใด ต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

⁴³ ฉัฐภัทร ถวัลย์โพธิ. อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ 31. หน้า 146-147.

⁴⁴ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 32 บัญญัติว่า “ในการใช้ทางเดินรถ ผู้ขับขี่ต้องใช้ความระมัดระวังไม่ให้รถชนหรือโดนคนเดินเท้า ไม่ว่าจะอยู่ ณ ส่วนใดของทาง และต้องให้สัญญาณเตือนคนเดินเท้าให้รู้ตัวเมื่อจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็ก คนชรา หรือคนพิการ ที่กำลังใช้ทางเท้าผู้ขับขี่ต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษในการควบคุมรถของตน”

(2) สภาตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 23 (6)⁴⁵ และมาตรา 67 (6)⁴⁶ และรวมทั้งเทศบาลก็มีหน้าที่ดังกล่าวตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 “มาตรา 50⁴⁷ แม้มาตรา 23 และมาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 จะบัญญัติให้สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ในการส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ ก็ตาม แต่ก็ไม่มีมาตราอื่นใดในพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ที่กำหนดคกไกในการส่งเสริมการพัฒนาหรือกำหนดขั้นตอนหรือวิธีการที่สตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ จะขอรับการส่งเสริมหรือพัฒนาแต่อย่างใด อำนาจหน้าที่ของสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลจึงมีลักษณะเป็นการกล่าวถึงอำนาจหน้าที่ไว้เป็นการทั่วไป ส่วนมาตรการหรือวิธีดำเนินการให้อำนาจหน้าที่เหล่านี้เป็นรูปธรรมขึ้นมานั้น เป็นสิ่งที่จะต้องนำไปกำหนดไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวกับการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ เป็นการเฉพาะอีกทีหนึ่ง ซึ่งกฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับการส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ นั้น อาจเป็นฉบับเดียวหรืออาจแยกเป็นหลายฉบับ โดยในกฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ นั้น จะมีบทบัญญัติที่กำหนดบทบาทขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ด้วย ดังนั้น เพื่อเป็นการสื่ออัยยะดังกล่าว มาตรา 23 และมาตรา 67 จึงใช้คำว่า “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย” ซึ่งหมายความว่า สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลจะดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวกับการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ อย่างไรนั้นให้เป็นไปตามกฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับเรื่องนั้น⁴⁸ รวมทั้งเทศบาลก็มีหน้าที่นี้ด้วยเช่นกัน ดังนั้น บทบาทขององค์การฝ่ายปกครองของรัฐต่อผู้สูงอายุจึงไม่ใช่เรื่องของการปกป้องคุ้มครองหรือให้การสงเคราะห์ผู้สูงอายุแต่ฝ่ายเดียวอีกต่อไป แต่กฎหมายได้กำหนดหน้าที่ให้รัฐต้องพัฒนาศักยภาพ ของคนชราด้วย

⁴⁵ พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537. มาตรา 23 (6) วางหลักไว้ว่า “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย สภาตำบลอาจดำเนินกิจการภายในตำบลดังต่อไปนี้...ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ”

⁴⁶ พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537. มาตรา มาตรา 67 (6) วางหลักไว้ว่า ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลดังต่อไปนี้...ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ”

⁴⁷ พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496. มาตรา 50 (7) วางหลักไว้ว่า “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายเทศบาลตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตเทศบาลดังนี้...ส่งเสริมการพัฒนาสตรีเด็กเยาวชนผู้สูงอายุและผู้พิการ”

⁴⁸ ฌฎฎฎฎ ฌฎฎฎฎ ฌฎฎฎฎ ฌฎฎฎฎ ฌฎฎฎฎ ฌฎฎฎฎ ฌฎฎฎฎ 31. หน้า 149.

โดยที่กฎหมายว่าด้วยเทศบาลเป็นกฎหมายกำหนดการจัดการปกครองระดับท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งในทำนองเดียวกันกับพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ข้อพิจารณาเกี่ยวกับบทบัญญัติที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของเทศบาลในการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ จึงเป็นอย่างเดียวกันกับกรณีของสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้นำเสนอมาแล้วข้างต้น⁴⁹

(3) จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่คน โดยสาร โดยเฉพาะคนสูงอายุตามพระราชบัญญัติการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2543 มาตรา 59⁵⁰ เป็นการกำหนดมาตรการเพื่อขจัดอุปสรรคให้แก่บุคคลที่มีสภาวะทางกายภาพเป็นอุปสรรคต่อการใช้บริการสาธารณะ เพื่อให้ผู้สูงอายุ คนทุพพลภาพ และเด็กสามารถใช้บริการได้เท่าเทียมกับบุคคลอื่น⁵¹

2) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองและให้สิทธิประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ พระราชบัญญัตินี้ถูกตราขึ้นเพื่อตอบสนอง มาตรา 54 ของรัฐธรรมนูญปี 2540 (รัฐธรรมนูญในขณะนั้น) ซึ่งบัญญัติให้ผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ และเพื่อให้เป็นการสอดคล้องกับบทบัญญัติ มาตรา 54 ของรัฐธรรมนูญปี 2540 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ได้กำหนดความหมายของผู้สูงอายุไว้ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวไว้ให้หมายความว่า “บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย”

บทบัญญัติต่าง ๆ ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 สะท้อนถึงเจตนารมณ์ของการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์โดยเน้นที่การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีอาชีพหรือกิจกรรมที่เหมาะสมตามวัย และให้ได้รับสวัสดิการของรัฐที่เพียงพอเพื่อไม่เป็นภาระแก่บุคคลอื่นในครอบครัว ภารกิจดังกล่าวจึงเป็นของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์รักษาการเป็นหลัก อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ได้กำหนดให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ร่วมกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทั้งนี้ เนื่องจากการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุในบางประการที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 เป็นภารกิจที่อยู่ในอำนาจของส่วนราชการที่ไม่สังกัดกระทรวง

⁴⁹ ฌัฐภัทร ถวัลยโพธิ. อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 31. หน้า 151.

⁵⁰ พระราชบัญญัติการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2543. มาตรา 59 วางหลักไว้ว่า “ให้รฟม. มีหน้าที่จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่คน โดยสาร โดยเฉพาะคนทุพพลภาพ คนสูงอายุ และเด็ก ให้มีความสมบูรณ์และเหมาะสมแก่การใช้บริการกิจการรถไฟฟ้า”

⁵¹ ฌัฐภัทร ถวัลยโพธิ. อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 31. หน้า 152.

การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เช่น การจัดบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขให้แก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ (มาตรา 11 (1)) เป็นงานของกระทรวงสาธารณสุข หรือการช่วยเหลือค่าโดยสารยานพาหนะแก่ผู้สูงอายุ (มาตรา 11 (6)) ซึ่งเป็นภารกิจของกระทรวงคมนาคม เป็นต้น ภารกิจที่ไม่อยู่ในอำนาจของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เหล่านี้จำเป็นต้องมีการสั่งการจากองค์กรที่เป็นศูนย์กลางของการจัดทำนโยบายรัฐ (นายกรัฐมนตรี) เพื่อไม่ให้เกิดการตั้งงานข้ามกระทรวงนอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการประสานงานระหว่างส่วนราชการที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

สำหรับความช่วยเหลือที่พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 จัดให้แก่ผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพสามารถดำรงชีพได้นั้น มาตรา 11 ได้แก่

(1) การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ โดยมีประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ พ.ศ. 2548 ลงวันที่ 27 เมษายน 2548 และประกาศกระทรวงกลาโหม เรื่อง การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ พ.ศ.2554 ลงวันที่ 19 เมษายน 2554 กำหนดให้หน่วยบริการในระดับโรงพยาบาลของรัฐ และหน่วยบริการในระดับโรงพยาบาลของกระทรวงกลาโหม แล้วแต่กรณี ต้องให้บริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขแก่ผู้สูงอายุ โดยจัดให้มีช่องทางเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุแยกจากผู้รับบริการทั่วไปในแผนกผู้ป่วยนอก รวมทั้งกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุโดยปิดประกาศไว้ให้ชัดเจน และให้มีการประชาสัมพันธ์ในระหว่างให้บริการด้วย

(2) การศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต โดยมีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม การสนับสนุนผู้สูงอายุในการศึกษา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ลงวันที่ 28 กันยายน 2547 กำหนดให้จัดให้มีการคุ้มครอง การส่งเสริม การสนับสนุน ให้ผู้สูงอายุได้รับการศึกษาและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตผู้สูงอายุ มีดังนี้

(2.1) จัดบริการข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุมการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการทำฐานข้อมูลการศึกษา การฝึกอบรม สำหรับผู้สูงอายุ

(2.2) จัดบริการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้แก่ผู้สูงอายุ

(2.3) สนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการสำหรับผู้สูงอายุ

(2.4) ส่งเสริมให้หน่วยงานการศึกษามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุ

- (2.5) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนให้แก่ผู้สูงอายุ
- (2.6) คุ้มครองการผลิตสื่อความรู้และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้แก่ผู้สูงอายุ
- (2.7) จัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับผู้สูงอายุในการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงอุดมศึกษา
- (2.8) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตงานวิจัยเพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้าน

ผู้สูงอายุ

(3) ประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม โดยมีประกาศกระทรวงแรงงาน เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครองการส่งเสริม และการสนับสนุนผู้สูงอายุในการ ประกอบอาชีพและฝึกอาชีพที่เหมาะสม ลงวันที่ 16 กันยายน 2547 กำหนดให้การคุ้มครองการ ส่งเสริมและการสนับสนุนการประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุให้ ดำเนินการดังนี้

(3.1) ให้สำนักงานจัดหางานทุกแห่งจัดให้มีเจ้าหน้าที่ในการให้คำปรึกษา แนะนำ เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร ตลาดแรงงาน และบริการจัดหางานที่ตรงตามความต้องการของ ผู้สูงอายุ

(3.2) จัดอบรมทักษะอาชีพหรือฝึกอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุตามอัธยาศัย

(3.3) จัดให้มีศูนย์กลางข้อมูลทางการอาชีพและตำแหน่งงานสำหรับผู้สูงอายุ เป็นการเฉพาะ ณ สำนักงานจัดหางานทุกแห่ง

(3.4) จัดหาอาชีพที่เหมาะสมตามสมควรแก่ศักยภาพให้แก่ผู้สูงอายุให้ได้รับ สิทธิประโยชน์ตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการพัฒนาฝีมือแรงงาน

(4) การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มใน ลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน

(5) การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะหรือการบริการสาธารณะอื่น

(6) การให้ความช่วยเหลือด้านค่าโดยสารพาหนะตามความเหมาะสม

(7) การยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของรัฐ

(8) การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกรังแกหรือถูกแสวงหา ประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง จะได้รับการช่วยเหลือตาม สภาพปัญหาความ ต้องการ เช่น การรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสภาพ ร่างกายและจิตใจ การดำเนินคดี การให้คำแนะนำ บริการ โดยผู้สูงอายุที่ถูกรังแกหรือถูกทอดทิ้ง จะได้รับการช่วยเหลือเบื้องต้นเป็นเงิน ไม่เกิน 500 บาท

(9) การให้คำแนะนำ บริการ คำแนะนำอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดี หรือในทางการ แก้ไขปัญหาครอบครัว ในการให้คำแนะนำ คำปรึกษา ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย และ

ประสานงาน จัดหาทุนให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน ค่าใช้จ่ายในการให้ความช่วยเหลือว่าความ แก่ต่างคดี และให้การดูแลจากอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในพื้นที่ เป็นไปตามประกาศ กระทรวงยุติธรรม⁵² กำหนดให้คำแนะนำ ปกษาทางกฎหมายและอรรถคดี รับเรื่องร้องทุกข์และ ดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ ผู้สูงอายุ สนับสนุนเงินหรือ ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ตามความจำเป็นในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือ เรื่องต่าง ๆ ตามระเบียบ กระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ผู้สูงอายุสามารถติดต่อขอรับบริการได้ที่ สำนักงานยุติธรรมจังหวัด

(10) การจัดทำพิกัดอาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัญชาติไทย ที่ประสบความเดือดร้อนเรื่อง อาหารและ/หรือ เครื่องนุ่งห่ม สามารถขอรับความช่วยเหลือได้ โดยจะได้รับ เงินช่วยเหลือไม่เกินวงเงินครั้งละ 2,000 บาท และจะช่วยเหลือไม่เกิน 3 ครั้ง ต่อคนต่อปีโดยถือตามปีงบประมาณ ส่วนผู้สูงอายุตามหลักเกณฑ์ ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนในเรื่องที่อยู่อาศัยจะได้รับการช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัยในกรณี ชั่วคราวหรือตลอดไป

(11) การจ่ายเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

ผู้สูงอายุซึ่งมีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ สัญชาติไทย ไม่เป็นผู้ได้รับสวัสดิการ หรือ สิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่ได้จัดให้เป็นประจำ จะได้รับการช่วยเหลือเงินเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนตลอดชีวิต โดยแบ่ง ตามช่วงอายุแบบขั้นบันได ดังนี้

(11.1) อายุ 60 – 69 ปี จะได้รับเดือนละ 600 บาท

(11.2) อายุ 70 – 79 ปี จะได้รับเดือนละ 700 บาท

(11.3) อายุ 80 – 89 ปี จะได้รับเดือนละ 800 บาท

(11.4) อายุ 90 ปีขึ้นไป จะได้รับเดือนละ 1,000 บาท

(11/1) การจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย

(12) การสงเคราะห์ในการจัดการศพตามประเพณี เมื่อผู้สูงอายุเสียชีวิตลง จะได้รับการช่วยเหลือเงินจัดการศพรายละ 2,000 บาท โดยหลักเกณฑ์การช่วยเหลือเงินสงเคราะห์จัดการศพ ประกอบด้วยผู้สูงอายุที่ถึงแก่กรรมต้องมีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ มีสัญชาติไทย สามารถการช่วยเหลือเงิน สงเคราะห์จัดการศพ โดยต้องยื่นคำขอภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ออกใบมรณะบัตร

⁵² ประกาศกระทรวงยุติธรรม เรื่อง การให้คำแนะนำ ปกษา และดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องในทางคดีสำหรับ ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2556 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2556.

(13) การอื่นที่คณะกรรมการประกาศกำหนด เช่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชนส่งเสริมการจัดบริการเพื่ออำนวยความสะดวกและให้สิทธิสำหรับผู้สูงอายุทุกคน ในสถานที่ท่องเที่ยว หรือสนามกีฬา หรือสถานออกกำลังกายอื่น ๆ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ และจัดให้มีบริการและส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมยามว่าง และการพักผ่อนสำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

สำหรับความช่วยเหลือที่พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 จัดให้แก่ผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพสามารถดำรงชีพได้นั้น โดยได้มีการแก้ไขเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือในการยังชีพเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติในมาตรา 48 วรรคสอง ความว่า “บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และบุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ” โดยมีการแก้ไขพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 มาตรา 11 ได้กำหนดไว้หลายประการด้วยกันเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือด้านรายได้ดังนี้ ได้แก่ การจัดให้ผู้สูงอายุได้รับการฝึกอาชีพและประกอบอาชีพที่เหมาะสม (มาตรา 11 (3)) การช่วยเหลือค่าโดยสารยานพาหนะ (มาตรา 11 (6)) การยกเว้นการเข้าชมสถานที่ของรัฐ (มาตรา 11 (7)) การจัดที่พักอาศัยอาหารเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็น (มาตรา 11 (10)) และการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ (มาตรา 11 (11)) และการช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกรังแกหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง (มาตรา 11 (8)) และการให้คำแนะนำ ปกป้อง ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีหรือในทางแก้ไขปัญหาครอบครัว (มาตรา 11 (9))⁵³

เมื่อพิจารณากลไกที่พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 สร้างขึ้นเพื่อให้มาตรการความช่วยเหลือประการต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 11 เป็นจริงขึ้นได้นั้น พบว่ามาตรา 13 ได้บัญญัติให้จัดตั้งกองทุนขึ้น เรียกว่า “กองทุนผู้สูงอายุ” เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งกองทุนนี้เป็นเพียงกลไกเดียวที่พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 สร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนให้มาตรการความช่วยเหลือตามมาตรา 11 เกิดผลเป็นรูปธรรมขึ้นมาได้

สำหรับที่มาของเงินหรือทรัพย์สินของกองทุนผู้สูงอายุนั้นบัญญัติไว้ในมาตรา 14 ซึ่งแบ่งได้เป็นสามส่วน กล่าวคือ

(1) เงินอุดหนุนจากรัฐซึ่งได้แก่เงินทุนประเดิมที่รัฐบาลจัดสรรให้ และเงินที่ได้รับจากงบประมาณรายจ่ายประจำปี (มาตรา 14 (1) (2))

⁵³ ฉัตรสุมณ พดดิทธิคุณ. (2564). การทบทวนกฎหมายและนโยบายด้านผู้สูงอายุสู่การจัดการสุขภาพ. *วารสารมูลนิธิ*, 18 (3) (พฤษภาคม-มิถุนายน 2564), หน้า 37-52.

(2) เงินหรือทรัพย์สินที่บุคคลหรือองค์กรอื่นให้ตามความสมัครใจ ซึ่งได้แก่ เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคหรือมอบให้ และเงินอุดหนุนจากต่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศ (มาตรา 14 (3) (4))

(3) เงินหรือทรัพย์สินที่เกิดจากความสามารถในการบริหารกองทุน ซึ่งได้แก่ เงินหรือทรัพย์สินที่ตกเป็นของกองทุนหรือที่กองทุนได้รับตามกฎหมายหรือโดยนิติกรรมอื่น และดอกผลที่เกิดจากเงินหรือทรัพย์สินของกองทุน (มาตรา 14 (5) (6))

เมื่อพิจารณาแหล่งที่มาของเงินหรือทรัพย์สินของกองทุนผู้สูงอายุแล้ว อาจกล่าวได้ว่า รัฐบาลเป็นแหล่งรายได้หลักของกองทุนผู้สูงอายุ ทั้งนี้ เนื่องจากแหล่งรายได้ที่มาจากบริจาค และการอุดหนุนจากต่างประเทศขึ้นอยู่กับความสมัครใจซึ่งไม่มีความแน่นอน ส่วนแหล่งรายได้ที่เกิดจากความสามารถในการบริหารกองทุนก็เป็นสิ่งที่คาดหวังไม่ได้มากนัก เนื่องจากผู้จัดการกองทุนไม่ใช่มืออาชีพ แต่เป็นคณะกรรมการบริหารกองทุนซึ่งประกอบด้วยผู้แทนส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีภารกิจหลักที่ต้องรับผิดชอบในส่วนราชการที่ต้นสังกัดอยู่แล้ว ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งของคณะกรรมการบริหารกองทุนก็มาจากองค์กรเอกชนที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุจึงไม่มีความเชี่ยวชาญด้านการลงทุนเพื่อเพิ่มพูนเงินหรือทรัพย์สินของกองทุนแต่อย่างใด

การที่กองทุนเป็นเพียงกลไกเดียวในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ที่ส่งเสริมให้มาตรการความช่วยเหลือผู้สูงอายุเป็นรูปธรรมขึ้นได้ และการที่รัฐบาลยังคงเป็นแหล่งรายได้หลักของการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุ จึงอาจกล่าวได้ว่าพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายสังคมในเชิงสงเคราะห์และรัฐสวัสดิการ มิใช่กฎหมายที่จะมารองรับโครงสร้างประชากรใหม่ที่มีผู้สูงอายุเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การพึ่งพาเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเป็นหลัก ย่อมไม่เพียงพอที่จะรองรับโครงสร้างประชากรในปัจจุบันของไทยที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายที่สร้างกลไกให้ทุกภาคส่วนที่มีบทบาทด้านการจ้างงานและการสร้างรายได้ให้เข้ามามีบทบาทในการจ้างงานหรือสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุเป็นภาระของคนในครอบครัวหรือแม่แต่เป็นภาระของรัฐบาล

จากบทบัญญัติกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุได้ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับ ทั้งในรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายกำหนดโครงสร้างการปกครองประเทศและกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ ทั้งในรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายกำหนดโครงสร้างการปกครองประเทศและกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ เมื่อพิจารณาภาพรวมของผู้สูงอายุในรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติต่าง ๆ พบว่าผู้สูงอายุมักจะถูกบัญญัติอยู่ในบทบัญญัติเดียวกันกับผู้พิการหรือผู้ทุพพลภาพ โดยบทบัญญัติเหล่านั้นกำหนดมาตรการให้การปกป้องคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือ

แก่ผู้สูงอายุและผู้พิการหรือทุพพลภาพ เป็นพิเศษจากบุคคลกลุ่มอื่นในฐานะที่ผู้สูงอายุและผู้พิการหรือทุพพลภาพเป็นบุคคลที่มีความเจ็บป่วยถาวรและมีความอ่อนด้อยทางกายภาพ

กฎหมายไทยเริ่มมีบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะต่างหากจากผู้พิการหรือทุพพลภาพเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยบัญญัติให้บุคคลซึ่งอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ และไม่มีรายได้เพียงพอแก่กันยังชีพ มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐตามมาตรา 45 อันเป็นที่มาของพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546

แม้ว่าพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 จะกำหนดมาตรการส่งเสริมผู้สูงอายุในด้านการศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพ รวมทั้งการพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม นอกเหนือจากมาตรการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุในด้านการฝึกอาชีพและรายได้ก็ตาม แต่ก็ยังไม่อาจกล่าวได้ว่าพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายที่มีจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนสถานภาพของผู้สูงอายุจากเดิมที่เป็นภาระของสังคมมาเป็นกำลังของสังคม ทั้งนี้ เนื่องจากพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ได้กำหนดกองทุนผู้สูงอายุเป็นกลไกเดียวที่นำมาผลักดันมาตรการช่วยเหลือและส่งเสริมผู้สูงอายุให้เป็นรูปธรรมขึ้นได้ ซึ่งแหล่งที่มาของรายได้หลักของกองทุนผู้สูงอายุก็คือเงินอุดหนุนจากรัฐบาล โดยนายนี้ผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ก็ยังคงเป็นภาระของรัฐบาลหรือสังคมอยู่นั่นเอง

ทั้งนี้ การรับสวัสดิการจากรัฐของผู้สูงอายุตามกฎหมายอื่นที่มีการจ่ายในทำนองเดียวกันกับเงินบำนาญพื้นฐานนั้น โดยทั่วไปจะเลือกรับสิทธิได้เพียงทางเดียว เว้นแต่สิทธิการรับเบี้ยความพิการ สิทธิการรับบำนาญพื้นฐานนั้น โดยทั่วไปจะเลือกรับสิทธิได้เพียงทางเดียว เว้นแต่สิทธิการรับเบี้ยความพิการที่จะสามารถรับสิทธิไปพร้อมกับเงินบำนาญพื้นฐานได้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยที่เสนอให้มีการปรับปรุงอัตราการจ่ายเงินบำนาญพื้นฐานทุก 3 ปี เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ส่วนแหล่งงบประมาณที่จะนำมาจ่ายจะมีที่มาจากหลายแหล่ง เช่น งบประมาณเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเดิมที่ถูกตั้งงบประมาณไว้ในทุกปีงบประมาณ และเงินจากกองทุนผู้สูงอายุซึ่งมีการเปิดช่องทางรับเงินเข้ากองทุนผู้สูงอายุในหลายช่องทางเพิ่มมากขึ้น เช่น เงินบำรุงกองทุนจากผู้มีหน้าที่เสียภาษีสรรพสามิต ส่วนที่เกี่ยวกับสินค้าสุรายาสูบ รายได้การออกสลากตามกฎหมายว่าด้วยสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล เงินบำรุงที่ได้จากค่าส่วนแบ่งสัมปทานหรือการอนุญาตในกิจการสื่อสาร วิทยา โทรทัศน์และโทรคมนาคม ค่าภาคหลวงแร่ตามกฎหมายว่าด้วยแร่ เงินค่าบำรุงจากภาษีตามกฎหมายว่าด้วยรถยนต์ เงินบำรุงที่ได้จากส่วนแบ่งรายได้จากค่าสัมปทานตามกฎหมายว่าด้วยปิโตรเลียม เป็นต้น จากข้อมูลดังได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยมีกฎหมายรวมถึงนโยบายและแนวปฏิบัติที่ให้การรับรองคุ้มครอง ส่งเสริม และสนับสนุนผู้สูงอายุไว้อย่างชัดเจนและมีอยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้น หากทุกภาคส่วนได้ตระหนักถึง

ความสำคัญ และมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังแล้ว ผู้สูงอายุโดยเฉพาะผู้ที่มีรายได้น้อยย่อมจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมและเป็นธรรมสมตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่กำหนดไว้อย่างแน่นอน⁵⁴

การที่ประเทศไทยกำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ในอนาคตอันใกล้ จำนวนของผู้สูงอายุในแต่ละครัวเรือนจะมีมากกว่าวัยทำงาน ทำให้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาผู้สูงอายุให้สามารถพึ่งพาตนเองได้และพ้นจากสภาพการเป็นภาระของสังคมหรือคนในครอบครัว การกิจนี้ เป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนที่มีบทบาทในด้านการจ้างงานหรือสร้างรายได้ มิใช่หน้าที่ของรัฐบาลเท่านั้น ผลการศึกษาในบทความนี้จึงนำมาสู่ข้อเสนอให้มีกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับการส่งเสริมการจ้างงานและการสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้สูงอายุอยู่ในสังคมของการจ้างงานหรือการสร้างรายได้ให้นานที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าแม้จะมีกฎหมายส่งเสริมการจ้างงานหรือการสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุซึ่งใช้บังคับแล้วก็ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ก็ยังถ้ามีความสำคัญมากขึ้น ในฐานะที่เป็นกฎหมายส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อรองรับการจ้างงานผู้สูงอายุต่อไป

⁵⁴ ฉัตรสุมณ พฤทธิญา โฉ. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 53. หน้า 37-52.

บทที่ 4

วิเคราะห์ ศึกษา เปรียบเทียบ มาตรการรูปแบบอื่นที่นำมาใช้แทน การลงโทษจำคุกผู้สูงอายุของต่างประเทศและประเทศไทย

จากการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการรูปแบบอื่นที่นำมาใช้แทนการลงโทษจำคุก มีประเด็นปัญหาที่จะต้องนำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบ ในเรื่องของความหมายของผู้สูงอายุ สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้สูงอายุ การนำมาตรการลงโทษรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกของต่างประเทศเปรียบเทียบกับประเทศไทย เพื่อเป็นการวิเคราะห์ปัญหาและสามารถนำไปเป็นการนำเสนอแนะต่อไปได้ ดังนี้

4.1 ปัญหาทางกฎหมายในการให้คำนิยามของผู้สูงอายุหรือคนชราในประมวลกฎหมายอาญา

ประเทศไทยกำหนดคำนิยามของคำว่า “ผู้สูงอายุ” ไว้ในบทบัญญัติของพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป โดยเป็นผู้มีสัญชาติไทย

ในการกำหนดเกณฑ์อายุของผู้สูงอายุเป็นเกณฑ์ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปของประเทศไทยมีความหมายดังเช่นองค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้ "ผู้สูงอายุ" คือ ประชากรทั้งเพศชายและเพศหญิงซึ่งมีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป โดยเป็นการนิยามนับตั้งแต่อายุเกิด นอกจากนี้ สำนักงานศาลยุติธรรมได้จัดทำรายงานสถิติคดีที่วาระอาญาจักร ในคดีที่มีการพิจารณาเสร็จ และได้มีคำพิพากษากำหนดอายุจำเลยเกิน 60 ปีขึ้นไปที่มีสถิติคดีในศาลโดยการแยกอายุ และราชทัณฑ์ก็ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการแยกประเภทผู้ต้องขังกลุ่มผู้ต้องขังพิเศษ ก็จัดเกณฑ์อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปด้วยเช่นกัน ดังนั้น จึงเห็นได้ผู้สูงอายุถือเกณฑ์อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับกฎหมายในการคุ้มครองผู้สูงอายุในประมวลกฎหมายอาญาพบว่า คำว่า “ผู้สูงอายุ” ไม่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มีเพียงบัญญัติในหมวด 4 ว่าด้วยความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วยเจ็บ หรือคนชรา หรือจิตพิการ และการทารุณคนชรา ซึ่งต้องพึงผู้นั้นในการดำรงชีพ อันเป็นความผิดลหุโทษ ดังนั้น คนชรา จึงเป็นคำที่เรียกแทนผู้สูงอายุ ซึ่งมีความหมายเหมือนกัน คือ คนแก่ที่มีอายุมาก ทำให้มีความหมายเข้าใจได้ แต่การตีความในตัวบทกฎหมายอาญา

จะต้องตีความโดยเคร่งครัด ผู้สูงอายุไม่มีในมาตรา 307 และมาตรา 398 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งได้บัญญัติคุ้มครองคนชรา เมื่อผู้สูงอายุเป็นผู้เสียหายตามมาตราดังกล่าวแล้ว จะถืออายุเท่าไรหรือจึงจะถือว่าเป็นผู้มีอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนมากไม่ได้รับการคุ้มครองตามมาตรา 307 นี้ เพราะคนชราในบทบัญญัติดังกล่าวมาข้างต้นนี้จะต้องเป็นคนชราที่ไม่สามารถพึ่งตนเอง เจ็บป่วย ภัยพิการ หรือจิตพิการ เท่านั้น จึงจะได้รับการคุ้มครองและเป็นผู้เสียหายในคดีได้ ซึ่งคนพิการสามารถได้รับการคุ้มครองได้ทันทีโดยไม่มีข้อแม้ เท่ากับว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีกายพิการแต่สภาพร่างกายไม่ได้แข็งแรงเหมือนวัยหนุ่มสาว หากถูกทอดทิ้งไร้การเหลียวแลจากบุคคลที่มีหน้าที่ตามกฎหมายก็ไม่ถือว่าเป็นผู้เสียหายตามมาตรา 307 นี้ ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงมีผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งให้อยู่ภายในบ้านเพียงลำพังและมีข่าวที่คนชราถูกทอดทิ้งมีจำนวนมาก อันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้สูงอายุต้องอยู่บ้านเพียงลำพัง และปรากฏตามตัวอย่างข่าว ดังนี้

ข่าวจากไทยรัฐออนไลน์ เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2565 พาดหัวข่าว “สุดเวทนายายวัย 70 ปี ถูกทิ้งให้อยู่กับหมา เสื้อผ้าไม่ใส่สภาพผอมโซ” ในเนื้อหาข่าวพบว่า คุณยายวัย 70 ปี ถูกปล่อยทิ้งไว้คนเดียวที่บ้านพักคนงานในสวนป่าลัม จังหวัดกระบี่ จนซูบผอมและไม่ยอมใส่เสื้อผ้ากำลังนั่งกินข้าวอยู่บนพื้นที่เต็มไปด้วยเศษขยะ และมีอาการหลง ๆ ลืม ๆ เดินไม่ได้ ไม่มีญาติพี่น้องใด ๆ อาศัยอยู่แบบไม่มีไฟฟ้าใช้ ทราบชื่อเป็นคุณยายจอย มีลูกสาว แต่ปัจจุบันลูกสาวย้ายไปอยู่ที่อื่น ปล่อยให้ยายอยู่เพียงลำพังในบ้านร้างไม่มีไฟฟ้าใช้ และมีภาพของคุณยายนั่งอยู่เป็นภาพที่สุดเวทนา และต่อมาได้รับความช่วยเหลือจากศูนย์ดำรงธรรม

กรณีเช่นนี้ ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งมีปัญหาด้านสุขภาพความเป็นอยู่และด้านสุขอนามัยอันเนื่องมาจากความชรา ซึ่งหากถูกทิ้งไว้เพียงลำพังการใช้ชีวิตมีความยากลำบากไม่สามารถหาเลี้ยงชีพได้ จึงต้องมีคนดูแลอย่างใกล้ชิด ในเคสดังกล่าวไม่ปรากฏว่ามีการดำเนินคดีในความผิดฐานทอดทิ้งคนชรา ทำให้สถิติคดีของศาลยุติธรรมมีน้อยมากหรือไม่มีเลยในบางปี ซึ่งในการทอดทิ้งผู้สูงอายุ ได้แก่ การปล่อยปะละเลยในเรื่องเครื่องนุ่งห่ม ความสะอาด ความปลอดภัยไม่ได้ดูแลเอาใจใส่หรือปฏิเสธการดูแล ไม่ได้ได้รับการรักษาจากแพทย์โดยการพาไปตรวจรักษา เป็นต้น ซึ่งพฤติการณ์ดังกล่าวล้วนเป็นองค์ประกอบของความผิดตามมาตรา 307

ในส่วนประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 398 ในการกระทำทารุณต่อคนชราด้วยการทำร้ายจิตใจ นั้นเป็นการใช้พฤติกรรมต่าง ๆ แสดงออกมาต่อผู้สูงอายุ เช่น คำพูดที่ก้าวร้าว คำว่าไม่ให้เกียรติแสดงท่าทางดูถูก แสดงท่าทางเพิกเฉย ไม่สนใจ ซึ่งมักเกิดร่วมกับการกระทำทารุณกรรมประเภทอื่น

เหตุที่ประมวลกฎหมายอาญาได้จัดคนชราไว้ในกลุ่มเดียวกันกับคนป่วย ผู้ที่มีกายพิการ หรือจิตพิการ หรือจัดอยู่ในกลุ่มที่ไม่สามารถพึ่งพาในการดำรงชีพได้ เช่น เด็ก คนป่วยเจ็บ เพราะ

เนื่องจากบุคคลเหล่านี้คือกลุ่มเปราะบาง มีความอ่อนแอมากกว่าคนปกติทั่วไป ซึ่งหากมีการถูกระงับด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรมก็จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายให้ความคุ้มครองในเรื่องของการดูแลและจัดสวัสดิภาพ

ดังนั้น จึงเห็นควรกำหนดคำนิยามผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 307 และมาตรา 398 เพื่อนำมาเป็นองค์ประกอบของความผิดในฐานนี้ได้

4.2 ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมของผู้สูงอายุ

การคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับผู้สูงอายุนั้น มีเพียงสิทธิในการมีทนายความโดยให้ศาลจัดตั้งให้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 มาตรา 134/1 มาตรา 173 และมาตรา 237 ทวิ เพื่อมีสิทธิพบทนายให้ในระหว่างถูกจับกุม ในชั้นสอบสวน และชั้นพิจารณา อันเป็นสิทธิทั่วไปในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย ในส่วนการแต่งตั้งทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายได้กำหนดให้รัฐหรือศาลตั้งให้แม้ไม่ต้องการคือ ในกรณีคดีที่มีการกำหนดอัตราโทษให้ประหารชีวิต หรือในกรณีที่ผู้กระทำความผิดมีอายุต่ำกว่า 18 ปี และในส่วนกรณีคดีที่มีกำหนดอัตราโทษให้จำคุก ให้ถามผู้ต้องหาหรือจำเลยว่าต้องการทนายความหรือไม่ หากต้องการและไม่มีทนายความรัฐหรือศาลจึงดำเนินการแต่งตั้งทนายความให้ หากไม่ต้องการถือว่าสละสิทธิในการมีทนายความ ซึ่งกระบวนการพิจารณาคดีของผู้สูงอายุมีปัญหาเกี่ยวกับรู้ด้านกฎหมาย จึงไม่สามารถเข้าใจในบทบัญญัติของกฎหมาย และสิทธิเสรีภาพที่พึงมีพึงได้โดยชอบธรรม ทำให้ผู้สูงอายุถูกเอารัดเอาเปรียบและถูกล่วงละเมิดสิทธิจากบุคคลที่อยู่ในภาวะที่เหนือกว่า ซึ่งในความไม่รู้กฎหมายเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาในกระบวนการยุติธรรมอาจนำไปสู่การกระทำที่ไม่ชอบหรือเอื้อประโยชน์ให้แก่อีกฝ่าย ทำให้ผู้สูงอายุที่ไม่รู้กฎหมายห่างไกลจากสิ่งที่เรียกว่า “ความยุติธรรม” หรือ “ความเป็นธรรม” นั่นเอง

นอกจากนี้ปัญหาความยากจน ผู้สูงอายุไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ เนื่องจากไม่มีเงินจ้างทนายเพื่อต่อสู้คดี แม้ว่ากฎหมายจะให้สิทธิในการมีทนายความโดยรัฐแต่งตั้งให้หรือศาลแต่งตั้งให้ก็ตาม ทนายความอาจจะไม่เหมาะสมหรือไม่เชี่ยวชาญในการทำคดีนั้น ๆ ได้ และการให้การช่วยเหลือในทางคดีของผู้สูงอายุ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 มาตรา 11 ก็ตามแต่ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน หรือการเข้าถึงหน่วยงานให้ความช่วยเหลือมีความยากลำบากและซับซ้อน และผู้สูงอายุบางรายก็ไม่อาจทราบได้ว่าสามารถขอความช่วยเหลือจากสำนักงานยุติธรรมจังหวัดได้ แม้ว่าจะมีประกาศกระทรวงยุติธรรม เรื่อง การให้คำแนะนำ ปกป้อง และดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องในทางคดีสำหรับผู้สูงอายุ พ.ศ. 2556 กำหนดให้คำแนะนำ

ปรึกษาทางกฎหมายและอรรถคดี รับเรื่องร้องทุกข์และดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ ผู้สูงอายุ สนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ตามความจำเป็นในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือ เรื่องต่าง ๆ ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ก็ตาม ซึ่งตามประกาศดังกล่าว ได้กำหนดให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการให้บริการผู้สูงอายุด้วยความสะดวก รวดเร็ว เป็นกรณีพิเศษเกี่ยวกับการเผยแพร่ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามที่กฎหมายกำหนดแก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งให้คำแนะนำ ปรึกษาทางกฎหมายและอรรถคดี ตลอดจนรับเรื่องร้องทุกข์และดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ปัญหาในการช่วยเหลือส่วนนี้ถือว่าขาดตอนและไม่ต่อเนื่อง หากสูงอายุต้องดำเนินคดีและต้องขังอยู่ในเรือนจำก็ไม่สามารถไปขอความช่วยเหลือในส่วนนี้ได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้แก่ผู้สูงอายุยังไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึง เพราะการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุยังไม่สามารถเข้าถึงและให้ความสะดวกแก่ผู้สูงอายุให้รวดเร็วได้ ซึ่งไม่ได้เป็นการช่วยเหลือโดยตรงตั้งแต่ผู้สูงอายุได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมาแต่ต้นเลย เป็นเพียงการให้ความช่วยเหลือสำหรับผู้สูงอายุที่เข้ามาติดต่อขอความช่วยเหลือเป็นรายบุคคลเท่านั้น หรือบางรายต้องเป็นข่าวใหญ่โตตามสื่อต่าง ๆ จึงได้มีการเข้ามายื่นมือให้ความช่วยเหลือได้

เดิมกฎหมายไทยในอดีตได้บัญญัติไว้ในพระอัยการลักษณะวิवाद่าดีกัน ยังยกเว้นโทษแก่คนชราอายุ 70 ปีที่ไปด่าตีผู้อื่น โดยเห็นว่าคนชรา 70 ปีขึ้นไป มีลักษณะเช่นเดียวกับเด็ก 7 ขวบ ทำให้คนชราอายุกว่า 70 ปีนั้นยังคงมีความรับผิดชอบเหมือนคนทั่วไป เพราะฉะนั้นคนชราจะแก้ตัวไม่ต้องรับโทษ คงต้องอ้างบทกฎหมายในเรื่องวิกลจริต หรือบันดาลโทสะ ต่อมาเมื่อพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2499 ได้มีการกล่าวถึงการยกเว้นโทษให้กับคนที่มีจิตบกพร่อง เป็นโรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือน และยกเว้นโทษในคดีที่เป็นเด็กอายุ 7 ปี ต่อมาแก้ไขเป็น 10 ปี แต่เหตุใดจึงไม่ได้มีการบัญญัติยกเว้นความผิดให้กับผู้สูงอายุด้วย ทำให้ผู้สูงอายุต้องต่อสู้คดีอย่างคนปกติทั่วไป ซึ่งผู้สูงอายุได้รับการคุ้มครองเหมือนเช่นกับคุ้มครองเด็ก แต่กลับไม่มีกฎหมายในส่วนนี้ให้กับผู้สูงอายุเหมือนเช่นเดียวกันกับเด็ก ทำให้ผู้สูงอายุที่กระทำความผิดต้องถูกดำเนินคดีเหมือนคนปกติทั่วไปและชำระรายก็ต้องถูกพิพากษาตัดสินลงโทษจำคุก และต้องไปใช้ชีวิตที่มีอยู่อันน้อยนิดในเรือนจำ มันเป็นเรื่องน่าเศร้าและหดหู่ที่ผู้สูงอายุต้องติดคุกนานขนาดนั้น จากที่ได้ศึกษากฎหมายของสหรัฐอเมริกา ในชั้นสอบสวน ตำรวจจะส่งผู้ต้องหาสูงอายุที่มีปัญหาทางจิตไปยังศูนย์บำบัดทางจิตโดยไม่ได้ส่งไปคุมขัง หรือผู้ต้องสงสัยสูงอายุมีอาการติดยาเสพติดก็จะส่งไปยังกระบวนการของศาลยาเสพติด มากกว่าส่งไปยังการดำเนินคดีของศาลทั่วไป ถ้ากระทำความผิดเกี่ยวกับเงิน ก็จะทำให้ชดใช้เงินคืนแทนการดำเนินคดี ส่วนผู้สูงอายุที่กระทำความผิด เช่น ลักขโมยอาหารในร้าน ทำ

ร่ายร่างกายผู้อื่น มองว่า ได้ผลกระทบจากสภาพแวดล้อมควร ได้รับการช่วยเหลือมากกว่าการลงโทษ จึงมีการหันเหคดีของผู้กระทำความผิดสูงอายุออกจากกระบวนการยุติธรรม

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดให้รัฐช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการจัดหาทุนความให้เท่านั้น ทำให้การดำเนินคดีอาญาของผู้สูงอายุตามรัฐธรรมนูญ ปี 2560 จึงไม่อาจจัดอยู่ในข่ายที่รัฐต้องให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ผู้สูงอายุจึงไม่ได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสมเท่าที่ควร เมื่อกฎหมายได้ให้ความคุ้มครองสิทธิในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้แก่ผู้สูงอายุไว้โดยเฉพาะแล้ว แต่ผู้สูงอายุก็ยังไม่ได้รับความเป็นธรรมในการดำเนินคดีได้อย่างเสมอภาค เมื่อผู้สูงอายุจัดอยู่ในกลุ่มที่กฎหมายได้คุ้มครองไว้ในกลุ่มเดียวกันกับเด็กหรือเยาวชนแล้ว และมีกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนบัญญัติไว้โดยเฉพาะในเรื่องการให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับที่ปรึกษากฎหมายเช่นไร ก็ควรจัดให้มีทุนความหรือที่ปรึกษากฎหมายให้กับผู้สูงอายุด้วยเช่นกัน และควรมีการยกเว้นโทษให้กับผู้สูงอายุที่มีอายุมากหรือส่งไปบำบัดรักษามากกว่าการนำผู้สูงอายุเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและตัดสินลงโทษและต้องขังในเรือนจำซึ่งเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อสังคมแต่อย่างใด อีกทั้ง สิ้นเปลืองงบประมาณในการดูแลผู้ต้องขังสูงอายุซึ่งต้องดูแลเป็นพิเศษว่าผู้ต้องขังอื่น ไม่ว่าจะเป็นสถานที่อยู่อาศัย เรือนนอน เครื่องนุ่งห่ม และการรักษาพยาบาล เป็นต้น เหล่านี้ล้วนส่วนหนึ่งในงบประมาณรายจ่ายที่รัฐต้องเสียไปอีกทั้งสวัสดิการแห่งรัฐที่ดูแลผู้สูงอายุก็รวมถึงผู้ต้องขังสูงอายุด้วยเช่นกัน จำเป็นอย่างยิ่งที่การให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางคดีควรกำหนดไว้โดยเฉพาะในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดในชั้นศาลได้ โดยไม่ถือว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด และไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 วรรคสี่

4.3 ปัญหาทางกฎหมายการนำมาตรการลงโทษจำคุกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ

มาตรการรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกของประเทศไทย ได้มีการนำมาตรการการลงโทษระดับกลางมาใช้กันอย่างแพร่หลาย และแตกต่างกันไปในกระบวนการยุติธรรม แต่การนำมาตรการดังกล่าวก็ยังไม่ได้นำมาใช้สำหรับกรณีที่มีการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุไว้โดยเฉพาะเพื่อให้ศาลได้มีการเลือกใช้มาตรการบังคับโทษนอกเรือนจำ โดยไม่ให้ผู้กระทำความผิดสูงอายุต้องรับโทษอยู่ในเรือนจำก่อน ซึ่งมีเพียงมาตรการในการพักการลงโทษ และนอกจากนี้การนำมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกของประเทศไทย ซึ่งได้แก่ การคุมประพฤติแบบเข้มข้น

การบริการสังคม และการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

ผู้ศึกษาได้ศึกษาและพบปัญหาเกี่ยวกับการนำมาตราการลงโทษรูปแบบอื่นมาใช้แทนการลงโทษจำคุกนั้น เมื่อได้พิจารณาถึงการคุมประพฤติแบบเข้มข้น ประเทศไทยไม่ได้กำหนดให้เป็นอำนาจของศาลเพื่อใช้เป็นดุลพินิจและพิพากษาให้มีการคุมประพฤติผู้กระทำความผิดแทนการลงโทษจำคุก ซึ่งประเทศอังกฤษได้มีการนำมาตราการทางเลือกรูปแบบอื่นมาใช้โดยให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการลงโทษผู้กระทำความผิด และศาลเป็นผู้ตัดสินและพิพากษาให้มีคุมประพฤติแบบเข้มข้นได้ โดยที่ผู้กระทำความผิดไม่ต้องเข้าเรือนจำแต่อย่างใด ซึ่งเป็นที่แตกต่างจากของประเทศไทยที่การคุมประพฤติแบบเข้มข้นนี้เป็นอำนาจของกรมราชทัณฑ์ และได้กำหนดเป็นเงื่อนไขในการปล่อยตัวนักโทษเด็ดขาดก่อนครบกำหนดโทษ เมื่อมีคำสั่งให้คุมประพฤติแบบเข้มข้นแล้ว นักโทษเด็ดขาดก็ต้องไปรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติ ซึ่งในการพิจารณาการพักการลงโทษนี้ไม่ได้ให้อำนาจศาลเป็นผู้พิจารณาในการพักการลงโทษผู้กระทำความผิดอีกด้วย อีกทั้งระยะเวลาที่เป็นคุณสมบัติในการพักโทษนั้น จะต้องเป็นนักโทษเด็ดขาดจะต้องได้รับโทษตามหมายมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 หรือไม่ต่ำกว่า 10 ปี หรือหากต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตนั้นได้เปลี่ยนเป็นโทษจำคุกที่มีกำหนดเวลา ซึ่งระบบการลงโทษจำคุกของประเทศไทยมีระยะเวลาในการจำคุกที่นาน ซึ่งสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดให้ผู้ต้องขังต้องโทษจำคุกมาแล้วอย่างน้อยกว่า 60 วัน ถึง 3 เดือน และสามารถสมัครการพักการลงโทษ และมีคณะกรรมการปรับการลดโทษโดยการคุมประพฤติของศาลฎีกาเป็นผู้ตัดสิน

ในส่วนของการบริการสังคมนั้น ประเทศไทยได้มีการนำมาใช้ในกรณีบริการสังคมแทนค่าปรับ โดยผู้กระทำความผิดที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับสามารถยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลพิจารณาสั่งอนุญาตให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับได้ ศาลเป็นผู้กำหนดลักษณะหรือประเภทของงาน ผู้ดูแลการทำงาน วันเริ่มทำงาน ระยะเวลาทำงานและจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวัน และให้ทำงานบริการสังคมภายในกำหนดระยะเวลา 2 ปี และในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาและกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติ โดยให้ผู้กระทำความผิดกิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ ซึ่งกรณีดังกล่าวก็ไม่ถือว่าเป็นมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกแต่อย่างใด เนื่องจากไม่ได้มีการนำตัวไปควบคุมไว้ที่เรือนจำแต่เป็นการให้โอกาสในการออกไปทำงานอยู่กับครอบครัวเพื่อจะได้ไม่ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ หรือนำมาเป็นหนึ่งในเงื่อนไขของการคุมประพฤติผู้กระทำความผิดเท่านั้น และในส่วนการทำงานบริการสังคมของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดให้ศาลใช้มาตรการควบคุมในชุมชน หากศาลเห็นว่ามาตรการคุมประพฤติใช้แทนการลงโทษจำคุกนั้นไม่เหมาะสม ศาลพิพากษาให้ใช้มาตรการควบคุมในชุมชนหรือความผิด

นั้นมีอัตราโทษจำคุกและปรับ ศาลมีดุลพินิจที่จะลงโทษปรับ และใช้มาตรการควบคุมในชุมชนได้ ซึ่งผู้กระทำความผิดสามารถทำงานบริการสังคมนอกจากเวลางานของตนได้ และไม่ได้กำหนดจำนวนชั่วโมงในการทำงานบริการสังคมเป็นการกำหนดกรอบกว้าง ๆ ไว้ ซึ่งระยะเวลาในการใช้มาตรการ ไม่นานกว่ากำหนดโทษจำคุกสำหรับความผิดนั้น หรือไม่เกินกว่า 2 ปี หากฝ่าฝืนเงื่อนไข ศาลจะกำหนดโทษจำคุกแต่ไม่เกินกว่า 364 วัน ส่วนประเทศอังกฤษกำหนดให้ศาลพิพากษา และมีคำสั่งลงโทษในชุมชน ซึ่งมี 12 คำสั่ง หากศาลมีคำสั่งกำหนดให้ทำงานบริการ ผู้กระทำความผิดสามารถทำงานบริการสังคมในเวลาอื่นนอกจากเวลางานปกติเหมือนดังเช่นอเมริกา แต่มีระยะเวลาทำงานบริการสังคมตั้งแต่ 40 – 300 ชั่วโมง โดยที่ผู้กระทำความผิดไม่ต้องร้องขอ ก่อนที่จะมีคำพิพากษานั้น พนักงานคุมประพฤติต้องรายงานสืบเสาะก่อน เมื่อมีการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติ จะมีเจ้าหน้าที่แจ้งเตือนก่อนและหากยังมีการฝ่าฝืนอีก ศาลสามารถเพิ่มโทษหรือลงโทษจำคุกได้

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า มาตรการรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกโดยใช้วิธีทำงานบริการสังคมของไทย ไม่ได้นำมาใช้แทนการลงโทษจำคุกแต่อย่างใด มีการนำมาใช้เพียงแค่ว่าเป็นหนึ่งในเงื่อนไขของการคุมประพฤติในกรณีที่ศาลได้มีการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษไว้หรือมีคำสั่งอนุญาตให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับเท่านั้น

ในส่วนของการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ยังไม่ได้มีการนำมาใช้เพื่อเป็นมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษแต่อย่างใด มีการนำมาใช้ในกรณีที่มีการพักการลงโทษซึ่งเป็นอำนาจของกรมราชทัณฑ์เท่านั้น ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกา ถือเป็นมาตรการลงโทษระดับกลาง ทำให้ศาลสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดโดยไม่ต้องส่งตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่เรือนจำ และให้ใช้กับผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงต่ำ มาตรการดังกล่าวถือเป็นเงื่อนไขในการคุมความประพฤติ นอกจากนี้ผู้กระทำความผิดที่สมัครใจขอเข้าร่วมแผน เพื่อเป็นมาตรการบังคับโทษนอกเรือนจำสำหรับผู้ที่ได้รับโทษมาแล้วบางส่วนหรือพักการลงโทษ และต้องยินยอมให้ติดเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เป็นการนำมาใช้ภายหลังการบังคับโทษนอกเรือนจำเหมือนดังเช่นประเทศไทยที่นำมาใช้กรณีพักการลงโทษ

ส่วนการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ของประเทศอังกฤษนั้น กำหนดให้ศาลพิพากษาและมีคำสั่งลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชน โดยมีคำสั่งให้การกักบริเวณผู้กระทำความผิด ระยะเวลาในการควบคุมไม่เกิน 6 เดือน ในแต่ละวันไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมง และไม่เกิน 12 ชั่วโมง โดยที่ผู้กระทำความผิดไม่ต้องร้องขอ มาตรการนี้สามารถนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่มีอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป โดยศาลเป็นผู้กำหนดหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุม และตรวจสอบผู้กระทำความผิด ในการใช้ข้อกำหนดนี้ศาลต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลอื่นที่จะทำให้ไม่สามารถรักษาความปลอดภัยในการควบคุมและตรวจสอบผู้กระทำความผิดได้

ตารางที่ 4.1 ตารางเปรียบเทียบการนำมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกของต่างประเทศและประเทศไทย

สหรัฐอเมริกา	ประเทศอังกฤษ	ประเทศไทย
<p>1. การคุมประพฤติแบบเข้มข้น</p> <ul style="list-style-type: none"> - เป็นการนำมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นมาใช้แทนการจำคุกภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาตัดสินลงโทษจำคุกจำคุกในเรือนจำ เป็นกรณีพักการลงโทษ - การคุมประพฤติแบบเข้มข้น โดยการสมัครใจต่อพนักงานคุมประพฤติ - ต้องได้รับโทษมาแล้วอย่างน้อย 60 วัน ถึง 3 เดือน - คณะกรรมการปรับการลดโทษโดยการคุมประพฤติของศาลฎีกาเป็นผู้ตัดสิน 	<p>1. การคุมประพฤติแบบเข้มข้น</p> <ul style="list-style-type: none"> - เป็นการนำมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นมาใช้ โดยให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการลงโทษผู้กระทำความผิด - ผู้กระทำความผิดไม่ต้องเข้าเรือนจำ - ติดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ - ใช้มาตรการในชุมชน - ศาลเป็นผู้ตัดสินและพิพากษาให้มีคุมประพฤติแบบเข้มข้น 	<p>1. การคุมประพฤติแบบเข้มข้น</p> <ul style="list-style-type: none"> - เป็นการนำมาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นมาใช้แทนการจำคุกภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาตัดสินลงโทษจำคุกและต้องโทษอยู่ในเรือนจำ ซึ่งเป็นการพักการลงโทษ - เงื่อนไขต้องเป็นนักโทษเด็ดขาด และต้องโทษตามหมายแจ้งโทษมาแล้วอย่างน้อย 1 ใน 3 หรือไม่น้อยกว่า 10 ปี กรณีได้รับโทษจำคุกตลอดชีวิตจะต้องเป็นโทษจำคุกที่มีการเป็นโทษที่ได้กำหนดระยะเวลาแล้ว และคณะอนุกรรมการวินิจฉัยพักการลงโทษ มีอำนาจในการพิจารณาพักการลงโทษ - ในระหว่างพักโทษให้ติดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (EM) และกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติ
<p>2. การทำงานบริการสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดให้ศาลใช้มาตรการควบคุมในชุมชน - ศาลพิพากษาลงโทษจำคุก 	<p>2. การทำงานบริการสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ศาลพิพากษา และมีคำสั่งลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชนมี 12 คำสั่ง 	<p>2. การทำงานบริการสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - แยกได้ 2 กรณี ดังนี้ 1. บริการสังคมแทนค่าปรับ - ต้องยื่นคำร้องต่อศาลขอ

สหรัฐอเมริกา	ประเทศอังกฤษ	ประเทศไทย
<p>และปรับ และใช้มาตรการควบคุมในชุมชนแทนการลงโทษจำคุก</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทำงานบริการสังคมนอกจากเวลางานของตนได้ - ไม่ได้กำหนดจำนวนชั่วโมงในการทำงานบริการสังคม - ระยะเวลาในการใช้มาตรการไม่นานกว่ากำหนดโทษจำคุกสำหรับความผิดนั้น หรือไม่เกินกว่า 2 ปี - ฝ่าฝืนเงื่อนไข ศาลจะกำหนดโทษจำคุกเกินกว่า 364 วันไม่ได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดให้ทำงานบริการสังคมในเวลาอื่นนอกจากเวลางานปกติ - ระยะเวลาทำงานบริการสังคมตั้งแต่ 40 – 300 ชั่วโมง - ผู้กระทำผิดไม่ต้องร้องขอ - พนักงานคุมประพฤติรายงานสืบเสาะก่อนศาลจะพิพากษา - ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติ ใต้รับการเตือน และยังไม่ปฏิบัติ ศาลเพิ่มโทษหรือลงโทษจำคุกได้ 	<p>ทำงาน บริการสังคมแทนค่าปรับเพื่อให้ศาลอนุญาต</p> <ul style="list-style-type: none"> - ศาลกำหนดลักษณะหรือประเภทของงาน ผู้ดูแลการทำงาน วันเริ่มทำงาน ระยะเวลาทำงานและจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวัน - กำหนดระยะเวลา 2 ปีนับแต่วันทำงาน - นำเงินมาชำระค่าปรับหรือ ฝ่าฝืน ไม่ปฏิบัติศาลเพิกถอนคำสั่ง <p>2. ศาลมีคำพิพากษา</p> <ul style="list-style-type: none"> - เมื่อศาลรอการลงโทษหรือรอการลงโทษ จะกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติให้ผู้กระทำความผิดทำกิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ - ผู้กระทำผิดไม่ต้องร้องขอ
<p>3. การควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์</p> <ul style="list-style-type: none"> - เป็นมาตรการลงโทษระดับกลาง - ศาลจะลงโทษผู้กระทำความผิดโดยไม่ต้องส่งตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่เรือนจำ - ใช้กับผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงต่ำ 	<p>3. การควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์</p> <ul style="list-style-type: none"> - ศาลพิพากษา และมีคำสั่งลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชนมี 12 คำสั่ง - มีคำสั่งให้การกักบริเวณ - ระยะเวลาไม่เกิน 6 เดือน - ในแต่ละวัน ไม่น้อยกว่า 2 	<p>3. การควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์</p> <ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีกำหนดให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจมาใช้ในการพิพากษาเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดโดยไม่ต้องใช้เรือนจำ - ติดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (EM) ในกรณีที่มีการพักการ

สหรัฐอเมริกา	ประเทศอังกฤษ	ประเทศไทย
<ul style="list-style-type: none"> - ดิจิตอลอิเล็กทรอนิกส์ นิกส์ (EM) ที่ข้อมือหรือข้อเท้าและส่งสัญญาณไปยังอุปกรณ์ที่ติดไว้ในที่อยู่อาศัย มิให้หลบหนีออกจากสัญญาณเกินกว่าที่กำหนด - เป็นเงื่อนไขในการคุมความประพฤติ - ผู้กระทำความผิดสมัครใจขอเข้าร่วมแผน เพื่อเป็นมาตรการบังคับโทษนอกเรือนจำสำหรับผู้ที่ได้รับโทษมาแล้วบางส่วนหรือพักการลงโทษ และต้องยินยอมให้ติดเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ - หากหลบหนีมีความผิดฐานหลบหนีจากที่คุมขัง 	<ul style="list-style-type: none"> ชั่วโมง และไม่เกิน 12 ชั่วโมง - ผู้กระทำผิดไม่ต้องร้องขอ - ใช้กับผู้กระทำความผิดที่มีอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป - ศาลเป็นผู้กำหนดหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุมและตรวจสอบผู้กระทำความผิด - ศาลต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลอื่นที่จะทำให้ไม่สามารถรักษาความปลอดภัยในการควบคุมและตรวจสอบผู้กระทำความผิดได้ จึงจะใช้ข้อกำหนดนี้ 	<ul style="list-style-type: none"> ลงโทษ - เป็นอำนาจของกรมราชทัณฑ์ในการพิจารณากำหนดเงื่อนไขในการปล่อยนักโทษเด็ดขาดที่ได้รับการพักโทษ

ดังนั้น ในการนำมามาตรการทางเลือกรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ ในประเทศไทยควรนำมาใช้ในคดีที่เป็นผู้สูงอายุไว้โดยเฉพาะ เพื่อเป็นทางเลือกในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้ศาลสามารถหยิบยืมมาใช้เป็นดุลพินิจในการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดสูงอายุ เมื่อการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุในเรือนจำนั้น ผู้สูงอายุต้องประสบกับสภาพแวดล้อมในเรือนจำ ปัญหาเรื่องสุขภาพ เป็นโรครามีอาการปวดเมื่อยตามแขนและขา การเคลื่อนไหวร่างกายไม่คล่องแคล่วว่องไวเหมือนวัยฉกรรจ์ มีปัญหาการรับฟังทำให้ไม่ค่อยได้ยินเสียงเนื่องจากหูตึง มีสายตาที่พาล่ามัวมองไม่ค่อยชัดเจน ปัญหาของสมองเริ่มสั่งการช้าอาจเป็นโรคสมองเสื่อมได้ ประกอบกับลดปัญหาของผู้ต้องขังที่มีอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งเป็นผลกระทบต่องบประมาณของรัฐ และการจำคุกผู้สูงอายุหากพ้นโทษไปต้องกลายเป็นคนไร้คู่ และต้องใช้ชีวิตในสังคมลำบาก เนื่องจากพ้นโทษแล้วเหลือเวลาใช้ชีวิตอยู่ต่อได้ไม่นานนัก ทำให้ท้อแท้ สิ้นหวัง และป่วยเป็นโรคซึมเศร้าได้ อีกทั้ง การลงโทษจำคุกเป็นการแก้แค้นมากกว่าการแก้ไข บำบัด ฟันฟูผู้กระทำความผิด และการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุถือเป็นการทรมานร่างกายและจิตใจ หรือเรียกว่า

การการุณยฆาตผู้สูงอายุในวาระสุดท้ายของชีวิต ผู้ศึกษาเห็นว่าผู้สูงอายุถือว่ามีความเสี่ยงต่ำในการที่จะกลับไปกระทำความผิดซ้ำ และการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุเพื่อป้องกันสังคมนั้นจึงยังไม่เหมาะสมเท่าที่ควรด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ ควรให้โอกาสในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดสูงอายุให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในวาระสุดท้ายภายนอกเรือนจำน่าจะดีกว่าหมดวาระในเรือนจำ โดยที่ไม่ได้เจอหน้าบุตรหลานอันเป็นที่รักซึ่งมันน่าเวทนายิ่งนัก

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลของการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีการลงโทษ กฎหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการนำมาตรการรูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ ผู้เขียนได้พิจารณาถึง เห็นถึงช่องว่างทางกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีของผู้สูงอายุ เช่น ความไม่รู้กฎหมาย ของผู้สูงอายุ การไม่มีทนายความมาดำเนินการการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายไว้โดยเฉพาะ ปัญหา การยกข้อต่อสู้กรณีข่มขืน โทษหรือเหตุบรรเทาโทษ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบปัญหาเกี่ยวกับการ ลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ ไม่เป็นผลดีต่อกระบวนการยุติธรรม กลับเป็นผลร้ายทั้งต่อตัวผู้ต้องขังสูงอายุ และต่อราชทัณฑ์ รวมทั้งเสียหายต่อรัฐในการจัดสวัสดิการดูแลผู้ต้องขังสูงอายุเป็นกรณีพิเศษ หากเปรียบเทียบกับ การลงโทษ โดยชุมชนแล้วมีประโยชน์มากกว่าการใช้การบังคับโทษในเรือนจำ เมื่อได้เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศแล้ว น่าจะเป็นการดีหากมีการนำมาตรการทางเลือก รูปแบบอื่นแทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุมาใช้ในประเทศไทย จึงได้มีบทสรุปและเพื่อเสนอแนะ ต่อไป

5.1 บทสรุป

การลงโทษ เป็นการกระทำที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ที่ต้องรับโทษต่อร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สิน หากกระทำควาผิดรัฐเข้ามาจัดการกับผู้กระทำความผิดแทนผู้เสียหายเพื่อไม่ให้มีการแก้แค้นกันเอง ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการลงโทษ จึงมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ได้รับโทษรู้สึกสำนึกว่าการกระทำของตน เป็นการกระทำผิด และโทษที่ได้รับนั้นเป็นไปตามสัดส่วนของความร้ายแรงที่ได้กระทำลงไป โทษทางอาญา มี 5 สถาน ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน ส่วนโทษจำคุก เป็นการจำกัดเสรีภาพของผู้กระทำความผิดนิยมใช้มาเป็นระยะยาวนานที่สุดจนถึงปัจจุบัน เนื่องจาก สามารถเป็นการลงโทษเพื่อเป็นการตอบแทนหรือเป็นการแก้แค้นให้แก่สังคม

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป หรือเรียกว่า “คนแก่” หรือ “คนชรา” ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ รัฐจึงได้มีการคุ้มครองสวัสดิภาพและสิทธิต่าง ๆ ให้กับผู้สูงอายุไว้ใน รัฐธรรมนูญและตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 ได้แก่ การบริการสาธารณสุข ด้านอาชีพ กิจกรรมการมีส่วนร่วมในสังคม การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย ช่วยเหลือลดหย่อนค่า

โดยสาร เข้าชมสถานที่โดยไม่เสียค่าบริการ ให้ความช่วยเหลือจากการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย รัฐให้ความช่วยเหลือในทางคดีและครอบครัว ให้ความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย อาหาร และอุปกรณ์เครื่องนุ่งห่ม ได้รับเบี้ยยังชีพและช่วยเหลืองานศพตามประเพณี การจัดบริการสถานที่ท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมกีฬา การจัดบริการเพื่ออำนวยความสะดวกด้านพิพิธภัณฑ โบราณสถาน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ และการจัดกิจกรรมด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ด้านการลดหย่อนภาษีเงินได้ และการลดหย่อนภาษีให้แก่ผู้บริจาคทรัพย์สิน เงินให้แก่กองทุนผู้สูงอายุ ด้านกองทุนผู้สูงอายุ เป็นต้น คำว่า “ผู้สูงอายุ” หรือ “คนชรา” ตามความหมายในประมวลกฎหมายอาญา ยังไม่ได้มีการบัญญัติไว้ เป็นเหตุให้ศาลต้องใช้ดุลพินิจ “คนชรา” ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 307 และมาตรา 398 หมายถึงคนชราที่มีอายุเป็นเท่าไรจึงจะถือว่าเป็นคนชราและถือว่าเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา

ในการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีเพียงสิทธิของผู้ต้องหา หรือจำเลยที่บัญญัติไว้ใช้บังคับกับบุคคลทั่วไปเท่านั้น ในการดำเนินคดีผู้สูงอายุรัฐควรให้

คำแนะนำ คำปรึกษา ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ตลอดจนจัดหาทนายความแก่ต่างในทางคดี ตั้งแต่ใช้จับกุมจนถึงชั้นอุทธรณ์ ฎีกา ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไว้ โดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ ตลอดจนได้รับคำปรึกษาแนะนำ จากนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ด้วย ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2560 ซึ่งกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุจะถูกบัญญัติไว้ด้วยกันกับเด็ก สตรี คนชรา ผู้พิการหรือคนทุพพลภาพ ซึ่งจัดไว้ในกลุ่มเดียวกันกับบุคคลที่มีความอ่อนแอ สำหรับเด็กหรือเยาวชน ได้มีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองสวัสดิภาพและการปฏิบัติไว้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2543 และในความชราของผู้อายุที่อ้างความชรามาเป็นเห็นยกเว้นโทษ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 ก็ไม่สามารถให้ศาลรับฟังได้ว่าความชราอันมีผลมาจากสติปัญญาที่ขาดการรับรู้ หรือความทรงจำหลงลืม มากกล่าวอ้างได้ เพราะไม่เข้าเงื่อนไขของบุคคลวิกลจริต คือต้องเป็นผู้มีจิตบกพร่องหรือจิตเพื่อนเท่านั้น หรือกรณีเหตุบรรเทาโทษตามมาตรา 78 ผู้กระทำความผิดได้กล่าวอ้างเหตุบรรเทาโทษโดยอ้างว่าเป็นผู้โอดเขาเบาปัญญา ตกอยู่ในความทุกข์อย่างสาหัส เคยกระทำความผิดมาก่อน มีความพยายามบรรเทาผลร้าย หรือดูแลโทษต่อเจ้าพนักงาน โดยการรับสารภาพ ซึ่งพฤติการณ์ดังกล่าวมานี้เป็นเหตุให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจในพฤติการณ์อันเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการพิจารณานำมาสู่การพิจารณาในการบรรเทาโทษให้กับผู้กระทำความผิด แต่การใช้พฤติการณ์ดังกล่าวก็เป็นการใช้ดุลพินิจทั่วไปที่ให้อ่านาสาลในการลดโทษให้กับผู้กระทำความผิดคนนั้นๆ เป็นรายๆ ไป ด้วยเหตุผลในการใช้ดุลพินิจดังกล่าวอาจทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในลักษณะ เกิดถกเถียงและไม่สม่ำเสมอได้

สำหรับผู้กระทำความผิดสูงอายุได้ เช่นนี้ผู้กระทำความผิดที่มีชรา ศาสจึงไม่อาจนำมาเป็นเหตุเพื่อปฏิเสธให้ผู้กระทำความผิดสูงอายุพ้นจากความรับผิดชอบในทางอาญาได้ไม่ ทำให้กระบวนการพิจารณาคดีเกิดความความเหลื่อมล้ำได้

เมื่อศาลไม่มีทางเลือกอื่นให้สามารถลงโทษผู้กระทำความผิดสูงอายุโดยการเลี้ยงโทษจำคุกได้ ศาลจึงตัดมีคำพิพากษาคัดสินจำคุกผู้กระทำความผิดสูงอายุ และการบังคับโทษผู้สูงอายุเป็นไปตามกระบวนการของกรมราชทัณฑ์ อันมีผลกระทบต่อผู้ต้องขังสูงอายุในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านสภาพร่างกายและจิตใจ ด้านความเป็นอิสระภาพ ด้านความสัมพันธ์ในสังคม ด้านสภาพแวดล้อม ด้านศาสนาหรือความเชื่อ นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่องบประมาณแผ่นดิน จะต้องสูญเสียงบประมาณในการดูแลผู้ต้องขัง งบประมาณในการก่อสร้างเรือนจำ และจำนวนผู้ต้องขังก็มีเพิ่มมากขึ้นทำให้ผู้ต้องขังล้นเรือนจำ อีกทั้ง ยังถูกตราหน้าว่าเป็นคนจู้จุกจิกี่ระวาง ภายหลังการพ้นโทษไม่สามารถปรับตัวเข้าสู่สังคมได้ ทำให้กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ก่อให้เกิดภาระแก่สังคมในการปราบปรามและป้องกันกระทำความผิด กระบวนการลงโทษจำคุกเกิดความล้มเหลวและขาดประสิทธิภาพ กระบวนการยุติธรรมต้องทำงานมากขึ้น ปริมาณคดีความล้นศาลเพราะต้องดำเนินคดีซ้ำกับบุคคลเดิม และการลงโทษจำคุกข่อมไม่เป็นที่ผลดีทั้งต่อตัวผู้กระทำความผิดในการจำกัดเสรีภาพและวางกฎระเบียบให้ปฏิบัติ โดยมอบรางวัลให้แก่นักโทษที่ประพฤติตัวดีจะทำให้ถูกเลื่อนชั้นเพื่อให้ได้สิทธิประโยชน์ตามประกาศของกรมราชทัณฑ์ นั่นคือ การพักการลงโทษและการอภัยโทษ นั่นเอง กระบวนการนี้ไม่ได้ช่วยให้ผู้ต้องขังเกิดความสำนึกผิดในการกระทำของตนแต่อย่างใด แต่จะทำความดีก็ต่อเมื่อหวังผลเพื่อให้ตนได้รับสิทธิประโยชน์และออกจากเรือนจำให้เร็วขึ้นเท่านั้น ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นอำนาจของกรมราชทัณฑ์ที่พิจารณาเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังที่จะได้รับสิทธิประโยชน์จากการพักโทษและการอภัยโทษ ในอดีตที่ผ่านมาทำให้ความเชื่อมั่นในระบบเรือนจำเริ่มจะลดน้อยลงตามลำดับ ทั้งนี้ เพราะระบบเรือนจำได้สะท้อนให้เห็นอะไรๆ หลายๆ อย่าง ซึ่งแสดงให้เห็นผลในทางลบทั้งต่อตัวผู้กระทำความผิดเอง และต่อสังคมโดยรวมในเกือบแทบทุกประเทศ เรือนจำมักจะถูกกล่าวหาว่าเป็น “โรงเรียนของอาชญากร” มากกว่าสถานที่แก้ไขคัดค้านผู้กระทำความผิด การปรับปรุงแก้ไขให้ผู้ต้องขัง สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอกได้ภายหลังพ้นโทษ จึงเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งในเรื่องนี้มักจะมีผู้กล่าวว่า “เราจะแก้ไขผู้กระทำความผิดได้อย่างไรในสถานที่ที่เรียกว่า คุก หรือ เรือนจำ” ความเชื่อเช่นนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากสภาพของเรือนจำไม่เหมาะสมสำหรับการ “แก้ไข”

ดังนั้น จึงมีแนวความคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ (Noninstitutional Treatment) การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในชุมชน (Community – Based Corrections) การลดการใช้โทษจำคุก (Deinstitutionalization) และการใช้วิธีการลงโทษแบบอื่นแทนการจำคุก

(Alternatives To Imprisonment) โดยมุ่งหวังที่จะตัดหรือหันเหผู้กระทำผิด ออกจากกระบวนการยุติธรรม (Diversion From Criminal Justice System) การใช้โทษจำคุกกับผู้กระทำความผิดสูงอายุ ในบางคดีที่ไม่ได้ทำผิดเป็นคดีอุกฉกรรจ์ อาจจะไม่เหมาะสม ดังนั้น การใช้มาตรการอื่น ๆ แทนการจำคุกไว้ในเรือนจำ จึงเป็นวิธีการที่เปลี่ยนแนวความคิดที่เน้นจากการลงโทษมาเป็นแก้ไขฟื้นฟู (rehabilitation) ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำสหประชาชาติว่าด้วยการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว) โดยมีกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรมเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนมาตรการ และนำทรัพยากรในชุมชนมาบูรณาการให้เกิดประสิทธิภาพเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด อันจะเป็นผลดีต่อการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยในระยะยาวมากกว่า ประเทศที่นำมามาตรการรูปแบบอื่นมาใช้แทนการลงโทษจำคุก ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ ส่วนประเทศไทยจะเป็นมาตรการเลี้ยงโทษจำคุก คือ การรอกการลงโทษ การรอกการกำหนดโทษ การพักการลงโทษ การอภัยโทษ เป็นต้น แต่จะกำหนดเงื่อนไขให้มีการคุมความประพฤติไว้ มาตรการลงโทษรูปแบบอื่น เป็นมาตรการลงโทษระดับกลางรองลงมาจากการลงโทษในเรือนจำ มีดังนี้

1) การทำงานบริการสังคม (Community service) เป็นมาตรการที่ใช้ประกอบกับมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด โดยอาจกำหนดเพิ่ม ในเงื่อนไขการคุมประพฤติเพื่อเพิ่มระดับความรุนแรงของการลงโทษ การให้ทำงานสาธารณะเป็นการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องทำงานสาธารณะประโยชน์ตามที่จะได้รับมอบหมายโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนซึ่งอาจเป็นการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการกุศลหรือการไม่แสวงผลกำไร โดยงานสาธารณประโยชน์ที่ได้รับมอบหมาย

2) การคุมประพฤติแบบเข้มงวด (Intensive probation) มีลักษณะของการเพิ่มระดับความเข้มข้นของการควบคุมสอดส่องและดูแลผู้กระทำความผิดให้มากขึ้นไปกว่ามาตรฐานการคุมประพฤติปกติเพื่อกำจัดข้อจำกัดด้านการควบคุมและสอดส่องดูแลของมาตรการคุมประพฤติปกติที่บางครั้งขาดความเข้มงวดเท่าที่ควร และสามารถนำไปใช้ต่อผู้ผู้กระทำความผิดที่มีลักษณะการกระทำผิดที่รุนแรงแทนการจำคุก ซึ่งเพิ่มมาตรการต่างๆ กว่ามาตรการคุมประพฤติปกติ โดยเลือกบังคับใช้เพิ่มให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละรายโดยมาตรการที่เพิ่มขึ้น อาทิ การรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติด้วยความถี่เพิ่มขึ้น ห้ามเดินทางไปสถานที่ที่กำหนดตามระยะเวลาที่กำหนด การตรวจทดสอบการใช้สารเสพติดให้โทษ การชำระค่าชดเชยแก่ผู้เสียหายหรือทำกิจกรรมสาธารณะ การกำหนดให้หางานทำเป็นกิจจะลักษณะ หรืออาจถูกกำหนดให้อยู่ภายในที่พักอาศัยหรืออาจต้องใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Mediator: EM) ติดตามตัวกำหนดให้เข้าร่วมในกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟู การศึกษาในหลักสูตรที่กำหนด เป็นต้น

3) การกักขังที่บ้าน (Home detention หรือ House arrest) การกักขังที่บ้านเป็นการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดอยู่ในบ้านของตนเองทุกวันในช่วงเวลาหนึ่ง จะออกนอกบ้านได้เฉพาะ

กรณีจำเป็นหรือไปรับคำปรึกษาแนะนำ การกักขังที่บ้านจึงมักใช้เป็นส่วนหนึ่งตามเงื่อนไขการคุมความประพฤติแบบเข้มใช้ได้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่ ผู้กระทำความผิดที่ถูกคุมขังจะต้องติดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว เพื่อให้พนักงานคุมประพฤติได้สอดส่องดูแล นอกจากการกักขังที่บ้านดังกล่าวอาจมีการจัดตั้งศูนย์กักขังผู้ถูกคุมความประพฤติ ซึ่งสามารถนำมาใช้กับผู้ถูกคุมความประพฤติที่ถูกจับกรณีทำผิดเงื่อนไขของศาลหรือกระทำความผิดในคดีจราจร ซึ่งผู้ถูกคุมความประพฤติจะต้องอยู่ในศูนย์ ซึ่งคล้ายกับที่กักตัวชั่วคราวที่ไม่ใช่คุกเพราะมีสภาพความเป็นอยู่สะดวกสบายพอควร แต่ใช้ระบบรักษาความปลอดภัยขั้นต่ำแบบเรือนจำ ในทางปฏิบัติจะให้ผู้ถูกคุมความประพฤติพักอยู่ประมาณ 60 - 120 วัน

4) บ้านกึ่งวิถี (Halfway House) การใช้ศูนย์ควบคุมในชุมชน จัดเป็นมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยใช้การลงโทษระดับกลางที่มีความเข้มงวดรองจากการลงโทษจำคุก ซึ่งเป็นมาตรการที่ไม่อนุญาตให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับไปพักอาศัยกับครอบครัวตามปกติจึงเป็นมาตรการที่แตกต่างจากมาตรการลงโทษระดับกลางอื่นๆ ศูนย์ควบคุมมีรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลาย ได้แก่ ศูนย์ควบคุมเต็มวัน (full-time) และศูนย์ควบคุมเฉพาะบางเวลา (part-time)

5) การคุมประพฤติแบบค่ายทหาร (Community service) ผู้กระทำความผิดที่ถูกส่งเข้า Boot Camp ส่วนใหญ่จะเป็นผู้กระทำความผิดครั้งแรกอัตราโทษน้อยจะถูกคุมขังไว้เพียง 3-6 เดือน ต่อจากนั้นจะใช้วิธีการคุมความประพฤติระหว่างถูกคุมประพฤติจะมีเงื่อนไขให้ปฏิบัติ อาทิ การตรวจทดสอบการใช้สารเสพติด การติดตามดูแลการให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาแนะนำ ติดต่อหางานให้ ประกอบอาชีพ จัดหาสถานที่ศึกษาให้ต่อ จัดหาที่พักชั่วคราวให้ เป็นต้น

5.2 ข้อเสนอแนะ

1) เพื่อเสนอแนะให้การคุ้มครองผู้สูงอายุหรือคนชรา ที่บัญญัติไว้เพื่อเป็นการป้องกันการทอดทิ้งและความรุนแรงอันเกิดแก่ผู้สูงอายุตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 307 และมาตรา 398 ได้มีการกำหนดค่านิยมของคำว่า “ผู้สูงอายุ หรือ คนชรา หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546”

2) เพื่อเสนอแนะให้การคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับผู้สูงอายุที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เกี่ยวกับสิทธิในการมีทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมาย ให้บัญญัติไว้ว่า “ในคดีที่ผู้กระทำความผิดสูงอายุ หากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีทนายความให้ศาลตั้งทนายความให้” ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3) เพื่อเสนอแนะให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการนำมาตรการรูปแบบอื่นมาใช้แทนการลงโทษจำคุกผู้สูงอายุ ได้แก่ การคุมประพฤติแบบเข้มข้น การให้ทำงานบริการสังคม และการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ภายในที่อยู่อาศัยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

บรรณานุกรม

กฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

พระราชบัญญัติการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2543

พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537

ประกาศกรมราชทัณฑ์ เรื่อง หลักเกณฑ์การคัดเลือนักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษ เนื่องจากเจ็บป่วยร้ายแรง หรือพิการ หรือมีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป ลงวันที่ 29 ตุลาคม 2563

ประกาศกระทรวงยุติธรรม เรื่อง การให้คำแนะนำ ปรีกษา และดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องในทางคดีสำหรับผู้สูงอายุ พ.ศ. 2556 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2556

กฎหมายต่างประเทศ

First Step Act of 2018

Power of Criminal Court Act (Sentencing 2000)

the Criminal Justice Act 2003

The New Jersey Code of Criminal Justice

the Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000

United States Code 1975

หนังสือ

กระทรวงยุติธรรม กรมราชทัณฑ์. (2565). *ชุดข้อมูลสถิติผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ ประจำปี พ.ศ. 2565*

ปรับปรุงข้อมูล 24 กุมภาพันธ์ 2566. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.

- กองอำนวยการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการคุมประพฤติ กรมคุมประพฤติ. (2564). **คู่มือการปฏิบัติงานคุมความประพฤติผู้ถูกคุมความประพฤติผู้ถูกคุมความประพฤติที่เป็นผู้ใหญ่ตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559**. กรุงเทพฯ: กรมคุมประพฤติ.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). **ยุติธรรมชุมชน บทบาทการอำนวยความสะดวกโดยชุมชนเพื่อชุมชน**. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- กำธร กำประเสริฐ และ สุเมธ จานประดับ. (2543). **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและระบบกฎหมายหลัก**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธานี วรภัทร์. (2555). **หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- นิราศศิริ โรจนธรรมกุล. (2563). **การพยาบาลผู้สูงอายุ: ด้านการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิต**. กรุงเทพฯ: ไทยควอลิตี้นิวส์.
- นันทิ จิตสว่าง. (2554). **หลักทัณฑ์วิทยา** (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: มูลนิธิพิบูลย์สงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์.
- ปกรณ์ มณีปกรณ์. (2553). **อาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เอ็ม.ที.เพรส.
- ยศวันต์ บริบูรณ์ธนา, พรประภา แก้วกล้า. (2553). **ประสิทธิผลของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีต่อผู้เสียหายและผู้กระทำผิด**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา กรมคุมประพฤติ.
- รัชณี โตอาจ. (2566). **สังคมผู้สูงอายุ: นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/05-01.html>.
- สมศักดิ์ เอื้อวลับใหญ่. (2546). **เหตุบรรเทาโทษ เหตุยกเว้นความผิด เหตุยกเว้นโทษ เหตุลดหย่อนความผิดและการรอกาลงโทษ**. กรุงเทพฯ: บัณฑิตอักษร.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). **รายงานผลการพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการสิทธิการสังคม กิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เรื่อง บุคลากรในกระบวนการดูแลผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- อัจฉริยา ชูตินันทน์. (2555). **อาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

วารสาร บทความ

- เจษฎา พุ่มจันทร์, สุพัตรา แพนวิชิต. (2565). แนวทางการบังคับใช้มาตรการลงโทษระดับกลางของประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 6 (4), ตุลาคม-ธันวาคม 2565.
- ฉัตรสุมณ พุฒิกัญญา. (2564). การทบทวนกฎหมายและนโยบายด้านผู้สูงอายุสู่การจัดการสุขภาพ. *วารสารจูนิตี*, 18 (3) (พฤษภาคม-มิถุนายน 2564).
- ชัยพัฒน์ พุฒซ้อน, กนต์พัฒน์ พรศิริวัชรสิน. (2561). แนวทางการแก้ไขปัญหาสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย. *วารสารเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 1 (1) (มกราคม - เมษายน 2561).
- ณัฐภัทร ถวัลย์โพธิ. (2551). ผู้สูงอายุในกฎหมายไทย. *คุณภาพ*, (กันยายน-ธันวาคม 2551).
- ณัฐกฤษตา เมฆา. (2556). หลักการกำหนดจิตใจตนเอง. *จูลสารความมั่นคงศึกษา*, 122 (มีนาคม 2556).
- ดิศรณ์ ลิขิตวิฑูวดี. (2564). เหตุยกเว้นโทษสำหรับผู้สูงอายุในกฎหมายอาญาเก่าของประเทศไทย. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 50 (3).
- นันท์ดา ศิริชนานุกุลวงศ์. (2564). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดีอาญา : ศึกษากรณีผู้สูงอายุในกฎหมายสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น. *วารสารบัณฑิตศึกษานิติศาสตร์*, 14 (3) (กรกฎาคม-กันยายน 2564).
- สิริโฉม พรหมโฉม. (2561). สิทธิของผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. *จูนิตี*, (กรกฎาคม-สิงหาคม 2561).
- สุทิน สายสงวน. (2552). นโยบายเกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุ: บทเรียนจากประเทศญี่ปุ่นและเกาหลี. *วารสารญี่ปุ่นศึกษา*, 26 (2) ตุลาคม-มีนาคม 2563.
- สุมนทิพย์ จิตสว่าง และ นัทธี จิตสว่าง. (2559). การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 24 (2) (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559).
- อริยพร โพธิโส. (2552). หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขอพระราชทานอภัยโทษ. *จูนิตี*, (พ.ย. - ธ.ค. 52).
- _____. (2564). สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน. *สารพันปัญหากฎหมาย*, (กันยายน-ตุลาคม 2564).

วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์

คุณทิกา ช่วยพั่ง. (2555). *การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จรรยาวัลย์ สิริศิริ. (2563). *มาตรการทางเลือกแทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

จิตฐิตา ฐิติธรรมพฤษย์, ธเนศ เกษศิลป์. (2563). แนวคิดและรูปแบบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุของราชทัณฑ์ไทย. *วารสารสหศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล*, 20 (2).

นันทิดา สิริธนาอนุวงศ์. (2563). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้สูงอายุ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พรพรรณ ศรีโอง. (2560). *มาตรการลงโทษผู้กระทำผิดหญิงในคดีอาญา: ศึกษากรณีการนำการลงโทษรูปแบบอื่นมาใช้แทนการลงโทษจำคุกในเรือนจำ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

พรชัยพร สุวรรณากาศ. (2563). *การประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุศุภบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารอื่น ๆ

สันทกฤษณ บุญช่วย. (2566). *ความสำเร็จของการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศเพื่อนำมาปรับใช้กับประเทศไทย*. เอกสารการประชุมระดับชาติ ครั้งที่ 14 วันที่ 7-8 กรกฎาคม 2566 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

ฐานข้อมูลออนไลน์

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2566). *คลังความรู้: บทความ : สถานการณ์ของผู้สูงอายุในปี 2559*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.dop.go.th/th/know/3/54>.

กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. (2566). *มาตรฐานขั้นต่ำสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว)*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.probatation.go.th/documents.php?id=155>.

- กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. (2566). **ชุดข้อมูลสถิติผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ ประจำปี พ.ศ. 2565.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://opendata.nesdc.go.th/dataset/statistics-of-special-groups-of-prisoners>.
- นันทิ จิตสว่าง. (2554). **วัตถุประสงค์ในการลงโทษ.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.gotoknow.org/posts/454719>.
- _____. (2556). **ข้อเสนอแนะของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.gotoknow.org/posts/459564>.
- ภาณุวัฒน์ ว่องตระกูลเรือง. (2566). **ลูกหลานรู้จักเข้าใจ ภาวะการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุตามวัย.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.nakornthon.com>.
- _____. (2566). **คลังความรู้: สุขภาพจิตผู้สูงอายุ เรื่องสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.nakornthon.com>.
- มนัญญา ภูแก้ว. (2566). **พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?%20nid=1536.
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2566). **วิชา Lw 103 บทที่ 8 พระอัยการลักษณะวิवाद่าตีกัน.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: [http://old-book.ru.ac.th/e-book/1/LW103\(50\)/LW103-8.pdf](http://old-book.ru.ac.th/e-book/1/LW103(50)/LW103-8.pdf).
- หมอชาวบ้าน. (2566). **บทความสุขภาพน่ารู้: ปัญหาสุขภาพผู้ต้องขัง.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.doctor.or.th/article/detail/400416>.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2566). **สังคมผู้สูงอายุ: นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/05-01.html>.
- รัชนี โตอาจ. (2566). **สังคมผู้สูงอายุ: นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/05-01.html>.
- เรือนจำจังหวัดหนองบัวลำภู. (2566). **การพักการลงโทษ.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.correct.go.th/popnogb/menu2/m25.html>.
- โรงพยาบาลเพชรเวช. (2566). **บทความ: สมองเสื่อมในผู้สูงอายุ สามารถชะลอความเสี่ยงได้.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.petcharavejhospital.com>.
- สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์. (2566). **รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ประจำปี พ.ศ. 2564.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: https://www.dop.go.th/download/knowledge/th1663828576-1747_0.pdf.
- สถาบันอนุญาโตตุลาการ. (2556). **การระงับข้อพิพาททางเลือก.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://thac.or.th/th>.

- สำนักงานศาลยุติธรรม. (2566). *หนังสือรายงานสถิติคดีศาลที่วราขอาณาจักร ประจำปี พ.ศ. 2559-2564*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://oppb.coj.go.th/th/content/category/articles/id/8/cid/67>.
- สำนักงานศาลยุติธรรม. (2566). *หนังสือรายงานสถิติคดีศาลที่วราขอาณาจักร ประจำปี พ.ศ. 2564*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://oppb.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/2085/iid/300811>.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). *“1 สถิติประชากรศาสตร์และและเคหะ: ประชากรกลุ่มเฉพาะ: จำนวนผู้สูงอายุจากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย จำแนกตามเพศ ภาค จังหวัด และเขตการปกครอง พ.ศ. 2564*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/01.aspx>.
- Probation. (2566). *ยุติธรรมชุมชนคืออะไร*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <file:///C:/Users/HOME/Downloads/hits355.pdf>.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวญาณานุช ธีรธรรมภาคิน
วันเดือนปีเกิด	มีนาคม 2531
สถานที่เกิด	ตำบลทรัพย์พระยา อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2558	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2555-2558	เจ้าหน้าที่ศาลยุติธรรมปฏิบัติงาน ศาลเยาวชนและ ครอบครัวจังหวัดราชบุรี
พ.ศ. 2558-2563	เจ้าหน้าที่ศาลยุติธรรมปฏิบัติงาน ศาลเยาวชนและ ครอบครัวจังหวัดนครนายก
พ.ศ. 2563-ปัจจุบัน	เจ้าพนักงานตำรวจศาลปฏิบัติการ ศาลจังหวัดนางรอง